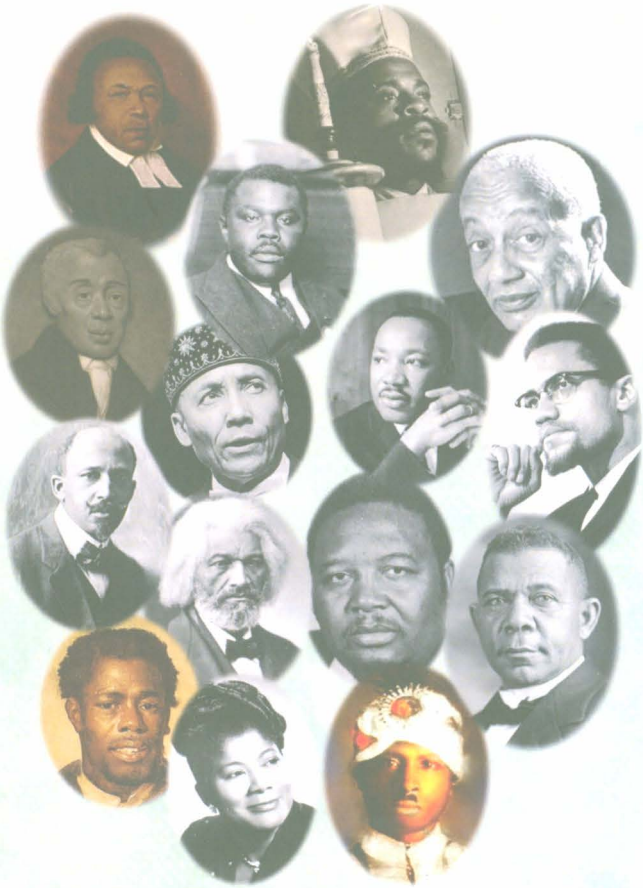
AMERİKAN TARİHİNE YÖN VEREN
AFRO-AMERİKALILAR

Editör: Şahin KIZILABDULLAH

BERİKAN YAYINEVİ

AMERİKAN TARİHİNE YÖN VEREN
AFRO-AMERİKALILAR

Editör: Şahin KIZILABDULLAH

AMERİKAN TARİHİNE YÖN VEREN
AFRO-AMERİKALILAR

Editör: Şahin KIZILABDULLAH

Ankara, 2022

AMERİKAN TARİHİNE YÖN VEREN AFRO-AMERİKALILAR

Editör: Şahin KIZILABDULLAH

ISBN: 978-625-8365-47-4

Basım Tarihi: Eylül, Ankara, 2022

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Gersan - Y.Mahalle/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6
Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Fax: (0312) 232 14 99

© Copyright 2022,

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109
Bu baskının bütün hakları yazarına aittir. Yazarın yazılı izni olmaksızın, kitabının tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ÖN SÖZ

Biyografiler, tarih araştırmalarında vazgeçilmez kaynaklar arasında yer almaktadır. Şahısların hayatlarını incelemek, dönemin olaylarını daha isabetli şekilde anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu özelliği itibariyle biyografilere olan ilgi akademik alanda her geçen gün artmaktadır. Bu eserin ilham kaynağı, İndiana Üniversitesinde 2016-2018 yılları arasında misafir araştırmacı olarak bulunduğum dönemde, Sayın Nana Amoa Ramey ile birlikte yürüttüğümüz çalışmalar olmuştur. Afro-Amerikalılar üzerine gerçekleştirdiğim çalışmalarım esnasında, Afro-Amerikalı topluma önderlik eden bazı şahısları ele almak ve tanıtmayı düşünmüştüm. Bu çalışma, daha sonra alanımızın genç araştırmacıları ile birlikte kaleme alınan editöryal bir esere dönüştü. Eser çerçevesinde Richard Allen, Absalom Jones, Du Bois, Frederick Douglass, B.T Washington, Marcus Garvey, Drew Ali, Elijah Muhammed, Alain Locke, M. Luther King Jr., Malcom X, Nat Turner, Wentworth Matthew, Mahalia Jackson, Eric Lincoln'un hayatları birer araştırmacı arkadaşımız tarafından kaleme alındı. Eser içindeki biyografilerin dizilişinde doğum tarihleri merkeze alınmak suretiyle kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Elbette tüm Afro-Amerikalı liderlerin hayatlarını bir eserde ele alabilmek mümkün değildir. Bundan dolayı Afro-Amerikalılar arasında etkili olmuş 15 önder şahıs seçilmiştir. Bu şahısların seçilmesinde farklı dini ve sosyal gruplardan insanlara yer verilmeye çalışılmıştır. Amerikada yaşayan Afrikalıların dini hayatlarını merkeze alan Türkçe bir eser bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu eser, bu alanda çalışmayı düşünecek olan araştırmacılar için bir ön çalışma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın, başka araştırmacılar için yeni çalışma alanlarına dikkat çekmesi, yazar ekibimizin en büyük mutluluğu olacaktır.

Eserin son haline gelmesinde en büyük destek yazarlarımızın öz verili çabalarında yatmaktadır. Ayrıca editöryal süreçte verdiği destek ve görüşleri için eşim Yıldız Kızılabdullah'a özellikle teşekkür ederim. Aynı zamanda eserin okuyucu ile buluşmasında bize destek veren Ahmet Ağca ve Berikan Yayınevine de kalbi teşekkürlerimi sunarım.

Şahin KIZILABDULLAH
Eylül 2022 ANKARA

KATKIDA BULUNANLAR

Şahin Kızılabdullah

Ankara Üniversite İlahiyat Fakültesinden 2000 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Türk İslam Edebiyatı alanında yüksek lisans yaptı. Aynı enstitüde 2016 yılında Prof. Dr. Mustafa Erdem danışmanlığında Dinler Tarihi doktorasını tamamladı. 7 yıl Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda DİKAB öğretmenliği yaptı. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi DİKAB bölümüne araştırma görevlisi oldu. 2011-2012 yılları arasında doktora dönemi, 2016-2018 yılları arasında da doktora sonrası araştırmalarda bulunmak üzere Amerika Birleşik Devletlerinde bulundu. Yeni Dini Hareketler, Amerika'da Hıristiyanlık ve İslam, Afro Amerikan Din Tarihi alanlarında araştırmalar yaptı, makaleler, kitap bölümleri, ansklopedi maddeleri kaleme kaldı. 2012 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde göreve başlayan Şahin Kızılabdullah, halen Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinlar Tarihi ABD'da Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Kızılabdullah 2019 yılından bu yana Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi müdür yardımcılığı görevini de yürütmektedir.

Email: sahinkizilabdullah@gmail.com

Mehmet MASATOĞLU

Mehmet MASATOĞLU 2008 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hindoloji bölümünü kazanmış 2012 yılında lisans eğitimini tamamlamıştır. 2015 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda "Ramayana Destanına Göre Hinduizm" adlı teziyle yüksek lisanstan mezun olmuştur. 2020 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve

Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda "Hinduizm'de Dharma Kavramı" başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. Iğdır Üniversitesi'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Email: mehmet.masatoglu@igdir.edu.tr

Mustafa Güre

Mustafa Güre 1988 yılında Bartın'da dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaokulu İstiklal İlkokulu, Cumhuriyet İlkokulu ve Hendekyanı Ortaokulu'nda tamamlamış, liseye Davut Fırıncıoğlu Anadolu Lisesi'nde devam etmiştir. 2008 yılında kazandığı Ege Üniversitesi Çeşme Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu Turizm Rehberliği Bölümü'nden 2012 yılında mezun olmuştur. 2013 yılında Malatya İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak girmeye hak kazanmıştır. Aynı yıl yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlaması için Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görevlendirilmiştir. 2015 yılında Dinlerde Geçiş Dönemleriyle İlgili İnanç ve Uygulamalar başlıklı yüksek lisans tezini sunmuştur. Mustafa Güre aynı kürsüde Katolik Hıristiyanlıkta Kilise Anlayışı başlıklı doktora çalışmasını sürdürmektedir.

Email: mustafagure@windowslive.com

Ubeydullah İŞLER

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2015 yılında mezun oldu. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk Din Musikisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Buradan "Mecmua-i Saz ü Söz'de Yer Alan Dini Eserlerin İncelenmesi" adlı tezini tamamlayarak 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk

Din Musikisi Anabilim Dalında Doktora eğitimine başladı. Halen Doktora eğitimine devam eden İşler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Musikisi Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Email: ubeydullahisler@comu.edu.tr

Mehmet Mustafa Erkal

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dünya Dinleri bölümünden 2016 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Dinler Tarihi alanında yüksek lisans yaptı. Aynı enstitüde Prof. Dr. Durmuş Arık danışmanlığında doktora eğitimi devam etmektedir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı bölümünden 2022 yılında mezun oldu. Türkoloji, Geleneksel Türk Dini ve Kültürü, Yeni Dini Hareketler alanlarında araştırmalar yaptı, kitap bölümleri, makale ve ansiklopedi maddeleri kaleme aldı.

Email: mferkal40@gmail.com

Osman Emre IŞIK

1990 yılında Erzincan'da dünyaya geldi. Üniversite eğitimine kadar tüm eğitim hayatını orada geçirdi. 2008 yılında Erzincan Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 2009 yılında girdiği Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2014 yılında mezun oldu. Mezuniyetten sonra pedagojik formasyon eğitimi aldı ve 2015 yılında bu eğitimi tamamladı. Aynı yılın Eylül ayında Gaziantep'te Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni olarak göreve başladı. 2020 yılında Ankara Üniversitesi'nde başladığı Dinler Tarihi yüksek lisans eğitimine halen devam etmektedir. Evli ve 1 çocuk babasıdır.

Email: o.emre.isik@gmail.com

Hakan Karabay

1993 Reutlingen doğumlu. İlk ve orta öğrenimini Reutlingen'de, üniversite öğrenimini Bursa'da, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında tamamladı (2020). Osmanlı, Dinler Tarihi ve Hadis alanında araştırmalar yapmaktadır. Tübingen Eberhard Karls Üniversitesi İslam İlahiyatı Merkezinde (Center for Islamic Theology) halen yüksek lisans eğitimi görmektedir.

Email: karabay.hakan@outlook.com

Şeyma Han

Şeyma Han, 1995 yılında Çankırı'da doğdu. Ankara'da Çubuk Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde lise eğitimini tamamladı. Ankara Üniversite'si İlahiyat Fakültesi'nde Lisans öğrenimini tamamladı. Şu an Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi AnaBilim Dalı'n da yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Kazanmış olduğu Türk Tarih Kurumu bursuyla çalışmalarına devam etmektedir.

Email: seymahanseyma@gmail.com

Rumeysa Nur Kaya

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinden 2019 yılında mezun oldu. 2021 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Dr. Öğr. Üyesi Şahin Kızılabdullah danışmanlığında Gana'da Yeni Dini Hareketlerin Gelişimi üzerine tez çalışmasına devam etmektedir. İyi düzeyde Arapça ve orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

E-mail: rumeysanurmican@gmail.com

Zeynep Yeter SOLMAZ

1997 yılında Bodrum'da doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2020 yılında mezun oldu. Lisans eğitimi sırasında, 2018 ve 2019 yıllarında IGMG bünyesinde Fransa'da staj yaptı. Halihazırda Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dinler Tarihi alanında yüksek lisans eğitimine devam etmekte olup, uzmanlık eğitimi aldığı astroloji üzerine çalışmalar yapıyor.

Email: zeynepyetersolmaz@gmail.com

Ayşenur Kılıç

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2019 yılında mezun oldu. 2021 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Üç yıldır Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği yapmaktadır.

Email: klcaysenur96@gmail.com

Fikriye Elif Ensari

2017-2019 yılları arasında İlahiyat Araştırmaları Merkezi'nde Din Bilimleri alanında eğitim aldı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl Mermerci Süleyman İlik Anadolu Lisesi'nde DKAB öğretmenliği görevinde bulundu. 2020 yılında Anadolu İlahiyat Akademisi'nde Film Okumaları ve Psikoloji Okumaları eğitimleri aldı. Mezun olduğu fakültede 2021 yılı itibariyle Dinler Tarihi alanında yüksek lisansa başladı. 2021 yılında Özel Balgat Çözüm Akademi Okulları'nda DKAB öğretmenliği görevinde bulundu. 2022 yılı itibariyle Anadolu İlahiyat Akademisi "Geleceğin Akademisyenlerini Arıyoruz" projesi içerisinde yer almaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde halen yüksek lisans yapmaya devam etmektedir.

Email : eliffenss@gmail.com

Huzme Gültekin

Anadolu Üniversitesi AÖF İktisat Fakültesinden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Bilim Dalında 2016 yılında yüksek lisans, 2019 yılında doktora öğrenimine başladı. Yüksek lisansını "Türk Halk İnanışlarında Adak" isimli çalışmayla tamamladı. Şu anda Ankara Üniversitesi DTCF Sumeroloji bölümünde lisans ve Anadolu Üniversitesi AÖF/İlahiyat Fakültesinde ön lisans öğrencisidir. Doktorasına "Sumerlilerde Tanrı Anlayışı ve Enlil Kültü" isimli tez çalışmasıyla Prof.Dr.Durmuş Arık danışmanlığında devam etmektedir.

Email : huzmezeynep@hotmail.com

Yasemin AYDOĞAN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2018 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nün Dinler Tarihi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2018 yılından beri özel bir kurumda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yapmaktadır.

Email: ysmnydgn@gmail.com

Nadide Doğru

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2019 yılında mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi alanında yüksek lisans çalışmalarını sürdürmekte olup, halen İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi bölümü öğrencisidir.

Email: nadide.dogru@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

GİRİŞ xv

Mehmet Mustafa ERKAL /
ABSALOM JONES - Afro-Amerikan İlk Piskopos ve Kölelik Karşıtı Aktivist (1746-1818) 1

Şahin KIZILABDULLAH /
RICHARD ALLEN – Özgürlük Elçisi (1760-1831) 15

Şeyma HAN /
NAT TURNER – Siyahi Mesih (1800-1831) 29

Mustafa GÜRE /
FREDERİCK DOUGLASS (1818-1895) 45

Fikriye Elif ENSARİ /
BOOKER TALIAFERRO WASHINGTON (1858- 1914) 81

Osman EMRE IŞIK /
WILLIAM EDWARD BURGHARDT DU BOIS (1868 – 1963) 97

Yasemin AYDOĞAN /
ALAIN LEROY LOCKE – Harlem Rönesansı'nın Felsefi Mimarı (1885 – 1954) 115

Rumeysa Nur KAYA /
NOBLE DREW ALİ (1886 – 1929) 133

Nadide DOĞRU /
MARCUS GARVEY – Siyah Musa (1887-1940) 141

Mehmet MASATOĞLU /
WENTWORTH ARTHUR MATTHEW – Siyahi Yahudi Lider (1892 -1973) 169

Hakan KARABAY /
ELİJAH MUHAMMED – İslam Milleti Hareketinin Lideri (1897-1975) 187

Ubeydullah İŞLER /
MAHALİA JACKSON – Gospel Müziğin Kraliçesi (1911-1972) 205

Huzme GÜLTEKİN /
CHARLES ERIC LINCOLN (1924-2000) 223

Ayşenur KILIÇ /
MALCOLM X – Hatip, İnsan Hakları Savunucusu Siyahi Lider (1925-1965) 243

Zeynep Yeter SOLMAZ /
MARTIN LUTHER KING JUNIOR (1929-1968) 269

GİRİŞ

Amerika kıtasının keşfi, dünya tarihinde önemli sonuçları olmuş bir hadisedir. Özellikle Avrupalı devletlerden yeni kıtaya göçler, kıtanın geleceğini değiştirmiştir. İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler Amerika'da koloniler kurmuştur. Bu koloniler, Avrupa ile ticaretin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Avrupalılar, elde ettikleri yeni toprakların işlenmesi için duydukları iş gücü ihtiyacını ise Afrika'dan zorla göç ettirdikleri köleler ile sağlamıştır. 16.yy'dan itibaren başlayan ve sonraki üç yüzyılda artarak devam eden köle ticareti, dünya ve Amerika tarihinde kara bir leke olarak yer almıştır. Bu süre içinde 13 milyon civarında Afrikalının köleleştirilerek Amerika kıtasına götürüldüğü ifade edilmektedir. Sadece yolculukları esnasında bu kölelerin 2.5 milyondan fazlasının hayatını kaybettiği bilinmektedir. Kıtaya ulaşan köleler, ölmemiş ancak çok ağır şartlarda yaşamak ve çalışmak durumunda bırakılmıştır. Büyük çiftliklerde ve madenlerde hiçbir insani değer ile bağdaşmayacak muamelelere maruz bırakılarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Kölelerin çalışmanın dışında ailevi, sosyal, ekonomik ya da dini bir hayatları olamamıştır. Aileler, aile bireylerinin satılması ile dağılmış, kölelerin bir araya gelmeleri engellenmiş, kazandıkları ve ürettikleri tamamen efendilerinin olmuş, dini tercihleri ise hiç dikkate alınmamıştır. Dini alandaki bu durum birinci uyanıştan itibaren yerini hızlı bir Hıristiyanlaştırmaya bırakmıştır. İlk getirilen kölelerin hemen yarısının Müslüman olduğu ifade edilmekte iken bu misyon faaliyeti sonrasında şuan sadece %1'i kendini Müslüman olarak tanımlamaktadır.

ABD'de köleliğin tarihi, ülkenin siyasi hayatında meydana gelen olaylarla yakından ilişkilidir. Örneğin Kuzey ve Güney eyaletleri arasındaki ayırım, köleliğe bakışta da net bir şekilde görülmüştür. Kuzey eyaletleri, kölelik karşıtı bir tutum içinde olurken, güney eyaletleri ise hep köleliği savunmuştur. Kuzey-Güney savaşı olarak bilinen ve ABD'nin günümüzdeki halini almasında etkisi olan savaşın gerekçeleri arasında, kölelik tartışmaları yer almıştır. Nitekim savaşın Kuzeyliler tarafından kazanılması, Abraham Lincoln'ün köleliği resmen kaldırması ile neticelenmiştir. Köleliğin kaldırılması öncesinde, Afrikalıların hiç bir insani hakkı bulunmamaktaydı. Bir eşya olarak görülen kölelerin canları da dahil her türlü tasarruf, sahibine ait olarak görülmekteydi. Eğitim alamayan, para kazanamayan, aile birlikteliğini koruyamayan bu kölelerin, Hıristiyanlığa karşı yaklaşımlarında da iki tür tutum öne çıkmaktadır. Bunlardan biri, Hıristiyanlığı beyazın dini olarak görme ve ona tepki ile yaklaşma şeklinde olmuştur. İkincisi ise, Hıristiyanlığı kabul edenlerin toplumda görece de olsa daha rahat bir hayata sahip olacakları ümidi olmuştur. Nitekim bu ikinci tutum, siyahiler arasında Hıristiyanlığın hızla yayılmasına sebebiyet vermiştir. Ancak yayılan bu Hıristiyanlık, Afrikalı insanların manevi eksikliklerini gidermeye yetmemiştir. Bundan dolayı Hıristiyanlığı kabul eden bu insanlar, kendi kültürlerini, yaşam tarzlarını kattıkları bir Hıristiyanlık yorumu meydana getirmeye başlamışlardır. Afrikalılar tarafından Bapdist ve Metodist gelenekler daha çok tercih edilmiştir. Ayrıca Görünmeyen Kilise(Invisible Church) olarak tabir edilen oluşumlar meydana gelmiştir. Kiliselere bağlı siyahiler ve Görünmeyen Kilise uygulamasının birleşimi zaman içinde Siyahi Kiliseyi meydana getirmiştir. Bu oluşum için ilk olarak Zenci Kilisesi(Negro Church), Siyahi Kilise(Black Church) ve nihai olarak Afro-Amerikalı Kilisesi (Afro-American Church) tabiri kullanılmıştır.

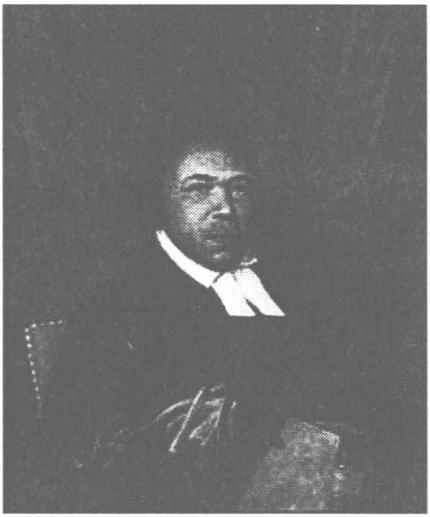
Köleliğin kalkması siyahilerin hayatında büyük bir dönüm noktası olmuş ancak sıkıntılar devam etmiştir. Jim Crow yasaları olarak bilinen yasalar ile siyahilerin elde ettikleri haklar gaspedilmiştir. Ekonomik, sosyal, siyasi, dini ve eğitim alanında zorluklarla karşılaşan siyahiler, bu sıkıntıları aşmak için çaba içine girmiştir. Önder şahısların yönlendirmesi ile sivil toplum kuruluşları meydana getirilmiş, kilseler, yardım kuruluşları ve şirketler birlikte çalışmıştır. Siyahi toplumun eğitim seviyesini yükseltmek, sosyal statülerini artırmak, ekonomik durumlarını iyileştirmek bu kuruluşların temel amçları arasında yer almıştır. Farklı dini tercihlere sahip olmakla birlikte, Yahudi, Müslüman, Hıristiyan ya da ateist siyahiler, bu amaç etrafında birleşmişlerdir. Özellikle Sivil Hak Mücadeleri olarak bilinen, 1950'li yıllardan itibaren başlayan mücadele, siyahilerin ABD'toplumunda daha görünür olmasında etkili olmuştur. Buna rağmen Amerikan toplumundaki ayrımcılık 20.yy'ın sonlarına kadar en önemli problemlerden biri olmaya devam etmiştir. Barack Aboama'nın başkan seçilmesi bir ölçüde durumu rahatlatsa da günümüzde dahi siyahilerin varlığı ve maruz kaldıkları ayrımcılık, ABD'nin bugün dahi çözemediği bir sorun olarak ortada durmaktadır.

Siyahilerin Amerikan toplumundaki sorunlarını çözmek için birçok siyahi lider çaba göstermiştir. Bunlar içinde eğitim alanına yoğunlaşan, sosyal organizasyonlara önem veren, siyasi çözüm peşinde koşan liderler olmuştur. Bu şahısların büyük bir kısmının dini kimliklerinin ön planda olduğu unutulmamalıdır. Örneğin Richard Allen, özgürlük elçisi olarak görülmüştür. O, bir taraftan Afrikalılara ait bağımsız bir kilise kurmaya Absalam Jones ile birlikte çaba harcarken, diğer taraftan da kölelikten kaçan Afrikalılara yardımları organize etmiştir. Marcus Garvey gibi siyasi çabalar içinde olanların yanı sıra, Drew Ali gibi siyahilere kimlik inşası noktasında arayışlar içine giren liderler olmuştur. Frederick Douglass bu mücadeleyi basın alanında yürütmüş ve

yayımladığı yazılar ile kölelik karşıtı cepheye destek vermiştir. Elijah Muhammed ve Malcomx gibi şahıslar ise Müslümanlık ve siyahi olmaklık arasında kurdukları bağla, siyahileri örgütlemiş ve bir araya getirmiştir. Günümüzde dahi İslam Milleti hareketi, Farakhan'ın önderdiğinde varlığını devam ettiren bri hareket olarak dikkat çekmektedir. Siyahi hak mücadelelerini Martin Luther King Jr gibi pasifist bir yaklaşımla yürütmek isteyenlarin yanında Nat Turner gibi silahlı mücadeleyi savunanlar da olmuştur. Bütün çabalar Afro-Amerikalıların hayat şartlarını iyileştirmeye yönelik olarak yürütülmüştür. Hali hazırda da bir çok siyasi, sosyal, dini kuruluş bu amaca yönelik olarak faaliyet göstermektedir.

ABSALOM JONES
(Afro-Amerikan İlk Piskopos ve Kölelik Karşıtı Aktivist)

Mehmet Mustafa ERKAL

Absalom Jones, 6 Kasım 1746 yılında, Amerika'nın Delaware Eyaleti'nin güneyinde bulunan Sussex County'de zengin bir çiftçi olan Abraham Wynkoop'un kölesi olarak doğdu. Küçük yaşlardan itibaren tarlalarda çalışan Jones'in zeki bir çocuk olduğunu fark eden Wynkoop, onun ev işlerinde çalıştırılmak üzere eğitilmesi için talimat verdi. Bir taraftan eğitimi devam ederken bir yandan da çeşitli işlerde çalışan Jones, biriktirdiği paralar ile bir okuma yazma kitabı, bir imla klavuzu, bir de İncil satın aldı ve kendi başına okuma yazmayı öğrendi.[1] Wynkoop'un

[1] Absalom Jones, daha sonraki yıllarda okuryazarlığın özgürlüğü elde etme ve ilerleme hususunda çok önemli bir unsur olduğunu ifade etmiştir. (Bkz. John C.

1753 yılında ölümünden sonra, çiftlik 1755 yılında genç oğlu Benjamin'e kaldı. Jones 16 yaşına geldiğinde, Genç Wynkoop çiftlikle beraber Jones'in annesini, kız kardeşini ve beş erkek kardeşini sattı. Benjamin Wynkoop, çiftliği sattıktan sonra Philadelphia'ya giderken Jones'i de yanında götürdü. Aziz Petrus Kilisesi'ne katılan Wynkoop, geçimini sağlamak üzere bir perakende mağazası açtı, Jones burada tezgâhtar ve tamirci olarak çalıştı.[2]

Burada, kölelik karşıtı görüşleriyle bilinen Antony Benezet tarafından Philadelphia'da siyahiler için kurulan ve Quakers (Kuveykırlar) gelenekleriyle idare edilen bir gece okulu bulunmaktaydı. Wynkoop, bu okula Jones'in katılmasına müsaade etti. 20 yaşına geldiğinde efendisinin müsaadesiyle, Aziz Petrus Kilisesi cemaatinden Sarah King'in kölesi olan Mary Thomas ile Rahip Jacop Duche tarafından yönetilen törenle Mesih Kilisesinde evlendi. Nikâhtan sonra kayınpederi John Thomas ile birlikte Mary'nin özgürlüğünü satın almak istedi. Bütün birikimlerini birleştirmelerine rağmen yeterli parayı bulamayınca Quakerslardan bağış topladılar. Bu da yeterli olmayınca, önde gelen Quakerslardan kredi alarak Mary'nin özgürlüğünü satın aldılar. İlk olarak Mary'nin özgürlüğü için alınan krediyi ödemek için çok çalıştılar. Ardından Absalom'un özgürlüğünün yanı sıra bir de mülk satın almak için para biriktirdiler. Bir süre sonra biriken parayla Absalom'un özgürlüğünü de satın almak istediklerinde Wynkoop buna müsaade etmedi. Çünkü, yasalara göre kölesi olduğu müddetçe Wynkoop, Absalom'un malını ve parasını alabilirdi. Israrından vazgeçmeyen Absalom, 1784 yılında, Benjamin

---

Van Horne, "The Education of African Americans in Benjamin Franklin's Philadelphia", içinde *"The Good Education of Youth": Worlds of Learning in the Age of Franklin*, ed. John H. Pollack, Philadelphia: Oak Knoll Press, 2009, 92).

[2] "A Festival Eucharist in Celebration of The Rev. Absalom Jones", 2021 Absalom Jones Bulletin_FinalFinal.pdf, 10 Şubat 2021, 2, http://s3.amazonaws.com/dfc_attachments/public/documents/3246847/Absalom_Jones_bulletin_insert.pdf.

Wynkoop tarafından verilen azatlık belgesi sayesinde özgürlüğüne kavuştu, ancak Wynkoop'un mağazalarında ücretli bir şekilde çalışmaya devam etti. Bir süre sonra Absalom, Aziz Petrus Kilisesi'nden ayrılarak Aziz George Metodist Episkopal Kilisesi'ne katıldı. Ömür boyu arkadaş olacağı Richard Allen ile Aziz George kilisesinde vaaz ederken tanıştılar. İkisi birlikte 1787 yılında, Özgür Afrikalılar Topluluğu'nu[3] kurdular. Bu topluluk, siyahiler tarafından kurulan ve siyahiler için karşılıklı yardımlaşmayı amaçlayan ilk organizasyondu. Topluluk üyelerinden toplanan aylık aidatlar, ihtiyaç sahiplerinin yararı için kullanıldı. Absalom ve Richard, siyahi üyeler için Aziz George Kilisesi'nde yapılan dini törenlerde resmi rahip olarak atanmadıkları için, ayin hazırlıklarını yaptılar. Absalom ve Richard'ın aktif şekilde evangelizm[4] faaliyetlerini yürütmesi, Aziz George'ye gelen siyahi üyelerin sayısını önemli ölçüde artırdı. Üye sayısının artması, Aziz George Kilisesi'ni fiziksel açıdan yetersiz hale getirdi. Kiliseyi büyütmek ve bir üst kat galerisi yapabilmek için siyahi üyeler tarafından oldukça önemli çalışmalar yapılmasına rağmen,

[3] FAS/Free African Society. 17 Nisan 1787 tarihinde Richard Allen ve Absalom Jones tarafından bildirgesi yazılmış ve 17 Mayıs 1787 tarihinde Absalom Jones, Richard Allen, Samuel Batson, Joseph Johnson, Cato Freeman, Sezar Crachell, James Potter ve William White tarafından kurulmuştur. (Bkz. Nancy I. Sanders, *America's Black founders: revolutionary heroes and early leaders: with 21 activities* (Chicago, Ill: Chicago Review Press, 2010), 82.) Bilhassa ırksal dayanışma ve kölelik karşıtı faaliyetleri ile meşhur olmuş bir örgüttür. Her ne kadar ilk önderleri bir eğitim görmemiş olsa dahi eğitimin önemi ve eşitlik için gerekli olduğu hususunda vurgular yapılmıştır. Afrikalı insanların gelişim ve kilisenin varlığını sürdürmesi eğitime bağlanmıştır. Organizasyonda misyon faaliyetleri çok sıkı şekilde yapılmıştır. Yaklaşık bin kişi ile kurulan organizasyon, iki yıl içinde 7 bin kişiye ulaşmıştır. 1896 yılında yaklaşık olarak 450 bin üyesinin olduğu belirtilmektedir. Afrikalı Methodist Episkopal Kilise'nin deniz aşırı misyonerleri tarafından tüm siyahileri etkileme çalışmaları sonuç vermiş olacak ki, 2000'li yılların başı itibariyle yaklaşık bir milyon üyesi ve Afrika ile Karayiplerde 22 binden fazla kilisesi bulunmaktadır. (Bkz. Colin A Palmer, ed., "The African Methodist Episcopal Church", içinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed* (Gale, 2006), 460.)

[4] İnsanları ikna etmek için bir mesajı yayma/İncil'i yayma.

kilise yönetimi tarafından siyahilerin kiliseden uzaklaştırılması yönünde bir karar verildi.[5]

Siyahi üyeleri galeriye almama talimatı verilen yer göstericileri ile siyahi üyeler arasında, pazar ayini sırasında bir anlaşmazlık yaşandı. Absalom Jones'i suçlayan yer göstericiler, olaylara onun neden olduğunu iddia ederek ve fiziksel şiddet kullanarak, onu ibadet etmek için oturduğu yerden kaldırmaya çalıştı. O sırada Absalom Jones dizlerinin üzerine çökmüş dua ediyordu. Kendisini kolundan çeken yer göstericiler ayini terk etmesini isteyince Jones, duası bittiğinde kalkacağını belirtti. Ancak yer göstericiler derhal terk etmesi hususunda sözlerini tekrarladı ve kolunu çekiştirerek onu zorla kaldırmaya çalıştı. Duası bittiği anda bütün Afro-Amerikanlar sözleşmiş gibi vakarlı bir duruşla ayağa kalıp hep birlikte, arkalarına dahi bakmadan Aziz George Kilisesi'ni öfke içinde terk ettiler.[6] Esasen Aziz George Kilisesi'nde yaşanan bu olay öncesinde, Özgür Afrikalılar Topluluğu'nun dini hizmetleri başlamıştı. Söz konusu ayinlerin bir kısmı, Aziz Pavlus Episkopal Kilisesi'nde asistan olan Rahip Joseph Pilmore tarafından yönetildi. Topluluk, farklı bölgelerdeki benzer siyahi gruplarla iletişime geçti.[7] Richard Allen bir kilise inşa etmeye kararlıydı. Tutkulu davasına katılma için üç yakın arkadaşı olan Absalom Jones, William White ve Dorus Ginnings'i ikna etti. Tüm Amerika tarihinde daha önce hiç olmamış bir olayı gerçekleştirmek üzere olan Richard Allen ve arkadaşları, eski kölelerdi. Onlar, kendisine saygısı olan ve adalet duygusunu özümsemiş insanlar için ırksal bir ayrılığın olmaması gerektiğini düşünüyorlardı. Philadelphia'da bulunan Afro-Amerikanların herhangi bir ırksal ayrıma tabi tutulmadan ibadet edeceği bir

[5] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist" (https://www.diopa.org/uploads/attachments/ckkzl0jd81nz8j8qsb18ubknr-absalom-jones-2021-service-leaflet.pdf, 13 Şubat 2021, 2).

[6] Sanders, *America's Black founders*, 79.

[7] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 3.

yere ihtiyaç duyulduğunu fark ettiler.[8] Böylece 1792 yılında topluluk tarafından Philadelphia Afrikalı Kilisesi inşa edilmeye başlandı. Kilise üyeleri tarafından hangi mezhebe dahil olunacağı hususunda bir oylama yapıldı ve Episkopal Kilise'ye bağlı kalma kararı alındı. Richard Allen, Metodist Kilise'ye tabi olmayı tercih ettiğinden, Episkopal Kilise'ye bağlanma kararından sonra tüm desteğini geri çekti. Esasen Absalom Jones ve Richard Allen ile beraber iki kişi Metodist Kiliseye bağlanma hususunda oy kullanmasına rağmen, diğer seçmenler Episkopal Kilise'yi seçti.[9] Absalom Jones'dan kiliseye liderlik etmesi istendi. Bir müddet süren dua ve tefekkür neticesinde Jones, bu teklifi kabul etti. Aziz Thomas Kilisesi, Afrika kıtasını vaftiz ederek göreve başladı. Pek çok kaynak tarafından ilk Afro-Amerikan Episkopal Kilise olarak Aziz Thomas Kilisesi görülse de esasen Afrikalılar Kilisesi 17 Temmuz 1994 tarihinde ilan edildi.[10] 17. yüzyılda Afrika'dan getirilen köle çocuklar, Maryland, Virginia ve Carolinas bölgesinin en doğu kıyı şeridine yerleştirildiler. O bölgedeki kiliseler, İngiltere Kilisesi'ne bağlıydı. Bazı dindar işverenlerin köle çocuklarını da vaftiz ettirmesi, kölelerin alt statüde görülmesinden ötürü, Hristiyanlığı yasal ve ahlaki açıdan baltalayabileceği gerekçesiyle birtakım koloniler tarafından eleştirildi. Koloniler-deki kölelerin vaftizine karşı direniş olmasına rağmen, birkaç Anglikan misyoner, 1695 yılında köleleri ve Amerikan yerlilerini vaftiz etmeye ve eğitmeye başladı. 1701 yılında ise İngiliz Cemiyeti aracılığıyla Yabancı Unsurlara İncil'in Yayılması Topluluğu kuruldu.[11] Siyahiler için ilk kez okullar SPG tarafından 18. yüzyılın başlarında kolonilerde açıldı.[12]

---

[8] Sanders, *America's Black founders*, 80.

[9] National Humanities Center, "The Origins of the African Methodist Episcopal Church", *The Making of African American Identity: 1500-1865*, sy Vol. I, (2007): 4.

[10] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 3.

[11] SPG/English Society for the Propagation of the Gospel in Foreign Parts.

[12] Lillie Johnson Edwards, "Episcopalians", içinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed*, ed. Colin A Palmer (Gale, 2006), 726.

1794 yılında Richard Allen ve Absalom Jones birlikte *A Narrative of the Proceedings of the Black People, During the Late Awful Calamity in Philadelphia, in the Year 1793* adlı kitabı yazdı. Anılan kitap, Birleşik Devletler'de siyahi yazarlar tarafından yazılan ve telif hakları alınmak suretiyle yayınlanan ilk eserdi.[13]

1793 yazının sonlarına doğru Philadelphia şehrini korkunç bir sarı humma salgını sardı. Philadelphia, ülkenin başkenti ve önemli bir liman şehriydi. Yaklaşık 55000 kişilik bir nüfusa sahipti. Şehir panik içindeyken parası olanlardan yaklaşık 20000 kişilik bir grup kırsal kesime doğru kaçtı. Kaçanlar arasında George Washington ve kabinesi de bulunmaktaydı.[14] Hiç kimse hastalığın taşıyıcı olan sivrisineklerin ısırıklarından dolayı yayıldığını bilmiyordu. Absalom Jones ve Richard Allen salgına ilişkin ne yapabileceklerini konuştuktan sonra arkadaşları olan William Gray ile birlikte bir yardım kampanyası organize etme kararı aldılar. Philadelphia belediye başkanı Matthew Clarkson'a giderek yardım teklifinde bulundular. Başkan, bu insani tekliften duyduğu memnuniyeti belirtti. Jones ve Gray hastaların ziyaret edilmesi, Allen ise ölülerin defnedilmesi vazifesini aldı. Sarı humma salgını süresinde şehrin önde gelen hekimlerinden olan Dr. Benjamin Rush, Jones, Allen ve diğer gönüllülere ileri tıbbi tedavinin nasıl yapılacağını öğretti. Esasen yardım teklifinin kabul edilme nedenlerinden birinin de Afrikalıların sarı humma hastalığına karşı doğal bir bağışıklığı olduğuna dair tıbbi teoriydi. Allen ve Jones var gücüyle şehrin her yerinde salgını önlemek üzere organizasyonlarını yaptılar. Bu seferberlikte korkunç

[13] Phillip Lapsansky, Richard S Newman, ve Library Company of Philadelphia, *Black Founders: The Free Black Community in the Early Republic* (Philadelphia: Library Company of Philadelphia, 2008), 41.

[14] Vanessa Northington Gamble, "'Justice to Our Colour Demands It': Absalom Jones and Richard Allen's Narrative of African Americans in Philadelphia's 1793 Yellow Fever Epidemic", t.y., 2.

manzaralara tanık oldular. Hasta insanların yalnız başına bırakıldığını, cesetlerin kontrolsüz bir şekilde her yere terk edildiğini gördüler. Öyle ki, insanlar sarı hummanın sivrisinekten bulaştığını bilmediğinden hasta birine yardım ettikleri takdirde o korkunç ateşli hastalığa yakalanacaklarını düşünüyorlardı. Doktorların talimatlarını harfiyen yerine getiren gönüllüler sayesinde 800'den fazla kişi zamanının en iyi tıbbi tedavisinden yararlanarak iyileşti. Terk edilmiş hastaları tedavi ettiler, ölüleri gömdüler ve yetimleri şefkatle bakılacak olan bir yetimhaneye yerleştirdiler. 300 kişiden fazla yardım gönüllüsü Afro-Amerikanı, bu salgın seferberliğinde başkalarına yardım ederken hayatını yitirdi. Sonbaharın gelmesiyle soğuyan havalar sivrisinek popülasyonunu ciddi seviyede azalttı, fakat 5000'den fazla Philadelphia'lı vatandaş bu salgında hayatını kaybetti.[15] Afro-Amerikanların bu salgınla etkili bir şekilde mücadele edebilmesinin temel nedeni FAS'ın organize yeteneği ve gücü olarak değerlendirilebilir.

Aziz Thomas Kilisesi'nin açılış töreninde diğer kiliselerin yöneticileri önemli bir destek sundu. Aziz Pavlus Kilisesi yöneticisi Papaz Dr. Samuel Magaw tarafından ilk vaaz verildi. Anılan vaazda Mesih Kilisesi'nin yönetici yardımcılarından Papaz James Abercrobie, Dr. Magaw'ı asiste etti. Bir süre sonra siyahi cemaat tarafından Pensilvanya Piskoposluğuna aşağıda belirtilen koşulların kabul edilmesi şartıyla üyelik başvurusu yapıldı. Söz konusu koşullar şunlardı:

1) Onlar, piskoposluğun bir organı olarak kabul edilecek,

2) Kendilerine ait yerel bir sorunda, söz hakkı kendilerine ait olacak,

---

[15] Sanders, *America's Black founders*, 90-91. (Bkz. Vanessa Northington Gamble, "'Justice to Our Colour Demands It': Absalom Jones and Richard Allen's Narrative of African Americans in Philadelphia's 1793 Yellow Fever Epidemic", t.y., 2.)

3) Absalom Jones, *Lay reader*[16] olacak. Ayrıca o yeterli bulunursa, kiliseye yönetici papaz olarak atanacaktır.[17]

Afrikalı cemaatin başvurusunun Pensilvanya Piskoposluğu tarafından değerlendirilmesi için kilise konseyi toplandı. Konseyde, söz konusu bu cemaatin piskoposluk ile organize olup olamayacakları, kendi işlerini kontrol ve idare edebilecek bir liderlerinin bulunup bulunmadığı gibi konular ele alındı. Yapılan incelemeler sonucunda başvuru, Piskoposluk Konseyine herhangi bir din adamı veya temsilci göndermeme şartıyla kabul edildi.[18] Bu durum, Afro-Amerikanların, yüksek konseyde temsil gücünün bulunmaması anlamına geliyordu. Nihayetinde başvuru, Aziz Thomas Afrikalı Episkopal Kilisesi adıyla tescillenerek, Ekim 1794 tarihinde kabul edildi. Bir yıl sonra kilise, Pensilvanya Milletler Topluluğunun kanunlarına dahil edildi. Absalom Jones, Piskopos William White tarafından, 1795 yılında diyakoz, 21 Ekim 1802 yılında ise papaz olarak atandı. Ağır başlı bir papaz olan Jones, köleliği kınadı ve zalimlerin kölelerden ellerini çekmesi gerektiğini ifade etti. O, "*Baba Tanrı, her daim mazlum ve sıkıntı içerisinde olanlar adına hareket edendir.*" argümanını kullanarak, tanrının kendi yanlarında olduğuna gönderme yaptı. Jones'in Sevecen ve yumuşak huylu tavırları hem sevilmesine hem de kendisine yapılan ziyaretlerin artmasına yol açtı. Böylece Aziz Thomas Kilisesi'nin üye sayısı henüz ilk yılında 500'ün üzerine çıktı. Bir süre sonra cemaat, ahlaki yükseliş, kendini güçlendirme ve kölelik karşıtı faaliyetleriyle ön plana çıktı ve meşhur bir ekole dönüştü.[19]

---

[16] Lay reader, Anglikan veya Protestan Episkopal Kiliselerde rahip olmadığı halde vaaz verme yetkisine sahip kişi için kullanılan bir terimdir.

[17] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 3.

[18] Annie Woodley Brown, "Racism and the Christian Church in America: Caught between the Knowledge of Good and Evil", *Social Work in Public Health* 34, sy 1 (02 Ocak 2019): 138, https://doi.org/10.1080/19371918.2019.1566111.

[19] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 3.

1799 yılında Philadelphia'nın önde gelen din adamları olan Absalom Jones ve Richard Allen'ın liderlik ettiği 71 kişilik bir grup vardı. Bahsedilen grup, Amerika Birleşik Devletleri Kongresine ve Başkan John Adams'a resmi başvuruda bulundu. Bu kişiler kendilerini, "Renkli İnsanlar, Philadelphia'nın merkezi ve banliyölerinde bulunan azat edilmiş köleler" olarak tanımlıyorlardı. Başvuru amacı, köleliğin ve uluslararası köle ticaretinin protesto edilmesi ve 1793 yılında çıkarılan, Kaçak Köle Kanunu'nun kaldırılmasıydı.[20]

Amerika'nın kuzeyinde bu başvuru yapılabilirken, güneyde bulunan Afro-Amerikanların çok az bir kısmı özgürlük belgesini almıştı. Üstelik güneyde bulunan kölelere iyi davranma çağrısı, hızlı bir şekilde manipüle edilerek kölelere daha kötü davranılmaya başlandı.[21] Amerika'nın siyahi kurucuları, Afrika'ya geri dönmenin pek mümkün olmayacağını anladıklarında, Afrika mirasını yaşatmak üzere siyahi kimliklerini kullanmaya başladı. James Sidbury tarafından "filiative" kavramı ortaya atıldı. Kan bağı olmaksızın siyahilikten doğan akrabalığı tesis etmek anlamında kullanılan bu kavram neredeyse bütün Afro-Amerikanlar tarafından benimsendi. Bu bağlamda, New Yorklu William Hamilton ve Absalom Jones'in kendilerini diğer siyahi liderlerden ayırt eden siyasi görüşleri de önem kazanmıştır. Örneğin Hamilton tarafından ortaya atılan "bir kişinin Afrikalı ebeveyne sahip olması halinde Asya'da, Avrupa'da, Amerika'da veya Afrika'da doğmuş olması hiçbir şeyi değiştirmez" görüşü, Afro-Amerikan fikrinin kurucu düşüncelerinden biri oldu. Absalom Jones da benzer bir bakış açısı ile Afrika kökenli

[20] Jacqueline Bacon ve Glen McClish, "Descendents of Africa, Sons of '76: Exploring Early African-American Rhetoric", *Rhetoric Society Quarterly* 36, sy 1 (25 Şubat 2006): 5, https://doi.org/10.1080/02773940500403603.
[21] Lapsansky, Newman, ve Library Company of Philadelphia, *Black Founders*, 20-21.

insanların, özgürlüklerinden mahrum olmaları ve çektikleri ıstırap nedeniyle birbirlerine yakın olduklarını ifade etmiştir.[22]

1797'de Philadelphia'da ilk Afro-Amerikan Mason Locası kurulması onaylandığında, Jones ilk kurucu üstad olarak kabul edildi. [23] Philadelphia Afro-Amerikan Locasından kardeş olan Absalom Jones, Peter Richmond, Alexander Logan, Mathew Black, Anthony Cain ve William Coleman, Massachusetts, Lourel, Union ve Phoenix localarında göz dolduran faaliyetlerde bulundular. 27 Aralık 1815 tarihinde bahsedilen mason önderlerin bulunduğu oturumda, "Kuzey Amerika'nın Yetki Alanı İçinde İlk Afro-Amerikan Bağımsız Hür ve Kabul edilmiş Masonlar Büyük Locası" kuruldu. Merkezi Pensilvanya'da bulunan bu locaya, Absalom Jones ilk üstad-ı muhterem olarak seçildi. Absalom Jones'in büyük üstad seçilmesinden sonra aynı locaya sayman olarak Richard Allen seçildi.[24]

Köle ticaretinin kaldırılması ile ilgili olarak Birleşik Devletler'de bulunan Afro-Amerikanlar tarafından 8 vaaz verildi. Bunlardan ilki olan, 01 Ocak 1808 tarihinde Absalom Jones tarafından verilen Şükran Günü vaazı çok meşhur oldu. Kutsal kitapta bahsedilen Yahudilerin Mısır esaretinden kurtuluşunu o günkü siyahilerin durumuna benzeten Jones, vaazı boyunca ırk ayrımcılığın kötülüğünden bahsetti. Dünya tarihindeki örneklere bakıldığında mazlum ve sıkıntılı olan tek millet İsrailoğulları değildi. Yeni dünyadaki Siyahilerin, tıpkı eski dünyadaki Yahudiler gibi birbirlerine ve Tanrı'ya özel bir bağ ile bağlı olduklarını ilan etti. Jones'in vaazda bahsettiği konular ve esaretten kurtuluş benzetmesi, kimlik arayışı olan siyahiler arasında yankı buldu. Daha önceki dönemlerde ırklar arası farklılıklar toplumun her

[22] Lapsansky, Newman, ve Library Company of Philadelphia, 28.
[23] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 2.
[24] "Most Worshıpful Prınce Hall Grand Lodge of PA", 25 Mayıs 1975, https://www.princehall-pa.org/mwphgl-of-pa-history/.

zerresinde yaşıyorken, Jones'in vaazından sonra kurucu siyahi liderlerin günlük konuşmada kullandıkları ifadeler değişiklik gösterdi. Boston'da Price Hall, mason dinleyicilere "sevgili biraderlerim"; New York'ta Joseph Sidney okuyucularına "hemşerilerim" diye hitap etti. 1 Ocak 1808'de Baltimore'da Daniel Cooker, Amerikalıları tuhaf bir halk olarak tanımladıktan sonra, Etiyopya'nın Amerika'daki çocuklarının kutsal bir ulus olduğunu ilan etti.[25] Aynı tarihlerde New York'ta bulunan Peter Williams, Aziz Philip Afro-Amerikan kilisesinde Birleşik Devletlere yapılan uluslararası köle ticaretinin sonlandırılması gerektiği hususunda vaaz verdi. Jones ve Williams'ın kölelik karşıtı konuşmaları kendinden sonrakilere ışık tuttu. Ertesi yıl 2 Ocak 1809 tarihinde Joseph Sidney, William Hamilton ve Henry Sipkins New York'ta, Wilberforce Hayırseverler Derneği adına sırasıyla Universalist Kilise ve Afro-Amerikan Kilisesi'nde konuştu. 1 Ocak 1813'te George Lawrence New York'ta bulunan Afrika Metodist Episkopal Kilise'de; 1 Ocak 1814'te Russell Parrott Philadelphia'da ki Aziz Thomas Afro-Amerikan Kilisesi'nde kölelik karşıtı vaazını verdi. Son konuşmayı ise William Hamilton 2 Ocak 1815'te New York'ta bulunan Episkopal Asbury Afro-Amerikan Kilisesi'nde yaptı.[26] Yukarıda bahsi geçen 8 konuşma, farklı zamanlarda Birleşik Devletler'de bulunan köleliğin kaldırılması ve köle ticaretinin yasaklanması hususlarını içermektedir. İlk iki konuşmanın aynı tarihlere denk gelmesini tesadüf ile açıklamak pek mümkün görünmemektedir. Farklı zaman dilimlerine yayılan konuşmalarda veya vaazlarda hatiplerin iş birliği içinde oldukları ve bir önceki konuşma veya vaazda eksik görülen veya mevcut şartlara göre ihtiyaç duyulan konuların daha sonraki vaazlarda dile getirildiği anlaşılmaktadır. Bu konuşmalarda, kimi

[25] Lapsansky, Newman ve Library Company of Philadelphia, *Black Founders*, 28-29.

[26] Bacon ve McClish, "Descendents of Africa, Sons of '76", 15-16.

zaman kongreye bir teklifte bulunulmuş, kimi zaman eylem kararı alınarak gösteriler ve protestolar düzenlenmiştir.[27] Ayrıca Absalom Jones ve Richard Allen, Pensilvanya Köleliği Kaldırma Cemiyeti'nin de üyesiydi. Siyahları mahkemelerde temsil etmek üzere kölelik karşıtı avukatları temin ediyorlardı.[28]

1812 yılında İngilizler tarafından Philadelphia işgalle tehdit edildi. Philadelphialılar olarak bilinen Richard Allen ve Absalom Jones, Philadelphia'yı savunmak maksadıyla Afro-Amerikanlardan mürekkep bir gönüllü alayı yetiştirdi. Yine bir Quakers olan ve Anthony Benezet tarafından yetiştirilen, kölelik karşıtı iş adamı Afro-Amerikan James Forten, Afro-Amerikan alayının yetiştirilmesinde Philadelphilalılara önemli yardımlarda bulundu.[29] Afro-Amerikan gruplar, sosyal birliktelik içerisinden birtakım faaliyetler gerçekleştirirken diğer taraftan ülke savunmasına katkı sağlamıştır. Bahse konu katkıların ise sivil toplum faaliyetlerine olumlu yönde yansıdığı, Afro-Amerikanlara toplum nezdinde itibar kazandırdığı şeklinde değerlendirilebilir.

Absalom Jones 1816 yılında, Richard Allen'in Afro-Amerikan Metodist Kilisesi piskoposluğuna atanmasını destekleyen beş yerel din adamından biriydi.[30] 1817 yılında Richard Allen, Absalom Jones ve James Forten, Amerikan Kolonileşme Derneğini protesto etmek maksadıyla Bethel'de 3000'den fazla kişinin katıldığı bir toplantı düzenledi.[31]

Episkopal Kilise'nin Kara Piskoposu olarak bilinen Jones, Tanrı'ya ve Tanrı'nın bir parçası olarak kabul edilen kiliseye olan

---

[27] Bacon ve McClish, 27.

[28] Richard S. Newman, "'Lucky to Be Born in Pennsylvania': Free Soil, Fugitive Slaves and the Making of Pennsylvania's Anti-Slavery Borderland", *Slavery & Abolition* 32, sy 3 (Eylül 2011): 422.

[29] Evan A. Shore, "Forten, James", içinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed*, ed. Colin A Palmer (Gale, 2006), 857.

[30] Lapsansky, Newman, ve Library Company of Philadelphia, *Black Founders*, 42.

[31] Sanders, *America's Black founders*, vii.

sarsılmaz inancın oldukça mühim bir örneği olarak kabul edilmiştir. Jones 13 Şubat 1818 tarihinde ölmüştür.[32]

1972 yılında Siyahi Episkopoller Birliği tarafından Atlanta'da Absalom Jones Mezhepler Arası İlahiyat Enstitüsü kurulmuştur. 1973 yılı itibariyle ilk siyahi piskopos[33] olan Absalom Jones adına yapılan anma töreni, Episkopal litürji takvimine girmiştir.[34]

KAYNAKÇA

2021 Absalom Jones Bulletin_FinalFinal.pdf. "A Festival Eucharist in Celebration of The Rev. Absalom Jones", 10 Şubat 2021. http://s3.amazonaws.com/dfc_attachments/public/documents/3246847/Absalom_Jones_bulletin_insert.pdf.

Bacon, Jacqueline, ve Glen McClish. "Descendents of Africa, Sons of '76: Exploring Early African-American Rhetoric". *Rhetoric Society Quarterly* 36, sy 1 (25 Şubat 2006): 1-29. https://doi.org/10.1080/02773940500403603.

Brown, Annie Woodley. "Racism and the Christian Church in America: Caught between the Knowledge of Good and Evil". *Social Work in Public Health* 34, sy 1 (02 Ocak 2019): 134-44. https://doi.org/10.1080/19371918.2019.1566111.

Evan A. Shore. "Forten, James". İçinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed*, editör Colin A Palmer. Gale, 2006.

Gamble, Vanessa Northington. "'Justice to Our Colour Demands It': Absalom Jones and Richard Allen's Narrative of African Americans in Philadelphia's 1793 Yellow Fever Epidemic", t.y., 8.

John C. Van Horne. "The Education of African Americans in Benjamin Franklin's Philadelphia". İçinde *"The Good Education of Youth":*

[32] Philadelphia Episcopal Cathedral, "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist", 3.

[33] Bir Afrika ülkesi olan Gana'da doğan ve 1765 yılında Londra'da papalık yapan Philip Quaque, İngiltere Kilisesi ve Anglikan Kominyonu'ndaki ilk papazdır. (Bkz. "Philip Quaque", Slavery and Remembrance A Guide to Sites, 28 Ocak 2022, http://slaveryandremembrance.org/people/person/?id=PP008.)

[34] Lillie Johnson Edwards, "Episcopalians", 728.

Worlds of Learning in the Age of Franklin, editör ed. John H. Pollack. Philadelphia: Oak Knoll Press, 2009.

Lapsansky, Phillip, Richard S Newman, ve Library Company of Philadelphia. *Black Founders: The Free Black Community in the Early Republic*. Philadelphia: Library Company of Philadelphia, 2008.

Lillie Johnson Edwards. "Episcopalians". Içinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed*, editör Colin A Palmer. Gale, 2006.

"MOST WORSHIPFUL PRINCE HALL GRAND LODGE OF PA", 25 Mayıs 1975. https://www.princehall-pa.org/mwphgl-of-pa-history/.

National Humanities Center. "The Origins of the African Methodist Episcopal Church". *The Making of African American Identity: 1500-1865*, sy Vol. I, (2007).

Newman, Richard S. "'Lucky to Be Born in Pennsylvania': Free Soil, Fugitive Slaves and the Making of Pennsylvania's Anti-Slavery Borderland". *Slavery & Abolition* 32, sy 3 (Eylül 2011): 413-30. https://doi.org/10.1080/0144039X.2011.588478.

Palmer, Colin A, ed. "The African Methodist Episcopal Church". Içinde *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed*. Gale, 2006.

Philadelphia Episcopal Cathedral. "Episcopal Diocese of Pennsylvania The Commemoration of Blessed Absalom Jones Holy Eucharist". https://www.diopa.org/uploads/attachments/ckkzl0jd81nz8j8qsb18ubknr-absalom-jones-2021-service-leaflet.pdf, 13 Şubat 2021.

Slavery and Remembrance A Guide to Sites. "Philip Quaque", 28 Ocak 2022. http://slaveryandremembrance.org/people/person/?id=PP008.

Sanders, Nancy I. *America's Black founders: revolutionary heroes and early leaders: with 21 activities*. Chicago, Ill: Chicago Review Press, 2010.

RICHARD ALLEN –Özgürlük Elçisi (1760-1831)

Şahin KIZILABDULLAH

Hayatı

18.yy, Amerika tarihinde köleliğin toplumsal ve ekonomik hayatta çok etkili olduğu bir dönem olarak tarif edilmektedir. Nitekim 16.yy'da başlayan köle ticareti, takip eden yüzyıllarda artarak devam etmiştir. Büyük gemilerle Afrika'dan getirilen kölelerin, dini aidiyetleri köle sahiplerinin önemsediği bir konu olmamıştır. Çünkü köleler, birer insan olarak değil ekonomik değeri ön planda olan birer meta olarak değerlendirilmiştir. Bu köleler içinde farklı dini geleneklere mensup olanlar bulunmaktadır. Kaynaklar, Amerika'ya getirilen kölelerin yaklaşık %40 kadarının Müslüman olduklarını ifade etmektedir. Kölelerin dini

tercihlerine uygun bir yaşam haklarının olmaması, onların zaman içinde dini tercihlerinin değişmesine veya dinden uzak durmalarına neden olmuştur. Din değiştirmenin, özellikle Metodist ve Bapdist vaizler eliyle yoğun bir şekilde Hıristiyanlaştırma faaliyetine dönüştüğü bilinmektedir. Bu faaliyetler neticesinde siyahi kölelerin büyük bir kısmı Hıristiyanlaştırılmıştır. Hıristiyanlığı kabul etmenin görece de olsa yaşam şartlarını olumlu etkilemesine rağmen, Hıristiyan olmanın özgürlük elde etmek anlamına gelmeyeceği kanunlarla düzenlenmiştir.[1] Richard Allen da bu Hıristiyanlaştırma çabalarının neticesinde din değiştirmiş ve Hıristiyan olmuş bir Afro-Amerikalıdır.

Richard Allen, köle bir anne babanın çocuğu olarak 14 Şubat 1760 tarihinde, Philedephia'da Benjamin Chew isimli bir avukatın kölesi olarak dünyaya gelmiştir. Doğumundan kısa bir süre sonra Allen, anne-babası ve üç kardeşi ile birlikte Delaware eyaletinin Dover şehrinde Stokeley Sturgis isimli bir çiftlik sahibine satılmıştır. Allen, 20 yaşına gelene kadar burada yaşamış ve Hıristiyanlıkla tanışması da bu süreçte olmuştur. Kendi ifadesi ile, Tanrı'nın onun sesini duyması ve dualarını kabul etmesi ile kurtuluşa ermiş, günah yüklerinden kurtulmuştur. 20'li yaşlarında Metodist geleneğe bağlanan Allen, Benjamin Wells'den uzun süre eğitim almıştır. İki haftada bir perşembe günleri toplu vaazlara, haftada bir çarşamba günleri de eğitim derslerine katılmıştır. Bu süreçler, hem onu ve kardeşini daha iyi köleler haline getirmiş, hem de sahiplerinin dini pratikler konusunda daha rahat bir ortam oluşturmasına fırsat tanımıştır.[2] Stokeley, Allen'ın daveti üzerine evlerine vaaz için gelen Metodist vaizlerden etkilenmiş ve Allen ile kardeşine özgürlüklerini satın alma imkânı tanımıştır. Allen, kendilerine iyi davranan bir sahibi olmasından dolayı bir takım imkânlar elde etmiş ancak onun ölümü sonrası yaşayabileceği sıkıntıları da düşünerek, kendisine

[1] Gabriel Stepto, *The African American Years* (New York: Scribner, 2003), 3.
[2] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen* (Martin&Boden Printers, 1833), 5–6.

tanınan zamanlarda fazladan çalışarak 2000 dolara özgürlüğünü satın almıştır. Allen, bu tarihten itibaren Batı ve Doğu Jersey'den Pensilvanya'ya kadar birçok bölgede gezici vaizlik yapmıştır. Vaazlarının siyahiler kadar beyazlar tarafından da dinlenmesi Allen'ı tanınan bir vaiz yapmıştır.[3] Allen'ın Delaware, New Jersey ve Pensilvanya başta olmak üzere altı eyaleti bu dönemde gezdiği belirtilmektedir. Bu geziler, onun ileride kuracağı kilise yapılanmasının da temelini oluşturmuştur.[4] Philedephia'nın kuzey doğusunda yer alan Radnor kasabası Allen'ın ziyaret ettiği yerlerden biri olmuştur. Buradaki vaazı siyahlardan daha çok beyaz Hıristiyanlardan rağbet görmüştür. Vaazlarının etkisini Allen şu şekilde ifade etmektedir: "*İçlerinden bazıları; "Bu adam kesinlikle Tanrının seçtiği biri olmalı. Daha önce hayatımızda böyle bir vaaz dinlemedik" şeklinde birbirlerine söylüyorlardı.*"[5] Philedephia'ya geldiğinde, Aziz George Kilisesinde vaaz etmesi teklif edilmiştir. Metodist geleneğe bağlı olan bu kilisenin az da olsa siyahi müntesipleri de bulunmaktayken, Allen'in vaazlarıyla birlikte kısa süre içinde bu sayıda ciddi bir artış olmuştur. Bu durum, kilisede onlar için yer bulma sorununa yol açmıştır. Çünkü siyahiler kiliseye mensup olmakla birlikte, ibadet esnasında beyazlarla

---

[3] Jeffrey H Wallenfeldt, *Black American Biographies: The Journey of Achievement* (New York: Britannica Educational Pub. in association with Rosen Educational Services, 2011), 145; Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 7–9. Allen'ın özgürlüğünü hangi tarihte, kaç yaşında iken aldığı konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Kendisi de bu konuda net bir tarih vermemektedir. Kaynakların farklılıkları dikkate alındığında, Metodist olmasının 20 yaşlarına yakın, özgürlüğüne kavuşmasının ise 23-26 yaşları civarında olduğu kabul edilebilir. Çünkü Allen, sahibi ile 5 yıl çalışarak 2000 dolar ödeme karşılığında anlaşma yapmış, ancak gece gündüz çalışarak bu süreyi 3,5 yılda tamamlamıştır. 26 yaşında özgür bir insan olarak Aziz George Kilisesinde vaazlara başladığı dikkate alınırsa, özgürlüğünü bundan bir kaç yıl önce alması mümkün görünmektedir.

[4] Richard S. Newman, *Freedom's Prophet: Bishop Richard Allen, the AME Church, and the Black Founding Fathers* (New York: New York University Press, 2008), 53.

[5] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 10.

aynı yerde değil, sadece kendilerine ayrılan bölümlerde ibadet edebilmektedir. Nitekim bu uygulama, Allen ve arkadaşlarının bilahare bu kiliseden ayrılmalarına yol açmıştır.[6] Allen'ın kölelik karşıtı çabaları, siyahi Amerikalıların özellikle Pennsylvania'nın başkenti Philadephia (Brotherly Love) şehri olmak üzere burada yoğunlaşmasına neden olmuştur ve eyalet, bundan dolayı özgür siyahilerin başkenti olarak anılmıştır.[7] Siyahi nüfusun bu şehirde artması, Allen'ın ticari girişimlerini de etkilemiştir. O, siyahilerin iş sahibi olması, para kazanması ve özgürlüklerini satın almaları konusunda önderlik etmiştir.[8] Bu yoğunlaşmada elbette Pensilvanya eyaletindeki Kuveykır ağırlığının da etkisi olmuştur. Kuveykırlar, özellikle kölelik konusunda farklı tutum sergileyen bir Hıristiyan grubudur. Onlar, ruhta özgür olanın bedende de özgür olması gerektiğini düşünmekte ve kölelik karşıtı bir tutum sergilemektedirler.[9]

Ricahrd Allen, Afrika kökenli Amerikalıların tarihinde, adından en çok söz edilen şahıslarından biridir.[10] Onun, Afro-Amerikalılar tarafından tanınmasında, hayatında birçok ilki başarmasının etkisi olmuştur. Ayrıca toplum yararına yürüttüğü faaliyetleri ve dini liderlik kimliğine de sahip olması, Allen'ın siyahiler arasında saygı ile anılmasına imkân tanımıştır. Nitekim "Özgürlük Elçisi" şeklinde isimlendirilmesi bunun en güzel göstergesi olmuştur.[11] O, 1784 yılı Aralık ayında ilk olarak bir genel

[6] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 12.

[7] Newman, *Freedom's Prophet*, 54. Aynı zamanda Philadephia şehri Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinin de okunduğu, özgürlüklere en çok imkân tanınan yerlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

[8] Newman, *Freedom's Prophet*, 56-57.

[9] John Hope Franklin - Alfred A. Moss, *From Slavery to Freedom: A History of African Americans* (Boston: McGraw-Hill, 2000), 91-93.

[10] Dickson D. Bruce, *The Origins of African American Literature, 1680-1865* (Charlottesville: University Press of Virginia, 2001), 72.

[11] Newman, *Freedom's Prophet*, 1.

konferansa katıldığını ifade etmektedir. Allen, Avrupa'dan Amerika'ya yeni gelen din adamları Dr. Coke, Richard Watcoat ve Thomas Vasses ile bu toplantıda tanıştığını belirtmektedir.[12] Gezici vaazları ve katıldığı bu konferanslar, Allen'a geniş bir çevreye sahip olma imkânı tanımıştır.

Allen'ın siyahi topluma yaptığı katkılardan biri, eğitim için gösterdiği çabadır. O, siyahilerin toplum içindeki sosyo-ekonomik durumlarını yükseltmek için ilk ele alınması gereken hususun eğitim olduğuna inanmaktadır. Bundan dolayı "Pensilvanya Kölelik Karşıtlığı Topluluğu" (Pennsylvania Abolition Society-PAS) ile birlikte Allen'ın kurduğu African Methodist Episcopal (AME) Kilisesi, siyahilerin eğitimine en fazla çaba harcayan iki kurum olmuştur. Özellikle 1790 ile 1800'lü yılların başlarında Allen'ın bu çabaları dikkat çekici düzeye ulaşmıştır. Tüm bu çabalara rağmen, Afro-Amerikalı ailelerin, her bir aile bireyinin kazanacağı paraya ihtiyaç duyuyor olması, siyahiler arasında okullaşmayı son derece zorlaştırmıştır. Allen, ekonomik gücün zayıflığının okullaşmayı olumsuz etkilemesi, eğitim seviyesi düşüklüğünün sosyo-ekonomik seviyeyi düşürmesi şeklindeki kısır döngüyü kırmak için büyük çaba sarf etmiştir. Allen'ı bu çalışmalarında Absalom Jones, William White ve Dorus Ginnings gibi arkadaşlarının yanı sıra, kölelik karşıtı beyazlar da desteklemiştir.[13] Siyahi toplumun, kölelik döneminde yaşadığı en büyük travmalardan biri, aile bireylerinin satılması sonucu birliğin dağılması olmuştur. Nitekim özgür siyahiler, aile kurumunu tekrar toplumlarında sağlamlaştırmak için çalışmışlardır. Allen da siyahilerin içinde bulunduğu sıkıntı, ahlaki çöküntü vb durumlardan

[12] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 11.

[13] Elise Kammerer, "Uplift in Schools and the Church: Abolitionist Approaches to Free Black Education in Early National Philadelphia," *Historical Social Research / Historische Sozialforschung* 42/1 (159) (2017), 302–308.

kurtulmanın, özellikle ahlak ve din konusunda siyahilerin eğitilmesi ile olabileceğini savunmuştur.[14] Toplumsal olaylara olan duyarlılığı ve etkili hitabet yeteneği, Richard Allen'a sadece Hıristiyan siyahiler arasında değil, Amerika'da yaşayan tüm siyahiler arasında özel bir konum sağlamıştır.

Allen'ın yaşadığı bölgede tanınmasında, vermiş olduğu vaazlar kadar yapmış olduğu yardımlar da etkili olmuştur. Allen'ın, Jones ile birlikte, 18.yy'ın sonlarında ABD'de yaşanan sarıhumma salgınında gösterdikleri özverili çabalar, siyahiler aleyhine oluşan bakış açısını tersine çevirmiştir. Nitekim beyaz nüfusun büyük bir kısmı, bu hastalığın siyahileri etkilemediğini veya onlardan yayıldığını iddia etmiştir. Bu konuda Philedephia'da doktorlar arasında da tartışmalar yaşanmıştır. Siyahilerin, hasta bakımında gösterdiği nazik tavır ve elde ettiği başarı, toplum tarafından takdir görmüştür. Çoğu zaman az bir ücret ya da ücretsiz bir şekilde, hasta bakımından ev temizliğine ve cenaze definlerine kadar birçok iş, Allen ve arkadaşları tarafından yerine getirilmiştir. İki siyahi lider, bu algıyı tersine çevirmiş ve bu konu ile ilgili tecrübelerini de "A Narrative of the Proceedings of the Black People During the Late Awful Calamity in Philadelphia, in the Year 1793" isimli bir eserde kaleme almışlardır.[15] Allen, siyahilerin de beyazlar kadar bu hastalıktan etkilendiklerini hatta hayatlarını kaybettiklerini bizzat ifade etmektedir. Ancak o, siyahilerin beyazlar kadar dikkate alınmamalarından dolayı, onların zarar görmediği gibi bir kanının yayıldığını belirtmektedir.[16]

---

[14] Kammerer, "Uplift in Schools and the Church," 309.

[15] Bruce, *The Origins of African American Literature, 1680-1865*, 85; Richard Allen-Absalom Jones, *A Narrative of the Proceedings of the Black People During the Late Awful Calamity in Philadelphia, in the Year 1793* (Philadeplhia, 1794), 2; Jacquelyn C. Miller, "The Wages of Blackness: African American Workers and the Meanings of Race during Philadelphia's 1793 Yellow Fever Epidemic," *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 129/2 (2005), 177-180.

[16] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 42-43.

Mother Bethel Kilisesinin Kuruluşu

Allen, ticari girişimlerinin yanısıra sosyal ve dini organizasyonlara da önderlik etmiştir. Mother Bethel African Methodist Episcopal (AME) isimli kilise, 1794 tarihinde Richard Allen tarafından kurulmuştur.[17] Allen, daha önce müntesibi olduğu Aziz George Metodist Kilisesinden (St. George's Methodist Church), siyahilere yapılan ayrımcılık sebebi ile ayrılmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi, Aziz George Kilisesinde ibadetlere katılan siyahiler, ibadet esnasında ya arka sıralarda ve balkon kısımlarında oturmak ya da ayakta beklemek durumunda kalmaktadır. Bir ibadet esnasında arka sıralarda oturan siyahilerin zorla yerinden kaldırılmaya çalışılması, Richard Allen ve arkadaşlarının kiliseyi terk etmesi ile sonuçlanmıştır. Bu ayrılış, siyahilere ait bağımsız bir kilisenin kurulmasının ilk adımları olmuştur. Aziz George Kilisesinden ayrılmadan önce Richard Allen, Absalom Jones ve 42 arkadaşı tarafından bir organizasyon kurulmuş ve bu grup 1817 yılında "Özgür Afrikalılar Topluluğu (Free African Society-FAS)" isimli bir yapıya dönüşmüştür. Bu yapı, kölelikle mücadele başta olmak üzere, siyahilerin yaşam şartlarını iyileştirme, eğitim faaliyetlerini yürütme gibi aktiviteleri yerine getirmiştir. Topluluğun sosyal hizmetler alanındaki çalışmaları, Allen ve Jones'un Aziz George Kilisesinden ayrılması ile dini bir hüviyet de kazanmıştır.[18] Her ikisi de Metodist kileseye mensup olmalarına rağmen, Afro-Amerikalılar için kuracakları kilisenin hangi geleneğe bağlı olacağı söz konusu olduğunda bir ayrışma yaşanmıştır. Allen ve Jones, Metodist geleneği tercih etmesine rağmen, cemaatin çoğunluğu Episkopal geleneğe bağlanmayı istemiştir. Bu tercihte, Aziz George Kilisesinde

[17] Stepto, *The African American Years*, 7.

[18] Bruce, *The Origins of African American Literature, 1680-1865*, 102; Karen Kossie-Chernyshev, "Christian Denominations, Independent," *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed* (Gale, 2006), 2/460; Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 12.

yaşanan ayrımcılık ve kötü muameleye duyulan öfkenin de etkili olduğu düşünülmektedir. Allen ise yetiştiği ve siyahilerin yaşam tarzına en uygunu olduğunu düşündüğü Metodist gelenekten kopmayı uygun bulmamıştır. Nitekim cemaat, kurduğu kilisenin din görevliliğini Absalom Jones'a teklif etmiştir. Onun bu teklifi kabul etmesi, iki arkadaşın yollarını kilise aidiyeti anlamında ayırmıştır. Ancak siyahilerin hakları, sosyal ve ekonomik şartlarının iyileştirilmesi, kölelik karşıtlığı gibi konularda birlikte çalışmaya devam etmişlerdir. Richard Allen, Metodist gelenekte ısrar ederek yeni bir kilise kurma noktasında çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalara, Aziz George Kilisesi ve bazı Metodist yöneticiler karşı çıkmıştır. Ancak Allen'ın beyaz otoritesinden kurtulmuş, bağımsız, siyahlara ait bir kilise kurmak noktasındaki mücadelesi başarı ile sonuçlanmıştır.[19] Allen tarafından kurulan Mother Bethel Kilisesinin binası, farklı tarihlerde restorasyonlar görmüş ve varlığını günümüze kadar korumayı başarmıştır. Bu kilise, siyahiler için dini bir yer olmanın yanı sıra, sosyal ve siyasi konuların da ele alındığı bir merkez olma özelliğine sahip olmuştur. Özellikle kölelikten kaçan siyahilerin bir sığınma merkezi, ayrımcılıkla mücadele için bir hareket noktası ve sivil hak arayışları için de bir organizasyon merkezi olmuştur.[20]

Mother Bethel Kilisesi, Allen tarafından kurulmuş yerel bir kilisedir. Farklı eyaletler ve şehirlerde Allen'ın çabasına benzer şekilde kiliseler vücuda gelmeye başlamıştır. Bu kiliselerin hemen tamamı, Allen'ın hikâye ettiği gibi benzer sıkıntılar yaşamıştır. Beyazların tüm kiliseleri kontrol etme isteği, din adamı olarak görevlendirilecek kişiyi tayin etme ısrarı bunların başında gelmektedir. Afro-Amerikalılar tarafından kurulan Baltimore ve diğer bölgelerde kurulan siyahilere ait kiliseler, Allen'ın

[19] Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 14–17; Newman, *Freedom's Prophet*, 70–73.

[20] James Oliver Horton, *Landmarks of African American History* (New York: Oxford University Press, 2005), 75.

Philedephia'da yaptığı gibi, kendi varlıklarını korumak ve geleceklerine kendileri karar vermek istemiştir. Söz konusu kiliseler bu amaçla tertip edilen konferansta bir araya gelmiş ve üst bir yapılanma kurmuştur. 1816 yılında Allen'ın önderliğinde, bu kiliseleri bir araya getiren çatı kuruluş "Afrikalı Metodist Episkopal Kilise" (African Methodist Episcopal Church-AME) olarak isimlendirilmiştir. 1799 yılında, Metodist Episkopal Kilisede ilk Afrika kökenli Amerikalı ruhban olan Allen, 1816 tarihinde, yeni kurulan bu Afrikalı Metodist Episkopal Kilisesinin ilk piskoposu olarak atanmıştır.[21]

Ancak beyaz kontrolünden kurtulmak, Allen ve arkadaşları için pek kolay olmamıştır. Nitekim 1807-1820 yılları arasında Allen defalarca beyaz Metodistlerle mahkemelik olmuştur. Allen başlangıçta, bu anlaşmazlıklarda mahkemeyi kazanamasa da, siyahi varlığının yasal bir hüviyet kazanmasından memnuniyet duymuştur. Bu durum, siyahiler için psikolojik bir zafere dönüşmüştür.[22]

Allen tarafından kurulan AME Kilisesi, Afro-Amerikalılar tarafından kurulan kiliselerin en etkili olanıdır. Kilisenin yürüttüğü misyon faaliyetleri çerçevesinde kısa süre içinde siyahi Hıristiyanların sayısında büyük bir artış olmuştur. Bu kilise, zaman içinde bir çatı organizasyon/mezhep konumuna gelmiş ve Amerika'nın birçok eyaletinde ona bağlı kiliseler kurulmuştur. Organizasyon, misyon faaliyetlerini Amerika ile sınırlı tutmamış, Afrika kıtasında da yoğun bir Hıristiyanlaştırma çabası içine girmiştir. Bu çabaların neticesinde 1 milyondan fazla üyesi, 22 binden fazla kilisesi bulunan büyük bir yapıya dönüşmüştür.[23] Bu

---

[21] Wallenfeldt, *Black American Biographies*, 142; James Ciment, *Atlas of African-American History* (New York: Facts On File, 2007), 50; Bruce, *The Origins of African American Literature, 1680-1865*, 73; Richard Allen, *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*, 19–21; Newman, *Freedom's Prophet*, 158–159.

[22] Newman, *Freedom's Prophet*, 160–165.

[23] "Christian Denominations, Independent," 2/460.

dönüşüm ve hızlı büyümede Allen kadar, eşleri Flora ve Sarah'ın onun misyonunu kabullenmesi de etkili olmuştur. Her iki eşi de kilisenin teşekkülünde ve hem Pazar toplantılarında hem de Çarşamba derslerinde Allen'a destek vermişlerdir.[24]

Allen'ın, Afro-Amerikalı Hıristiyanların dini hayatına yaptığı önemli katkılardan biri de yazdığı ve bestelediği ilahiler olmuştur. Richard Allen'ın kaleme aldığı "A Collection of Spiritual Songs and Hymns" isimli eser, ilk olarak 1801 yılında basılmıştır. Onun Aziz George Kilisesinden ayrılmasından sonra bir süre herhangi bir değişiklik yapmadan ilahiler icra ettiği ifade edilmektedir. Ancak özellikle 1801'den itibaren Afrika kökenli Amerikalıların müzik zevklerine hitap eden bazı düzenlemeler yaptığı bilinmektedir. Bu Allen'ın siyahi Amerikalı Hıristiyanların kilise ritüellerine yaptığı önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir. 54 ilahi ile başlattığı bu katkıyı, ilerleyen yıllarda yapılan baskılarda arttırarak 64 ilahiye çıkarmıştır. AME Kilisesinin ayrı bir mezhep olarak kabul edilmeye başlandığı 1816'dan sonra, Allen'ın İlahi Kitabı, 1818 yılında tekrar bir baskı yapmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu baskılar, farklı din adamlarının da katkıları ile 1837, 1876, 1892, 1898, 1946 ve 1954 yıllarında tekrarlanmış ve son hali 1984 yılında verilmiştir. Nitekim şuan AME Kilisesinde 1984 yılında son hali verilen bu ilahi kitabı kullanılmaktadır.[25] Bu ilahilerde göze çarpan en önemli özellik, Metodist İlahilerinin siyahi müzik zevkine uygun hale getirmiş olmasıdır. Allen bunu sağlamak için, dörtlükler arasına nakaratlar eklemiş, siyahi kamp müzikleri ile Metodist ilahileri harmanlamış ve böylece cemaatinde katılabileceği bir form elde etmiştir.

---

[24] Newman, *Freedom's Prophet*, 70–75.

[25] Şahin Kizilabdullah, "Hıristiyan Gelenekte Müzik: Amerikan Hıristiyan Müziğinde Gospel Müzik, Bluz ve Caz Örneği," *Dini Araştırmalar* 22/56 (December 10, 2019), 315–316; Jon Michael Spencer, "The Hymnody of the African Methodist Episcopal Church," *American Music* 8/3 (1990), 274–276; Eileen Southern (ed.), *Readings in Black American Music* (New York: W.W. Norton, 1983), 52.

Bu etkileşimli ilahiler, hemen tüm siyahilere ait kiliselerde benzer bir özellik olarak gözlemlenmektedir. Canlı şekilde, farklı müzik aletlerinin kullanıldığı, cemaat tarafından da eşlik edilerek icra edilen bu ilahiler, Afro-Amerikalıların kiliselerinin öne çıkan bir özelliği olmuştur.[26]

Allen'ın ilahilerinden bir örnek şu şekildedir:

Gör! uluslar nasıl birbirine öfkelenir,
Birbirimizin kanını aramak;
Kutsal yazıların nasıl yerine geldiğini görün!
Günahkârlar uyanır ve Tanrı'ya dönerler.

İncir ağacının tomurcuklandığını görüyoruz;
Açık harabede yatan sen,
Neredeyse görünen yapraklara bak,
Uyan! bak senin sonun.

Savaşları ve büyük kargaşaları okuyoruz,
O korkunç günden önce gelmek,
Günahkârlar, günahkâr gidişinizi bırakın,
Oyalanmayın zamanınız tükeniyor...[27]

Allen, AME Kilisesindeki dini liderliğinin yanı sıra, Afro-Amerikalılar tarafından oluşturulan mason locasında da görev almıştır. Prince Hall tarafından kurulan locanın Philedephia da açılan birimi için Allen ve arkadaşı Absalom Jones beraber hare-

[26] Eileen Southern, "Hymnals of the Black Church," *The Black Perspective in Music* 17/1/2 (1989), 155; Newman, *Freedom's Prophet*, 222.
[27] Spencer, "The Hymnody of the African Methodist Episcopal Church," 275–276.

ket etmiştir. Genel Muhasipliğini Allen'ın yaptığı loca, FAS ile birlikte Afro-Amerikalıların yaşam şartlarının iyileştirilmesine hizmet etmiştir. Özellikle siyahi çocukların eğitimlerine verdikleri destek, locanın siyahi topluma katkıları arasında zikredilebilir.[28]

Allen ve Jones, Paul Cuffe'nin önderliğinde başlatılan ve bazı beyazların da desteklediği siyahilerin Afrika'ya dönüşü planını desteklemişlerdir. Ancak Cuffe'nin 1817 yılındaki ölümü, bu planın tamamlanmasını engellemiştir. Ancak Cuffe, kendisinden sonraki Hıristiyan ya da değil tüm Afro-Amerikalıların hayatında siyah ırkçılığı fikrinin önderi olmak yönü ile etkili olmuştur.[29] Afrika'ya dönüş fikrinin akamete uğraması, Afro-Amerikalıları onların da Amerika'nın sahipleri oldukları fikrine yöneltmiştir. Bu çerçevede Allen ve Jones, 1812 savaşı olarak bilinen İngiltere ve Koloniler arasındaki savaşta, İngiltere'ye karşı oluşturulan askeri varlıkları desteklemiştir. Bu ve benzeri tutumlar, siyahilerin Kuzey Amerika'da yeni kurulan devlet yapısının sahiplerinden olduklarını göstermeleri açısından önemli bir adım olmuştur.[30]

[28] "MWPHGL of Pa History – Most Worshipful Prince Hall Grand Lodge of Pa" (Accessed August 18, 2022); "Founder – Richard Allen – Richard Allen Lodge #30" (Accessed August 19, 2022).

[29] Lamont D. Thomas, "Cuffe, Paul," *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed* (Gale, 2006), 2/565–566.

[30] Evan A. Shore, "Forten, James," *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed* (Gale, 2006), 2/857.

KAYNAKÇA

Bruce, Dickson D. *The Origins of African American Literature, 1680-1865*. Charlottesville: University Press of Virginia, 2001.

Ciment, James. *Atlas of African-American History*. New York: Facts On File, Rev. ed., 2007.

Evan A. Shore. "Forten, James." *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed.* 2/857-858. Gale, 2006.

Franklin, John Hope - Moss, Alfred A. *From Slavery to Freedom: A History of African Americans*. Boston: McGraw-Hill, 8th ed., 2000.

Horton, James Oliver. *Landmarks of African American History*. New York: Oxford University Press, 2005.

Kammerer, Elise. "Uplift in Schools and the Church: Abolitionist Approaches to Free Black Education in Early National Philadelphia." *Historical Social Research / Historische Sozialforschung* 42/1 (159) (2017), 299-319.

Karen Kossie-Chernyshev. "Christian Denominations, Independent." *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed.* 2/459-463. Gale, 2006.

Kizilabdullah, Şahin. "Hıristiyan Gelenekte Müzik: Amerikan Hıristiyan Müziğinde Gospel Müzik, Bluz ve Caz Örneği." *Dini Araştırmalar* 22/56 (December 10, 2019), 307-326. https://doi.org/10.15745/da.652875

Lamont D. Thomas. "Cuffe, Paul." *Encyclopedia of African-American Culture and History - 2nd Ed.* 2/565-566. Gale, 2006.

Miller, Jacquelyn C. "The Wages of Blackness: African American Workers and the Meanings of Race during Philadelphia's 1793 Yellow Fever Epidemic." *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* 129/2 (2005), 163-194.

Newman, Richard S. *Freedom's Prophet: Bishop Richard Allen, the AME Church, and the Black Founding Fathers*. New York: New York University Press, 2008.

Richard Allen. *The Life, Experience, and Gospel Labours of the Rtt. Rev. Richard Allen*. Martin&Boden Printers, 1833.

Richard Allen-Absalom Jones. *A Narrative of the Proceedings of the Black People During the Late Awful Calamity in Philadelphia, in the Year 1793*. Philadeplhia, 1794.

Southern, Eileen. "Hymnals of the Black Church." *The Black Perspective in Music* 17/1/2 (1989), 153–170. https://doi.org/10.2307/1214748

Southern, Eileen (ed.). *Readings in Black American Music*. New York: W.W. Norton, 2nd ed., 1983.

Spencer, Jon Michael. "The Hymnody of the African Methodist Episcopal Church." *American Music* 8/3 (1990), 274–293. https://doi.org/10.2307/3052097

Stepto, Gabriel. *The African American Years*. New York: Scribner, 2003.

Wallenfeldt, Jeffrey H. *Black American Biographies: The Journey of Achievement*. New York: Britannica Educational Pub. in association with Rosen Educational Services, 2011. https://search.ebscohost. com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN= 317109

"Founder – Richard Allen – Richard Allen Lodge #30." Accessed August 19, 2022. https://www.richardallen30.com/founder-richard-allen/

"MWPHGL of Pa History – Most Worshipful Prince Hall Grand Lodge of Pa." Accessed August 18, 2022. https://www.princehall-pa.org/mwphgl-of-pa-history/

NAT TURNER; Siyahi Mesih (1800-1831)

Şeyma HAN

Nat Turner, 1800'de Virginia, Southampton County'de dünyaya gelmiştir. Annesinin 1797'de Afrika'dan Virginia'ya getirilen kölelerden olduğu bilinmektedir. Kendisine 1799'da Benjamin Turner'e satıldıktan sonra "Nancy" ismi verilmiştir. Annesinin Turner'in köle olması fikrine dayanamayarak onu doğumundan hemen sonra öldürmek istediği fakat merhametinin ağır basmasıyla en azından Turner'in özgür bir zihne sahip olmasını istediği ve bunun için uğraştığı bilinmektedir.[1] Nat Tur-

[1] Terry Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader* (USA: Chelsea House Publishers, 2005), 13.

ner'e dair bildiklerimiz isyanından sonra yakalanmasıyla Thomas Gray'a[2] yaptığı itiraflarla sınırlıdır. Nat Turner, ABD tarihindeki en ünlü ve etkili köle isyanına önderlik etmiş olmasıyla oldukça önemlidir.[3]

Nat Turner'in Çocukluğu ve Gençliği

Nat Turner'in çocukluk ve gençlik dönemlerine dair bildiklerimiz genelde Turner'in ileride gerçekleşecek olan mesihlik iddialarını destekleyecek türdendir. Öyle ki, Turner, daha üç ya da dört yaşlarında iken annesi Turner'in anlattıklarına kulak misafiri olmuş anlattıklarının Turner doğmadan önce gerçekleştiğini iddia etmiştir. Turner'in hikâye hakkında kendisine sorulan soruları cevaplayabildiği ve hikâyeye bağlı kaldığı söylenmektedir. Kaynaklarda geçen bir diğer iddia da Nat Turner doğduğunda vücudunda bulunan işaretler ve izlerin annesi ve büyükannesi tarafından onun büyük bir amaç için doğmuş olduğu şeklinde yorumlanmış olmasıdır.[4]

Kendisi iyi bir dindar olan anneannesi Turner'in durumunun inanılmaz olduğunu düşünmüş olacak ki Turner'e, "gerçekten iyi koşullarda yetiştirilirse kesinlikle bir köle olarak hizmet etmeyeceğini" söylemiştir. Çocukluğuna dair anılarını anlatırken, okumayı yazmayı nasıl öğrendiğini asla bilmediğini söyleyen Nat Turner, tek bildiğinin kendisine ağlamaması için verilen bir kitaptaki nesnelerin isimlerini hecelemeye başladığıdır. Turner, çocukluğunu meraklı, efendisine hizmet etmediği sıralarda bolca dua edip, kendince topraktan yapılan kaplarla deneyler

[2] Thomas Gray, *The Confession of Nat Turner, The Late Insurrection in Southampton, Va.*, (Richmond; T. W. White, 1832).
[3] Kolektif, (ed.) Jeff Wallenfelt, *Black American Biographies; The Journey of Achievement* (New York: Britannica Educational Publishing and Rosen Educational Services, 2011), 28.
[4] Manning Marable (ed.), vd., *Let Nobody Turn Us Around; An African American Anthology* (United Kingdom: Rowman & Littlefield Publishers, 2009), 105.

yapmaya çalışan farklı bir çocuk olarak tasvir etmiştir.[5] Her ne kadar okumayı nasıl öğrendiğini hatırlamasa da bu konuyla alakalı bazı görüşler vardır. Örneğin; kölelerin okuma-yazmayı öğrenmesinin yasak olmasından kaynaklı ailesinden herhangi birinin öğretmiş olmasını saklamak istemeleri, Turner'e alfabenin gelmiş olduğu ve her ne kadar düşük bir ihtimal olsa da sahibi Benjamin Turner'in okuma-yazmayı öğretmiş olmasıdır. Fakat Benjamin Turner'in öğretmiş olması, liberal bir Metodist olması açısından düşük bir ihtimaldir. Yine de sahibi, Turner'in okuma-yazmayı bildiğini fark ettiğinde onun okumalarını sadece İncil ile sınırlı tutmuştur.[6]

Daha sekiz-dokuz yaşlarında iken, babasının çiftlikten kaçması Turner'i oldukça sarsmıştır. Babasının kaçtıktan sonra ihanete uğradığı ve Georgia'da terebentin tarlalarına satıldığı söylense de, Turner, babasının özgür olmayıp öldüğünü öğrendiğinde oldukça büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. On iki yaşına geldiğinde tarlalarda çalışmaya başlamış ve buralarda, çapa, yabani ot temizleme ve ekin toplayıp hayvanları besleme işleriyle ilgilenmiştir. Turner'in sahipleri çok zengin olmasalar da çalıştıklarının karşılığını alan insanlar oldukları bilinmektedir.[7]

Nat Turner, anlattığına göre gençliğinde hiç hırsızlık yapmamıştır. Çevredeki siyahilerin de ona olan güveninin yüksek olduğu ve herhangi bir işe giriştikleri zaman onlar için planlar yapmış olduğu bilinmektedir. Turner, etrafındakilerin nezdinde kendisine olan güvenin bu denli çok olması ve bebekliğinden beri kendisine ima edilen büyük bir amaç için dünyaya gelmiş olduğu iddiası sebebiyle bu düşüncelere yaraşır şekilde yaşaması gerektiğini düşünmüş ve zamanının çoğunu oruca, duaya ayırmıştır.[8]

---

[5] Marable, *Let Nobody Turn Us Around*, 105-106.
[6] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 14.
[7] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 16.
[8] Marable, Let Nobody Turn Us Around, 107.

İlk Dini Tecrübeler

Nat Turner, Mesihlik iddiasından önce çeşitli dini tecrübeler yaşamıştır. Bunlardan ilkini, kutsal yazıların yorumlandığı bir toplantıda, "Göklerin (Tanrı'nın, Cennet'in) Krallığını arayın..."[9] pasajıyla karşılaşmasından sonra yaşamıştır. Turner, pasajda bahsedilen ile ne anlatılmak istendiğini öğrenmek için bolca dua etmiştir. Daha sonra tarlada sabanının başında iken bir ses işittiğini ve Ruh'un onunla konuştuğunu söylemiş ve itiraflarında Ruh'la ne kastettiği sorulduğunda ise, eski peygamberlere gelen Ruh'la aynı olduğunu iddia etmiştir.[10]

Göklerin (Tanrı'nın, Cennet'in) Krallığı, köle olan birisi için ne ifade edebilirse Turner için de onu ifade ediyordu. Yani özgürlük. Fakat bireysel bir özgürlüğün peşinden mi gitmeliydi, yoksa ailesi, yakınları, arkadaşları ve diğerlerini de içine alan bir özgürlük müydü bu? Turner bundan bir süre emin olamamıştır. Hatta tam bu sıralarda ülke inanılmaz bir ekonomik bunalıma girmiştir. Ülkenin başlıca geliri olan tarım mahsulleri ve kölelerin fiyatları düşmüş ve köleliğin eskisi kadar kar getirmediği bu dönemde birçok köle sahibi kölesini ya satmış ya da aralarında birkaç kuruş parayı denkleştiren köleler de özgürlüklerini satın almıştır. İşte bu karmaşada Turner'in sahibi Samuel Turner de (Benjamin Turner'in oğlu) ne yapması gerektiği konusunda kararsız kalmış ve kölelerinden daha çok kar elde etmenin yolunu onları daha çok zorlamakta bulmuştur. Turner, bunun üzerine kaçmış ve uzunca bir süre aranmış ve otuz gün geçtikten sonra enteresan bir şekilde sahibinin avlusunda belirmiştir. Bunun üzerine diğer köleler Turner'e aklı olsaydı asla kölelik etmezdi düşüncesi ile kızmışlardır. Fakat Turner ise itiraflarında, geri dönüşünü Ruh'un ona bireysel bir özgürlük için değil, halkının da

[9] Kitab-ı Mukaddes (29 Ağustos 2022), Mat.6:33.
[10] Marable, Let Nobody Turn Us Around, 107.

özgürlüğü için gelmesinden kaynaklandığını söylemiştir. Turner, bizzat kendi teslim olduğu için cezasız kalmıştır.[11]

Turner, aynı yıl, eşi Cherry ile evlenmiştir. Onun hakkında çok bir bilgi yoktur. Sadece evlendikten bir yıl kadar sonra Samuel Turner vefat edince eşi Giles Reese adında birine kırk dolara satılırken, Turner'in dört yüz dolara Thomas Moore adında birine satıldığıdır. Bu durum ailenin dağılmasına neden olsa da sahipleri birbirlerine komşu olmaları nedeniyle aslında diğer kölelerden daha şanslı olmuşlardır.[12]

Turner, bu sıralarda bir görü tecrübe ettiğinden bahsetmiştir. Savaşa giren beyaz ruhlar ve siyah ruhlar gören Turner, şimşeklerin çaktığını ve gökyüzünün kararmasıyla nehirlerde kanların aktığını görmüştür. Görüsüne, işittiği bir sesin eşlik ettiğini, bu sesin kendisine; "Şansınız bu, böyle görmeye çağrılıyorsunuz, bırakın nasıl olursa olsun, buna dayanmak zorundasınız." dediğini iddia etmiştir. Turner, elinden geldiğince hizmetinde olduğu kişilerden kendisini çekerek, gördüklerini anlamaya adamıştır. Ruh, onu daha sonra elementlerin bilgisi, gezegenlerin işleyişini, gel-gitler ve mevsimler hakkında bilgilendirmiştir. 1825 yılında bunları yaşadıktan sonra, vaktini doğru inancı anlamaya çalışarak geçirmiştir. Doğruluğun ilk adımından son adımına kadar yetkin kılındığını söyleyen Turner'e Kutsal Ruh, "Göklerde dururken beni görün." çağrısında bulunduğunda ise ışıklar görmüş ve bu ışıkların, günahkârların kurtuluşu için Calvary'de çarmıhta uzandıkları gibi doğudan batıya uzanan Kurtarıcının ellerinin ışıkları olduğunu düşünmüştür. Bu mucizeleri anlamak için çok dua eden Turner, çok geçmeden tarlada çalıştığı sırada mısır yapraklarının üstünde, çiğ taneleri gibi kan damlaları, daha sonra ise ormanda yapraklar üzerinde hiyeroglifler ve sayılar gördüğünü söylemiştir. Turner, Kutsal

[11] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 16-19.
[12] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 22.

Ruh'un ona yaptığı açıklamalar üzerine, kan damlalarının Mesih'in günahkârlar için dökülen kanı olduğunu ve onun dünyaya geri döndüğünü, hiyeroglifler ve sayıların ise büyük yargı gününün yaklaştığını bildirdiğini düşünmüştür.[13]

Bu sıralarda üzerinde müthiş bir etki kurduğu beyaz bir adama, Ethheldred T. Brantley'e, bunları anlatmış ve onu ikna etmiştir. E. T. Brantley'in bir çeşit deri döküntüsü rahatsızlığı olduğu bilinmektedir. Turner'in talimatlarıyla yaklaşık dokuz gün oruç tutup dua ettikten sonra iyileşmiştir.[14]

Brantley, daha sonra Nat Turner'den kendisini vaftiz etmesini bile istemiştir. Fakat ırkçılığın tavan olduğu o zamanlarda, beyaz birini bir siyahın vaftiz ettiği görülmüş şey değildir. Bu durum, birçok yere yayılmış ve Turner'in Brantley'i vaftiz etmesine büyük tepkiler gelmiştir. Vaftiz için nehri seçen Turner, Brantley ile birlikte suya girerek tepkilere rağmen Brantley'i vaftiz etmiştir.[15]

İsyanın İşaretleri

12 Mayıs 1828'de Kutsal Ruh, Turner'e tekrar görünmüş; yılanın gevşediğini, İsa'nın günahkârlar için boyunduruğu bıraktığını ve yılanla savaşması gerektiğini söylemiştir. Turner bu durumu, artık o büyük günün yaklaştığı ve o gün geldiğinde gökyüzünde bunun işaretini göreceği şeklinde yorumlamıştır.[16] Üç yıl sonra, 1831 Şubat'ında, işaret gelmiş ve güneş tutulması yaşanmıştır. Tıpkı tecrübe ettiği görüdeki gibi gökyüzünün karardığını gören Turner, en güvendiği dört arkadaşı olan Henry, Hark, Nel-

[13] Milton C. Sernett, *African Amerikan Religious History; A Documentary Witness* (London: Suke University Press, 1999), 92-93.
[14] William L. Andrews, Henry Louis Gates Jr., *Slave Narratives* (New York: Literary Classics of the United Stated, Inc, 2000), 41.
[15] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 26.
[16] Sernett, *African Amerikan Religious History*, 93.

son ve Sam'a tecrübe ettiği görüleri anlatmış, isyan gününün gelmiş olduğunu ve artık harekete geçmeleri gerektiğini belirtmiştir.[17]

Turner ve arkadaşları, isyanı başlarda 4 Temmuz 1831'de yapmayı planlamış olsalar da, Turner'in hastalanması ile planları değişmiştir. Planları bozulan Turner ve arkadaşları, gökyüzünde başka bir işaretin belirmesini beklemek zorunda kalmışlardır. Yaklaşık bir ay kadar sonra, Ağustos 1831'de, gökyüzünün tuhaf bir renge bürünmesiyle Turner, gereken zamanın geldiğini düşünmüştür. Artık, kendilerini silahlarla donatana ve yeterli gücü toplayana dek durmak yoktur.[18]

O akşam Turner, en güvendiği dört arkadaşı ve arkadaşlarının yanlarında getirdikleri üç kişi ile isyanı planlamak için buluşmuştur; Henry, Hark, Nelson, Sam, Will, Jack, ve Nat Turner. Ya özgürlüklerine kavuşacaklarını ya da öleceklerini konuşan köleler, Southampton County'deki beyazlara saldıracaklarını ve orayı ele geçirince belirledikleri bir yere çekilerek, karargâh kurup güç toplamayı kararlaştırmışlardı. Turner, yola çıktığında sadece yanındaki yedi kişi ve çiftçilik aletleri vardı; ne bir ordusu, ne de iyi silahları.[19] Turner, liderliğindeki bir avuç adam ile gerçekleştirilen bu isyanda, altmış kadar beyazın ölümüne neden olacaktı.[20]

---

[17] J. A. Rogers, "Nat Turner, Leader of America's Greatest Slave Revolt (1800-1831)", *World's Great Men of Color*, ed. John Henrik Clarke (New York: Touchtstone Book, Simon&Schuster 1996), 2, 464.

[18] Makungu M. Akinyela, "Battling the Serpent; Nat Turner, Africanized Christianity, and a Black Ethos", *Journal of Black Studies*, 3,33(2003), 277.

[19] J. A. Rogers, "Nat Turner, Leader of America's Greatest Slave Revolt (1800-1831)", 464.

[20] Patrick H. Breen, "A Prophet in His Own Land; Support for Nat Turner and His Rebellion within Southampton's Black Community", *Nat Turner: A Slave Rebellion in History and Memory*, ed. Kenneth S. Greenberg, (New York: Oxford University Press, 2003), 103.

İsyan

Thomas Moore'nin 1827'deki ölümünden sonra Turner, oğlu Putnam Moore'nin malı olmuştur. İsyandan çok az bir zaman önce de, Putnam Moore'nin annesi Sarah Moore, Joseph Travis'le evlenmiş ve Turner, artık Travis'in malı olmuştur. Bu yüzden isyanı başlattıkları Ağustos akşamı, ilk olarak Joseph Travis'in evinden başlamaları gerektiğini düşünmüş olmalılardır.[21]

Turner, yatağında uyuyan Joseph Travis'i öldürerek ilk kanı dökmüştür. Fakat gece karanlık olduğu için Travis'i öldüremeyen Turner'ın yarım bıraktığı işi, Will tamamlamıştır. Travis'in kendisine ölmeden seslenişiyle uyanan eşi de, kendisiyle aynı kaderi paylaşmış ve evi terk etmeden önce beşikte bir bebek olduğunu fark eden isyancılar, dönüp bebeği de öldürmüşlerdir.[22] Travis'in atlarına binen isyancılar, bir sonraki çiftlik için yola çıkmışlardır. Turner, artık sıradan biri olmaktan uzaktır, o artık bir generaldir.[23]

İsyancılar, Salathul Francis, Bayan Reese, Bayan Newsome, Richard Whitehead gibi birçok köle sahibini acımasızca öldürmüşlerdir.[24] Yapılan cinayetlerden sonra da, mülklere zarar verme ve mühimmat toplama durumu hâkim kılınmıştır.[25]

Pazartesi sabah dokuz-on civarı olduğunda, Turner ve adamlarının sayıları kırk kişiyi bulmuş ve adamlarının arkasında yerini alan Turner, amaçları yıkım ve yağma olduğu için, evlere

---

[21] Kenneth S. Greenberg, vd., *The Confessions of Nat Turner; With Related Documents* (Boston: Bedford/St. Martin's, 2017), 244.
[22] Andrews, Jr., Slave Narratives, 417.
[23] J. A. Rogers, "Nat Turner, Leader of America's Greatest Slave Revolt (1800-1831)", 466.
[24] Bkz. Gray,, *The Confessions of Nat Turner*, 11-13.
[25] Andrews, Jr., *Slave Narratives*, 421.

yaklaşabilecek en iyi silah kullanan, at binen ve en çok güvenebileceği on beş-yirmi kişiyi en önlere yerleştirmiştir. Bunu yapmaktaki amacının, hem bölge sakinlerine korku salmak, hem de onların kaçmalarına engel olmak olduğunu söylemiştir.[26]

Birçok cinayeti gerçekleştiren Turner'in amacı artık Kudüs'e[27] ulaşmak olmuştur.[28] Hepsi atlı olan ve baltalarla, kılıçlarla, sopalarla ve silahlarla donatılmış olan Turner'in adamlarının sayısı artık elli-altmış kadar kişiyi bulmuştur. İsyancılar, Kudüs'e giden yola yaklaşık üç mil uzakta olan Mr. James Parker'in evinin aranması gerektiği konusunda ısrarcı olmuşlardır. Turner'in asıl hedefi Kudüs'e ulaşmak olduğu için buna pek sıcak bakmasa da isyancılar, aralarına yakınlarını da katabileceklerini söyledikleri için ikna olmuştur. Gittikleri yerde kendilerine ateş eden bir grup beyazla karşılaşan Turner ve adamları, onlarla çatışmaya başlamış ve beyaz adamlar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Onları takip eden Turner ve adamları, bir grup beyazla karşılaşan bu beyazların, silahlarını tekrar doldurduklarını ve kendilerine daha güçlü bir şekilde tekrar saldıracaklarını ve kendi aralarındaki en cesur adamlarının da yaralandığını gördüklerinde korkuya kapılıp dağılmaya başlamışlardır.

Turner'in birkaç adamı daha yaralanmış ve artık kendisini burada yenilmiş hissetmeye başladığında, başka bir yoldan Kudüs'e ulaşıp, oradan da üç mil uzaktaki Nottoway Nehri'ni geçmeyi düşünmüştür. Biraz ilerledikten sonra, birkaç adam daha toplayabilmek için geri dönmeye karar veren Turner ve adamları, aralarına birkaç adamın daha katılmasıyla kırk kadar kişiye ulaşmayı başarmışlardır.[29]

---

[26] Gray, *The Confessions of Nat Turner*, 13-14.

[27] Kasaba Kudüs olarak bölgeye ilk yerleştirilen kolonyalistler tarafından adlandırılmıştı. Bugün ki adı olan Courtland'ı 1888'de aldı. 1831'de Nat Turner ve birkaç isyancının yargılanıp infaz edildiği yer olarak ün kazandı. (Bkz: Wikipedia, "Courtland, Virginia" (29 Ağustos 2022).

[28] Kyle Baker, *Nat Turner* (New York: Abrams ComicsArts, 2008), 148-150.

[29] Andrews, Jr., *Slave Narratives*, 424-425.

Nöbetçileri yerleştirdikten sonra uykuya dalan Turner ve adamları, büyük bir gürültüyle, saldırıya uğrayacakları alarmıyla uyanmışlardır. Turner, birkaç adamını keşif yapmaları için göndermiş olsa da, onlar döndüklerinde telaşlanarak farklı yollardan kaçmayı seçmişlerdir. Sayıları tekrar yirmi kadar kişiye inen isyancılar, birkaç kişi daha onlara katılsın diye uğraşmaya çalışırken yine kıstırılmış ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

Daha sonra, bir önceki Pazar akşamı buluştukları yerde tekrar buluşmak üzere dağılmışlar, Turner akşam oraya döndüğünde ise kimse gelmemiştir. Çarşamba akşamına kadar orada bekleyen Turner, etrafta birini arıyormuş gibi dolaşan beyazları gördüğünde artık yalnız kaldığına emin olmuştur.[30]

Nat Turner'in Yakalanması ve Yargılanması

Turner, Perşembe gecesi saklandığı yerden çıkmış ve Bay Travis'in evinden erzak aldıktan sonra bir tarlada, bir çift trabzanının altına yer açmış ve orada altı hafta boyunca saklanmıştır. Saklandığı yerden sadece geceleri çok az dışarı çıkmıştır. Bir gece yine dışarıdayken saklandığı yerin önünden geçen bir köpek, mağarasındaki etten etkilenmiş ve içeri girip çalmıştır. Daha sonra köpeğin sahibi ve iki siyahi ava çıkarken, yine aynı noktadan geçtiklerinde köpek tekrar içeri girdiği sırada Turner'i görmüştür. Çok fazla havlayan köpeğin sahipleri merak edip içeri girdiklerinde, Turner ile karşılaşmışlardır. Turner, onlardan kimseye söylememelerini rica etse de bu mümkün olmamış ve bulunduğu yerden kaçan Turner, yaklaşık iki hafta sonra Bay Phipps tarafından bir ağacın üstünde yakalanmıştır. Ateş etmekle tehdit edilerek aşağı indirilen Turner, artık sona gelmiştir.[31]

[30] Gray, *The Confessions of Nat Turner*, 16.
[31] Gray, *The Confessions of Nat Turner*, 17.

Nat Turner, cezaevine konulduğu akşam, gardiyanın izniyle, 1 Kasım Salı günü Thomas Gray'ın onu ziyaretinde, yaptıkları hakkında itiraflarda bulunmuştur.[32] Thomas Gray ile konuşmaları, daha sonra Gray tarafından, *Nat Turner'in İtirafları* olarak yayınlanmıştır. Bu itiraflar daha sonra, William Sytron'un isyanı anlatan tartışmalı bir romanının da temelini oluşturmuştur.

Thomas Gray, *Nat Turner'in İtirafları*'nı hemen yayınlamak istemiştir. Bunun sebebi; toprakları ve köleleri olan bir yargıç iken, her şeyini satıp avukatlık yapmaya başlamasına neden olan, içinde bulunduğu ekonomik buhran olmuştur. Bu ekonomik buhrandan çıkış için ise telif hakkını görmüştür. Gazetelerin, telif hakkı olmadan itirafları yayınlayabilecek olması, Thomas Gray'a Turner'in duruşmasından beş gün sonra, soluğu Washington DC'de aldırmıştır. Thomas Gray, telif hakkını kaydettirdikten sonra, kendisine bir yayıncı bulabilmek için Baltimore'ye gitmiş ve *Nat Turner'in İtirafları*'nı yayımlatmıştır.[33]

Nat Turner İsyanının Dinamikleri

Nat Turner, ABD tarihindeki en ünlü ve en etkili köle isyanına önderlik etmiştir. Turner'in isyanı, kölelik karşıtı yasaların sertleşmesine neden olduğu gibi 1861-1865 yılları arasında kölelik yanlısı ve kölelik karşıtı kutupların sertleşmesine neden olup ülkeyi bir iç savaşa sürüklemiştir.[34] Bir avuç adamla gerçekleştirdiği bu isyanla Turner, altmış kadar beyazın ölümüne sebep olmuş ve isyanından yaklaşık altı ay sonra Virginia'nın Delegeler Meclisi köleliğin uygunluğunu tartışmış ve özgürleştirme

[32] Andrews, Jr., *Slave Narratives*, 409.
[33] Patrick H. Breen, *Nat Turner's Revolt: Rebellion and Response in Southampton County* (Atina: Georgia Üniversitesi, Lisansüstü Fakültesi, Doktora Tezi, Atina, 2005), 278.
[34] Wallenfelt, "Nat Turner", 28.

planları yapmıştır.[35] Turner'in eylemleri, Afro-Amerikan nesiller için özgürlüğe kavuşmak adına şiddetli bir kararlılığı temsil etmiş olsa da, itiraflarının kaleme alınmasında ifadelerini doğrulayabilecek başka bir kaynağın olmaması da hatırda tutulmalıdır.[36]

Nat Turner'in yaşamış olduğu ortamda köle sahipleri, kölelerini istedikleri gibi yönetmek için ve yaptıkları zulümleri meşrulaştırmak için dünyada sabredenlerin cennette mükâfatlandırılacağını söylemekle kalmayıp, Kutsal Kitap'tan da kendilerini destekleyen pasajlar okumak için vaizler tutmuşlardı.[37] Köleleştirilmiş Afrika topluluğunda sevilen ve saygı duyulan bir adam olan Turner'e, bölgedeki farklı dini toplantılara katılması ve Kutsal Kitap'tan pasajlar okumasına izin verilmiştir. Kutsal Kitap anlatılarında Mesih, peygamberlik ve kıyamet temalarına ağırlık vermesi, Turner'in özgürlük arzularına bir temellendirme aradığını göstermektedir. Kutsal Kitap hikâyelerinde özellikle Yahudi halkının köleleştirilmesi, haksızlıklara uğraması, Hz. Musa'nın onları kurtarması, köleleştirilmiş bir insan ve bir toplum için birleştirici unsurlar içermektedir. Bu hikâyeler, özgürlük için mitsel bir kaynak görevi görmüştür.[38]

Turner, Kutsal Kitap'a dair okumalarında, daha çok Eski Ahit kısmına eğilmekle aslında kendisini, Eski Ahit Peygamberlerinin çizgisinde görmektedir. Kendisini, zalim yöneticileri tarafından köleleştirilmiş bir toplumu kurtarmak için gelen bir Mesih olarak görmektedir. Öyle ki itiraflarında, bu göreve kendisini, Kutsal Ruh'un çağırdığını iddia etmiştir. Kutsal Ruh'la ne kastedildiği sorulduğunda ise, geçmişte diğer peygamberlere ge-

[35] Breen, *Nat Turner's Revolt: Rebellion and Response in Southampton County*, 103.
[36] Marable, *Let Nobody Turn Us Around*, 104.
[37] Bisson, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, 20.
[38] Akinyela, "Battling the Serpent", 270-271.

len Ruh olduğunu söylemesiyle de bu düşüncemizi destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Turner'in isyanında kadın, çocuk, bebek, yaşlı ayırt etmeden öldürülmesini emretmesinde de, Eski Ahit metinlerinden etkilenmiş olabileceği görülüyor:[39] "Şimdi git Amalek'e saldır. Onlara ait hiçbir şeyi esirgeme, her şeyi tümüyle yok et; kadın, çoluk çocuk, bebek..."[40] Turner'in bir beyazı vaftiz etmesiyle de kendisini sadece Siyahiler için değil, beyazlar için de bir kurtarıcı olarak gördüğü anlaşılmaktadır.[41]

Turner'in, bir Kutsal Kitap tetkikçisi olduğu söylenebilecektir.[42] Çünkü Turner, sabredenlerin cennetle mükâfatlandırılacaklarını destekleyen pasajları değil, köle Yahudi toplumunun özgürlüğe kavuştuğu pasajları görmüştür. O, atalarının inanışlarından da kopmadan bir Hıristiyanlık anlayışı geliştirmiştir. Bunun örneklerini, itiraflarında görülerinden bahsederken, çiy tanelerinin Hz. İsa'nın dökülen kanı olduğunu iddia etmesinde, ağaç yapraklarında gördüğü figürler ve çeşitli doğa olaylarını aktarmasında görebiliriz.[43].

Bir diğer destekleyici unsur da, Kutsal Ruh'un, Turner'e doğanın işleyişine, elementlere ve gezegenlerin hareketlerine dair verdiği bilgilere sahip olması ve bunları bilmekle görevli kişinin Afrikalı rahip olmasıdır.[44] Turner, gerçekten zeki bir adam olarak, Hıristiyan ve İbrani imgelerini, Afrika kozmolojisiyle birleştirerek isyanının temellerini atmıştır.[45]

Turner, kendisini Mesih olarak ilan etmiş olsa da, yanında isyana katılanlar ve diğerlerinin de, onu Mesih olarak kabul etmiş olduklarını söyleyemeyiz. Çünkü kaynaklarda Turner'in

[39] Akinyela, "Battling the Serpent", 277.
[40] Kitab-ı Mukaddes (29 Ağustos 2022), 1Sa.15:3.
[41] Akinyela, "Battling the Serpent", 276.
[42] Sernett, *African Amerikan Religious History*, 89.
[43] Akinyela, "Battling the Serpent", 275.
[44] Akinyela, "Battling the Serpent", 273.
[45] Akinyela, "Battling the Serpent", 278.

kendisine güvenilir kişiler bulmak isterken, arkadaşlarından biri, Will adında bir adam getirdiğinde, Will'e güvenip güvenemeyeceğine dair aklında kuşkular olduğunun bilgisine erişmekteyiz. Bu kuşkular Turner'in Will'e sorular yöneltmesine neden olmuştur.[46] Will, bu sorular karşısında, özgürlüğü için savaşmak istediğini ve isyan başarısız olursa, hayatını kaybetmeye hazır olduğunu söylemesiyle isyana katılmıştır. Bu durum gösteriyor ki Will, Turner için değil, ancak Turner'e rağmen isyana katılmıştır. Gerçekten Mesihliğine inanmış olsaydı, böyle bir şey söz konusu olamazdı.[47] Bir diğer destekleyici unsur da, köleleştirilmiş Siyahi bir toplumda gerçekten Mesih olduğuna dair tam bir inanç sağlanmış olsa idi, isyanı yedi kişiyle başlatmayacak olmasıdır.

Turner'in isyanı için gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da şudur ki; kölelerin kaderlerinden memnun oldukları ya da bir isyan çıkaramayacak kadar köle olduklarına dair yaygın Güney anlayışına son vermiş olmasıdır. Southampton'da isyan çıkaran ve iki günde yaklaşık elli kadar beyazın öldürülmesine neden olan Nat Turner'in hikâyesi, bize ezilenlerin kendileri oldukları kadar, içlerinde taşıdıkları ezenleri de olduklarını gözler önüne sermektedir.[48]

[46] Bkz: Gray, *The Confessions of Nat Turner*, 10-11.
[47] Breen, *Nat Turner's Revolt: Rebellion and Response in Southampton County*, 44.
[48] Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu, Erol Özbek (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018), 66.

KAYNAKÇA

Akinyela, Makungu M., "Battling the Serpent; Nat Turner, Africanized Christianity, and a Black Ethos", *Journal of Black Studies*, 3,33 (Ocak, 2003). 255-280. https://doi.org/10.1177%2F00219 34702238631

Andrews, William L., Jr., Henry Louis Gates, *Slave Narratives*, New York: Literary Classics of the United Stated, Inc, 2000.

Baker, Kyle, *Nat Turner*, New York: Abrams ComicsArts, 2008.

Breen, Patrick H., "A Prophet in His Own Land ; Support for Nat Turner and His Rebellion within Southampton's Black Community", *Nat Turner: A Slave Rebellion in History and Memory*, ed., Kenneth S. Greenberg, New York: Oxford University Press, 2003.

Breen, Patrick H., *Nat Turner's Revolt: Rebellion and Response in Southampton County*, Virginia, Atina: Georgia Üniversitesi, Lisansütü Fakültesi, Doktora Tezi. 2005.

Bisson, Terry, *Nat Turner; Slave Revolt Leader*, USA: Chelsea House Publishers, 2005.

Freire, Paulo, *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu, Erol Özbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.

Gray, Thomas R., *The Confessions of Nat Turner*, Ricmond: T. W. White Printer, 1832.

Greenberg, Kenneth S., vd., The Confessions of Nat Turner; With Related Documents, Boston: Bedford/St. Martin's,2017.

Marable, Manning, "The Statement of Nat Turner; 1831", *Let Nobody Turn Us Around; An African American Anthology*, Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom, 2009.

Kitab-ı Mukaddes. 29 Ağustos 2022. www.biblegateaway.com

Rogers, J. A. "Nat Turner, Leader of America's Greatest Slave Revolt (1800-1831)". *World's Great Men of Color*. ed. John Henry Clarke. 2/472-481.New York: Touchtstone Book, Simon&Schuster. 1996.

Sernett, C. Milton, *African Amerikan Religious History; A Documentary Witness*, London: Suke University Press,1999.

Kollektif. "Nat Turner". *Black American Biographies; The Journey of Achievement*, (ed.) Jeff Wallenfelt. 28-29. New York: Britannica Educational Publishing and Rosen Educational Services. 2011.

Wikipedia, "Courtland, Virginia" (29 Ağustos 2022). https://en.wikipedia.org/wiki/Courtland,_Virginia

FREDERİCK DOUGLASS (1818-1895)

Mustafa GÜRE

Çocukluk ve Gençlik Döneminde Frederick Douglass

Frederick Douglass veya annesinin kendisine koyduğu ad ile Frederick Augustus Washington Baily, 1818 yılında Maryland eyaletinin Tuckahoe kasabasında bir çiftlikte köle olarak dünyaya gelmiştir. Frederick Douglass, kölelikten kuzeye kaçarak kurtulduğunda aldığı ve ömrünün sonuna kadar kullandığı addır. Eserlerinde doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi veremeyen Douglass, ikinci kitabında 1817 civarında doğduğunu belirtmiştir.[1] Hayatının ileriki dönemlerinde eski efendisi Kaptan Thomas

[1] Frederick Douglass, *My Bondage And My Freedom-An African American Heritage Book* (USA: Wilder Publications, 2008), 34.

Auld ile yaptığı görüşmede ise ondan aslında 1818 yılında doğduğunu öğrenmiştir.[2] O, neredeyse hiçbir kölenin doğum tarihini, ay, yıl ve gün adlarını bilmediğini, zaman kavramının köleler için bir anlamı olmadığını ifade etmiştir. Douglass'ın doğum yeri ise Tuckahoe'dir. O, bu bölgeyi, çorak toprakları olan ve üzerinde çokça cahil, tembel, fakir, alkol düşkünü insan yaşayan bir kasaba olarak anlatır. Toplumsal çürüme ve bozulma gözle görülebilecek kadar nettir.[3]

Douglass, babasının kim olduğunu bilmemesine rağmen onun bir beyaz olduğunu düşünmektedir. Onun böyle düşünmesine neden olan şey ten renginin diğer siyahiler kadar koyu olmamasıdır. Efendisi Aaron Anthony'nin babası olma ihtimali de vardır. Çünkü kölelerin, efendileri tarafından cinsel arzularını tatmin etmek için kullanılmaları yaygındır. Annesi Harriet Baily'nin köle olması nedeniyle doğrudan köle olarak dünyaya gelen Douglass, doğumundan kısa bir süre sonra, henüz on iki aylık olmamışken annesinden koparılıp büyükannesine verilmiş ve annesi uzak bir çiftliğe gönderilmiştir. O, yaşamının ileriki dönemlerinde aileleri bölen ve çocukları ailelerinden ayıran bu yöntemi acımasız, barbarca, insanı hayvan seviyesine düşüren ve ailenin kutsiyetini çocuğun kalbinden söküp atan bir sistem olarak tanımlamıştır. Bu yöntem pek çok köle çocuğa uygulanmakta ve bu sayede onların anneleriyle yakın bağ kurmaları engellenmektedir. Bu uygulamanın bir diğer gerekçesi, beyaz efendilerin siyahi kölelerinden dünyaya gelen çocuklarının ten renginin yeterince koyu olmaması ve bu durumun efendilerin karılarının dikkatini çekmesidir. Melez çocukların dünyaya geldiğini

[2] Frederick Douglass, *The Life And Times Of Frederick Douglass, From 1817 to 1882, Written By Himself*, ed. John Lobb (London: Christian Age Office, 1882), 399-400.

[3] Douglass, *My Bondage*, 32-34; Frederick Douglass, *Özgürlük Yolu-Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü*, çev. Hülya Seçmez Gülçiçek (İstanbul: Arion Yayınevi, 2017), 29.

gören kadınların öfkesinden korkulmuş ve doğan çocuklar başka bir yere gönderilmiştir. Douglass, beyaz efendilerin siyahi kadınlardan çocuk sahibi olmasını alaya alarak eleştirir. Efendilerin inancına göre Nuh, siyahilerin atası kabul edilen oğlu Ham'ın soyunu lanetleyip onu diğer oğulları Sam ve Yafes'in soyuna köle yapmıştır.[4] Bu anlatı, köleliğin devamlılığını sağlamak için kullanılan önemli dini argümanlardandır. Ancak Douglass'a göre beyazlar, "lanetlenmiş" siyahi kadınlardan çocuk yaparak Tanrı'nın isteğinin dışına çıkmaktadır. Bu birliktelikler sonucunda melez çocuklar doğmakta ve Kutsal Kitap'a dayandırılan iddialar, doğrudan beyaz efendiler eliyle geçersiz hale getirilmektedir. Douglass, annesini toplam dört veya beş defa gördüğünü belirtir. Onun yedi ila dokuz yaşları arasında olduğu bir dönemde annesi bilinmeyen bir hastalıktan ölmüş ve nerede olduğunu bilmediği bir yere gömülmüştür. Annesinin ölüm haberi kendisine ulaştırıldığında "bir yabancının ölüm haberini almış gibi" hissetmiş ve cenazeye katılmasına izin verilmemiştir. O, annesinin ölümü karşısında tepkisiz kalmasını onunla yakın ilişki kuramamasına bağlar. İlk kitabında annesi hakkında daha az duygulu ifadelere yer vermiş ancak ikinci kitabında annesinin yokluğunu nasıl derinden hissettiğini anlatmıştır. Douglass, büyükannesi Betsey Baily ve dedesi Isaac Baily tarafından tahta, çamur ve kilden yapılma bir kulübede büyütülmüştür. Daha çok büyükannesiyle yakın olmuş ve onu bir anne gibi görmüştür. Patates yetiştirmede ve balık ağı yapımında yetenekli olan Betsey, efendisi tarafından torunlarını büyütmekle görevlendirilmiştir. Onunla beraberken çok mutlu olan, yaşadıkları evin ve hayatlarının kendilerine ait olduğunu düşünen Douglass zaman içerisinde "sahip veya efendi" adı verilen kişilerin varlığını fark etmeye başlamıştır.[5]

---

[4] *Kitabı Mukaddes* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1974), Tekvin 9:18-27.
[5] Douglass, *My Bondage*, 34-38, 49-53, 57-58; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 30-32.

Douglass 6 yaşına geldiğinde Colonel Edward Lloyd'un çiftliklerinin bir parçası olan Wye'deki çiftliğe gönderilmiştir. Büyükannesi onu bu yolculuk için hazırlamış ancak ondan ayrılacağıyla ilgili hiçbir şey söylememiştir. Onu çiftlikte diğer çocuklarla oynaması için bırakan büyükannesi ortadan kaybolmuş ve bu olay Douglass'ı çok üzmüştür. Orada kendisine hiç görmediği, "efendi" denen bir adamın tüm isteklerine boyun eğmek zorunda olduğu ve ondan dünyadaki her şeyden fazla korkması gerektiği anlatılmıştır.[6] Douglass yeni evini detaylı şekilde anlatır. Sayıları yüzleri bulan köleler çoğunlukla tahta kulübelerde yerlerde yatmakta ve hiçbir zaman tam olarak doymadan çoğunlukla mısır unundan yapılan lapa ile beslenmektedir. Bu büyük çiftlik kendi kuralları, yasaları ve işleyişi olan bir ülke gibidir. Burada efendi ve kahyalar kölelere istedikleri gibi davranmakta ve hiç kimseye hesap vermemektedir. Kölelere okuma yazma öğretilmesi yasaktır. Onlara verilen tek din eğitimi, kendileri gibi köle bir vaiz tarafından belirli duaların öğretilmesinden ibarettir. Aynı kişi hastalarla da ilkel yöntemlerle ilgilenmektedir. Genç köleler çocukluklarından itibaren "amca" denen yaşlı ve bir işte uzmanlaşmış kölelerin yanına çırak olarak verilmekte ve sistem bu şekilde kuşaktan kuşağa sürmektedir. Çiftliğe bir din adamı veya devlet yetkilisi uğramamaktadır. Çünkü kölelerin ne İncil alacak parası ne de oy kullanma hakları vardır. Ayrıca Douglass'a göre din adamları ve efendiler kölelik sisteminin devam ettirilmesi için birlikte çalışmaktadır. Din adamları köleliğin teolojik açıdan meşru olduğunu açıklayarak efendilerin elini güçlendirmekte ve efendiler de onlara para vermektedir. Kölelerin disiplinli bir şekilde ve kaytarmadan çalışmasını sağlamaktan kahyalar sorumludur. Ellerindeki kırbaçları istedikleri şekilde kullanmaları mümkündür. Bunu yapmak için kölenin bir "yanlışını" görmeleri yeterlidir. Memnuniyetsizlik, sorulduğunda geç

[6] Douglass, *My Bondage*, 42-48.

cevap vermek, iyi çalışmamak veya bunlar gibi herhangi bir bahane kırbaçlanma gerekçesi olabilir. Douglass kitaplarında birçok şiddet ve öldürme olayına yer vermiştir. Köle Danby'nin kahya Gore tarafından soğukkanlı bir şekilde tüfekle vurularak öldürülmesi, Thomas Lanman'ın 2 kölesini baltayla öldürmesi, efendisinin çocuğuna bakarken yorgunluktan uyuyakalan kadının öldürülmesi bunlardan bazılarıdır. Ölümle sonuçlanmayan şiddet olayları ise sayısız denebilecek kadar çoktur. Kırbaçlanmak veya herhangi bir yöntemle işkenceye maruz kalmak bir kölenin günlük hayatının parçasıdır. Efendi veya kahyalar tarafından kendisine şiddet uygulanan kölenin "yapma", "teslim oluyorum" anlamlarına gelecek şekilde ellerini havaya kaldırması itaatsizlik ve direnme anlamına gelmektedir. Bunu yapan köle daha ağır şiddet görebilir, sakat bırakılabilir, öldürülebilir ve bunu yapan kişi hiçbir ceza almadan hayatını sürdürebilir. Bu nedenle köleler yoğun şiddete maruz kalsalar dahi asla direnmemeli ve "cezalarını" hiçbir karşılık vermeden çekmeye razı olmalıdır. Kölelerin efendilerinin ve kahyaların gözündeki değeri sahip oldukları bir mal veya hayvan kadardır. Douglass bunu açıklamak için köleciler arasında iyi bilinen "bir zenciyi öldürmek için de gömmek için de yarım sent gerekir" tabirini kullanmaktadır. Köleler bu acımasız kahyaların gözetiminde gün doğumundan hava kararana kadar tarlalarda çalıştırılmaktadır. Çalışmaya giderken yiyeceklerini yanlarına alan kölelerin kısa molalar haricinde dinlenmelerine izin verilmemiştir. Getirildiği çiftliğin meyve bahçelerinin çok ünlü olduğunu belirten Douglass, kölelerin burada yetişen meyvelerden yemesinin yasak olduğunu aktarır. O meyveler sadece davetlilere gösteriş yapmak ve hasat zamanı geldiğinde çiftlikte üretilen diğer ürünlerle birlikte satışa gönderilmek içindir. Meyve bahçelerini çevreleyen çitlerin üzerine kölelerin buraya girmelerini engellemek için katran sürülmektedir.

Bir kölenin kıyafetlerinde katran olması halinde meyve bahçelerine girdiği anlaşılacak ve şiddetli şekilde cezalandırılacaktır. Köleler çalışırken şarkı söylemek zorundadır. Kahyalar bu sayede onların nerede olduklarını anlamaktadır. Onların çalışırken şarkı söylemesi, güneydeki köleciler tarafından kölelerin mutsuz olmadığı izlenimini yaratmak için bir propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Hatta köleciler güneydeki kölelerin kuzeydeki işçilerden çok daha iyi şartlarda çalıştığını söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir. Douglass ise bu propaganda mekanizmasını sert bir dille eleştirir. Ona göre kölelerin şarkılarının çoğu acı ve hüzün doludur. Onlar en çok hüzünlü olduklarında şarkı söylemekte, üzüntülerini bu şekilde dışa vurmaktadır. Douglass, Lloyd gibi çok kölesi olan efendilerin, kölelerinin yüzlerini dahi tanımadıklarını belirtir. Örneğin Lloyd bir gün kendisine ait olduğunu ikisinin de bilmediği bir köleyle konuşmuştur. Efendisinden hiç memnun olmadığını söyleyip sürekli şikâyet eden bu kişinin kendi kölesi olduğunu daha sonra kahyalardan öğrenen Lloyd onu satmıştır. Buna ek olarak efendiler kölelerinin ne konuştuklarını öğrenmek için sık sık onların arasına muhbirler yollamakta ve bu sayede niyetlerini öğrenmektedir. Douglass bu durumu iyi bildiğinden yakından tanıdığı köleler dışında hiç kimseyle sahibi hakkında konuşmadığını belirtmiştir.[7]

Douglass, Lloyd'un çiftliğinde geçirdiği sürede kölelik sisteminin kökenini ve varlık nedenini sorgulamaya başlamıştır. Köleliğin neden var olduğunu, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren var olup olmadığını, neden birilerinin efendi, diğerlerinin ise köle olduğunu anlamaya çalışmıştır. Kendisine Tanrı'nın bazı insanları köle, diğerlerini ise efendi olarak yarattığı anlatılmış ve bunun, Tanrı'nın isteği olduğu söylenmiştir. Ancak o, bu açıklamalardan tatmin olmamıştır. Çünkü Tanrı'nın tüm insanlar için

[7] Douglass, *My Bondage*, 61-70, 89-90, 94-103, 117-124; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 40-57; 61-62.

en doğru ve iyiyi istemesine rağmen kölelerin neden çok kötü şeyler yaşadıkları sorusuna bir cevap bulamamıştır. Ayrıca köleliğin Tanrı'nın isteği olduğunu kim ortaya atmıştır? Bunu iddia edenler bu bilgiyi doğrudan Tanrı'dan mı öğrenmiştir? Kötü efendilerin cehennemde yanacağı, iyilerinin ise cennete gideceği düşüncesi de onu ikna etmemiştir. Çünkü sorun iyi veya kötü efendinin var olması değil, köleliğin ta kendisidir. Bunun yanında Douglass siyahi olan ama köle olmayan, beyaz olan ama köle sahibi olmayan ve melez olan ancak hayatlarını köle olarak sürdüren insanlarla tanışmıştır. O, bu gözlemlerinden yola çıkarak köleliğin sadece ten rengiyle ilgili bir durum olmadığını ve Tanrı değil insan tarafından oluşturulduğunu anlamıştır. Tanrı'nın yasalarını ortadan kaldırmak veya yok saymak mümkün olmasa da, insanlar tarafından oluşturulanları değiştirmek mümkündür. Douglass henüz kuzeydeki özgür eyaletlerin varlığından haberdar olmadığı zamanlarda dahi aklında bu tür soru işaretlerinin bulunduğunu belirtmiştir.[8]

Douglass 8 yaşına geldiğinde Baltimore'a, yeni sahibi Hugh Auld'un yanına gönderilmiştir. Buraya geldiğinde karşılaştığı ortam geldiği yere göre çok daha iyidir. Burada daha iyi beslenmekte, giydirilmekte ve kendisine neredeyse bir insan gibi davranılmaktadır. Efendisinin karısı Sophia Auld onu bir mal gibi görmeyip Douglass'a köle olmayan bir çocuk gibi davranmıştır. Sophia çok dindar ve gününün büyük kısmını İncil okuyarak geçiren biridir. Douglass ondan kendisine İncil okumayı öğretmesini istediğinde Sophia buna olumlu yanıt vermiş ve onun temel okuma bilgisi kazanmasını sağlamıştır. Ancak eşinin bu durumu öğrenmesiyle eğitim sona ermiştir. Hugh Auld'a göre bir kölenin tek görevi sahibine mükemmel bir şekilde itaat etmektir. Okuma yazma öğrenen bir kölenin efendisine itaatsizlik etmeye

[8] Douglass, *My Bondage*, 87-89; Gregg Crane, "Human Law And Higher Law", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 89-90.

başlaması ve nihayetinde kaçması kesindir. Ayrıca "zencilere" okuma yazma öğretip onların statülerini yükseltmek yanlıştır. Köleler ait olmadıkları ve hiçbir zaman bir parçası olmaya çalışmamaları gereken "okuma yazma bilenler" topluluğundan uzak tutulmalıdır. Kocasının kölelere okuma yazma öğretmesini yasaklamasının ardından Sophia daha öncekinin tamamen zıttı bir insana dönüşmüştür. Artık o, bir zamanlar Douglass'ın eve ilk geldiğinde gördüğü "Mükemmel Hıristiyan" değildir. Sophia zamanla kocasından da sert, kölelerin okuma öğrenmesi konusunda tavizsiz bir kadın haline gelmiştir. Douglass ne zaman eline okunacak bir şey almaya çalışsa tıpkı bir ajan gibi onu takip edip okumasını engellemiştir. Ancak onun tüm engellemelerine rağmen Douglass okumayı öğrenmiştir. Kazanımını geliştirebilmek için sokaktaki özgür beyaz çocuklara okuma konusunda meydan okumuş ve 50 sente *Columbian Orator* adlı kölelikle ilgili kitabı satın almıştır. Bu kitapta bir kölenin efendisiyle arasında geçen konuşmadan ve sonunda efendisi tarafından azat edilmesinden çok etkilenmiştir. Daha sonra evlerinin yakınında oturan Lawson adında özgür bir beyazla tanışmıştır. Douglass, yaşı ilerlemiş ve gözleri kötü durumda olan Lawson'a mektuplarını okumasında yardımcı olmuş, Lawson da onun dini açıdan kendini geliştirmesine katkı sağlamıştır. Bir konuşmalarında Lawson ona İncil çalışmaya devam etmesi gerektiğini, Tanrı'nın onun için önemli planları olduğunu ve çalışıp Tanrı'nın bu planı için hazırlanmasının doğru olacağını söylemiştir. Douglass bundan çok etkilenmiş ve bir "görevi" olduğunu düşünmeye başlamıştır. Onun bu "seçilmişlik" düşüncesi, Baltimore'a gönderilen çocuklar arasına alınmasında da görülmektedir. Ona göre kendisinden üstün özelliklere sahip pek çok çocuk arasından seçilip buraya gönderilmesi, Tanrı'nın onu tercih etmesiyle ilgilidir.[9] Douglass 13 yaşına geldiğinde bir içsel dönüşüm yaşamıştır.

[9] Douglass, *Özgürlük Yolu*, 64-66.

Daha çok okudukça "kölelik karşıtlığı" diye bir kavramdan haberdar olmuş ancak bunun başlarda ne anlama geldiğini anlayamamıştır. İç dünyasında sürekli Tanrı'dan içinde bulunduğu durum için bir açıklama beklemiş, aradığı cevabı uzun ve umutsuz bir dönemin ardından bulmuştur. Sokaklardan İncil sayfalarını toplayıp kitap haline getirdiğini belirten Douglass artık her şeye ve herkese farklı bir gözle bakmaktadır. Hayatının bu döneminde kölelikten kaçma düşüncesi aklına ilk kez gelmiştir. Bunu yapabilmek için okumanın yanında yazmayı da öğrenmesi gerektiğini düşünen Douglass, marangozların tahtalara isim verirken kullandıkları yazıları ve efendisinin oğlu Tommy'nin defterlerini bu iş için kullanmaya başlamıştır. O artık köleciliğin, Tanrı tarafından cezalandırılması kaçınılmaz olan bir günah olduğundan emindir. Bu düşüncesi, yaşadığı bölgede ortaya çıkan ve çok can alan kolera salgınının Tanrı tarafından kölecilere ceza olarak gönderildiğine inanmasına neden olmuştur. Tanrı, kölecileri böyle cezalandırmakta ve köleliğe karşı olanlarla birlikte mücadele etmektedir.[10]

Douglass Baltimore'daki kölelerin hayatının tarım bölgelerindeki çiftliklerde zor şartlarda çalıştırılanlara göre daha iyi olduğunu belirtir. Önemli bir ticaret kenti olan Baltimore'da efendiler kölelerini daha iyi yedirip içirmekte, giydirmekte ve onlara daha iyi davranmaktadır. Kölelerine kötü davranan efendiler ise toplum tarafından ayıplanmaktadır. Ayrıca burada bir köleyi öldürmek, Maryland'in aksine cezalandırılan bir olaydır. Douglass bu gözlemlerinden yola çıkarak "köleliğin yoğun nüfuslu kentleri sevmediği" sonucuna varmıştır. Baltimore'daki evinde içsel dönüşüm yaşayan sadece kendisi değildir. O ruhsal açıdan iyi bir dönüşüm yaşarken, Sophia Auld kötü bir insana dönüşmektedir. Douglass'a göre köleliğin en kötü yanı, iyi insanı kötü yapan bir sistem olmasıyla ilgilidir. Sophia gibi iyi kalpli ve

[10] Douglass, *My Bondage*, 138-141, 146-166.

nazik bir kadın, tıpkı köleler gibi bu sistemin kurbanı olmuştur. Köle doğrudan kölelik sisteminin nesnesiyken, efendi kötü bir insana dönüşmesi nedeniyle öznesidir. Efendiye biçilen rol, onu zamanla daha kötü birine dönüştürmekte ve bu sistemden köleden daha fazla etkilenmesine neden olmaktadır.[11] Onun Sophia ile ilişkisi buna güzel bir örnektir. O, bu durumu "doğa bizi buluşturdu ve arkadaş yaptı ama kölelik ayırdı ve birbirimize düşman etti" diyerek açıklamaktadır. Douglass, köleliğe dini meşruiyet sağlayıp onu destekleyen din adamlarının ve onlarla çalışıp dinin arkasına saklanan kölecilerin ise bunun dışında olduğunu belirtmiştir. Her şeyin farkında olan ve köleliğin yanlış olduğunu bilmelerine rağmen ondan para kazanmaları nedeniyle devam etmesini isteyen bu kişiler, insanın en kutsal şeyi olan özgürlüğünü çalan hırsız ve düzenbazlardır.[12]

Douglass 15 yaşındayken St. Michaels'e, Thomas ve Rowena Auld'un yanına gönderilmiştir. Buradaki yaşamı Baltimore'dakiyle karşılaştırıldığında oldukça kötüdür. Köleler çoğu zaman yarı aç bırakılmakta ve sadece "yeteri" kadar yemelerine izin verilmektedir. Douglass'a göre bu yöntem kölelik sisteminin bir parçasıdır. Kölenin hiçbir zaman tam olarak memnun olmaması sağlanarak beklentileri azaltılmaktadır. Köle aç bırakılıp daha fazla şey istemesi engellenmektedir. Tam anlamıyla doyurulması veya diğer ihtiyaçlarının olması gerektiği gibi karşılanması durumunda ise köleler daha fazlasını isteyecek ve bu süreç özgürlüklerini talep edip kaçmalarıyla sonuçlanacaktır. Douglass bu şartlar altında efendilerin yemek ve diğer eşyalarının köleler tarafından çalınmasının bir "çalma" değil "alma" eylemi olarak değerlendirilebileceğini düşünmüş ve aç kaldığında sık sık yemek çalmıştır. Efendisi Thomas, Rowena ile evliliği sayesinde

[11] Paul Giles, "Douglass's Black Atlantic: Britain, Europe, Egypt", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 137.

[12] Douglass, *My Bondage*, 42-45, 155-156; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 64-80.

köle sahibi olan biridir ama köleleri üzerinde otorite kuramamaktadır. O, Metodist Kilisesi'ndeki bir ayin sırasında içsel bir dönüşüm yaşamıştır. Ancak onun bu dönüşümü köleciliği bırakmasıyla değil, daha dindar ve zalim bir köleci olmasıyla sonuçlanmıştır. Thomas kölelik sisteminin dini argümanlarını tam olarak içselleştirmiştir. Ona göre "hem kölelerini elinde tutmak hem de cennete gitmek" mümkündür. Kölelerini "kendi iyilikleri için" tuttuğunu belirtmekte ve onların sadece Tanrı'nın kendilerine biçtiği rolün dışına çıkmayarak cennete gidebileceklerini düşünmektedir. Geçirdiği dönüşüm neticesinde evine her gün Metodist vaizler gelip gitmeye başlamıştır. Thomas'ın bu arkadaşları da onunla aynı düşüncelere sahip olan gaddar ve köle sahibi kişilerdir. Efendisi ve diğer köleci vaizler kölelerin okuma yazma öğrenmesine karşıdır. Douglass Baltimore'da yaptığı şekilde diğer kölelere İncil öğretmeye çalıştığında bu girişimi engellenmiştir. Efendisinin gözünde Douglass, düzeltilmesi gereken "kötü huyları" olan ve mevcut haliyle "dizginlenemeyen" bir köledir. Bu nedenle onu "köle terbiyecisi" veya "köle kırıcı" lakaplı Covey'e vermiştir. Covey çok dindar, sürekli İncil okuyan ve ağzından dini konuları düşürmeyen biridir. Kölelere uyguladığı şiddet sayesinde onları "ehlileştirmesiyle" ünlü olan Covey'in bu yönünden Douglass da büyük zarar görmüş ancak bu yıpratıcı süreç onu tamamen farklı bir insana dönüştürmüştür. O, hasta olduğu bir günde Covey tarafından öldüresiye dövülmüş, kanlar içinde efendisi Thomas'a kaçmış ancak kendisine geri dönmesi söylenmiştir. Sonraki karşılaşmalarında ise Douglass daha önce hiç yapmadığı bir şeyi yaparak Covey'e karşılık vermiş ve onu kanlar içinde bırakmıştır. Bunu daha sonra "o benim kanımı akıtamadı ama ben onunkini akıtmıştım" diyerek açıklamıştır. Onunla kendini savunmak için dövüşen Douglass'ın kendine güveni, öz saygısı ve özgürlük yolundaki kararlılığı pekişmiştir. Covey ile mücadelesi hayatının dönüm noktalarından

biri olan Douglass, bir yoruma göre onunla dövüşürken simgesel olarak köleci din ve dindarlıkla da savaşmıştır. Covey'i alt etmesi, daha sonra bahsedeceği Mesih'in Hıristiyanlığının kölecilerin dinine galip gelmesini temsil etmektedir.[13] Bir diğer yoruma göre ise Douglass'ın kavgayı güç kullanarak kazanması, onun daha sonra Garrisoncu pasifist düşüncelerden ayrılacak olmasının ilk adımıdır.[14] O, bu olaydan sonra ilk kez "insan" olduğunu fark etmiş ve büyük bir güçle dolmuştur. Her ne kadar dışsal olarak köle olsa da, artık ruhen özgür olduğunu ve ölmekten korkmadığını belirten Douglass bunu "kölelik mezarından özgürlük cennetine şanlı bir diriliş" olarak adlandırmış ve özgür olmak isteyen kölelerin ilk saldırıyı kendilerinin yapmaları gerektiğini belirtmiştir.[15]

Douglass St. Michaels'te kaldığı dönemde kölelik sisteminin farklı yönlerini gözlemleme imkânı bulmuştur. Christmas ile yılbaşı arasındaki dönem köleler için tatildir. Bu dönemde çok acil durumlar hariç kölelerin çalıştırılmaması bir gelenektir. Efendileri onlardan tatil zamanlarını içki içip eğlenerek geçirmelerini istemektedir. Douglass'a göre bu olay kölelik sisteminin sürdürülebilmesi için gereklidir. Köle eğer normal şartlar altında yaşadığına inandırılır, bunu kabullenmesi sağlanır ve belirli dönemlerde içindeki stresi atması sağlanırsa herhangi bir sorun yaşanmayacaktır. Bu nedenle kölelerin bir süreliğine sarhoş olarak eğlenmesi ve sanki özgürlermiş gibi davranması teşvik edilmektedir. İradeleri kırılan ve özgürlükle köleliği ayırt edemeyecek hale gelen köleler, bu dönemin sonunda işlerine geri dönerek sistemin devam etmesini sağlamaktadır.[16]

---

[13] John Ernest, "Crisis And Faith In Douglass's Work", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 76-79.

[14] Bill E. Lawson, "Douglass Among The Romantics", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 121-122.

[15] Douglass, *My Bondage*, 180-240, 254; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 91-113.

[16] Douglass, *My Bondage*, 244-247; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 113-116.

Douglass 16 yaşına geldiğinde William Freeland'e kiralanmıştır. O, Metodist bir vaiz olan Freeland'i "kendimin efendisi olana kadar sahip olduğum en iyi efendiydi" şeklinde anmaktadır. Covey'in yanındaki yaşamıyla kıyasladığında yeni evinin bir "cennet" olduğunu belirten Douglass, İncil derslerini burada dikkat çekmeyecek şekilde sürdürmüştür. Freeland'in kendisine tanıdığı daha iyi imkânlar sayesinde bunu yapabilmesine karşın diğer kölecilerin tepkisinden korktuğundan kölelere İncil öğretmeyi gizlice yapmak zorunda kalmış ve bu duruma tepkisini "bir Hıristiyan ülkede insanlar gizlice İncil öğrenmeye çalışıyor" diyerek vermiştir. Ona göre herkes İncil'i kendisi okuyup anlamalıdır. Köleler boş zamanlarını efendilerinin istediği gibi içki içip eğlenerek değil, İncil öğrenerek geçirmelidir. Bu sayede onlar köleliğin dinen meşru olmadığını anlayabilecektir. İncil öğrenen köleler, kölelik sisteminin Tanrı'nın kendilerinden memnun olmaması nedeniyle kurulmadığını ve efendilere karşı gelmenin Tanrı'ya karşı gelmek olmadığını öğrenecektir.[17]

Douglass yeni evinde artık kaçmayı kafasına koymuştur. Arkadaşlarıyla kaçış planı yapsalar da, nereye gidecekleri hakkında bir fikirleri yoktur. Bunun nedeni yaşadıkları bölgenin dışına daha önce hiç çıkmamış olmalarıdır. Kuzeydeki eyaletlerin sadece isimlerinden haberdar olduklarından, kaçmayı başarsalar da, oralara nasıl gidecekleri tam bir muammadır. O, her Pazar gecesi kaçış planı için gerçekleştirdikleri toplantıları "Fısıh Yemeği", kölelikten kaçışlarını ise "Mısır'dan Çıkış" olarak nitelemiştir. Plana dahil olan arkadaşları için efendilerinin ağzından yazılmış geçiş belgelerini hazırlayan Douglass, planları fark edilince arkadaşlarıyla birlikte köle hapishanesine atılmıştır. Buradan Baltimore'daki eski evine gönderilmiş ve tersaneye çırak olarak yerleştirilmiştir. Kazandığı tüm parayı efendisi Hugh'a veren Douglass bir kaçış planı daha yapmıştır. O, kaçış planının

[17] Douglass, *My Bondage*, 255-258, 265-266; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 216-222.

detaylarını ilk iki kitabında vermekten çekinmiştir. Hatta ilk kitapta bu kısmı doğrudan atlamıştır. "Yeraltı Demiryolu" denen kaçış yönteminin detaylarını ancak onun hakkında daha sonra kaleme alınmış kaynaklardan öğrenmek mümkündür. Kaçmaya çalışan köleler vagonların üzerinde, varillerin içinde ve saman balyalarının arasında saklanarak özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Douglass ise bu yöntemin köleciler tarafından öğrenilip kaçmak isteyenlerin engellenebileceğini düşündüğünden detay vermemiştir. Kendisi de kaçmak için aynı demiryolunu kullanmasına karşın son kitabında da belirttiği üzere farklı bir yöntem tercih etmiştir. Douglass siyahi özgür bir denizcinin resmi belgelerini kendininmiş gibi göstererek kaçmayı başarmıştır. 1838 yılında planını hayata geçirerek cebindeki 25 sente tüm hafta çalışıp kazandığı haftalık ücretini de ekleyip New York'a kaçmıştır.[18]

Kölelikten Kaçıştan İç Savaş Dönemine Kadar Frederick Douglass

Douglass kölelikten kaçıp New York'a vardığı zamanki hislerini "yeni bir hayata başlamak", "silahsız bir denizcinin dostane bir savaş gemisi tarafından korsanların takibinden kurtarılması" ve "aç aslanlarla dolu bir inden kaçmak" cümleleriyle açıklamıştır. Özgürlüğünün ilk gününü ise "köleyken bir yılda yaşadığım şeylerden daha fazlasını bir günde yaşadım" ifadesiyle açıklamış ve özgür bir günün, kölelikte geçen bir yıla eşit olduğunu söylemiştir. O, artık özgür olsa da, pek çok kaçak köle, kaçtıkları yerde tutunamayarak efendilerine geri dönmüştür.

Douglass burada Anna ile evlenmiş ve kısa süre sonra David Ruggles'in de yardımıyla New Bedford'a gitmiştir. Burada ya-

[18] Douglass, *The Life And Times*, 643-646; Sharman Apt. Russell, *Frederick Douglass-Abolitionist Editor* (USA: Chelsea House Publishers, 2005), 45-46; Douglass, *My Bondage*, 270-292, 321-323; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 122-135, 139-141, 145-146.

kalanmamak için gerçek adını değil, Frederick Douglass'ı kullanmaya başlamıştır. Onu New Bedford'da en çok şaşırtan şey kentin gelişmişliğidir. Douglass ömrü boyunca güney eyaletlerinin kuzeydekilerden çok daha zengin olduğunu ve bunun da kölelik sayesinde gerçekleştiğini düşünmüştür. New Bedford'da gördükleriyse bunun tam tersidir. Siyahiler ve beyazlar burada özgür insanlar olarak birlikte çalışmaktadır. Güneyde insan gücüne dayanan üretim mekanizmasının yerini burada makineleşme almaya başlamıştır. Ayrıca kent ve insanlar güneydekilere nazaran daha varlıklıdır. Burada şarkı söyleyen, bağırıp çağıran kölelerin yerini emeklerinin karşılığını alan işçiler ve onlarca işçinin işini tek başına yapabilen dev makineler almıştır. Limana sürekli mal gelmekte ve güneydeki kölecilere ait gemiler burada onarılmaktadır. New Bedford'da siyahiler örgütlüdür. New York'un aksine burada bir kaçak köleyi efendilerin eline vermeye çalışmak veya onu ifşa etmek, ele veren kişinin diğer siyahiler tarafından "hain" olarak damgalanıp öldürülmesiyle sonuçlanmaktadır.[19]

Douglass, ailesini geçindirmek için üç sene boyunca çeşitli işlerde çalışmıştır. Bu süre zarfında kiliseyle bağlarını koparmamış ve köleyken mensubu olduğu Metodist Kilisesi'nin ayinine katılmıştır. Ancak kısa süre içerisinde özgür bir eyalette olmasına rağmen burada da siyahilere ayrımcılık yapıldığını fark etmiştir. Pazar günü Evharist ayini sırasında ekmek ve şarap cemaate verilirken ilk olarak beyazlar, sonrasında ise siyahiler çağrılmıştır. Bu duruma çok sinirlenen Douglass, Evharist'i almadan kiliseyi terk etmiştir. O, yaşadığı bu olay sayesinde ırkçılık ve köleliğin sadece yasalarda değil aynı zamanda insanların zihinlerinde yer ettiğini anlamıştır. Kuzeyde resmiyette kölelik veya ırk ayrımı olmamasına rağmen uygulamada siyahilere ay-

[19] Douglass, *The Life And Times*, 170-177; Douglass, *My Bondage*, 325-337; Douglass, *Özgürlük Yolu*, 146-154.

rımcılık yapılmaktadır. Douglass buradan ayrıldıktan sonra cemaatini çoğunlukla siyahilerin oluşturduğu Afrika Metodist Episkopal Zion Kilisesi'ne katılmıştır. Burada kısa sürede sınıf lideri ve vaiz olmuş, dini açıdan mutlu bir dönem geçirmiştir.[20]

Douglass, 1839 yılında editörlüğünü Amerikan Kölelik Karşıtı Topluluğu'nun lideri William Lloyd Garrison'un yaptığı haftalık *Liberator* gazetesine abone olmuştur. Bu gazete, köleliğin olmadığı kuzey eyaletlerinde çıkmasına karşın bazı beyazları öfkelendiren bir içeriğe sahiptir. Onlar köleliğin "hemen" kaldırılmasından ziyade zaman içinde bu sorunun üstesinden gelinmesinin ve bu "gerekli kötülükle" bir süre daha yaşanmasının zorunlu olduğunu düşünmüşlerdir. Douglass böyle bir ortamda *Liberator*'u her hafta eline aldığında büyük bir mutluluk ve cesaretle dolmuş, zamanla Garrison'un hayranı haline gelmiştir. O, *Liberator*'un kalbindeki yerinin İncil'den hemen sonra geldiğini belirtmiş, onu yanı başından ayırmamış ve "ruhunu ateşleyen, adeta yiyecek ve içeceği" haline gelen bir yayın olduğunu belirtmiştir. Garrison ise kendisi için kahraman ve kutsal bir kişiliktir. Onun samimi dindarlığı ve kölelik karşıtı düşünceleri Douglass'ı derinden etkilemiştir. Garrison'a göre İncil, Hristiyanların hayatının merkezinde olması ve tıpkı ders kitabı gibi harfiyen uyulması gereken bir kitaptır. Tanrının sözlerine uyarak yaşayan insanların ve devletlerin günahtan uzak durarak mükemmelliğe ulaşmaları mümkündür. Tanrı'nın yönetiminin insanların oluşturduğu devlet düzeninin yerine geçtiği bir dünya hayal eden Garrison, dünyevi bir cennet düşlemiş ve köleliğin ortadan kaldırılmasının şiddetle değil, ikna ile gerçekleşebileceğini savunmuştur.[21] O, Pazar gününün kutsiyetini göz ardı etmemiş ancak diğer günlerin de tıpkı Pazar günüymüş gibi yaşanmasının gerekli olduğunu düşünmüştür. Hangi esasa dayanırsa dayansın

[20] Douglass, *My Bondage*, 337-342.

[21] John Stauffer, "Douglass's Self-Making And The Culture Of Abolitionism", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 13-14; Crane, "Human Law", 95.

ayrımcılık Tanrı'ya karşı işlenmiş bir günahtır. Tanrı, insanları birbirinden ayrı veya üstün olmaları için değil, tek bir beden olan kilisenin parçaları olmaları için yaratmıştır. Bu nedenle siyahilere karşı yapılan ayrımcılık ve kölelik sistemi Tanrı'ya isyan etmektir. Tüm dışlanıp köleleştirilmiş olanlar Tanrı'ya daha yakındır. Kölecilerin babası Tanrı değil şeytandır.[22] Gittikleri ibadethaneler kilise değil şeytanın sinagogudur.[23] Özgürlükler ülkesi olduğunu iddia eden Amerika ise aslında bir yalanlar ülkesidir. O, kölelerin özgürlüklerine kavuşmasını Yahudilerin "Mısır'dan Çıkış'ına", kölecilerin hiçbir şey yapamayıp faaliyetlerinde başarısız olmalarını Kızıldeniz'de firavun ve askerlerinin helak olmasına benzetmiştir. Bu düşünceleri içselleştiren Douglass, başlarda kölelik karşıtı toplantılara dinleyici, 1841 yılından sonra ise konuşmacı olarak katılmaya başlamıştır. O, geniş kitleleri etkilemenin yolunun yazı yazmaktan değil, onlara konuşmacı olarak hitap etmekten geçtiğini fark etmiş ve bu durumu "insanların gözleri için yazmak, kulakları için konuşmaktan zor gelmişti bana" diyerek açıklamıştır.[24] Konuşmalar sırasında Douglass ve arkadaşları birçok olay yaşamıştır. Jim Crow şirketinin treninde seyahat etmek için bilet aldığında kendisine, "siyahilerin orada istenmediği" söylenerek dışarı atılmak istenmiştir. Douglass direnip trende kalmayı başarsa da, bu sefer demiryolunun yöneticisi Stephen A. Chase, trenin onun ineceği istasyon olan Lynn'de durmayacağını açıklamıştır. Indiana'da konuşması sırasında yaklaşık altmış kişilik bir grup tarafından arkadaşlarıyla birlikte saldırıya uğramıştır. Aldığı darbeler nedeniyle bilinci kapanarak yere düşen Douglass'ın eli kırılmış ve bir daha asla eski haline gelmemiştir. Buna rağmen Douglass, gittiği kasabalarda bulabildiği meydan, kilise, ahır, okul vb. yerlerde konuşmalar yapmıştır.

[22] 1.Timot.5:15.
[23] Vahiy 2:9,3:9.
[24] Stauffer, "Douglass's Self Making", 15.

Günler öncesinden konuşmanın gerçekleşeceği yer ve zaman duyurularak büyük kitlelerin toplanması sağlanmıştır.[25]

Douglass 1845 yılında ilk otobiyografisi olan *A Narrative Of The Life Of Frederick Douglass, An American Slave*'i kaleme almıştır. Kendisinden yaşadığı olaylar hakkında detay isteyenlere bir cevap niteliğinde olan eserini henüz yayınlanmamış haliyle arkadaşı Wendell Phillip'e gösterdiğinde, ondan "ben olsam bunu ateşe atıp yok ederdim" cevabını almıştır. Kölelik hakkında ilk kaleme alınan kitap onunki olmasa da, bir kaçak kölenin kaleme aldığı ve detaylı anlatımlar içeren bir kitap, yazarı için oldukça tehlikelidir. Ayrıca Douglass'ın kitabı o dönemde çıkan diğer birçok kölelikle ilgili sahte bilgilerle dolu ve hayal ürünü yayının aksine gerçek hayat hikâyesine dayanmıştır. Bu nedenle diğerlerine nazaran daha etkili olan eser 15 sente satılmış ve kısa sürede uluslararası en çok satanlar listesine girmiştir.[26] Her şeye rağmen kitabını yayınlayan Douglass, eski efendisinin peşine "avcı" takmasından korktuğundan İngiltere'ye kaçmıştır. Douglass'ın ilk İngiltere izlenimleri çarpıcı ve şaşkınlıkla doludur. Hiç kimse ona "burada zencileri istemiyoruz" veya "buraya zencilerin girişine izin verilmemektedir" dememiştir. İstediği gibi herhangi bir mekâna gidebilmekte, toplantılara katılmakta, siyasilerle ve ünlü kişilerle eşit insanlar olarak konuşabilmektedir. Douglass bu durumu, "Ne yazık ki bu mekânların kapısında Amerikalı demokrat ve Hıristiyan biri yok. İngilizler insanları derilerinin rengine göre değil, ahlaki ve entelektüel durumlarına göre değerlendiriyorlar" diyerek alaya almıştır. 1846 yılında Garrison'a yazdığı mektupta, Amerika ve İngiltere'deki siyahile-

[25] Douglass, *The Life And Times*, 180-199; Douglass, *My Bondage*, 342-350; Stauffer, "Douglass's Self Making", 15-18.

[26] Maurice S. Lee, "Introduction", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 3-4; Stauffer, "Douglass's Self Making" 19.

rin durumlarını karşılaştırmıştır. Douglass bu mektupta Amerika lehine söyleyebileceği hiçbir şey olmadığını belirtir. Amerika doğup büyüdüğü ülke olmasına rağmen Douglass, kendini ona bağlayacak bir şey bulamamaktadır. Amerika siyahi çocuklarını dışlamakta, onlara zarar verip öldürmektedir. Siyahiler orada, tehdit ve bir mal gibi görülmektedir. İçindeki vatan sevgisinin böyle düşünen insanlar tarafından sökülüp alındığını söyleyen Douglass, Amerika'nın bir demokrasi olmasına rağmen monarşi ile yönetilen İngiltere'den daha az özgür olduğunu belirtmiştir. Burada geçirdiği dönemde pek çok konuşma yapmıştır. Onun asıl amacı kölelik aleyhine farkındalık yaratmak ve Amerikan devleti üzerinde baskı kurulmasını sağlamaktır. Konuşmalarında Amerikalıları veya İngilizleri değil, doğrudan kölelik sisteminin kendisini hedef aldığını belirten Douglass, tüm insanların kardeşliği düşüncesini öne çıkararak bir insanlık suçu olan köleliğin iç yüzünü dinleyicilerine anlatmıştır. İngiltere'deki arkadaşları, orada geçirdiği iki senenin sonunda özgürlüğünü efendisinden satın almak için aralarında para toplamışlardır. Toplanan 150 sterlin, dolara çevrilip 710,96 dolar efendisi Hugh'a gönderilmiş ve Douglass 28 yaşındayken resmi olarak özgürlüğüne kavuşmuştur. 1847 yılının sonbaharında ise Liverpool'dan Amerika'ya dönmüştür.[27]

Amerika'ya dönüp Rochester'a yerleştiğinde buradaki arkadaşları, özgürlüğünün parayla satın alınmış olmasına tepki göstermişlerdir. Onlara göre bu, bir insanın mal gibi alınıp satılmasıyla aynı şeydir. Douglass ise bunu bir zorunluluk olarak görmüştür. Ona göre özgürlüğünün satın alınması, Amerika'ya döndüğünde kölelik karşıtı harekette yakalanma korkusu olmadan mücadele edebilmesi için gereklidir. Ayrıca o, *Liberator* benzeri

[27] Douglass, *The Life And Times*, 200-224; Russell, "*Abolitionist Editor*", 34; Douglass, *My Bondage*, 351-379.

yeni bir gazete kurmak istemektedir. İngiltere'deyken arkadaşları onun bir gazete kurmak istediğini öğrenip aralarında 2500 dolar toplamışlardır. Geri döndüğünde Douglass bunu arkadaşlarına açıkladığında yine tepkiyle karşılaşmıştır. Onlara göre böyle yeni bir yayına ihtiyaç yoktur. Bu gazete için harcayacağı zaman, konuşmacılık görevini aksatmasına neden olacaktır. Douglass'ın konuşma konusunda yazmaya nazaran daha yetenekli olduğunu düşünen arkadaşları, gazetenin başarısız olacağından emindir. O, tüm bu eleştirilere rağmen dönüşünden kısa süre sonra *The North Star*'ı kurmuştur. Haftada 80 dolar kazandıran ve üç bin aboneye kadar ulaşan yayın 4 sene bu adla, 1851-1860 yılları arasındaki dönemde ise *Frederick Douglass' Paper* adıyla yayın hayatını sürdürmüştür. Künyesinde "hakkın cinsiyeti yoktur, hakikatin rengi yoktur, Tanrı hepimizin babasıdır ve hepimiz kardeşiz" yazan 4 sayfalık gazetenin ilk iki sayfası değişiklik göstermekle birlikte genelde kölelik karşıtı haberlere, diğer sayfalar ise duyuru mektup, reklam, kısa hikâye ve şiirlere ayrılmıştır.[28]

Douglass'ın kölelikle mücadeleyle ilgili fikirleri İngiltere dönüşünde oldukça değişmiştir. Orada kaldığı süre zarfında kendi ülkesiyle bulunduğu yeri karşılaştırarak, Amerika'da neyin yanlış olduğunu anlamaya çalışmıştır.[29] O artık Garrison'un pasifist, kölelikle sadece dini argümanlarla mücadele etmeyi savunan, oy kullanmayı ve politik örgütlenmeyi reddeden düşüncelerinden uzaklaşmıştır. Gazetesinde hala Garrisoncu fikirlere yer vermesine karşın, zihnen ondan kopmuştur. Douglass'ın düşüncelerindeki dönüşüme paralel olarak gazetesinin içeriği de değişmiş ve artık politik meselelere de yer verilmeye başlanmıştır. Amerikan anayasasının kölelik karşıtı olmadığını savunan

[28] Sarah Meer, "Douglass As Orator And Editor", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 50.
[29] Giles, "Douglass's Black Atlantic", 138.

Garrison, onu ayrımcı bir metin olarak kabul edip reddetmektedir. Douglass'a göre ise bu metinde köleliğin engellenmesiyle ilgili bir bölüm olmamasına karşın doğru yorumlandığı takdirde anayasanın kendisinde bir sorun yoktur. Anayasanın "ruhunun" kölelikle mücadele için uygun olduğunu düşünen Douglass'ın Garrison'dan kesin şekilde kopuşu 1851 yılındaki bir toplantıda bu görüşlerini açıklamasıyla gerçekleşmiştir. O artık kölelikle yasama faaliyetlerinde yer alarak ve devlet sisteminin bir parçası olarak mücadele edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca güneydeki kölelerin özgürlük yolunun kuzeydeki siyahilerin entelektüel, maddi ve manevi açıdan güçlendirilmesinden geçtiğini düşünen Douglass'a göre gazete gibi yayınlar sadece bir başlangıçtır. Entelektüel ve toplumsal statüleri yükselmiş siyahilerin örgütlenip karşı koyması sayesinde kölelikle daha güçlü şekilde mücadele edilecektir. Douglass bu olayın devamında Garrisoncular tarafından hain ve dönek olmakla suçlanmış ve gazetesi protesto edilmiştir.[30] Onun Garrison'dan ayrılmasına neden olan bir diğer düşüncesi de, dinin hangi şartlarda yaşanabileceğiyle ilgilidir. Douglass'a göre kölelik var olduğu ve özgürlükler kısıtlandığı sürece dini tam anlamıyla yaşamak mümkün değildir. Hıristiyanlık kölecilerin elinde kirletilmiş olduğundan, köleliğin her şeyiyle ortadan kaldırılması zorunludur. Bunu yapabilmek için de geniş kapsamlı sosyal bir reform gereklidir. Bu reformun Garrison'un savunduğunun aksine, devlet sistemini reddedip insanları ikna yoluyla gerçekleşmesi mümkün olmadığından, içinde dini öğelerin de bulunduğu bir mücadele esas alınmalıdır. Kilise cemaati politik, ahlaki ve teolojik olarak güçlü durumda olmalı ve bu donanımını etkili şekilde kullanarak sadece vaaz dinlemek yerine hakkını aramalıdır.[31]

---

[30] Douglass, *The Life And Times*, 220-221, 225-229; Russell, "*Abolitionist Editor*", 41-43; Douglass, *My Bondage*, 378, 382-386, 394; Crane, "Human Law", 95-97.

[31] Ernest, "Crisis And Faith", 68-70.

Douglass'ın Garrison'un fikirlerinden uzaklaşmasında, John Brown'un büyük etkisi olmuştur. Zamanla onun için bir kurtarıcı karaktere dönüşecek olan Brown çok dindar bir kölelik karşıtıdır.[32] Aile yaşamı mükemmeldir. O, kölelikle mücadelenin yasal yolların yanında silahla da gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünmekte ve kan akmadıkça kölelik günahının bağışlanmayacağını savunmaktadır.[33] Özgürlüğü için savaşmayanların kendilerine saygısı olmadını düşünen Brown, köleliğin ancak savaşla ortadan kaldırılabileceğine inanmaktadır. Ona göre kölelik bir savaş halidir ve bu durum devam ettiği sürece karşı tarafın da silahlanması meşrudur. Brown bu düşüncesini hayata geçirmek için 1859 yılında, yanındaki 14 beyaz 5 siyahi adamı ve beraberlerinde kölelere dağıtmak için getirdikleri tüfek ve mermilerle Harper's Ferry kasabasını ele geçirmiş ancak bu kalkışma bastırılmıştır. Brown, hızlıca mahkemeye çıkarılıp yanındakilerle birlikte asılarak idam edilmiştir. Bu olay sonrasında Douglass'ın da Brown ile çalıştığına dair yazılar kaleme alınmış ve Douglass bir kez daha ama bu sefer altı aylığına İngiltere'ye kaçmıştır. Douglass'a göre John Brown her şeyini kölelik karşıtlığı davasına adayan büyük bir kahramandır. O, köleliği ortadan kaldıran savaşı sona erdirmediyse de, onu bitiren savaşı başlatmıştır. Bedeni öldürülmüş olsa da, ruhu bu davanın her bir neferinin kalbindedir. Brown idam edilmesinin ardından, köleci eyaletlerde bir katil, köleliğin yasak olduğu kuzey eyaletlerindeyse aziz ve dava şehidi olarak kabul edilmiştir. Douglass, Brown'un bir katil olduğunu asla kabul etmemiştir. Onun yaptığı, barışçıl bir yere silahla saldırıp masum insanları öldürmek değil, asi ve isyancı olarak kabul edilmeleri gereken kölecileri ortadan kaldırmaktır. Brown, asi ve isyancılarla silahlı mücadeleyi tercih ederek doğru

[32] Maurice O. Wallace, "Violence, Manhood, And War In Douglass", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 80-81.
[33] İbraniler 9:22.

ve haklı bir şey yapmıştır. Köleliğin, silahlı mücadele olmaksızın ortadan kaldırılması mümkün değildir. Köleciler, insanlık nezdinde yargılanıp mahkûm edilmiştir. Onlar kölelik sistemini devam ettirerek, farkında olmadan kendi sonlarını getirecek cellatlarını hazırlamışlardır. Brown ise sadece kölecilere korku salmak ve köleliği tamamen yeryüzünden silmek istemiştir.[34]

Kölelik karşıtı eyaletlerdeki kaçak kölelerin yaşamları, 1850 yılında kabul edilen Kaçak Köle Yasası'yla tamamen değişmiştir. Bu yasaya göre, kuzey eyaletlerinde yaşayan kaçak kölelerin tespit edilmeleri halinde, efendilerinin kiraladıkları "avcılar", normal vatandaşlar ve kolluk kuvvetleri tarafından yakalanıp geri gönderilmeleri gerekmektedir. Yasanın kabul edilmesiyle kaçak köleler korkuya kapılmış ve önemli bir kısmı Kanada'ya kaçmıştır. Douglass yasa aleyhinde makaleler kaleme alıp kalabalık toplantılarda konuşmalar yaparak mücadeleye katkı sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca onun evi artık kaçak kölelerin Kanada'ya giderken durak olarak kullandıkları bir kaçak köle saklanma yeridir. Bir keresinde 11 kaçak köleyi evinin bodrumunda sakladığını, yedirip içirdiğini ve her şey hazır olduğunda Kanada'ya kaçmalarını sağladığını belirten Douglass, bir zamanlar kendisinin de kaçtığı "Yeraltı Demiryolu" ağının Rochester merkezinden sorumlu olan iki kişiden biridir. Bu yöntemle binlerce köle, güney eyaletlerinden veya hali hazırda yaşadıkları ama artık kaçak olarak arandıkları kuzey eyaletlerinden Kanada'ya ulaşmıştır. Douglass'a göre kaçak kölelerin kendilerini yakalamak isteyenleri vurup öldürmeleri meşrudur. Onlar ellerine birer silah almalı ve bu avcılardan onlarcasını tabutlar içinde geldikleri yere, güneye göndermelidir. Bu olay güneyde-

[34] Douglass, *The Life And Times*, 236-240, 265-283; Philip S. Foner (ed.), *Frederick Douglass-Selected Speeches And Writings* (USA: Lawrence Hill Books, 1999), 344, 374-375; John R. McKivigan - Heather L. Kaufman (ed.), *In The Words Of Frederick Douglass-Quotations From Liberty's Champion* (Ithaca-London: Cornell University Press, 2012), 121-122, 153-154.

kilerin hevesini kıracak ve korkmalarına neden olacaktır. Bir avcıyı öldürenin yargılanması mümkün değildir. İnsanın en temel hakkı yaşam hakkı olduğundan, onu bu haktan mahrum bırakmak isteyenleri öldürmek nefsi müdafaadır ve beyazlar gibi siyahiler de aynı hakka doğuştan sahiptir.[35]

Douglass ve ailesi, köleliğin olmadığı bir bölgede yaşıyor olmalarına karşın ırkçılık ve ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmiştir. Çocuklarının eğitimiyle ilgili aktardığı iki olayda bunu görmek mümkündür. İlk olayda kızı, okulunda dışlanmış ve ayrımcılığa maruz kalmıştır. İkinci örnek ise evinin yakınındaki bir diğer okula çocuklarını göndermek istemesi fakat okulun sadece beyazları kabul etmesiyle ilgilidir. Douglass, siyahi öğrencilerin giremediği bu okulun yöneticileriyle görüşmüş ancak bir sonuç alamamıştır. Bunun üzerine mücadelesine, gazete yazıları ve konuşmalarında bu konuya yer vererek devam etmiş ve sonunda çocuklarının bu okula kabul edilmesini sağlamıştır.[36]

Douglass'a göre kölelikle mücadelede, siyahilerin mesleki açıdan eğitilip kendi paralarını kazanmaları önemlidir. En büyük sorunun, siyahilerin eğitimsizliğinden kaynaklandığını düşünmüş, onların en azından okuma yazma öğrenmelerini ve evlerini geçindirecek kadar para kazanmalarını sağlayacak bir işlerinin olmasını istemiştir. Bunu gerçekleştirmek için dönemin ünlü yazarı Harriet Beecher Stowe ile görüşmüştür. Stowe, kölelerin yaşamları ile kaçış maceralarını anlatan bir roman olan ve dilimize *Tom Amca'nın Kulübesi*[37] adıyla çevrilen *Uncle Tom's Cabin*'in ya-

[35] Douglass, *The Life And Times*, 231-232, 243-245; Russell, "*Abolitionist Editor*", 45-46; Mckivigan – Kaufman, *In The Words*, 111; Foner, *Selected Speeches*, 207-208, 277-280.

[36] Douglass, *The Life And Times*, 233-234.

[37] Harriet Beecher Stowe hayatları aynı yerde başlayan ancak sonrasında birbirinden ayrılmak zorunda kalan birkaç farklı kölenin hikâyesini anlattığı romanında, okuyucunun bir yandan köleliğin iç yüzünü görmesini sağlarken di-

zarıdır. 1852 yılında yayınlanan eserin Douglass'ın ikinci otobiyografisi *My Bondage And My Freedom*'a büyük etkisi olmuştur. O, ikinci eserinde ilk kitabındaki daha az duygusal anlatımdan vazgeçip, Stowe'un etkili anlatım yöntemini taklit etmiş ve bu sayede özellikle köleliği hiç tanımayan beyaz okuyucularını etkilemeye çalışmıştır. Bir olayın detaylarının yanında anlatım şeklinin de önemli olduğunu görmüş ve bunda başarılı olmuştur. Varlıklı ve çevresi geniş biri olan Stowe, Douglass'ı evine davet etmiştir. Konuşmaları sırasında Stowe, yakında İngiltere'ye gideceğini, eline yüklü bir miktar para geçeceğini söylemiş ve ona bu paranın siyahiler için nasıl kullanılmasını istediğini sormuştur. Douglass ise bu soruya, siyahilerin hem okuma yazma hem de zanaat eğitimi verilen bir okula ihtiyaçları olduğunu söyleyerek cevap vermiştir. Siyahilerin Grekçe veya Latince'ye değil, ailelerini geçindirebilecek paraya ihtiyacı vardır. Kölelik dahil başlarına gelen tüm kötü şeylerin nedeni parasızlık ve eğitimsizliktir. Stowe bunun üzerine, ondan isteklerini bir mektupta açıklamasını talep etmiştir. Mektubu yazan Douglass, Stowe'un Amerika'ya dönüşünde toplanan paranın okul kurmak için kullanılmayacağını öğrendiğinde büyük hayal kırıklığına uğramıştır.[38]

ğer yandan onların da duyguları olan birer "insan" olduğunu göstermeye çalışır. Kölelerin nasıl mal olarak satıldığını, miras bırakıldığını, ailelerinin dağıtıldığını ve Amerika'nın bir ucuna en ağır işlerde çalıştırılmak üzere gönderildiğini ortaya koyar. Efendisinden kaçan bir kölenin ülkesi ve doğduğu yer hakkında söyledikleri, Douglass'ın ifadeleriyle benzerlik gösterir. Köle kendini vatanına bağlı hissetmemektedir. Kölelik sistemi her şeyini elinden almış ve onu değersiz bir mala indirgemiştir. O devamında "Ülkem mi? Mezardan başka hangi ülkem var benim? Tanrı'dan orada yatıyor olmayı diliyorum!" sözleriyle kölelerin ülkeleri için neler hissettiğini açıklamıştır. Harriet Beecher Stowe, *Tom Amca'nın Kulübesi*, çev. Tülin Nutku (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2021), 17-23, 30, 114, 128-129, 142, 147-158.

[38] Douglass, *The Life And Times*, 247-253; Arthur Riss, "Semtimental Douglass", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 104-106.

Douglass'ın ikinci kitabındaki ruh hali, artık daha donanımlı ve özgüvenli olması nedeniyle ilk eserindekinden farklıdır. İkinci kitabında daha cesur ve kendi liderliğini ön plana çıkaran bir anlatım tercih etmiştir. Bir yoruma göre o artık kendini Tanrı tarafından görevlendirilmiş "Siyahi Musa" olarak görmektedir. Musa'nın, Yahudileri firavundan kurtarması gibi Douglass da siyahileri kölelikten kurtarmakla görevlidir. O kendisine verilen liderlik görevinin, kölelik zamanlarından itibaren ortaya çıktığını anlatmaya çalışmıştır. Her ne kadar Amerika'da ona ve diğer siyahilere kötü davranılıyor olsa da, görevini sürdürmek için burada kalıp "insanlarına" yardım etmelidir.[39]

İç Savaş Döneminde ve Sonrasında Frederick Douglass

Kölelikle mücadelede 1861-1865 yılları arasında gerçekleştirilen Amerikan İç Savaşı bir dönüm noktasıdır. Ekonomilerinin bel kemiğini köleler meydana getirdiğinden, güneydeki köleci eyaletler bu sistemi sürdürme taraftarıdır. Temel gelir kaynakları pamuk, tütün ve mısır olan eyaletlerde, köleler tarlalarda uzun saatler çalıştırılmakta, elde edilen ürünlerin önemli bir kısmı Avrupa'ya ihraç edilmektedir. Bu ürünlerden özellikle pamuk çok önemlidir ve iç savaş sırasında kuzeyin donanmasının güneyin limanlarını abluka altına alması nedeniyle İngilizlerin bu ürüne ulaşmasında büyük sorunlar yaşanmıştır. İç savaşın en önemli nedeninin, kölelikle ilgili anlaşmazlık olduğu kabul edilmektedir. Bu sorun, kuzey ve güney eyaletleri arasında daha önce de ortaya çıkmış ancak bölünmenin engellenmesi adına ilk olarak 1820 Missouri Uzlaşması'nda daha sonra ise 1850 Clay Uzlaşması'nda köleci eyaletlere tavizler verilmiştir. Tüm çaba-

[39] Robert S Levine, "Identity In The Autobiographies", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 36, 39.

lara rağmen, 1861 yılına gelindiğinde güneydeki 6 eyalet (Florida, Alabama, Georgia, Louisiana, Texas ve Mississipi) birlikten ayrıldıklarını ilan etmiş ve daha sonra onlara 5 eyalet daha katılmıştır. Ayrılan eyaletler, Konfederasyon Eyaletleri adı altında bir araya gelip yeni bir anayasayı kabul etmiştir. Bu anayasaya göre, siyahilerin normal ve doğal statüsü tartışmasız olarak köleliktir. 12 Nisan 1861'de Fort Sumter'in, kuzeyliler tarafından boşaltılmaması iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Savaşta 22 milyon insanın yaşadığı 23 kuzey eyaletiyle 9 milyon insanın yaşadığı 11 kuzey eyaleti, karşı karşıya gelmiştir. Güneyin 9 milyonluk nüfusunun üç buçuk milyonunu köleler oluşturmaktadır. Savaş, 1863 yılına kadar kısmen güneyin üstünlüğüyle geçmiştir. Savaş devam ederken Başkan Abraham Lincoln, 1863 yılının hemen başında köleliğin tüm ülkede tamamen kaldırıldığını açıklamış ve sınıra yakın güney eyaletlerine köleleri azat etme çağrısı yapmıştır. Güneyin ekonomisi, kölelerin emeğine dayandığından onlara özgürlük vermenin Konfederasyon ordusunda soruna neden olacağını düşünmüştür. Lincoln, köleliğin kaldırılması konusunda samimidir. Güney eyaletlerine seslendiği bir konuşmasında, köleliğin kaldırılmasının cennetten inen çiy taneleri gibi olacağını, dünyalarını yerle bir edeceğini ve isteseler dahi zamanın ruhuna kör kalamayacaklarını söylemiştir.[40] Aynı dönemde Frederick Douglass, siyahilerin orduya alınması için çalışmaktadır. O, siyahilerin orduya kabul edilmeleri gerektiğini, devletin sadece "beyaz" elini kullanıp, "siyah" elini bedeninin arkasında tutmasının yanlış olduğunu açıklamıştır. Siyahiler de beyazlar kadar cesur ve vatanlarını koruma konusunda isteklidir. Bu, sadece beyazların savaşı değildir. Sadece beyazlar tarafından kazanılmış özgürlük ve zaferin, yarısı kaybedilmiş demektir. Bu nedenle siyahiler

[40] James Ford Rhodes, *Amerikan İç Savaşı Tarihi*, çev. Talha Gülmez (İstanbul: İndie, 2021), 11-16, 20-25, 34, 69-70, 144-147, 164-166, 185, 295.

de, beyazlarla aynı haklara sahip olarak orduya kabul edilmelidir. Aynı yıl Kongre'nin siyahilerin orduya kabul edilmesini onaylamasının ardından Douglass diğer taleplerini gerçekleştirebilmek için Lincoln ile görüşmüştür. Douglass'ın başkandan üç talebi olmuştur. Buna göre; siyahi askerler, beyazlarla aynı maaşı almalı, siyahiler esir düştüklerinde beyazlarla aynı şekilde değerlendirilmeleri ve gösterdikleri kahramanlıklar neticesinde beyazlarla aynı şekilde ödüllendirilmelidir. Douglass, her ne kadar tüm talepleri karşılanmasa ve tam olarak ikna olmasa da, ulaşabildiği tüm siyahilerin orduya katılması için köşe yazıları kaleme almış ve konuşmalar yapmıştır. O, siyahilere seslendiği köşe yazılarında özetle onlara ülkelerine karşı sorumlukları olduğunu hatırlatmış, bunun kendilerini kanıtlayıp özgürlüklerini söküp almak için bir fırsat olduğunu belirtmiş, haklarındaki önyargıları bu sayede yıkabileceklerini vurgulamış ve sadece kendileri değil, aynı zamanda aileleri için de orduya katılmaları gerektiğini söylemiştir. Mademki savaşın en önemli nedenlerinden biri köleliktir, o halde siyahiler ön cephede savaşmalıdır.[41] Bu çabaların sonunda toplam asker sayısının %10'unu oluşturan 200 bin siyahi orduya katılmış, bunların 38 bini savaşta ölmüş veya yaralanmıştır. Orduya katılanlar arasında, Douglass'ın Lewis ve Charles adındaki iki oğlu da vardır. Savaşın ileriki zamanlarında, Başkan Lincoln'ün cephe hattına orduya moral vermek için geldiği, komutanlığını bir siyahinin yaptığı ve tamamen siyahilerden oluşan bir tümeni ziyaret ettiği bilinmektedir. [42]

İç savaşın, kuzeyin galibiyetiyle sonlanması ve köleliğe kesin olarak son verilmesi, siyahiler için önemli bir kazanımdır. Başkan Abraham Lincoln ile siyahi hakları konusunda birlikte çalışacağını ve onun reformlarının siyahiler için büyük ilerlemeler sağlayacağını düşünen Douglass, başkanın 15 Nisan 1865'te

[41] Foner, *Selected Speeches*, 526-538, 540-543.
[42] Douglass, *The Life And Times*, 293-304; Russell, "*Abolitionist Editor*", 56-59.

bir suikast sonucunda hayatını kaybetmesiyle sarsılmış ancak mücadelesini sürdürmüştür. Kölelik, Lincoln tarafından kaldırılmış olmasına karşın Douglass'a göre, siyahilerin hak mücadelesi daha yeni başlamaktadır. Siyahiler, artık resmi olarak köle olmamalarına karşın, beyazlarla eşit statüde yurttaş değildir. Bir günde kölelikten kurtulup özgür olan siyahilerin hak ve hukukları, devlet tarafından korunmalıdır. Onlar, beyazlarla her alanda eşit haklara sahip olmalı ve oy kullanabilmelidir. Tüm bunların yanında mücadele edilmesi gereken en önemli şey, ön yargı ve ırkçı fikirlerdir. Güneydeki eski köle sahipleri, artık eski kölelerinin efendisi değil işverenidir. Devlet koruması olmadan siyahilerin sahip oldukları yeni haklarını koruyabilmeleri mümkün değildir. Douglass'a göre hiçbir şeyleri olmayan eski köleleri bu kişilerin eline teslim etmek, kurdu kuzunun, işçiyi işverenin insafına terk etmek ve siyahilerin eziyet çekmesi demektir.[43] Siyahilerin toplumsal statüsünün yükseltilmesinin en önemli adımı ise seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarından geçmektedir. Mademki onlar vergi mükellefidir, o halde kendilerini yönetecek kişileri seçme hakkına sahip olmaları kaçınılmazdır. Douglass, kadınların seçme ve seçilme hakkı mücadelelerinde de faal olarak yer almıştır. Ona göre, ülkelerin çıkardıkları savaşlar ve yaptıkları insanlık dışı şeyler, ancak kadınların da devlet yönetiminde yer almasıyla çözülebilir. Bu nedenle sadece erkekler tarafından yönetilen değil, kadın ve erkeğin birlikte yönettiği bir devlet tercih edilmelidir. Kadınların vergi vermesine ve topluma elinden geldiğince katkı yapmasına rağmen, seçme ve seçilme haklarının bulunmaması onları ikinci sınıf vatandaş haline getirmektedir. Bu da doğal olarak Amerikan siyahilerinin ve kadınlarının, tüm dünya tarafından kendi temsilcilerini seçemeyen insanlar olarak

[43] Mckivigan - Kaufman, *In The Words*, 185.

görülmelerine neden olmaktadır. Eşit vatandaşlığın istisnasız herkes için geçerli olması gerektiğini savunan Douglass, mevcut durumun insanların toplumsal aidiyet duygularını yaraladığını düşünmektedir. Bu nedenle hem siyahilere hem de kadınlara, diğer beyaz erkeklerin sahip olduğu haklar teslim edilmelidir. Douglass, hayatının ilerleyen dönemlerinde, hak mücadelesi hakkında yazılar kaleme almaya devam etmiştir. Özellikle siyahi haklarından bahsederken, devletin bu konudaki reformlarda başlarda oldukça başarısız olduğunu açıklamıştır. Reformlar aceleyle ve üzerinde yeterince düşünülmeden yapılmıştır. Bu durum, siyahilerin artık köle olmasalar da, sınıf atlayamamalarına ve çoğu zaman evlerini geçindiremeyip aç kalmalarına neden olmuştur. Devlet siyahilere vatandaşlık vermiş ancak onları eşit haklardan mahrum bırakmıştır. Douglass'a göre onlar, hala köledir. Sadece yasal olarak adları köle değildir. Güneyin birçok bölgesinde siyahilere toprak satmak halen yasaktır. O, tüm bu olumsuz gelişmelere karşın gelecekten umutludur. Siyahilerin nüfusu artmakta ve hak mücadeleleri ivme kazanmaktadır. Kölelikten kurtulmayı insanoğlunun gelişiminin bir parçası olarak gören Douglass, artık geri dönüş olmadığını, hak mücadelesinin şiddetlenerek devam edeceğini ve zamanla daha iyi yasalar yapıp tam adaletin sağlanacağını düşünmüştür.[44] Bir zamanlar Avrupa'da kölelik yaygın olmasına rağmen, artık neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Bu konuda verdiği bir diğer örnek, Yahudilerle ilgilidir. Onların eskiden Avrupa'nın birçok ülkesinde nefret edilen bir topluluk olduğunu ancak zamanla saygın ve güçlü hale geldiklerini belirtmiştir. Siyahiler de onlar gibi tüm haklarını kazanarak zamanla hak ettikleri konuma yükselecek-

[44] Crane, "Human Law", 100-101.

tir. Eşit vatandaşlık mücadelesi ilk meyvelerini, 1860'ların sonlarında vermeye başlamış ve siyahiler bu sayede pek çok hakka resmi olarak kavuşmuştur. Douglass'a 1874 yılında özgürlüklerine yeni kavuşmuş eski köleler için kurulmuş bir banka olan Freedmen's Savings And Trust Company'nin başına geçmesi teklif edilmiştir. O, bu teklifi olumlu karşılamış ancak banka kısa süre sonra iflas etmiştir.[45]

Douglass 1870'lerin sonlarında, doğup büyüdüğü ve kölelik döneminde yaşadığı yerlere geziler yapmıştır. İlk olarak eski efendisi Thomas Auld'u ziyaret etmiştir. Kitaplarında Auld'dan çok kötü bahseden Douglass, bazı gerçekleri öğrendikten sonra ondan özür dilemiştir. O zamana kadar 1817 yılında doğduğunu düşünmüş ancak Auld ona 1818 yılında doğduğunu söyleyince bir yaş genç olduğunu öğrenmiştir. Yirmi dakika kadar süren konuşmanın ardından Douglass, onun yanından ayrılmış ve bir süre sonra Auld'un ölüm haberini gazetede görmüştür. Sonraki durağı Colonel Lloyd'un çiftliğidir. Oraya vardığında çocukluk hatıraları aklına gelen Douglass, duygusal anlar yaşamıştır. Son olarak Lloyd'un mezarını ziyaret edip oradan ayrılmıştır. Douglass'ın son durağı John Brown'un yanındakilerle kölecilere karşı ilk silahlı direnişi başlattığı Harper's Ferry olmuştur. Onların toplanıp çatışmaya hazırlandığı yerleri gezmiş ve bir kahraman olarak andığı arkadaşı Brown'un hatırasını yad etmiştir.[46]

Douglass, eşi Anna'nın 1882 yılında ölümünden 2 sene sonra, kendinden 20 yaş küçük olan Helen Pitts ile evlenmiştir. Bu evlilik hem siyahiler hem de beyazlar arasında tepki çekmiştir. Helen'in babası, onu siyahi biriyle evlendiği için affetmemiş,

[45] Douglass, *The Life And Times*, 325-326, 332-335, 424-425, 440-443; Russell, *"Abolitionist Editor"*, 47, 66, 68-74.
[46] Douglass, *The Life And Times*, 397-407.

Douglass'ın çocukları da onu hiçbir zaman tam olarak anneleri olarak görmemiştir. Toplumun çeşitli kesimlerinden gelen tepkilere karşın Helen'le mutlu bir evlilikleri olmuştur. 1886 yılında Avrupa turuna çıkan çift İngiltere, Fransa, İtalya, Mısır ve Yunanistan'a gitmiştir. Tur dönüşünde Douglass, 1888 yılında güney eyaletlerini ziyaret etmiş ve bu bölgede resmiyette kölelik olmamasına rağmen siyahilere karşı ayrımcılığın devam ettiğini görmüştür. Devlette çeşitli görevlerde çalışmasının ardından 1889-1891 yılları arasında Haiti'ye büyükelçi olarak gönderilen Douglass, buradaki insanlarla yakın ilişkiler kurmuştur. Bölge halkının, kendisi gibi siyahi olması ve özgürlüklerini Fransızlarla mücadele sonucunda kazanıp köleliği kaldırmaları bunda etkili olmuştur. O, Haiti'nin tekrar bir başka ülkenin egemenliği altına girmesini ve siyahilerin haklarını kaybetmesini istememektedir. Her ne kadar ülkesine sadık bir Amerikalı olsa da, bu durum onu Haiti konusunda ülkesinin çıkarlarıyla etnik aidiyeti arasında bir tercih yapmaya itmiş ve Amerika'nın Haiti üzerindeki yayılmacı emellerine hizmet etmesini engellemiştir.[47] Ülkesinin Haiti'ye bir donanma üssü kurmak istediğini öğrenen Douglass, Haiti hükümetine bu konuda diplomatik baskı yapmayı reddetmiştir. Bu tercihinin, ülkesine bir üsse mal olduğu Amerikan basınında sıkça yer almış ve 1891 yılında sağlık sorunları nedeniyle görevinden istifa etmiştir. Sonrasında eşi Helen'le mutlu bir şekilde yaşamaya devam ederken, bir yandan da siyahilerin hak mücadelesine katkı yapmayı sürdürmüştür. Çünkü ırkçı beyazların siyahilere karşı yaklaşımlarında bir değişim yoktur. Ayrıca bu kişiler siyahileri potansiyel suçlu olarak görmekte ve onlara iftira

[47] Ifeoma C. K. Nwankwo, "Douglass's Black Atlantic: The Caribbean", *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*, ed. Maurice S. Lee (New York: Cambridge University Press, 2009), 146, 152-155.

atmaktan geri durmamaktadır. Irkçı beyazların, siyahilere sıkça yönelttiği suçlamalardan biri tecavüzdür. Bir siyahinin, beyaz bir kadına tecavüz ettiği iddiasıyla linç edilmesi hakkında uzunca bir yazı kaleme alan Douglass, siyahilerin Amerika'da kalmaya devam edeceğini ve ırkçıların onları Afrika'ya geri gönderemeyeceğini vurgulamıştır. Ona göre bir siyahiyi suçlamak ve aksini kanıtlamasını istemek çok kolay ama toplumsal önyargılar nedeniyle onun bunu yapması çok zordur. Siyahilerin arasında suçlular olmadığını iddia etmediğini belirten Douglass, her toplulukta bu tür insanları görmenin mümkün olduğunu açıklamıştır. Ancak ırkçı beyazların asıl amacı, kimin suçlu olduğunu ortaya çıkarıp cezalandırmak değil, hiçbir zaman tahammül edemedikleri siyahileri kolayca öldürmek ve haklarını gasp etmektir.

Douglass, 20 Şubat 1895'te kadın haklarıyla ilgili bir toplantıdan eve dönüp karısıyla o gün olanlar hakkında sohbet ederken kalp krizi geçirerek 77 yaşında hayatını kaybetmiştir. Cenazesi Washington Kilisesi'ndeyken büyük kalabalıklar tarafından ziyaret edilmiş, siyahilerin okuduğu devlet okulları bir gün kapalı kalmış ve aileler çocuklarını ona veda etmeleri için kiliseye getirmiştir. Douglass'ın naaşı, karısı ve çocukları tarafından ömrünün büyük bölümünde yaşadığı Rochester'a getirilip defnedilmiştir.[48]

Dünyaya köle olarak gelen Frederick Douglass, hayatının kölelikten kaçtıktan sonraki büyük bölümünü insan hakları için mücadele ederek geçirmiştir. Douglass, köle sahiplerinin ve onların destekçilerinin, köleliğin teolojik temelli bir gerçeklik olduğu ve bu nedenle kaldırılmasının mümkün olmadığı yönün-

[48] Foner, *Selected Speeches*, 3-4, 749-777; Russell, "*Abolitionist Editor*", 76-82.

deki argümanlarının çürütülmesi için çabalamıştır. O, hak mücadelesinde sadece dini argümanların kullanılmasının yeterli olmadığını düşünmüş ve doğrudan devletin bu konuda yasal düzenlemeler yapmasını sağlayan isimlerden olmuştur. Bu kalıcı kazanımlarda büyük payı olması nedeniyle Douglass, özellikle Amerikan siyahi ve kadın hakları mücadelesi için oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Crane, Gregg. "Human Law And Higher Law". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 89-102. New York: Cambridge University Press, 2009.

Douglass, Frederick. *My Bondage And My Freedom-An African American Heritage Book.* USA: Wilder Publications, 2008.

Douglass, Frederick. *Özgürlük Yolu-Amerikalı Köle Frederick Douglass'ın Yaşam Öyküsü.* çev. Hülya Seçmez Gülçiçek. İstanbul: Arion Yayınevi, 2017.

Douglass, Frederick. *The Life And Times Of Frederick Douglass, From 1817 to 1882, Written By Himself.* ed. John Lobb. London: Christian Age Office, 1882.

Ernest, John. "Crisis And Faith In Douglass's Work". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 60-72. New York: Cambridge University Press, 2009.

Foner, Philip S. (ed.). *Frederick Douglass-Selected Speeches And Writings.* USA: Lawrence Hill Books, 1999.

Giles, Paul. "Douglass's Black Atlantic: Britain, Europe, Egypt". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 132-145. New York: Cambridge University Press, 2009.

Lawson, Bill E. "Douglass Among The Romantics". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 118-131. New York: Cambridge University Press, 2009.

Lee, Maurice S. "Introduction". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 1-12. New York: Cambridge University Press, 2009.

Levine, Robert S. "Identity In The Autobiographies". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 31-45. New York: Cambridge University Press, 2009.

McKivigan, John R. - Heather L. Kaufman (ed.). *In The Words Of Frederick Douglass-Quotations From Liberty's Champion.* Ithaca-London: Cornell University Press, 2012.

Meer, Sarah. "Douglass As Orator And Editor". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass.* ed. Maurice S. Lee. 46-59. New York: Cambridge University Press, 2009.

Nwankwo, Ifeoma C. K. "Douglass's Black Atlantic: The Caribbean". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*. ed. Maurice S. Lee. 146-159. New York: Cambridge University Press, 2009.

Rhodes, James Ford. *Amerikan İç Savaşı Tarihi*. çev. Talha Gülmez. İstanbul: İndie, 2021.

Riss, Arthur. "Semtimental Douglass". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*. ed. Maurice S. Lee. 103-117. New York: Cambridge University Press, 2009.

Russell, Sharman Apt. *Frederick Douglass-Abolitionist Editor*. USA: Chelsea House Publishers, 2005.

Stauffer, John. "Douglass's Self-Making And The Culture Of Abolitionism". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*. ed. Maurice S. Lee. 13-30. New York: Cambridge University Press, 2009.

Stowe, Harriet Beecher. *Tom Amca'nın Kulübesi*. çev. Tülin Nutku. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2021.

Wallace, Maurice O. "Violence, Manhood, And War In Douglass". *The Cambridge Companion To Frederick Douglass*. ed. Maurice S. Lee. 73-88. New York: Cambridge University Press, 2009.

Kitabı Mukaddes. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1974.

BOOKER TALIAFERRO WASHINGTON (1858- 1914)

Fikriye Elif ENSARİ

Çocukluk

Amerika'da köleliğin yaygınlaştığı dönemler içerisinde - biyografisinde ifade etmiş olduğu üzere- 1858-1859 yıllarından birinde, Virginia'nın Franklin eyaletine mensup büyük bir evde esir olarak dünyaya gelir. [1] Çocukluğunun ilk yıllarında çevresi tarafından "Booker" adıyla çağırılır. [2] Öyle ki ilerleyen dönemlerde bu isim onun karakteri ile son derece uyumlu olur. Çünkü

[1] Bkz. Booker Taliaferro Washington, *Kölelikten Kurtuluş* (Ankara: DORLION Yayınları,1.Baskı, 2022).
[2] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş.*

o, okumaya tutkundur. Annesi ona Taliaferro ismini de verir. [3] Ve bu isim nedeniyle Booker'ın İtalyan kökenli bir göbek adı olduğu kaydedilir.[4] Booker, annesi, üvey oldukları bilinen bir erkek bir de kız kardeşiyle beraber yaklaşık beş metre karelik bir kulübe içerisinde esir olarak yaşamaya başlar. [5] Yaşadıkları evin mutfağında aşçıbaşı olarak çalışan annesi, o doğmadan önce bir köle ile evlilik yapar. Booker'ın üvey babası, Malden kasabasında tuz madeninde çalışan bir işçidir. Öz babası hakkında tek bildiği ise onun beyaz bir Amerikalı olduğudur. Akrabalarından ise iki üvey teyzesini tanır. Booker' ın annesi ve kardeşleri olan ilişkileri güçlüdür. [6] Henüz çocuk olduğu bir dönemde Amerika'da dört yıl süren bir iç savaş yaşanır. [7] Booker bir sabah uyandığında, annesinin, Lincoln' un muzaffer olması için dua ettiğine şahit olur. [8] Bu olaydan sonra köle olduklarını açık bir şekilde

---

[3] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington 'Background and Boyhood'", (Erişim tarihi:16.08.2022).

[4] Daha fazlası için bkz. HISTORY, "Booker T. Washington 'Things You Might Not Know about Booker Washington'", (Erişim Tarihi: 28.08.2022)

[5] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington 'Background and Boyhood'".

[6] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington 'Background and Boyhood'".

[7] Abraham Lincoln' un başkan seçilmesinden kısa bir süre sonra, Güney eyaletleri "Amerika Konfederasyonu" adı altında ayrı bir federasyon oluşturmuştur ve Jefferson Davis' i başkanlığa getirmişlerdir. Lincoln ise başkanlık görevini üstlenirken yaptığı konuşmada, ülkenin birliğini sağlamakta kararlı olduğunu açıklamıştır. İlk atışın Güney'den gelmesiyle 1861'de başlayan İç Savaş dört yıl sürmüştür. 600 bin Amerikalı' nın can kaybına ve büyük toplumsal çalkantılara neden olmuştur. 1863'te Lincoln, savaştığı Güney eyaletlerindeki kölelere özgürlük verildiğini açıklamıştır. Savaş, Kuzey'in kesin zaferiyle sonuçlanmıştır. İç Savaş, ABD sınırları içinde bireylerin özgürlüğünün güvence altına alınmasını sağlamıştır ve 4 milyon köle özgürlüğüne kavuşmuştur. Lincoln savaşın sonunda ülkenin yaralarının sarılması için bir program hazırlamıştır ama barışın sağlanmasından birkaç gün sonra öldürülmüştür (...)." ("İç Savaş", *Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi*, (Hürriyet Ofset, Aralık 1992, cilt 1 /212)

[8] Abraham Lincoln (Kentucky 1809- Washington 1865), "Amerikalı devlet adamıdır. Zenci Köleliğine karşı savaşmıştır ve Cumhuriyet Parti'den milletvekili

anlar. Onun ve beraberinde bulunan tüm esir halkın hayatını değiştirecek bir mucizeye ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın hissedilmesiyle beraber tüm bekleyişler anlam kazanır. Booker, iç dünyasında hiçbir zaman eksiltmediği bir umudu taşır. Annesinin hayata dair dimdik duruşu tüm aileye örnek olur. Hayatın onlara verdiği imkânlar ölçüsünde azmederler.

Özgürlük Müjdesi

Kuzey ve Güney hükümetleri arasında yaşanan savaşın sonunda Lincoln 'un zaferi ile siyahi halklar hürriyetlerine kavuşur.[9] Esaretten kurtuluş müjdesi, Booker' ın ailesi dahil olmak üzere tüm siyahi halkın ortak sevinci olur. Bu gelişmeden sonra onlar, hayata karşı sorumluluklarının eskiye oranla arttığını tecrübe eder. Savaşın sona ermesinin ardından üvey babası onları Malden' e çağırır. [10] Booker, üvey babasının çağrısı üzerine annesi ve abisi ile Batı Virginia'ya gider. Orada tuz madeninde işçi olarak çalışmaya başlar. Kendi çabası ve annesinin yardımı ile alfabeyi öğrenir. Bulundukları kasabada siyahilerin eğitim alabilecekleri bir okul açılır. Bu gelişmeden sonra siyahi nüfusun neredeyse tüm yaş grubundan bireyler, okula kaydolmak için çaba

---

seçilmiştir. 1860'ta başkanlık seçimini kazanması, iç savaş işareti vermiştir. 1864'te yeniden seçilmiştir ve Kuzeylilerin zaferinden sonra fanatik bir Güneyli aktör tarafından öldürülmüştür (14 Nisan 1865)." ("Abraham Lincoln", DICTIONNAIRE Larousse Ansiklopedisi, (Gözlem yay., 1993-1994, Cilt 4 /1529.)

[9] Lincoln, Amerikan İç Savaşı'nda Kuzeyliler tarafı olarak Birleşik devletler komutan ve liderlerinden biridir. Diğerleri Ulysses S. Grant, George B. McClelland'dir. Güneylileri temsil eden Konfederasyonun başkan ve komutanları ise Jefferson Davis, Robert Edward Lee, T. J. Stone Wall Jackson ve Nathan Bedford Forrest'tir. Kuzeyliler, Güneylilere karşı zafer kazanmıştır. Ve bu zaferin sonunda güneydeki kölelerin tamamını esaretten kurtulmuştur. Bkz. Biyografi, "Abraham Lincoln Kimdir" (Erişim tarihi:29.05.2022).

[10] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington 'Background and Boyhood'".

harcar. Booker da okula başlama hususunda çok isteklidir. Ancak üvey babası bu konuya sıcak bakmaz. Tüm engellere rağmen ümidini bir an olsun kaybetmeyen Booker, işten arta kalan zamanlarında derslere katılmaya başlar. Bir müddet sonra gayreti ile üvey babasının da dikkatini çeker ve onu okul konusunda ikna eder. [11] Okula başlamasıyla beraber benliğini keşfetme yoluna girer. Sınıf arkadaşlarının kendilerine ait birer soy ismi olduğunu fark eder. Öğretmeni ile tanışma esnasında Booker, üvey babasının ilk adı olan "Washington" ismini, soyadı olarak ifade eder.[12] Böylelikle kimliği tam anlamıyla oluşmuş olur. Artık o, Booker Taliaferro Washington olarak anılır. İçinde bulunduğu koşullar ona, zamanını güzel bir biçimde planlamayı öğretir. Sabah saatlerinde madende çalışır, akşamları okula gider. Okuldan sonra tekrar işe dönüp çalışmaya devam eder. Bu durum, onun için epey yorucu olsa da halinden memnundur. Çünkü bilir ki isteklerine ulaşmanın yolu kimi zaman istemediği koşulların üstesinden gelmekte saklıdır. Hayatın kendisi bir okuldur. Ve hayat okulu, insandan beceri kazanmasını istediği tüm alanları ayırt etmeksizin ve birini diğerine tercih etmeksizin geliştirmeyi bekler. Hayat, güçlüklerle beraber kolaylıkları da bünyesinde barındırır. Booker' ın gençlik yıllarında yaşamın zorlukları ile tanışması, ileri yaşlarında onun zihin dünyasını şekillendiren fikirlerle filizlenir. Sabır gösterdiği her durumun öğreticisi olur. Acı, kaygı ve korku hissettiği tüm meselelerin efendisi haline gelir. İnsanlarla birarada zaman geçirmenin ve toplumsal birliğin önemli olduğunu düşünür. Birlikten doğan kuvvetin gücüne inanarak, baskılardan hürleşir. Birlikten doğan kuvvetin gücüne inanarak, baskılardan hürleşir.

[11] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington 'Background and Boyhood'".
[12] Bkz. Greelane, "Booker Taliaferro Washington Erken Dönem" (Erişim tarihi: 28.08.2022)

Zorluklarla Mücadele

Washington, madende çalışarak ailesine finansal olarak destek olabilmek için bir süre okula ara vermek zorunda kalır. Kömür madeninde çalışmaya başlar.[13] Burada çalışan insanların kaderlerinin sorumluluğunu alma yönünde isteksiz olduklarını fark eder. Bu farkındalıkla beraber Washington, sahip oldukları koşulları iyileştirme düşüncesine sarılır. Mensubu olduğu ırk ile gurur duymaya başlar. Zamanının ve toplumunun iyi bir gözlemcisi olur. Sorumluluk almanın gücüne inanarak hayatına devam eder. Günlerden bir gün maden kuyusunda çalışan iki işçi kendi aralarındaki konuşmalarından, siyahilerin eğitimi için Virginia'da yeni bir okul açılacağını işitir ve o andan itibaren orada eğitim almayı hedefler.[14] Tuğgeneral Samuel Chapman, 1868 yılında köleleştirilmiş ulusun eğitimini sağlamak için bu okulu açar. Chapman, iç savaş yıllarında siyahi birliklerin lideri olarak, Afrika kökenli Amerikalıların eğitimi için gereken tüm çabayı gösterir. Ayrıca Chapman, Washington'un öğrencilik yıllarındaki başarılarını fark eder, ilerleyen dönemde onun çalışmaları ile yakından ilgilenir.[15]

Eğitime Açılan Kapılar

Washington, Virginia'da okula başlamadan önce bir dönem maden işinin sahibi General Ruffner' in eşinin hizmetinde çalışır. İlerleyen süreçte, yeni açılan okula gitme konusunda annesinin rızasını almayı başarır. Ardından, bu amaçla West Virginia'nın bir kenti olan Hampton' a yolculuk yapar. Yolculuk esnasında türlü zorluklar yaşar. Hampton okuluna kayıt yaptırabilmek için idare sorumlusu tarafından kendisine verilen sınıf te-

[13] Bkz. HISTORY, "Booker T. Washington"
[14] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 29.
[15] Bkz. HISTORY, "Booker T. Washington's Education".

mizliği görevini yerine getirir. İdareci, onun yaptığı temizliği beğenince okula giriş hakkı kazanır. Washington, Hampton' da hem tarımsal hem akademik konularda çalışmalarda bulunur. Ayrıca, Hampton' da bulunan enstitüde kişisel bakım, temizlik ve görgü kuralları ile ilgili dersler alır. Topluluk önünde konuşma ve tartışma alanlarına özel bir ilgi duyar. [16] Altı ay süresince Wayland Ruhban okuluna katılır. [17] Washington, eğitim masraflarını çalışarak karşılar. Tatil dönemlerinden birinde, ailesinin yardımı ile onların yanına döner. Eğitiminin ikinci senesine henüz geçmeden annesi vefat eder. Bu kayıp onu büsbütün sarsar. Bu acıdan sonra ayakta kalabilmenin yollarını arar. Mrs. Ruffner' ın desteği ile yeniden bir kömür madeninde çalışmaya başlar. Mrs. Ruffner, Booker' a her koşulda destek olan en yakın dostudur. [18]

Eğitimci Kimliği

Haziran 1875 tarihinde Hampton' da eğitimini tamamladıktan sonra tekrar Malden' e döner ve burada iki yıl süreliğine öğretmenlik yapar. [19] Siyahi halkın, efendilerine olan sadakatini gözlemlemiş olan Washington, Hampton okulunda kendisine yardımcı olan hiç kimseyi unutmaz. General Armstrong başta olmak üzere tüm hocalarına vefa gösterir.[20] General Samuel C. Armstrong, Hampton' da öğrencilerin barınma imkânları yaratan, çadırlar kurduran, öğrencilerinin problemleri ile yakından ilgilenen, Booker' in çok saygı duyduğu bir şahsiyettir. Washington, Hampton 'da Armstrong ile tanışma fırsatı elde ettiği için bu-

[16] Bkz. TUSKEGEE UNIVERSITY, "Dr. Booker T. Washington" (Erişim Tarihi: 01.06.2022).
[17] Bkz. Greelane, "Booker T. Washington Biyografisi, Erken Zenci Lider ve Eğitimci".
[18] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 39.
[19] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş,* 39.
[20] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş,* 34.

rada kazandığı deneyim hayatında özel bir yere sahip olur. Booker Taliaferro, Malden' de çalışmaya devam ederken kardeşlerini Hampton 'da eğitim alabilmeleri için hazırlar. O, öğretmenlik yaptığı dönemden sonra bir bunalım içerisine girer. Bunun üzerine Baptist ilahiyat okuluna kaydolma düşüncesiyle görevi bırakır. [21] Hayatının bu dönemi hakkında çok bilgi yoktur. İlerleyen süreçte West Virginia'da, idarenin değişmesi ile alakalı bir konuşma gerçekleştirmesi hakkında bir davet alır. Bu teklifle beraber siyasetle alakalı bir sorumluluk içerisinde yer alır. Konuşmaları kitle üzerinde etkili olur ve hükümet merkezi değişir. Ardından General Armstrong'dan bir davet alır. General Armstrong, Booker' dan, Hampton mezunu öğrenciler için bir konuşma yapmasını ister. Bunun üzerine Booker Taliaferro, sevinçle Hampton' a yolculuk yapar. Oradaki meslektaşları ve öğrencileri tarafından hoş karşılanır. Okulun ve öğrencilerin kaydettikleri gelişimi fark eder. Washington 'un burada yaptığı konuşma çok takdir kazanır. General Armstrong'un, Booker' a bir de proje teklifi olur. Bu proje, doğudan eğitim için gelen bir grup Hintli 'nin Hampton okuluna yetiştirilmesini amaçlar. Bu çerçevede, Washington' ın hocalığına ihtiyaç duyulur. Washington, proje için Malden' den Hampton' a geri döner. Hintli grup ile tanışır. Hintlilerin, tütün içme gibi sahip oldukları birtakım zararlı alışkanlıkları terk etmeleri için çaba gösterir. Bunun yanında okulda eğitim almaya devam eden ve çalışan siyahiler de Hintlilere dili öğrenme, kültürü tanımaları noktasında yardımcı olur. Washington, Hampton' da hem siyahi hem de Hintli öğrencileri hocalık yapar. Bu esnada, açılması planlanan, Tuskegee okulunun idare makamı için uygun görülür ve bu göreve kabul alır.[22]

---

[21] Bkz. Greelane, "Booker Taliaferro Washington 'İlk Öğretmenlik İşi'".

[22] "4 Temmuz 1881 tarihinde kurulmuştur. Amerikan İç Savaşı'nın ardından eski Konfederasyon eyaletlerindeki siyahiler için yükseköğrenimin genişletil-

Hampton' dan Tuskegee kasabasına doğru yola çıkar. Haziran 1881 tarihinde oraya ulaştığında görmüş olduğu manzara karşısındaki ifadeleri şu şekilde olur: "Tuskegee' ye vardığım zaman ne okul binası ne de okul açmak için gerekli eşya adına bir şey hazır değildi. Yalnız beni bekleyen ilme susamış yüzlerce ciddi ve azimli insan vardı."[23] Bu ifadeler, Booker' ın, üstlendiği vazifenin çetinliğiyle ilgili hissettiği duyguların dışa vurumudur. Mevcut şartlar, hummalı bir çalışmayı gerektirir. Bunun için kasaba halkının yardımına ihtiyaç duyulur. Washington, kasabayı turlar ve halk ile tanışır. Burada mekânsal ve toplumsal tahliller yapar. Kasaba halkı içerisinde beyazlar ile siyahiler arasındaki dayanışmayı olumlu bulur. Bu insanların birbirleriyle iş ortaklığı yaptıklarını müşahede eder. Halkın yaşam koşullarını yakından inceler. Zaman zaman onların evlerinde konuk olur. Okulun inşası için en uygun mekânı bulma arayışı içerisine girer. Bu arayışların sonunda, bir kilise ile bitişiğindeki kulübeyi imar etmeye karar verir. Booker, kilisenin bir toplantı yeri olabileceğini, kulübenin ise okul binası olarak imar edilebileceğini düşünür. Kasabanın önde gelen isimleri ile istişarede bulunduktan sonra 4 Temmuz 1881 'i okulun açılış tarihi olarak belirler.[24] Okul inşa etme fikri ve çabası hakkında toplumun tüm kesimleri aynı kanaate sahip değildir. Beyaz ırka mensup kişilerden bazıları, siyahilerin eğitim görmesini, kendi gelecekleri için bir tehdit olarak algılar. Bu kimseler, siyahi halkın tarlaları terk edeceğini, yaşamın gerektirdiği temel iş ve sorumlulukları üstlenmeyeceklerini

---

mesinin bir parçası olmuştur. MB Swanson, Tuskegee 'nin ilk komisyon üyelerini toplamıştır. Campbell, Virginia'daki Hampton Enstitüsü'ne bir mektup yazarak yeni okulları için bir öğretmenin tavsiyesini istemiştir. Hampton müdürü ve eski bir Union generali olan Samuel C. Armstrong, Hampton 'da bir mezun ve öğretmen olan 25 yaşındaki Booker T. Washington'u tavsiye etmiştir ..." NATIONAL PARK SERVICE, (NPS), "Tuskegee Enstitüsü", (06.07.2022).

[23] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 54.

[24] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 57.

düşünür. Bununla birlikte siyahilerin durumunu iyileştirmeye yönelik çabanın sonuçsuz kalmaması için beyazlardan Booker' a tam destek veren isimler de vardır. Tüccar ve banker olan Mr. George Campbell ve zanaatçı olan Mr. Lewis Adam Washington' a maddi ve manevi olarak destek sağlar.[25] Booker, o dönem içerisinde hayatını değiştiren insanlarla tanışır. Tuskegee okulunun inşa edilmesine öncülük eder. Kurucusu ve eğitimcisi olarak, orada bulunan hocalar ve çalışanların tümünü organize eder. Kasaba halkı, okulun inşası ve ayakta kalabilmesi için yardımda bulunur. Kimi zaman borç ile kimi zaman da karşılıksız yardım ile çark döner. Okulun etrafında bir yaşam inşa edilir. Çiftlik kurulur. Çiftlikten elde edilen gelir, ulusun geçimine katkı sağlar. Öğrencilere bir bina inşa edebilme kabiliyeti kazandırılır. Doğadan istifade etmenin doğru yolları öğretilir. Böylelikle öğrenciler, her tuğlasında kendi emeklerinin yer aldığı okulun kıymetini daha iyi bilirler. Öğrenci sayısının artışıyla beraber tüm halkın kolları sıvamasıyla okul için ek bina yapılır. Bu yapılar için alınan borçların vaktinde ödenemediği olur. Ancak tüm zorluklara rağmen Washington bir kurucu ve eğitimci olarak, umuduyla beraberinde bulunan kimselere örnek olur. Booker' in öğrencileri ile inşa ettiği enstitüde öz bakım, hayatın temel becerileri gibi bireysel yeteneklerin gelişimine emek ve zaman ayrılmasının yanında başkalarına yardım etme becerisi de kazandırılmaya çalışılır. Kurumun eğitim anlayışı; öğrencilere 'balık vermekten ziyade onlara balık tutmanın yollarını öğretmek' örneği ile en iyi biçimde izah edilebilir. Bir eğitimci olarak Washington, öğrencilerinin okuma yazma, öğrenme, kitap okuma gibi kazanımlarının yanı sıra toprak işleri ile uğraşma, bina inşa etme, yemek pişirme, temizlik yapma gibi hayata dair hemen her alanda bilgi sahibi olmalarını önemser. Enstitü herhangi bir mezhebe bağlı

[25] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 57.

olmamakla beraber öğrencilerin tümü her gün kiliseye bir dizi hizmette bulunur ve pazar günü dini etkinliklere katılır. Washington'un dini kanaatini yansıtan net bir bilgi yoktur. Fakat enstitüsünde bulunan öğrenci ve öğretmenler için pazar akşamı sohbetleri bilinir. Devamlı gerçekleştirilen bu sohbetler adeta bir ritüele dönüşür. Öğrenciler için oldukça faydalı olan bu sohbetler esnasında hocalar da çok şey öğrenir. Washington hem hocalar hem de öğrencilerle hayata dair mütalaalar gerçekleştirir. Öğrencilerinin dikkatini daima iyiye, güzele, doğru olana ve pozitife yöneltmeye gayret eder. Enstitüden mezun olacak olan öğrencilerin hayatta daima iyiyi, güzeli, doğruyu arayan bireyler olmalarını sağlayacak bir eğitim felsefesi ile yetiştirilmesi gerektiğini düşünür.[26] Öğrencilerinden, başkalarına karşı duyarlı olmalarını bekler. Her üç ayda bir defa kurum öğrencilerini zihin, ahlak ve işçilik kulvarlarında sınama sürecinden geçirir[27] Bu sınavda başarısız olan öğrenciler elenir. Enstitünün eğitim müfredatı; iş, akademik eğitim ve dini/ ahlaki eğitim alanları şeklinde üç ana kısma bölünür. Washington, kurum içerisinde müfredatın sıkı bir şekilde takip edilmesini önemser. Enstitünün eğitim vizyonu bireylere; fedakârlık, faydalılık ve çalışkanlık ruhunun kazandırılması olarak belirlenir. Kurumun eğitim vizyonuna aykırı olan tüm tutum ve davranışlar yasaklanır. Kurumun en önemli hedeflerinden biri de öğrencilere itaati öğretmektir. Booker, itaat hakkında çok net bir fikre sahiptir. O, itaat olgusunu; bir medeniyetin varlığının en güçlü delili olarak kabul eder. [28] Gençlerden, iş sahibi olup kazanç elde etmeleri için olağanca güçleriyle çabalamalarını ister. Sigara, alkol, uyuşturucu ve şans oyunları gibi kötü alışkanlıkların hem sağlığı hem de çalışmayı olumsuz

[26] Bkz. Washington, *Character Building*, 9-10.
[27] Bkz. Washington, *Character Building,* 15.
[28] Bkz. Washington, *Character Building,* 19.

etkilediğini belirtir. Bir gencin, arzu ve heveslerine yenik düştüğü takdirde toplumda örnek gösterilen bir fert de olamayacağı görüşüne sahiptir. Sağlıklı, ahlaklı ve başarılı gençler yetiştirmeyi ve güçlü bir toplum inşa etmeyi hedefler. Bunun için her fırsatta gençlere, sahip oldukları iş kolunda canla başla çalışmalarını, elde ettikleri kazançları şans oyunlarına harcamaktan sakınmalarını öğütler. Üzerine düşeni yapmaktan kaçınan, hatalarını görmezden gelen ve onlardan ders almayan bazı gençlerin, hayatlarındaki olumsuzlukların sorumluluğunu almayarak, ırk ayrımcılığının arkasına sığındıklarından bahseder.

Evlilik ve Seyahatler

Washington, 1882 yılında Malden' de bulunurken Miss Fannie Smith ile evlenir. Bu evliliklerinden Portia Washington adında bir kız çocuğu olur. Miss Smith, Hampton mezunu olarak hem okul hem de ev işlerini idare eder. 1884 yılında hayata gözlerini yumar. [29] Booker ikinci evliliğini, meslektaşı Miss Olivia Davidson ile 1885 yılında gerçekleştirir. [30] Bu evliliğinden iki oğlu olur. Miss Olivia Davidson da tıpkı Booker gibi ırkı ile barışık bir karaktere sahiptir. Ve Tuskegee' deki faaliyetleri ile kurumun geleceğine önemli katkılarda bulunur. Hem okul hem de ev işlerine koşturması nedeniyle sağlığını kaybeder ve 1889 yılında hayata veda eder. [31] Booker, 1893 yılında Miss Margaret James Murray ile üçüncü evliliği yapar. Murray, üniversite mezunudur ve Tuskegee' ye hocalık vazifesi ile gelir. Burada terfi alır. Washington' a okulun işlerinde yardım eder. [32] 1893 senesinin ikinci yarısında çevresinde yer alan dostlarının tavsiyesi üzerine eşi Murray ile yaklaşık üç ay kadar süren bir Avrupa seyahatine çıkar. Hollanda, Belçika, Fransa, İngiltere gibi ülkeleri ziyaret eder.

[29] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 66.
[30] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 83.
[31] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 83.
[32] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 101.

Buralarda davetlere katılır ve üst düzey idarecilerle aynı ortamları paylaşarak tanışma imkânı bulur. Avrupa seyahati, çeşitli ülkeleri ve bu ülkelerin halklarını gözlemlemesine, sosyolojik imgeler elde etmesine ve on sekiz yıllık uzun bir çalışma hayatına ara vererek dinlenmesine vesile olur. [33]

Çalışmaları ve Eserleri

Washington, 18 Eylül 1895'te Atlanta'da, siyahilerin sanat ve gelişimlerinin yansıtılacağı bir serginin açılışında konuşma yapmak üzere davet edilir. Burada yaptığı konuşmada, beyaz ve siyah ulusların birbirleri ile dayanışma yapmaya duydukları ihtiyacı, siyahi ulusun kaydettikleri ilerlemeleri, bir arada yaşamanın anlamı ve önemi gibi başlıklar üzerinde durur. Washington 'un Atlanta sergisinde gerçekleştirdiği konuşma, bir nutuk olarak adlandırılır ve tarihte iz bırakır. Afrika kökenli Amerikalıların anayasal haklarının güvence altına alınmasının ekonomik ve ahlaki yönden ilerlemeler yoluyla olabileceğini vurgular. Kölelerin sorunlarına çözüm olarak sunduğu bir denklemde, siyasi eşitlik olgusunu, ekonomik ilerlemenin hemen önüne yerleştirir. Siyasi eşitliğin de halkın sıkı çalışması ve kendini geliştirmesi yoluyla sağlanabileceğinin altını çizer. Ekonomik ilerleme meselesinde Afrika kökenli Amerikalılar ile beyazların iş birliği halinde olmasına yönelik bir çağrı yapar. Böyle bir iş birliğinin, içerisinde yer alan her iki kesime de katkıda bulunacağını belirtir. [34] Washington, ırkı fark etmeksizin insanlığı kucaklayan bir empati anlayışıyla konuşmasını tamamlar ve orada bulunan kimselerden, kurduğu Tuskegee okulu için destek alır. Washington Atlanta'daki konuşmasıyla insanları, eylemleri üzerine düşündürür. Basit bir örnek üzerinden konuya yaklaşılacak olursa, tarla

[33] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 101-109.
[34] Bkz. FORDHAM UNIVERSITY, Faculty Fordham, "Booker T. Washington The Atlanta Exposition Address September 18,1895", (Erişim tarihi: 28.08.2022).

işlemenin de en az sanat icra etmek kadar saygın bir eylem olduğunu fark ettirmek ister. Siyahi ulusların, çabaları ile ortaya koydukları ürünler hakkında onur duymaları gerektiğine inanır. Onun hissettiği sorumluluk, köleleştirilmiş ulusu temsilen, dışarıdaki insanların siyahiler hakkındaki olumsuz düşüncelerini iyileştirmekle ilgilidir. Bu nedenle, nihai bir başarısızlığa uğramaktan endişe eder. Bazı kesimlerden beyaz kimselerin, kendilerine olan desteği ile motive olur. Siyahiler, insanlığa faydalı ürünler verdikçe çevre halkların dikkatini çekerler. Köleleştirilmiş ulusun ortaya koyduğu üretimlerin artması, onların ürünlerine yönelik dışarıdan gelen talep fazlalığı ile sonuçlanır. 1896 senesinde, Harvard Üniversitesi'nden bir mektup alır. Mektupta, yaklaşan bir mezuniyet töreni ve bu törende Booker T. Washington' a verilmesi düşünülen bir rütbeden haber verilir. Booker, Cambridge' e davet edilir. Bu davet onu çok mutlu eder. Davette kendisine belirtilen tarihte Cambridge' e gider ve törene katılır.[35] Harvard Üniversitesi, Washington'a onur derecesi verir.[36] Washington' ın hayatında unutulmaz bir etki bırakan anılarından biri de Tuskegee okulunu sıfırdan inşa etme başarısını taçlandıracak bir adım, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı'nın okulu ziyaret ederek bu çabaya şahit olmasıdır. Bunu sağlayabilmek için cumhurbaşkanı ile doğrudan iletişim kurmanın tüm yollarını dener. En nihayetinde çabası olumlu sonuçlanır. 16 Aralık 1898 tarihinde ABD Cumhurbaşkanı Mr. Mc Kinley, Tuskegee okulunu ziyaret eder.[37] Öğrenciler ve hocalar bu ziyareti büyük bir coşkuyla karşılar. ABD başkanı Theodore Roosevelt'in daveti üzerine 1901 yılında onunla Beyaz Saray'da bir araya gelir. [38] Bunu başarabilen ilk Afrikalı Amerikalı olarak oldukça dikkat çeker. Bazı kesimler ırksal eşitliği vurguladığı için

[35] Bkz. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 111-112.
[36] Bkz. Britannica, "Booker T. Washington", (Erişim Tarihi:08.06.2022).
[37] B.T. Washington, *Kölelikten Kurtuluş*, 113.
[38] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker T. Washington (1856-1915)".

bu daveti eleştirir. ABD başkanının bu davette, Booker' a siyasi durumlar ile ilgili fikir danışması oldukça kayda değerdir. 1899 yılında, Afrika kökenli Amerikalı insanların kölelikten özgürlüğe doğru yaşadığı tarihsel süreci konu aldığı "The Future of the American Negro" adlı eserinde fikirlerini ortaya koyar. Ardından sırasıyla "The Story of My Life" adlı eserini 1900 yılında ve kölelik yıllarından Enstitü kuruculuğuna yükselişini konu alan "Up From Slavery" eserini de 1901'de kaleme alır. "Character Buıldıng" adlı eserini 1902 yılında yazar. 1903 yılında " The Negro Problem" adlı eserini kaleme alır. Ardından 1904 yılında "Working With the Hands" [39], 1905 yılında "Tuskegee and Its People",1906'da "A Retrospect and Prospect", 1907 yılında "Life of Frederick Douglass" ve 1909 yılında "The Story of the Negro" adlı eserlerini kaleme alır. 1911 yılı "My Larger Educatıon" adlı eseri yayımlanır. 1912 yılında "The Man Farthest Down: A Record of Observation and Study in Europe" adlı bir çalışma ve son olarak 1913 yılında "The Story of Slavery" eseri yayımlanır. [40] Eserleri, hayatının bütününden izler taşır. Booker' ı unutulmaz kılan en önemli şey; onun köleliğe mecbur bırakılmış bir ulusu umutla besleyerek hayatın her alanıyla buluşturabilmiş olmasıdır. [41] Washington, zamanının en etkili Afro Amerikalı adamlarından biri olarak tanınır ve ünü bugüne ulaşır. O, hayatı boyunca Afrika kökenli Amerikalı halkların gelişimi için hiç durmadan çalışır. Afro-Amerikan toplulukların bulundukları ülkeye uyum sağlamalarında ve yaşama etkin bir biçimde katılmalarında kilit rol oynar. Hayatının sonlarına doğru hastaneye kaldırılır. Şiddetli susuzluk hissiyatı, baş ağrısı, vücut yorgunluğu, görme yeteneği zayıfluğu ve kilo kaybı gibi bazı belirtiler göste-

[39] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker Taliaferro Washington 'Major Works".
[40] Bkz. Encyclopedia Virginia, "Booker Taliaferro Washington, 'Major Works'".
[41] Bkz. Washington, *Character Buıldıng.*

ren Washington'ın Frengi hastalığına yakalanmış olabileceğinden şüphe edilir. Ancak yapılan birtakım test ve tetkikler bu şüpheyi ortadan kaldırır. Vücudunun ağır düşmesinin nedeni tam olarak tespit edilemez. Hastanede bulunduğu iki haftalık sürecin sonunda 1914 yılında vefat eder. Booker T. Washington, bu dünyadan bedenen ayrılmış olsa bile fikirleri, eserleri ve geride bırakmış olduğu eşsiz izleri ile ölümsüzlüğe erişir.[42]

KAYNAKÇA

Biyografi, "Abraham Lıncoln kımdır", (29 Mayıs 2022). https://Abraham Lincoln kimdir- Biyografi.net.tr

Britannica, "Booker T. Washington Amerikalı Eğitimci" (8 Haziran 2022), http://www.britannica.com/biography/Booker -T-Washington

DICTIONNAIRE LAROUSSE Ansiklopedik Sözlük *"Lincoln (Abraham)"*, Milliyet Gazetecilik AŞ, 1993-1994.

Encyclopedia Britannica, Booker T. Washington summary, The Editors of Encylopaedia Britannica, Booker-T- Washington- Tımeline (08 Haziran 2022). https:// www. britannica.com/ summary

Encyclopedia Virginia, Virginia Humanities. "Booker T. Washington (1856–1915), (16 Ağustos 2022), http:// encyclopediavirginia.org

FORDHAM UNIVERSITY, Faculty Fordham, "Booker T. Washington The Atlanta Exposition Address September 18,1895", (28 Ağustos 2022), https://faculty. fordham.edu/kpking/classes/uege5102-pres-and-newmedia/Booker-T-Washington-by-l-knarak.pdf

Greelane, "Booker Taliaferro Washington'un Hayatı, Afro-Amerikan Eğitimci", (8 Haziran 2022), http://www.greelane.com/tr/kaynaklar/eğitimciler-için/booker-taliaferro-washington-6424/

[42] NATIONAL PARK SERVICE, NPS, "The Death of Booker T. Washington", (16.09.2022), "https://www.nps.gov/bowa/learn/historyculture/upload/the-final-btwdead-site-bulletin.pdf

GROLIER INTERNATIONAL AMERICANA Encylopedia, *"Amerikan Birleşik Devletleri (Tarih) "Amerika'da Köleliğin Gelişmesi"*, The New York Publıc Library, İstanbul, 1993.

Harlan,Louis R., Booker T. Washıngton: *Tuskegee Büyücüsü, 1901-1915*, Oxford Unıversıty Press, 1986. (8 Haziran 2022). https://www.encyclopedia.com/content/biographies/booker-taliaferro-washıngton

HISTORY, "Booker T. Washington – Biography", (28 Ağustos 2022), http://www.history.com/topics/black-history/booker-t-washington

Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık, 2022, *Amerikan İç Savaşı Tarihi,* (29 Mayıs 2022), https://fromhurriyet.com.tr/eğitim/Amerikan-ic-savası-tarihi-ve-önemi

NATIONAL PARK SERVICE, NPS, "Tuskegee Enstitüsü", (06.07.2022), https://www.nps.gov./tuin/learn/hıstoryculture/tuskegee-institute-s-founding.htm

Oxford Dictionary of English (2003), *Ku Klux Klan maddesi*, Oxford University Press, (1 Haziran 2022), https://wikipedia.com.tr/ku-klux-klan.

Tuskegee Üniversitesi, "Dr. Booker Taliaferro Washington Founder and First President of Tuskegee Normal and Industrial Institute, Kampüs Kitabevi" (01 Haziran 2022), https://tuskegee. edu/discover-tu/tu-presidents/booker-t-washington.

United States Census Bureau, *Hampton city, Virginia*, Wikipedia, 2022. (08 Haziran 2022), https://tr.m.wikipedia.org.wiki-hampton

Washington, Booker T. *Character Buıldıng,* Ankara: PLATANUS PUBLISHING Yayınları, 1.Basım,2020.

Washington, Booker T. *Kölelikten Kurtuluş*, Eskişehir: DORLION Yayınları,1.Basım, 2022.

WILLIAM EDWARD BURGHARDT DU BOIS (23 Şubat 1868 – 27 Ağustos 1963)

Osman Emre IŞIK

Tarihçi, sosyolog, romancı ve editör William Edward Burghardt Du Bois, 23 Şubat 1868 tarihinde Massachusetts'te doğdu. Annesi Mary Burghardt Du Bois, Amerikan Devrimi'nden sonra bölgeye yerleşmiş küçük bir Afro-Amerikan topluluğuna mensup birisiyken, babası oğlunun bebeklik döneminde ailesini terk eden Alfred Du Bois'tir. Doğduğu ve büyüdüğü çevre güvenlik noktasında son derece iyi bir yerdi. Suç oranı o kadar az bir durumdaydı ki sadece bir polis yeterli oluyordu. Kırsal toplum yaklaşık 5000 kişiden oluşuyordu ve bunların sadece 50 tanesi siyahiydi. Geriye kalanları ise İrlanda ve Hollandalı göçmenlerin yanı sıra New England püritenlerinin torunları oluşturmaktaydı.[1] Du

[1] Mark Stafford - John Davenport, *W.E.B. Du Bois: Scholar and Activist* (Philadelphia: Chelsea House, 2005), 8.

Bois, ağırlıklı olarak beyaz olan yerel okullarda ve Kongregasyonal kilisesinde kendisini "New England" olarak tanımlayan fikirleri ve değerleri özümsedi. 1885'ten 1888'e kadar Nashville'deki Fisk Üniversitesine gitti ve orada Amerikan siyahi ırkçılığının en sert ve acımasız halleriyle ilk kez karşılaşmış oldu. Orada B.A. (lisans derecesi) kazandıktan sonra (1888), Harvard Üniversitesi'ne girdi ve burada başka bir lisans derecesi (1890), akabinde tarih doktorası unvanını elde etti (1895). Öğretmenleri arasında psikolog William James, filozoflar Josiah Royce ve George Santayana ve tarihçi A. B. Hart vardı. 1892'den 1894'e kadar Berlin Üniversitesi'nde tarih ve sosyoloji okudu. *"Amerika Birleşik Devletleri'ne Afrika Köle Ticaretinin Bastırılması"* başlıklı tezi, Harvard Tarihsel Çalışmalarının ilk cildi olarak 1896'da yayımlandı.[2]

Du Bois 1894'ten 1896'ya kadar, Ohio'daki Wilberforce Üniversitesi'nde öğretmenlik yaptı burada öğrenci olan Nina Gomer ile tanışıp evlendi. Çiftin Burghardt ve Yolande adında iki çocukları oldu. 1896'da Pennsylvania Üniversitesi'nde Philadelphia'daki siyahlar üzerine yaptırılan bir araştırma için veri toplamak üzere kendisine yer edindi. Buradaki çabaları, ampirik sosyolojinin beğenilen ve erken bir örneği olan *The Philadelphia Negro* adlı çalışma ile sonuçlandı. 1897'de Atlanta Üniversitesi'ne tarih ve ekonomi profesörü olarak kabul edildi. Üniversite bünyesinde Du Bois önderliğinde Siyah Sosyoloji bölümü kuruldu.[3] Orada yıllık olarak yapılan *Atlanta Üniversitesi Zenci Sorunlarının İncelenmesi Konferansı*'nı devraldı. 1897-1914 yılları arasında siyahilere yönelik eğitim veya kilise hayatlarının birisine ya da bunların her ikisine yönelik yapılan birtakım yıllık çalışmanın editörlüğünü üstlendi.

---

[2] Arnold Rampersad, "Du Bois, W.E.B.", *Encyclopedia of African-American Culture and History: The Black Experience in the Americas*, ed. Colin A. Palmer (Detroit: Macmillan Reference USA, 2006), 2/657.

[3] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 40-41.

Siyahilerin ulusal olarak karşı karşıya olduğu koşullardan dehşete düşen Du Bois, değişimi etkilemek için bilimin dışında başka yollar da aradı. Küçük oğlunun 1899'da dizanteriden ölümü ve aynı yıl içerisinde Georgia'da Sam Hose adındaki bir siyahinin linç edilmesi onu derinden üzdü. 1900 yılına gelindiğinde Londra'da yirminci yüzyılın en büyük sorununun, insanların renkleri konusu olduğunu cesur bir şekilde ifade etti. Bu ifadeyi, esas olarak Afro-Amerikan tarihi, sosyolojisi, dini ve müziği üzerine bir deneme koleksiyonu olan *The Souls of Black Folk*'ta siyahilerin çift bilinç ve karakteri üzerine şöyle yazarak tekrar etmiştir: "Bir Amerikalı, bir Zenci; iki ruh, iki düşünce, iki uzlaştırılmamış çaba, tek bir karanlık bedende savaşan iki ideal ve hepsinden öte var olan inatçı gücü, onu tek başına parçalanmaktan muhafaza eder."[4] Kitapta aynı zamanda çağın en güçlü siyah Amerikalısı Booker T. Washington'a, beyazların dostluğu ve desteği karşılığında siyahlara oy kullanma hakkından vazgeçmelerini ve liberal bir eğitim almalarını tavsiye ettiği için saldırdı. Du Bois, bu süreçten sonra siyah Amerika'nın önde gelen entelektüeli ve Washington'un ana rakibi olarak görülmeye başlandı.[5] Washington'nın geçmişi Du Bois'ten çok da farklı değildi. İç savaştan önce Virginia'da köle olarak doğan Washington, erken eğitimin avantajlarına sahip olamadı. Çocukken gönderildiği tuz madenlerinde kendi kendine okumayı öğrendi.[6] Daha sonra Virginia'da siyahi bir kolej olan Hampton Tarım Enstitüsünde hademe olarak iş buldu ve burada birkaç ders aldıktan sonra nihayetinde öğretmen oldu.[7] Du Bois'e karşı ciddi mücadeleler içeri-

[4] Rampersad, "Du Bois", 2/658; Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 46; W. E. B. Du Bois, *The Souls of Black Folk* (Oxford [England] ; New York: Oxford University Press, 2007), 8.

[5] Jeff Wallenfeldt, *Black American Biographies: The Journey of Achievement* (United States: Britannica Educational Published, 2011), 35.

[6] Alan Schroeder - Anne Beier, *Booker T. Washington: Educator and Racial Spokesman* (Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005), 20.

[7] Schroeder - Beier, *Booker T. Washington*, 28-36.;Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 47.

sinde bulundu. Onun faaliyetlerine engel olmak ve yaptığı toplantılara katılımı azaltmak için basını organize etmesi, akabinde de siyahilerin toplantılara katılmalarını engellemesi aralarındaki tatsız rekabeti kızıştıran sebepler arasında yer aldı.

Haziran 1905'te Du Bois, zencilerin özgürlüğünün büyümesine inananlar için bir çağrı yayınladı. Geniş kapsamlı olmayan bu çağrı, sadece nüfuzlu olan siyahiler içinden seçkin bir elit gruba yönelikti. Washington'ın tüm engelleme çabalarına rağmen 14 eyaletten 29 erkek ve kadın bu çağrıya cevap verdiler. Daha sonra Niagara Hareketi olarak bilinen bir örgütün kurulmasına öncülük ettiler. Bu organizasyonun görüşlerini duyurmak için liberal bir dergi olan *Moon: Illustrated Weekly* adlı dergiyi çıkardı. Aralık 1905'te ilk sayısı yayımlanan dergi, yarım yıl sonra maddi imkânsızlıklardan ötürü faaliyetlerine ara vermek zorunda kaldı. Daha sonra *Horizon* adlı başka bir dergi kuruldu ve buradaki faaliyetler üç yıl sürdü. Tüm bunların yanında Washington, bu organizasyona saldırmaya devam etti. Rakip örgüt[8] küçük olmasına rağmen onu son derece rahatsız etti. Bundan ötürü 1906'da Harpers Ferry'de düzenlenen ikinci Niagara konferansına sızmak gibi çeşitli yollarla hareketi ezmeye kalkıştı. O zamana kadar hareketin üye sayısı da 170 kişiye ulaştı. [9]

İlerleyen zamanlarda Washington'ın kurduğu Tuskegee Enstitüsü'nün siyahileri savunmadaki yetersizliği ve Niagara Hareketinin etkisinin azalması, dönemin önde gelen siyahi savunu-

[8] Washington 4 Temmuz 1881 tarihinde Tuskegee Enstitüsünü kurdu. Buradaki eğitim zaman içerisinde ünlendi ve öğrenci sayısı gitgide arttı. Giderek faaliyetleri daha da büyüyen bu enstitü ilerleyen yıllarda Du Bois'in Washington'ı eleştirmelerinden ötürü onun hareketlerini engellemeye çalışan lobi haline dönüştü. Washington, Tuskegee felsefesi olarak bilinen bir ağ kurdu. Kongre üyelerini, hayırseverleri ve eğitimcileri bünyesinde bulunduran bu grup, Washington'ın doktrinlerini yaymak için çalıştı ve onun gibi düşünenleri terfi ettirdi. Buna ek olarak Du Bois'in de kariyerini sabote etmek için ciddi anlamda çalışmalarda bulundu. Detaylı bilgi için bkz. Mark Stafford - John Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 49; Schroeder - Beier, *Booker T. Washington*, 46.

[9] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 54-56.

cularını yeni arayışlara girmek zorunda bıraktı. Özellikle Washington'ın düzenlediği ve beyazların egemen olduğu toplantılar, inandırıcılığını tamamen yitirdi. Bu durumda Du Bois, Washington destekçisi olan bir grup sosyal aktivistle görüşme fırsatını yakaladı. Burada Tuskegee felsefesine karşı ciddi eleştiri ve itirazlarda bulunup, siyahilerin beyazlarla eşit olmasının gerekliliğini ileri sürdü. Du Bois'in bu mücadelesinin yanında Ulusal Zenci Komitesi yeni bir ittifak ya da dernek kurulması konusunda fikir beyan etti. Kurulması planlanan derneğin yol haritasını belirlemek üzere Du Bois'in de aralarında bulunduğu 40 kişilik bir komite kuruldu ve komitenin çalışmaları sonucunda Ulusal Siyahi İnsanların Gelişimi Derneği (NAACP) isimli kalıcı bir dernek kurulmuş oldu.[10]

1908 yılında Springfield şehrinde ortaya çıkan ırk isyanı NAACP'nin kurulmasında pay sahibi oldu. Siyahilere karşı uygulanan şiddet -özellikle linç- korkunç boyutlara ulaştı. Springfield İsyanı[11] NAACP teşkilatının kurulmasındaki son kırılma olmuştur. 1910 yılına gelindiğinde, beyaz bir anayasa avukatı ve Amerikan Barolar Birliği eski başkanı olan Moorfield Storey başkanlığında, New York'ta, NAACP'nin ulusal ofisi kurulmuş oldu. Derneğin yönetim kurulundaki tek Afro-Amerikalı ise Du Bois olarak kayıtlara geçti. Burada, yayın ve araştırma direktörlüğü gö-

[10] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 58.

[11] 1908 yılındaki bu olayın görünüşte iki sebebi vardı. İlki beyaz bir maden mühendisi olan Clergy Ballard'ın 5 Temmuz 1908 yılında sabahın erken saatlerinde siyahi bir adam tarafından öldürülmesi ve ikinci sebep ise bu olaydan beş hafta sonra beyaz bir kadın olan Mabel Hallam'ın siyah bir adam tarafından tecavüze uğramasına dair yanlış bir iddiaydı. Ortaya atılan bu yanlış iddia ırk isyanını alevlendiren kıvılcım oldu. Kısaca ifade etmek gerekirse Springfield İsyanı, sadece siyah saldırganlık eylemi değil aynı zamanda beyazların siyahilere karşı saldırganlık algısı tarafından tetiklenen bir olaydır. (Geniş bilgi için bkz. Ronald D. Swan, "From the Ashes of Tragedy: The Birth of the Naacp", *Law Enforcement Executive Forum* 7/4 (2008), 116. ; "Springfield Race Riot of 1908", *Wikipedia* (19 Mart 2022).)

revine getirildi ve aynı yıl içerisinde NAACP'nin resmi yayın organı olan *The Crisis*'in editörlüğünü üstlendi. Du Bois aynı zamanda, NAACP öncesinde kurulan Niagara Hareketini de yeni kurulan bu dernekle birleştirmeyi başardı.

Haksızlıklar ve eşitsizliklerle mücadele konusunda yola çıkan NAACP bu yolda ciddi adımlar attı. Bunun için en önemli önceliği hiç şüphesiz linç girişimlerini ortadan kaldırmak oldu. 30 yıllık kampanya sürecinde, şiddete son vermek adına yasama mücadeleleri yürüttü, önemli istatistikler toplayıp yayınladı, kitlesel protestolar düzenledi ve sanatsal materyaller üretti. NAACP, o dönemde linç çetelerine katılan ya da kovuşturma almayanları cezalandırmak isteyen ve bunun için de bir yasa tasarısı hazırlayan Federal Dyer Bill'i tüm gücüyle destekledi. Her ne kadar bu tasarısı anayasaya uygunluk konusunda endişeye mahal verse de D. Bill'in desteklenmesi konusunda geri adım atılmadı. ABD Temsilciler Meclisi tasarıyı kabul etmesine rağmen, bir senato muhalifi 1922'te tasarıyı ortadan kaldırmayı başardı. Takip eden yıllarda Costigan-Wagner Yasa Tasarısı gibi tekrarlanan fırsatlara rağmen kongre, linç karşıtı herhangi bir yasayı asla kabul etmedi. 1930 yılına gelindiğinde özellikle siyahi Amerikalılar için daha da ağır sonuçlar doğuran büyük buhran neticesinde NAACP, siyahilerin ekonomik olarak rahatlamaları konusunda belli başlı adımlar atmaya karar verdi. Bu noktada birtakım aracılarla Franklin D. Roosevelt arasında savunma sanayinde ve silahlı kuvvetlerde iş istihdamı sağlamak, ayrıca ajansların uyguladıkları iş ayrımcılığını da ortadan kaldırmak için belli başlı görüşmeler gerçekleştirildi. 1941 yılında NAACP tarafından gerçekleştirilen bazı tehdit hareketlerinden ve yapılan anlaşmalardan ötürü Başkan Roosevelt, binlerce iş sahasını siyah işçilere açmak zorunda kaldı. Bu da NAACP'nin siyahiler için elde ettiği kazanımların en önemlilerden biri olarak kabul edilmektedir.[12]

[12] "Our History | NAACP" (Erişim 20 Mart 2022).

NAACP bünyesinde faaliyetlerine başlayan *The Crisis* dergisi, derneğin faaliyetlerini ve savunduğu fikirleri duyurma açısından büyük bir başarı elde etti. Kuzeyli liberallerden Güneyli siyahilere kadar geniş bir kitleye hitap etmesi sonucunda tirajı hiç beklenmedik şekilde artmaya devam etti. Faaliyete başladıktan sonraki yıl 16.000 basım yaptı ve 1911-1921 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte tiraj sayısı 100.000'e ulaştı. *Crisis*'in etkinliği sayesinde NAACP'nin üye sayısında da ciddi artışlar gerçekleşti. Bu sayede kısa süre içerisinde ülke genelinde farklı şubeler açma başarısını da göstermiş oldu. İlk 10 yılın sonunda NAACP yaklaşık 90.000 üye sayısına ulaşmayı başardı.[13] Bu durum hem derneğin hem de yayın organının işlerini ne kadar ciddiyetle ve kararlılıkla yaptıklarının önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Tüm bunların yanında Washington, Du Bois'e, dolaylı yoldan NAACP ve *Crisis* üzerinden saldırmaya devam etti. Hatta bu saldırılarında o kadar ileriye gitmiştir ki bu hal onu Du Bois'in evini soyma fikrine kadar götürdü. Fakat bu girişimi başarısız oldu ve yanlış bir şahsın evine girdi. Netice itibariyle mahkemede doğruları söylemekten imtina ettiği için siyahilerin Washington'a olan güveni sarsıldı ve itibarı zedelendi. 1912 yılında W. Wilson'ın başkan seçilmesi sonucunda Cumhuriyetçi yönetim yerini, Demokratlara bırakmış, Tuskegee arkasındaki büyük gücünü kaybetmiştir. Washington 13 Kasım 1915 yılında Tuskegee'de öldüğünde üyelerinin birçoğu NAACP'ye katılmayı tercih etti.[14] Washington'ın ölümünün ardından, kurduğu enstitü etkinliğini yitirdi ve liderlik konusunda Du Bois daha çok ön plana çıkmış oldu. Bundan sonraki süreç *Crisis* ile birlikte Du Bois'in etkin olduğu bir dönem olacaktır.

Du Bois'in fikir çatışması yaşadığı diğer bir siyahi lider Marcus Garvey'dir. Onun düşünce dünyasını da Washington şe-

[13] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 61.
[14] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 63.

killendirdi. Garvey, 1912 yılında Londra'da bulunduğu dönemde, Washington'ın kitaplarını okudu ve onun takipçisi olma yolunda ilerlemeye başladı. Daha sonra Washington'ın otobiyografisi olan *Up from Slavery* kitabını okuduktan sonra doğduğu yer olan Jamaika'ya döndü, orada Ulusal Siyahileri Geliştirme Derneği'ni (UNIA) kurdu. Dernek Jamaika'da tutunamayınca, 1916 yılında New York'a taşındı ve Harlem'de dernek merkezi kuruldu. İyi bir şovmen olan Garvey, çeşitli gösteriler ve etkinlikler düzenleyerek kendisini ön plana çıkarmaya çalıştı. Kısa süre içerisinde, siyahilere ait bir gazete olan *Negro World*'ü yayımlaya başladı. Siyahilere ait çeşitli şirketlerin desteğini aldı ve derneği daha da büyüttü. 1919 yılına gelindiğinde, UNIA dünya çapında 2 milyon üye sayısına ulaşmayı başardı. Garvey, Du Bois'ten farklı olarak Pan-Afrikanizm, siyah milliyetçiliği ve Tuskegee felsefesinin karışımı bir düşünce tarzı benimsedi. Somut başarılar elde etmekten ziyade o, hayranlarının moralini yüksek tutmayı ve ırksal gururlarını okşamayı tercih ediyordu. Bu sayede toplum nazarında Du Bois'ten daha popüler hale geldi. Garvey ve Du Bois'in rekabetleri, tartışmalardan uzak ve iki kişinin haklı davaları üzerine olan bir rekabetti. İlk zamanlarda NAACP ve Du Bois, UNIA'nın faaliyetlerini rahat sürdürebilmesi için her türlü desteği verdi.[15] Fakat Garvey, NAACP'i benimsemekten uzak bir tablo çizdi. Gerek Du Bois'in Washington'ın karşısında yer alması, gerek örgütün tamamen siyahilerden oluşmayıp beyaz hayırseverlerin desteğiyle ayakta durması, onun Du Bois'e saldırgan tavır takınmasına sebebiyet verdi. Onu "beyaz adamların maaşı altındaki gerici" olarak suçlaması, ikisi arasındaki mücadelenin başlangıcı oldu.[16] Garvey'in planları arasında siyah

[15] Mary Lawler - John Davenport, *Marcus Garvey: Black Nationalist Leader* (Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005), 61.
[16] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 74-75.

ırkı Afrika'ya geri götürme vardı. Bunun için Ku Klux Klan teşkilatıyla iş birliği içerisine girdi. Fakat Du Bois, bu ittifaka müspet bakmadı, onu "kutsal olmayan ittifak" şeklinde nitelendirdi. Daha sonra ise Garvey'e saldırmaya başladı. Onu "küçük şişman bir siyah adam, çirkin ama akıllı gözleri ve büyük kafası olan biri"[17] gibi birtakım ifadeler ile tanımladı. Du Bois onu, siyah ırkın en tehlikeli düşmanları arasında kabul etti. Ku Klux Klan'ın Garvey'i hapse attırmaları ya da eve göndermeleri gerektiğini ifade etti.[18] Du Bois'in çabaları neticesinde, Garvey, istenmeyen adam ilan edildi. A. Philip Randolph gibi önde gelen siyahi liderler, Garvey'in bir şarlatan olduğunu iddia ettiler. Propaganda konusunda onun yetenekli olduğunu söyleseler de Afro-Amerikalıların sorunları için öne sürdüğü çözümlerle alay ettiler. Onlara göre, siyahi gelişim planlarının ve Pan-Afrika imparatorluğunun kurulması konusundaki söylemleri, akıl almaz ve geçersizdi. Bunlardan ötürü Garvey'e muhalefet eden siyahi liderler tarafından "Garvey Must Go!"[19] kampanyası başlatıldı. Onun Klan'la olan ekstra ilişkisi, kampanyayı daha da hızlandırdı. Bu ilişki, toplumu rahatsız etti ve UNIA çatısı altındaki faaliyetlerini sonlandırması için sokak protestoları düzenlendi. Tüm bunların yanında Garvey tam bir Mussolini ve Hitler hayranıydı. Onların totaliter mücadele ve manzaralarını izledi, bu başarıyı kendi çabaları için de istediğinden ötürü kıskançlık içerisine girse de daha sonra onlardan övgüyle bahsetti. Garvey faşist ve Nazi fikirlerinin hedeflerini tamamen yanlış anladı ve siyahların çıkarlarını Avrupa ve Afrika'da dayanılmaz acılara sebep olan insanlarla özdeşleştirerek kendisini büyük bir utancın içerisine soktu. Mussolini ve Hitler'in tavırlarını kendi tavırlarına benzetmek gibi bir yorumda bulundu. Ne Hitler'in açıkça gerçekleştirdiği ırkçılığa

[17] Lawler - Davenport, *Marcus Garvey*, 62.
[18] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 76-77.
[19] "The 'Garvey Must Go' Campaign | American Experience | PBS" (Erişim 28 Mart 2022).

ne de Mussoli'nin emperyal tavırlarına karşı kayıtsızdı. Her iki diktatörden de övgüyle bahsetmesi temsil ettiği toplum önünde onun prestij kaybı yaşamasına sebep oldu.[20] Mali olarak da kötü bir döneme giren Garvey, Black Star Line şirketine ait hisse senetlerinin satışıyla ilgili yolsuzluğa da adı karışınca, 1925 yılında hapse girdi. Cezasının yarısını tamamladıktan sonra, dönemin Amerika başkanı tarafından af getirilerek serbest bırakıldı ve daha sonra sınır dışı edildi. Bu süre zarfında UNIA'yı yeniden kurmayı denese de, birkaç kişi dışında destekçi bulamadı. 1945 yılında sefalet ve yoksulluk içerisinde öldü.[21] Netice itibariyle bu mücadelenin galibi de Du Bois oldu. Irkının hakkını saf bir şekilde savunması, farklı teşkilatlar ya da siyahileri ikinci plana atan şahıslara karşı dik duruşu onu ön planda tutan unsur oldu ve başarısını bu sayede taçlandırdı. Nitekim NAACP'in bugünkü durumu ve çalışmaları bile bunu göstermektedir.

Du Bois, 24 yıl boyunca editörlüğünü yaptığı *The Crisis* dergisinden 1934 yılında istifa etti. Bu istifanın arkasında, hem büyük buhranın getirdiği ekonomik nedenler, hem de dergide NAACP yönetimini eleştirmesi yatıyordu. Yönetim, kendilerini eleştirmeyi yasaklayan bir bildiri yayınladı ve hemen akabinde Du Bois bu istifasını gerçekleştirdi. Aynı yıl içerisinde arkadaşı John Hope, kendisine Atlanta Üniversitesinde sosyoloji bölüm başkanı olmasını teklif etti. Du Bois, bu teklifin ömür boyu olmasını şart koşarak kabul etti ve Atlanta'ya yerleşti. Orada NAACP için faaliyetlerine kaldığı yerden devam etti. Aynı zamanda üniversitede, yüksek lisans dersleri verdi. Sosyal bilimler alanındaki konulara odaklanan bir dergi olan *Phylon*'ı kurdu. Ayrıca *Pitssburgh Courier* ve *New York's Amsterdam News* gibi siyahi gazetelerde köşe yazıları ve makaleler yazmaya devam etti. Ertesi yıl Du Bois, Amerikan toplumunun artılarını ve eksilerini dünya

[20] Lawler - Davenport, *Marcus Garvey*, 66.
[21] Wallenfeldt, *Black American Biographies*, 41.

toplumlarıyla kıyaslamaya karar verdi. Bunun için Almanya, Avusturya, Sovyetler Birliği, Çin ve Japonya gibi ülkelere gitti. Her ne kadar bir kıyas yapmak için böyle bir gezi yapsa da, gözlemleri sonucunda daha çok ülkelerin siyasi olarak değişim ve dönüşümlerine şahit oldu. Bu ülkeler içerisinde kendisini en çok etkileyen Sovyetler Birliği oldu. Her ne kadar komünizmi benimsemese de -daha sonraki yıllarda düşünceleri tamamen değişecektir- onların yaptıklarını takdir ettiğini ifade etti.[22]

Atlanta Üniversitesi'nin kardeş koleji olan Spellman Koleji'nin başkanı Florence Read, Du Bois'in siyahiler için yapmış olduğu faaliyetlerden rahatsız olmaya başladı. Onun, beyaz patronları koleji desteklemekten caydırdığını düşünüyordu. Ayrıca Atlanta konferanslarının yeniden başlamasına karşı çıktı ve *Phylon* dergisinin üç ayda bir yayınlanmasına da karşı çıktı. Kasım 1943'e gelindiğinde, Du Bois'i fakülteden emekli etmek için birtakım faaliyetlere öncülük etmeye başladı. John Hope, her ne kadar kendisine ömür boyu sürecek olan bir yer verdiyse de Hope, 1936 yılında öldü. Onun ardından, okulun mütevelli heyeti tüm profesörlerin 65 yaşından sonra emekli olmalarını gerektiren hükümler getirdi. Bu kararlardan ötürü Du Bois, hiçbir uyarı almadan, 75 yaşındayken emekli edildi. Bundan sonraki hayatı, üniversiteden bağımsız bir şekilde devam etti[23]

Du Bois, dönemin NAACP başkanıyla yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle 1934 yılında istifa ettiği teşkilata, 1944 yılında tekrar geri döndü. Göreve gelmesinin ardından hiç vakit kaybetmeden, aynı yılın Ekim ayında, 5. Pan-Afrikan kongresini düzenlemek için İngiltere'nin Manchester şehrine gitti. Bu toplantının amacı, elbette ki köle olan Afrika kökenli insanların haklarını ve ırkçılıkla kaybettikleri saygınlıklarını geri kazanmaya çalışmaktı.

[22] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 84-86.
[23] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 87.

Kongre, 1945 yılının Ağustos ayında gerçekleşti. Toplantıya, geniş çaplı bir katılım ile 60 ülkeden 200 delege katıldı . Toplantıda, faşizm ve militarizmin vurduğu darbeye, ırkçılık ve sömürgeciliğe karşılık verilen destansı savaşta gelinen noktalarda temas edildi. Du Bois bu toplantıda, yüzyılın sorununun "renk" sorunu olduğunu bir kez daha yineledi. Du Bois aynı zamanda, yapılan toplantının oturumlarına seçilen yedi kişiden biriydi. Ona karşı gösterilen saygı, onun, tüm organizasyonun daimî başkanı seçilmesindeki önemin ne kadar büyük olduğunu gösterdi. Bu kongre, Du Bois gibi entelektüellerden ziyade, sendika liderlerinin egemenliğinde olması bakımından diğerlerinden keskin bir şekilde ayrıldı. Ayrıca Du Bois, 1963 yılında Kenya'yı bağımsızlığına kavuşturacak olan Jomo Kenyatta ile Manchester kongresinde tanıştı ve onun düşünceleri üzerinde tesirli bir kişilik oldu. Aynı şekilde, ilerleyen zamanlarda, Gana'nın ilk başbakanı olacak olan ve kendisini Afrika'ya davet eden Kwame Nkrumah ile de bu kongrede bir araya geldi.[24] İleri yaşlarda olmasına rağmen Du Bois'in hem bu çalışması, hem de NAACP içerisindeki artan çalışmaları, NAACP başkanı Walter F. White ile olan sürtüşmelerin yeniden gündeme gelmesinde etkili oldu. Bu noktada sorunlar, tam olarak Du Bois'in ofisinde başladı. NAACP ona herhangi bir çalışma alanı vermeyi reddetti ve ofis mobilyalarının masrafını kendi cebinden ödemesi gerektiği konusunda onu zorlamaya tabi tuttu. Mecbur kaldığı için bunu yapan Du Bois'le Başkan White arasındaki gerginlik, tırmanmaya devam etti. Son olarak 1948 İnsan Hakları Komisyon toplantısı için birkaç muhtıra hazırlama talebini reddettiği için, başkanla olan savaşında kılıçlar tamamen çekilmiş oldu. Tüm bu olanlardan sonra Du Bois, NAACP başkanına kavgacı bir not göndererek kendisinin tam olarak

[24] Gerald Horne, *W.E.B. Du Bois: A Biograph* (Santa Barbara, Calif: Greenwood Press, 2010), 151-152.

sorumluluk alanının nerede başlayıp nerede bittiğini sordu. Ayrıca NAACP politikalarıyla ilgili şikâyetleri de dile getirince, bu durum onun için yolun sonu oldu. Dernek yönetimi 80 yaşındaki Du Bois'e onu görevden alarak cevap verdi. Uzun yıllar hizmet ettiği kurumdan artık tamamen ayrıldı ve hayatını başka bir yönde sürdürmek için çalışmalara başladı. Tıpkı 14 yıl önce ayrıldığında yardım eden bir dostu gibi, bu sefer de başka bir yardım eli kendisine uzandı. Yoksulların ve ezilenlerin açık sözlü destekçisi haline gelen Amerikalı şarkıcı Paul Robeson, Du Bois'ten Afrikalı milliyetçilere yardım etmeye adanmış bir grup olan Afrika İşleri Konseyinin genel başkan yardımcı olmasını istedi. Bu örgüt, Amerika Birleşik Devletleri'nin yıkıcı olarak gördüğü örgütler içerisinde yer almaktaydı.[25]

1949 yılında Du Bois, hem ABD'nin, hem de yurt dışında Amerika makamlarının tehlikeli olarak gördüğü insanlar tarafından düzenlenen barış konferanslarına katıldı. 1950 yılında, ABD Adalet Bakanlığı'nın Sovyetler Birliğinin propaganda makinesi olarak gördüğü Barış Bilgi Merkezi'nin başkanı olduğunda, "kızıl tehdit" olarak kabul edilen komünist oluşumla daha da yakından ilişkiler kurdu. O yılın Temmuz ayında, FBI bu merkezin aleyhine bilgi toplamaya başladı. Tüm bu gelişmeler yaşanırken aynı ay içerisinde, Du Bois'in karısı Nina, Baltimore'da öldü. Onu, Great Barrington'daki oğulları Burghardt'ın yanına gömdü ve 50 yıllık evliliği bu şekilde son bulmuş oldu. New York'a döndüğünde, Amerikan İşçi Partisi, kendileri için aday olmasını Du Bois'e teklif etti. Her ne kadar Kasım seçimlerinde kazanma şansının düşük olduğunu bilse de, Amerika'da çok benzer platformlara sahip olduğunu düşündüğü Demokratlara ve Cumhuriyetçilere alternatif bir üçüncü grubun olması gerektiğini düşünüyordu. Bundan ötürü kendisine gelen adaylık teklifini seve seve kabul etti. Kendisi için son derece değişik bir tecrübe oldu ve barış için

[25] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 89-90.

söylemesi gerekenleri bu şekilde ifade edip edemeyeceğini merak etti. Sonuç itibariyle, kaybettiği savaştan 200.000 civarı çok büyük bir oy alarak kendince galip çıktı.[26]

Siyasi seçimler esnasında kendisiyle ilk defa 13 yaşında tanışan ve daha sonra Atlanta Üniversitesinden yüksek lisans öğrencisi olan Shirley Graham, onun en büyük destekçilerinden birisi oldu. Kendisinden 40 yaş küçük olan dul siyahi kadın, siyasi meselelerle çok yakından ilgilendi ve eski öğretmeniyle yakın temasta kaldı. Shirley, Du Bois'le olan bu yakınlığından ötürü, 1943 yılında New York'ta NAACP saha sekreteri olarak görev aldı. Son derece başarılı bir akademik geçmişe sahip olan Graham, bu görevi sırasında genç yetişkinlerin okuması için makaleler kaleme aldı ve siyahi liderlerin biyografilerini yazdı. Du Bois, nükleer silahlara karşı çıkan örgüt olarak bilinen Barış Bilgi Merkezi'nin başkanı olduğunda hem Adalet Bakanlığı, hem de FBI bu örgütü, yabancı bir devletin ajanı olarak görmeye başladı. Yine aynı şekilde Du Bois de, 9 Şubat'ta kayıt dışı yabancı bir ajan olarak suçlandı ve pasaportuna el konuldu. 14 Şubat günü, kendisinden epeyce küçük olan Shirley Graham ile gizlice evlendi. 27 Şubat'ta evliliklerini resmi bir törenle tekrarladılar. Her ne kadar bu evlilik, tepkileri üzerine çekse de, Du Bois çifti vizyoner çalışmalarına bu baskılara aldırış etmeden beraber devam ettiler.[27]

Şubat 1952 yılına gelindiğinde, Du Bois ve eşi Brezilya'ya gitmek için vize başvurusunda bulundular, fakat Dış İşleri Bakanlığı tarafından bu başvuru "tehlikeli faaliyet" gerekçesiyle geri çevrildi. Pes etmeyen çift bu kez de, Kanada'nın Toronto şehrine gittiler ama havaalanı dışına çıkamadan, ABD yetkilileri

[26] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 91; Horne, *W.E.B. Du Bois*, 167.
[27] "Shirley Graham Du Bois: Civil Rights Activist, Composer, Writer", *ThoughtCo* (Erişim 21 Nisan 2022).

tarafından tekrar ülkelerine geri gönderildiler.[28] Du Bois, mahkeme tarafından temize çıkarılmış olsa da FBI onu hiç rahat bırakmadı. Evine gelen ziyaretçileri ve komşuları dahi sorguya çektiler. Sürekli bir suçlu gibi muamele görmeye devam etti. Hayatı boyunca sürekli yurtdışına seyahat etmişti fakat şimdi buna izin verilmiyordu. Üstelik üniversiteler bile artık ona ders vermesi için teklifte bulunmuyorlardı. Du Bois'in umutları tamamen tükenmek üzereydi. Bu durum üzerine şu sözleri sarf etmekten kendini alamadı: "Irkımın liderliğini kaybettim. Renkli çocuklar adımı duymayı bıraktılar..."[29]

Du Bois'in Amerika'daki statü kaybının aksine, Afrika kıtasında kendisine karşı artan bir sevgi ve saygı vardı ki bu iki durum tam bir tezat oluşturmaktaydı. O artık Afrikalılar için bir kahramandı ve aynı zamanda onlar için "Pan-Afrikanizm"in babasıydı. Ona karşı duyulan bu sevgiyi boşa çıkarmamak için Afrika'ya seyahat kararı aldı. Öncesinde yaşanan bir pasaport krizi bu işi zora sokacak olsa da beklediği karar çabuk çıktı. 1958 yılının Temmuz ayında hem kendisi, hem de eşi seyahat için izin belgelerini aldılar. Fakat yolculuk için ilk seçilen durak Sovyetler Birliği oldu. Geçirdiği beş aylık süre içerisinde Moskova Üniversitesi tarafından kendisine fahri doktora unvanı ve Lenin Barış Ödülü verildi.[30] Hemen akabinde Çin'e geçtiler ve orada hiç beklemedikleri bir saygı ve muamele ile karşılaştılar. Du Bois'e 24 saat süreyle bir hemşire hizmet etti. Çin'de Başkan Mao ile görüşüp onunla fikir alışverişlerinde bulunduktan sonra, bir sonraki durağı Prag oldu. Kırmızı halılarla karşılanmaları, onun ve fikirlerinin toplum nazarında ne kadar değerli olduğunun göstergesiydi adeta. Çekoslovakya Cumhurbaşkanıyla görüşmeler yapıldıktan sonra, çeşitli festivallere ve toplantılara katıldılar. Buradaki işleri bitince, Roma'ya geçtiler ve hemen ardından da Gana'ya yola çıkmak için hazırlık yapmaya başladılar. Du Bois çifti, yolculukları esnasında artık Amerika'da yaşama fikrinden

[28] Horne, *W.E.B. Du Bois*, 176.
[29] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 93.
[30] Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 96.

tamamen vazgeçtiler. Oradaki evlerini satıp, bir Afrika ülkesine yerleşmeleri onlar için çok daha iyi olacaktı. Gana Cumhurbaşkanı Nkrumah'ın onları Acra'ya davet etmesi de bu fikirlerinin netleşmesinde önemli rol oynadı. Brooklyn'deki evlerini sattılar ve Ekim 1961 yılında Gana'ya gitmek için yola çıktılar. Oraya gittiklerinde kendisine yüklenen bir çalışma daha vardı ki bu da, bir Afrika Ansiklopedisi hazırlamaktı. Acra'ya vardıklarında, çok büyük bir coşkuyla karşılandılar. Lakin Du Bois'in ardını bırakmayan sıkıntılar, onu burada da buldu. Kızıl Çin'e olan ziyaretinden ötürü, Amerikan Konsolosluğu, pasaportuna geri vermemek üzere el koydu. Bunun üzerinde Du Bois, Gana vatandaşlığına geçmek zorunda kaldı. Ömrünün son demlerinde olan lider, evinin sürekli devlet büyükleri ve Afrika'da bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin lideriyle dolup taşmasından son derece memnundu. Çünkü Du Bois'in hayatı boyunca verdiği tüm mücadele, siyahilerin bu bağımsızlığı üzerineydi. Şimdi bunları görmek ve hedefine ulaştığını anlamak, onun için ömrünün huzur kaynağı olması bakımından yeterliydi. Du Bois'i son ziyaret eden Başkan Nkrumah oldu. Artık yaşlı ve hasta olan Du Bois, bu görüşmenin son görüşme olduğunun farkına vardı ve iki eski dost sıkı sıkıya sarılarak vedalaştılar. Hayatının son deminde kendisine yaşattıklarından ötürü Başkana şükranlarını ileten Du Bois, 27 Ağustos 1963 yılında 95 yaşındayken hayata veda etti. Kendisine bir devlet başkanı gibi cenaze töreni düzenlediler ve onu ölümünde de onurlandırdılar. Haber Amerika'ya ulaştığında, Washington'da 250.000 kişilik bir katılımla Lincoln anıtına Du Bois'i anmak için yürüyüş yapıldı. Ardında bir ömre sığması zor olan bir özgürlük mücadelesi, çok sayıda rakip, düşman ve sayısız dost bıraktı. Yazdıkları, kendisinden sonra gelen nesiller için mücadele kaynağı olmaya devam etti. Öldüğünde dönemin en üretken aydın ve aktivistlerden biri olarak kabul edildi ve kendisiyle anılacak olan bir Siyah Amerika üretti.[31]

[31] Horne, *W.E.B. Du Bois*, 185-191; Stafford - Davenport, *W.E.B. Du Bois*, 98-101; "WEB Du Bois" (Erişim 19 Nisan 2022).

W.E.B. Du Bois'in Eserleri:

• **1896** - The Suppression of the African Slave- Trade to the United States of America, 1638 -1870

• **1899** - The Philadelphia Negro: A Social Study

• **1903** - The Souls of Black Folk: Essays and Sketches

• **1909** - John Brown

• **1911** - The Quest of the Silver Fleece: A Novel

• **1915** - The Negro 1920 Darkwater: Voices from Within the Veil

• **1924** - The Gift of Black Folk: Negroes in the Making of America

• **1928** - Dark Princess: A Romance

• **1930** - Africa—lts Place in Modern History; Africa—Its Geography, People and Products

• **1935** - Black Reconstruction: An Essay Toward a History of the Part Which Black Folk Played in the Attempt to Reconstruct Democracy in America, 1860–1880

• **1939** - Black Folk Then and Now: An Essay in the History and Sociology of the Negro Race

• **1940** - Dusk of Dawn: An Essay Toward an Autobiography of a Race Concept

• **1945** - Color and Democracy: Colonies and Peace

• **1947** - The World and Africa: An lnquiry into the Part Which Africa Has Played in World History

• **1952** - In Battle for Peace: The Story of My 83rd Birthday, With Comment by Shirley Graham

• **1957** - The Ordeal of Mansart

• **1959** - Mansart Builds a School

• **1961** - Worlds of Color

• **1963** - An ABC of Color: Selections from over a Half Century of the Writings of W.E.B. Du Bois

• **1968** - The Autobiography of W.E.B. Du Bois: A Soliloquy on Viewing My Life from the Last Decade of lts First Century

KAYNAKÇA

Du Bois, W. E. B. *The Souls of Black Folk.* Oxford [England] ; New York: Oxford University Press, 2007.

Horne, Gerald. *W.E.B. Du Bois: A Biograph*. Santa Barbara, Calif: Greenwood Press, 2010.

Lawler, Mary - Davenport, John. *Marcus Garvey: Black Nationalist Leader*. Philadelphia: Chelsea House Publishers, Legacy ed., 2005.

Rampersad, Arnold. "Du Bois, W.E.B." *Encyclopedia of African-American Culture and History: The Black Experience in the Americas*. ed. Colin A. Palmer. 2/657-660. Detroit: Macmillan Reference USA, 2nd ed., 2006.

Schroeder, Alan - Beier, Anne. *Booker T. Washington: Educator and Racial Spokesman.* Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005.

Stafford, Mark - Davenport, John. *W.E.B. Du Bois: Scholar and Activist.* Philadelphia: Chelsea House, Rev. ed., 2005.

Swan, Ronald D. "From the Ashes of Tragedy: The Birth of the Naacp". *Law Enforcement Executive Forum* 7/4 (2008), 14.

Wallenfeldt, Jeff. *Black American Biographies: The Journey of Achievement*. United States: Britannica Educational Published, 2011.

"Our History | NAACP". Erişim 20 Mart 2022. https://naacp.org/about/our-history

ThoughtCo. "Shirley Graham Du Bois: Civil Rights Activist, Composer, Writer". Erişim 21 Nisan 2022. https://www.thoughtco.com/shirley-graham-du-bois-biography-3528284

Wikipedia. "Springfield Race Riot of 1908". 19 Mart 2022. Erişim 19 Mart 2022. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Springfield_race_riot_of_1908&oldid=1070645509

"The 'Garvey Must Go' Campaign | American Experience | PBS". Erişim 28 Mart 2022. https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/garvey-must-go-campaign/

"WEB Du Bois". Erişim 19 Nisan 2022. http://stringfixer.com/tr/W.E.B._Du_Bois

ALAIN LEROY LOCKE – Harlem Rönesansı'nın Felsefi Mimarı (1885 – 1954)

Yasemin AYDOĞAN

Alain LeRoy Locke'un Hayatı

Harlem Rönesansı üzerine yazıları ve desteğiyle tanınan Alain LeRoy Locke, 13 Eylül 1885 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Pensilvanya Eyaleti'nin doğusunda bulunan Philadelphia şehrinde dünyaya gelmiştir.[1] Philadelphia'daki yaşam koşullarını incelemek üzere 1897'de Pennsylvania Üniversitesi tarafından işe alınan sosyolog W. E. B. Du Bois, güneyde bir kenar mahallede bulunan evinde dünyaya gelen Locke'un doğduğu mahalleyi şöyle tanımlar: Addison Caddesi'ni merkeze alan, şehrin en iyi siyahî konutlarından biridir. Bazı istenmeyen unsurlar buraya bile sızmış olsa da evleri olan ve iyi yaşayan sessiz, saygın

[1] Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, First published. Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/

ailelerin merkezi olmaya devam eden bir mahalledir.[2] Uzun yıllar kölelikle mücadele eden Locke'un aile geçmişi, 1822 yılında özgür kölelerin kurduğu Liberya'ya kadar dayanmaktadır.[3] Babası Pliny Locke (1850-1892) ve annesi Mary Hawkinks Locke (1852 - 1922) yaşadıkları dönemin önde gelen saygın ailelerindendir.[4] Doğumunda Arthur LeRoy Locke olarak vaftiz edilen Alain, yaşaması beklenmeyen, hasta ve küçücük bir bebek olarak dünyaya gelmiştir.[5] Orta sınıf mütevazı bir siyahî ailenin hastalıklarla mücadele çocuğu olan Locke'a, ailesi özellikle de annesi Mary Locke, çocukluğundan yetişkinliğine kadar büyük bir titizlikle hayatının her alanında yardımcı olmuştur.

Alain Locke'un mücadeleci kimliğinin arkasında büyük bir aile mirası yatmaktadır. Onun aile geçmişini her fırsatta vurgulamak onun, bu siyahî hareketteki yerinin kökenini anlamamızı sağlamaktadır. Büyükbabası Ishmael Locke (1814-1852), torununu hiç tanımasa da ona örnek olmuştur. New Jersey'de *Renkli Gençlik Enstitüsü* tarafından organize edilen ilk Afro-Amerikalı okulunda öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenlik için kısa bir süre

---

[2] Jeffrey C Stewart,. *The New Negro The Life Of Alaın Locke*, (New York: Oxford University Press: 2018), s.8. William Edward Burghardt Du Bois: tanınmış bir bilim adamı, editör ve Afro-Amerikalı aktivisttir. Du Bois, Ulusal Renkli İnsanların Gelişimi Derneği'nin (Amerika'daki en büyük ve en eski sivil haklar örgütü) kurucu üyesiydi. Du Bois, hayatı boyunca ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele etmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırk, siyaset ve tarih tartışmalarına, öncelikle ırk ilişkileri üzerine yazdığı yazılar ve tutkulu konuşmalarıyla önemli katkılarda bulunmuştur. David Levering Lewis, *W. E. B. Du Bois: Biography of a Race 1868–1919*, (Henry Holt and Co.:1993), s. 11. Mack H. Jones, *Black reconstruction in America : toward a history of the part of which Black folk played in the attempt to reconstruct democracy in America, 1860–1880 / W. E. B. Du Bois*, (Harcourt, Brace and Co.:2013), s.9.

[3] Stewart, a.g.e. s.16.

[4] Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, First published. Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/

[5] Stewart, a.g.e. s. 16

New Jersey'de kaldıktan sonra yerli halk için okullar kurmak amacıyla Liberya'ya gitmiştir.[6]

Eğitimli bir aileye sahip olmanın avantajlarından yararlanan Alain Locke'u en çok etkileyen isimlerden biri de babası Pliny Locke olmuştur, o Renkli Gençlik Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra bir süre öğretmenlik yapmıştır ve 1874'te mezun olduğu Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. Üniversitede bir süre General Oliver O. Howard'ın asistanlığını yaptıktan sonra 1883'te Philadelphia Postanesi'ne müfettiş olarak atanmış ve postanedeki ilk siyah memur olmuştur. Pliny Locke, hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber öğretmenlik yaptığı yıllarda tanıştığı düşünülen Mary Hawkins ile 1883 yılında evlenmiştir.[7] Alain Locke'un ilham kaynakları arasında anne tarafına değinmek gerekir. Mary Hawkin Locke'un annesi Sarah Shorter Hawkins de aynı Ishmael Locke gibi Liberya'da okullar kurulmasına katkı sağlamıştır.[8] Aynı zamanda kendisini eğitime ve öğretime adamış olan Mary Hawkins de, Alain Locke'un anne

[6] Leonard Harris&Charles Molesworth, *Alain L. Locke The Biography Of a Philosopher*, (Chicago: The University of Chicago Press: 2008), s.6. Renkli Gençlik Enstitüsü, 1837 yılında Richard Humphreys tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin Pensilvanya Eyaleti'nin Philadelphia şehrinde kurulmuştur. Enstitü, Afrika kökenli gençlerin okul öğreniminde, mekanik sanatların çeşitli dallarında, ticarette ve tarımda eğitim vermek için oluşturulmuştur. Yıllar içerisinde önemli başarılar elde eden enstitü Afro - Amerikalı gençlerin eğitim başarısını ortaya koymuştur. Ebenezer Don Carlos Bassett, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti Bakanı olmadan önce, 1856 yılından itibaren on üç yıl boyunca enstitüde müdür olarak görev yapmıştır. Bassett, Enstitü programının entelektüel kalitesi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olmuş, pek çok öğrenci yetiştirmiştir. İlk Afro-Amerikalı ressamlardan olan Henry Ossawa Tanner da bu okulun mezunlarındandır. A Great Thing for our People: The Institute for Colored Youth in the Civil War Era, History of the Institute for Colored Youth, Erişim tarihi: 29.08.2022. https://exhibits.library.villanova.edu/institute-colored-youth/institute-history

[7] Harris& Molesworth, a.g.e s.7.

[8] Harris& Molesworth, a.g.e s.7.

ve babasının soyundan gelen eğitmen ve öğretmen zenginliklerinden gurur duymasını sağlamıştır. Alain Locke küçük yaşlardayken, henüz altı yaşındayken babası Pliny Locke vefat etmiştir.[9] Bu ölüm onu olduğu kadar annesini de derinden sarsmış ve Mary Locke yasını daha da fazla çalışarak tutmuştu. Alain Locke annesinin fedakârlıklarını karşılıksız bırakmayarak eğitiminde olağanüstü başarılar elde etmiş ve her zaman annesinin yanında olmuştur.

Locke'un eğitime önem veren bir soydan gelmesi ve öğretmen bir aileden gelmenin avantajını başarılarıyla ortaya koymuştur.[10] Üstün yetenekli bir öğrenci olan Locke, 1902'de Philadelphia Merkez Lisesi'nden sınıfının ikincisi olarak mezun olmuştur. Aynı yıl, Harvard Üniversitesi'ne onur derecesiyle girmiş ve burada okuyan birkaç Afro-Amerikalı lisans öğrencisinden biri olmuştur.[11]

Locke Harvard Üniversitesi'ne girmeden önce Philadelphia Pedagoji Okulu'na girmiş ve 1907'de hem edebiyat hem de felsefe dereceleriyle mezun olmuştur.[12] O, Harvard'da geçirdiği süre içerisinde Phi Beta Kappa Onur Topluluğu'na seçilmiştir. Aynı zamanda Locke, sıkı çalışma ve doğuştan gelen yeteneklerinin sonucuyla saygın bir burs olan Rhodes Bursu'nu kazanan

[9] Stewart, a.g.e. s.8.

[10] Alain Locke'un anne tarafından büyük büyükbabası Charles Shorter, bir on sekizinci yüzyıl siyahî başarı öyküsünün kahramanı olmuştur. 1812 Savaşı'nda, Philadelphia limanında bir İngiliz gemisini ele geçirmiş, Amerikalılara teslim ettiğinde şehirdekiler tarafından takdir kazanmıştır. Savaştan sonra, Shorter bir yelkenci olarak küçük bir servet biriktirmiş ve parasının çoğunu Absalom Jones ve Richard Allen tarafından 1787'de kurulan Hür Afrika Topluluğu Kütüphanesi için kitap satın almak için kullanmıştır. Stewart, a.g.e. s.16.

[11] Cristopher Buck, "Locke, Alain", Encyclopedia of African American History, s.225.

[12] Alain LeRoy Locke Biography, A&E Television Networks https://www.biography.com/scholar/alain-leroy-locke

ilk Afro-Amerikalı olmuştur.[13] Locke, Harvard'da *"felsefenin altın çağı"* diye adlandırılan dönemde Josiah Royce, George Herbert Palmer, Ralph Barton Perry ve Hugo Munsterberg tarafından verilen derslere katılma fırsatı yakalamıştır.[14] Bu süreçte Locke, geniş kapsamlı bir arkadaşlık çevresi oluşturarak dışlanmaların azalmasını hedeflemiştir. Bu davranış onun kendini göstermesini ve saygı görmesini sağlamıştır.

Locke, Harvard yıllarını *Niagara Hareketi* öncülerinden olan ve Harvard'da doktora yapan ilk Afro-Amerikalı W.E.B Du Bois ile aynı yıllarda geçirmiş olsa da o hiçbir zaman diplomatik birliklere veya Niagara Hareketine katılmamış fakat bu ırksal mücadele içten içe bilinçli veya bilinçsiz olarak onun ruhuna işlemiştir.[15]

---

[13] Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, First published. Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/ . Rhodes Bursu, 1902 yılında kurulan dünyanın en eski lisans bursudur. Öğrencilerin Oxford Üniversitesi'nde eğitim görmeleri için verilen bu burs dünyanın en prestijli uluslararası ödülüdür.

[14] Lonard Harris, *The Philosophy of Alain Locke-Harlem Renaissance And Beyond*, (Philadelphia: Temple Unıversıty Press), s.4. Josiah Royce, Harvard Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır ve Amerika idealizminin kurucularındandır. Robinson, Daniel Sommer, *The Self and the World in the Philosophy of Josiah Royce.* (Christopher Publishing House:1968), s. 9 Geroge Herbert Palmer, Harvard Üniversitesi profesörü, bilim adamı ve yazardır. American Academy of Arts and Sciences "George Herbert Palmer (1842-1933)". *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*, (Metcalf and Company:1935). p. 533. Ralph Barton Perry, Amerikan pragmatik felsefesinde yeni gerçekçilik okulunun kurucusu olarak tanınan Amerikalı eğitimci ve filozoftur. Ralph B. Perry, *The Moral Economy*, (Charles Scribner:1909). s. 248–256. Hugo Münsterberg, Alman-Amerikalı bir psikologdur ve uygulamalı psikolojinin önde gelen isimlerindendir. B. R Hergenhahn,. *An introduction to the history of psychology*, (Belmont, Calif.: Wadsworth:2000), s. 347.

[15] Stewart, a.g.e. s.52. Niagara Hareketi, suç, ekonomi, din, sağlık ve eğitim konularını ele alan, W.E.B. tarafından organize edilen bir sivil haklar grubudur. Adını Niagara Şelalesinin yanında yaptıkları toplantıdan almıştır. Christensen, Stephanie, Niagara Hareketi (1905-1909). BlackPast.org , 2007, Erişim tarihi: 29.08.2022.

Locke'un Harvard'da geçirdiği dönem, ilk defa evden uzak kaldığı, geniş kitlelere ulaştığı, önemli ölçüde özsaygısını kazandığı ve çeşitli fikirlerle karşılaştığı bir dönem olmuştur. Aynı zamanda ilk kez ona egemen sınıfın kültürel fikir ve değerlerinin dünyasına giden yolu gösterebilecek öğretmenlerle çalışabilme fırsatı sağlamıştır. Locke, her ne kadar evinden uzak kalsa da Cambridge, onun için yeni bir bölge olmamıştır. Burada Pedogoji Okulu'ndan ve Merkez Lisesi'nden bir kısmı ömür boyu dostu olacak olan birçok arkadaşı olması Harvard Üniversitesi'ne uyumunu kolaylaştırmıştır.[16]

Locke'un Harvard yıllarında, felsefe bölümünün altın çağını yaşadığı bir dönem olması ve bu dönemde çok sayıda etkili öğretmen ve eleştirmenin varlığı Locke'un bakış açısını oldukça zenginleştirmiştir. Locke'un entelektüel ilgiler açısından en önemli öğretmeni ve çalışmalarındaki en büyük destekçisi Hugo Münsterberg olmuştur.[17] Hocası onu yalnızca Oxford tezine değil, aynı zamanda 1910-1911'de Berlin Üniversitesi'ndeki yıllarına ve değer felsefesi anlayışıyla onu, ömür boyu sürecek bir ilgiye taşımıştır. Locke, 1907 yılında lisans derecesini aldıktan sonra, 1910 yılında başka bir BA derecesi aldığı Oxford Üniversitesi'ne girmiştir. Ertesi yıl Almanya'daki Berlin Üniversitesi'ne gitti.[18]

Locke Harvard'dan ayrıldığında arkasında yapılandırılmış bir sosyal yaşam bıraksa da Oxford'da bu sosyal yaşamı daha da genişletmiştir. Harvard'dan gelen arkadaşlıklar Locke'un Amerika ile İngiltere arasındaki kültürel mesafeyi kapatmasına yardımcı olmuştur. Yeni arkadaşlarının da Locke'u etkileyici bulması onun kısa zamanda hem sosyal hem entelektüel arkadaşlık

[16] Harris& Molesworth, a.g.e S.30.
[17] Harris& Molesworth, a.g.e s.32.
[18] Watson, E. (2007, January 18). *Alain Locke (1886-1954).* BlackPast.org. https://www.blackpast.org/african-american-history/locke-alain-1886-1954/

için aranan kişi olmasını sağlamıştır. Locke'a göre Oxford, bir bilginler topluluğu ve öğrenmenin sürdürülmesi için bir bilim-zanaat yeri olmuştur.

Oxford'da üç yıllık eğitimi sona erdikten sonra Locke, doktorasını Berlin Üniversitesi'nde okumaya karar vermiştir. 1910 ile 1911 yılları arasında onu meşgul eden estetik düşkünlük ile akademik disiplin arasındaki bir çatışma onun düşünce dünyasında aynı anda ilerlemiştir. Locke burada sanatsal sorularla boğuştuğu için hayal gücünü besleyen dersler almış ve modernist kültürün zorluklarını aşmayı amaçlamıştır. Fakat bu dönem Locke lisansüstü eğitimi için kararsızlıklar yaşadığı ve maddi açıdan da zorluklar çektiği dönem olmuş ve bu sebeple gelecekteki beklentileri konusunda belirsiz düşüncelere sahip olarak Avrupa'dan dönmüştür.[19] Locke'un Amerika'ya dönüşünün altında yatan birçok sebep vardır. Bunlardan bazıları onun ara vermeden uzun yıllar sürdürdüğü yüksek öğretim çalışmaları söylenebilir. Özellikle de dil alanında aldığı eğitim onu büyük ölçüde yıpratmıştır. Annesi ile arasındaki ilişki bağlarının güçlü oluşu düşünüldüğünde dönüş kararında annesinin sağlığının bozulmasının da çok büyük etkisi olduğu söylenebilir. [20]

Amerika'ya dönmeden önce Locke, 1911 yılında North American Review'da yayınlanan, ülkesi ve kültürü hakkında önemli görüşlerini yazdığı "*Amerikan Mizacı*" yazısı, Yeni Siyahi'nin ortaya çıkmasından önce yayınlanan en etkileyici makalesi olmuştur.[21]

En verimli dönemlerinde olan Locke 1915 yılında NAACP'nin (The National Association for the Advancement of Colored People: Ulusal Renkli İnsanların İlerlemesi Derneği) Howard bölümüne, ırk ve ırk ilişkilerinin bilimsel çalışması üzerine *"Irk*

[19] Harris& Molesworth, a.g.e s.99.
[20] Harris& Molesworth, a.g.e s.100.
[21] Harris& Molesworth, a.g.e S.101.

Temasları ve Irklar Arası İlişkiler: Irk Teorisi ve Pratiği Üzerine Dersler" başlıklı bir dizi konferans verdi.[22]

1911 ile Yeni Siyahî'nin ortaya çıktığı 1925 yılları arasında Locke kendisini, ırk mücadelesinin liderliğine hazırlamıştır.[23] Locke, Oxford ve Berlin'den kendisiyle birlikte bir modernizm akımı, kişisel özerkliğin yenilikçi farkındalığı ve seküler tarihsel bilinç duygusu getirmiştir.[24] Locke bu dönemde genellikle çok meşgul ve yoğun olmuştur. Ayrıca Locke bu dönemde Afro-Amerikalı olmanın ayrıcalığını her fırsatta vurgulamış ve bu farkındalık onu ilerleyen yıllarda iki büyük projeyi sürdürmeye yönlendirmiştir; ırk kavramının kapsamlı bir çalışması ve Harvard'da değerler konusunda doktora çalışması yapmak.

Locke, lisansüstü eğitimini tamamlamak için Harvard'a dönmeden önce Howard Üniversitesi'nde İngilizce öğretmiştir. 1918'de *"Değer Teorisinde Sınıflandırma Sorunu"* adlı tezini tamamlayarak felsefe alanında doktora derecesini almıştır. Locke, Harvard'a döndüğünde annesini de yanında götürmüş ve burada, Washington'daki dairesinde beraber yaşamışlardır. [25] Zarif, kültürlü ve okuyan bir kadın olan annesi Mary Hawkins Locke, 23 Nisan 1922 yılında Locke 37 yaşında iken vefat etmiştir. Annesinin ölümü Locke'un fikri mücadelesinin başlangıcı olmuş ve annesinin vefatından sonra Locke bir hareketin lideri olma yoluna girmiştir.

---

[22] Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, First published. Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/ .

[23] Harris& Molesworth, a.g.e S.62. Yeni Siyahî, Harlem Rönesansı sırasında popüler hale gelen ve daha açık sözlü bir haysiyet savunuculuğunu ve ırk ayrımcılığı uygulamalarına ve yasalara sessizce boyun eğmeyi reddetmeyi ima eden bir terimdir. Yeni Siyahî terimi, Alain LeRoy Locke tarafından The New Negro adlı antolojisinde popüler hale gelmiştir. A New African American Identity: The Harlem Renaissance, https://nmaahc.si.edu/explore/stories/new-african-american-identity-harlem-renaissance Erişim tarihi:29.08.2022.

[24] Harris& Molesworth, a.g.e. s.180.

[25] Stewart, a.g.e. s.7.

Locke, hem öğrencileri hem de meslektaşları tarafından ilgi çekici, yetenekli, erişilebilir ve beğenilen bir profesör olarak bilinmekteydi. Çalışmaları beşeri bilimler ve sosyal bilimlerdeki standart akademik disiplinleri aştığı için disiplinler arası bilimde öncü olmuştur. Locke ayrıca Howard'dayken ilerici, avangard ve bazılarının iddiasına göre ortodoks olmayan öğretim yöntemlerini benimsemiştir. Bu yöntemler kurumundaki daha geleneksel yönelimli meslektaşları ve yöneticileri tarafından bazen şüpheyle karşılanmıştır. Locke, 1953'te emekli olana kadar bu pozisyonda kalmıştır.[26]

Harlem Rönesansı veya Yeni Siyahî (The New Negro)

Afro-Amerikalılar arasında kültürel bir yenilik dönemi olan Harlem Rönesansı ilk siyahî sanatsal ve edebi harekettir. Diğer adıyla *"Yeni Siyahi Hareket (New Negro)"* olarak isimlendirilen bu hareket kültürel farkındalığı ve sanata dair üretkenliği ifade etmektedir. [27] Afro-Amerikalı sanatı ve edebiyatı 1920'ler ile 1930'ların başlarında Harlem şehrinde ortaya çıkmıştır. New York'ta hızla büyüyen Afro-Amerikalı topluluğundan doğmuş olan ve Amerika'daki siyah kültürünü şekillendiren Harlem Röneseansı, "Siyahî Rönesansı" olarak da anılmıştır. [28]

Harlem Rönesansı genellikle toplumun bir tür değişimi olarak kabul edilen ve Siyahîlerin edebiyat ve sosyal çalışmalarıyla birleşerek ırkçılığa karşı adalet istemeleri sonucu ortaya çıkmış olan bir harekettir. Bu dönemde sanatta, müzikte ve ekonomide yaşanan değişimler gibi pek çok farklı alanda yeni değişiklik meydana gelmiştir. Böylece Afro-Amerikalılar, 1920 ile

[26] Alain LeRoy Locke Biography, A&E Television Networks https://www.biography.com/scholar/alain-leroy-locke .

[27] Stewart, a.g.e. s.432.

[28] A New African American Identity: The Harlem Renaissance, https://nmaahc.si.edu/explore/stories/new-african-american-identity-harlem-renaissance Erişim tarihi:29.08.2022.

1930 arasında kendi kültürlerini oluşturmuşlardır. Aynı zamanda bu hareketin odak noktasının edebiyat ve sanat olması insanların bu hareketi modernist bir akım olarak görmesini sağlamıştır.

Güneyde Afro-Amerikalıların yoğun bir şekilde köle olarak kullanıldığı bilinmekteydi. Amerika İç Savaşı'nın sona ermesinden sonra resmiyette köleliğin kaldırılmasıyla ve Afro- Amerikalılara eşit haklar tanınmasıyla, onların siyasi eşitliğe, ekonomik gelişime ve kültürel özgürlüğe sahip olmaları hedeflenmiştir.[29] Bu süreçte kendilerine resmiyette verilmiş olan haklarını kullanmak istemeye başlayan Afro-Amerikalılar bir araya gelerek seçme ve seçilme haklarını talep etmişlerdir. Birçok beyaz tarafından her zaman haksız yere yargılandıklarını, hakarete uğradıklarını ve hayatlarının başlangıcından beri hak ettikleri değeri istediklerini belirtmişlerdir. Neticede linç, şiddet, tartışma, kavga, boykot, iftira, ceza ve tehditlere maruz kalmışlardır.[30] Bütün baskılara rağmen Afro-Amerikanlılar bu hareketi başarıyla ilerletmiş ve talep ettikleri hakların en azından bir kısmına sahip olmuştur.

Harlem'de hareketin adımlarını başlatan olay kölelikle ve Yeniden Yapılanma Dönemi ile mücadele eden Afro-Amerikalılar *"Büyük Göç (Great Migration)"* ile New York önde gelmek üzere diğer Kuzey şehirlerine taşınmasıyla başlamıştır. Harlem'den bloklar satın alan siyahî emlakçılar, 20. yüzyılın başlarında büyük göçle New York'a gelen yoksul güneylilere kiraladılar. Harlem bu dönemde yaklaşık 175 bin Siyahîye ev sahipliği

[29] Ümmet Kalfat, "Langston Hughes And The Importance Of Hıs Poetry In The Sense Of Racıal Dıscrımınatıon In Harlem Renaıssance," (Yüksek Lisans Tezi Kafkas Üniversitesi: 2014), s.35.
[30] Kalfat, a.g.m. s.35.

yaparak *"Amerika'nın Siyahi Başkenti"* olarak isimlendirilmiştir.[31] Harlem'de yalnızca yoksul olan siyahîler yoktu aynı zamanda sanatçılar, entelektüeller, yazarlar ve onlara maddi destek sağlayabilecek zengin siyahîler de vardı.

Yeni Siyahî hareketin ilk tarihsel misyonu, ekonomik kalkınma ve sosyal uyum olmuştur. Harlem Rönesansı'nın amacı, sanat, şiir ve müzik ile bir toplumu köle sınıfından alıp dünyanın en çok ilgisini çeken sınıfa koymaktır. Yeni Siyahî sanatçılar olarak isimlendirilen şair, müzisyen, ressam, heykeltıraş gibi kültür ve sanat alanından birçok isim Harlem'den dünyaya yayılmıştır. Sahip oldukları özgüven, mücadele ruhu, hareket için gerekli olan enerji ve üretkenlik onları kendilerini kendileri olarak dünyaya tanıtmalarında büyük rol oynamıştır.

Harlem Rönesansı'nın temeli büyük ölçüde *"The Souls of Black Folk"* adlı sosyolojik eseri ve 1909'da Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği'nin kuruluşundaki rolü ile tanınan Afro-Amerkalı tarihçi ve sosyolog W.E.B. Du Bois tarafından atılmıştır.[32]

Harlem Rönesansı her ne kadar büyük bir enerji ile başlasa da bulunduğu dönemde ne yazık ki siyahî-fobia devam etmekteydi ve bununla da baş etmeye çalışıyorlardı. Bu dönemin şairlerinden biri olan Langsto Hughes *" Ben de (I, too)"* şiirinde hem Harlem Rönesansının amacını hem de yaşadıkları ezilmişliği özetledi.[33]

---

[31] Hidayet Marsilya, "Dünyayı Isıtan Kara Güneş Harlem Rönesansı" , https://akilfikir.net/dunyayi-isitan-kara-gunes-harlem-ronesansi/ , 7.6.2022.

[32] Harris& Molesworth, a.g.e s.184. William Edward Burghardt Du Bois: tanınmış bir bilim adamı, editör ve Afro- Amerikalı aktivisttir. Du Bois, Ulusal Renkli İnsanların Gelişimi Derneği'nin (Amerika'daki en büyük ve en eski sivil haklar örgütü) kurucu üyesiydi. Du Bois, hayatı boyunca ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele etti. 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırk, siyaset ve tarih tartışmalarına, öncelikle ırk ilişkileri üzerine yazdığı yazılar ve tutkulu konuşmalarıyla önemli katkılarda bulundu.

[33] Hidayet Marsilya, "Dünyayı Isıtan Kara Güneş Harlem Rönesansı" , https://akilfikir.net/dunyayi-isitan-kara-gunes-harlem-ronesansi/ , 7.6.2022. Ümmet Kalfat, "Langston Hughes And The Importance Of Hıs Poetry In The

Ben de...
ben de Amerika'yı överim.
ben en esmer kardeşiniz.
misafirler geldiği zaman
mutfağa dehliyorlar yemekte beni.
ama ben buna gülüyorum
karnımı doyuruyorum güzelce
büyüyüp kuvvetleniyorum.
yarın
masanın başına geçip oturacağım
misafirler geldiği zaman
kimse cesaret edip de
"hadi sen mutfakta ye"
diyemeyecek.
bir hoş görüverecekler yanlarında beni
utanacaklar da..."[34]

Uzun bir sürecin sonucu olan Harlem Rönesansı Amerika'daki Afro-Amerikalı toplumunun yaşamında bir dönüm noktası yaşadığı, sanatsal ve kültürel mirasının entelektüel olarak tanındığı ilk dönem olmuştur. Bu dönem Afro-Amerikalılar için sancılı bir dönemdir. Bu dönemde birçok edebi ürün olmasına rağmen, böyle bir toplumsal harekete kıvılcım olan tek şey edebiyat değil, aynı zamanda topluluğun ürettiği müzik, şiir, heykel gibi birçok sanat dalı idi. Toplumu temsil eden kişiler, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan özgür bir sosyal hayata sahip olmayı amaçladı. Alain LeRoy Locke da, Harlem Rönesansının

Sense Of Racıal Dıscrımınatıon In Harlem Renaıssance" (Yüksek Lisans Tezi, Kafkas üniversitesi: 2014), s. 34.

[34] Langsto Hughes, https://www.poetryfoundation.org/poems/47558/i-too , 7.6.2022.

önde gelen temsilcilerindendir. Locke *"The New Negro"* adlı kitabıyla, siyahîleri haklarına ve köklerine sahip çıkmaya ve onunla gurur duymaya çağırmıştır.[35] Aynı zamanda Locke, siyahîleri sivil hakları ve özgürlükleri için mücadele etmeye davet etmiştir. Bu davet ile birçok Afro-Amerikalı şiir, yazı, resim, heykel, caz, blues, dans, edebiyat, tiyatro, opera, kabare ve bunun gibi farklı birçok yeteneklerini ortaya koydukları ve kendilerini ifade ettikleri bir dönem başlamıştır. Bu dönem Amerikan kültüründe bir devrim anlamına gelmektedir.

Locke, siyahîleri sanatsal etkinliklere yönlendirmiş ve onların tüm Amerikan topluluğu tarafından tanınmasını ve saygı görmesini hedeflemiştir. Afrika kültürünü inceledikten ve Batı medeniyeti üzerindeki etkilerini takip ettikten sonra, siyahî ressamları, heykeltıraşları ve müzisyenleri kendi kimlikleri için Afrika kaynaklarına bakmaya ve çalışmaları için malzeme ve teknikler keşfetmeye çağırmıştır. Siyahî yazarları, siyahî yaşamdaki konuları aramaya ve kendileri için yüksek sanatsal standartlar belirlemeye teşvik etmiştir.

Alain Locke, beyaz ve siyah sanatçıların şiir, deneme, oyun, müzik ve portrelerinden oluşan bir antoloji olan *"The New Negro"*nun 1925'te yayınlanması nedeniyle *"Harlem Rönesansının Babası"* olarak ilan edilmiştir.[36] Locke profesyonel bir filozof olmak için okumuş olsa da ırk konusundaki fikirleriyle, Harlem Rönesansı'nın bir estetikçisi olarak ve siyahi edebiyatının, dramasının, sanatının ve müziğinin taşıyıcısı ve öncüsü olarak ünlenmiştir. Bununla birlikte *"The New Negro"*nun ortaya çıkışından sonra, Locke'un itibarı sağlam bir şekilde yerleşmiştir. 1925- 1926 yıllarında ücretli izinli olduğu ve onu takip eden yıllarda 1926 -1927'de Fisk Üniversitesi'nde misafir profesörlük

[35] Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/ .
[36] Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/ .

yaptığı dönemde seyahat için kendisine bolca zamanı kalmıştır.[37] Bu dönemde Locke, Afro- Amerikalılar ve Afrika'nın kendisi hakkındaki fikirlerini daha da geliştirmiş ve Afrika sanatına olan bağlılığı daha da artmıştır. Afrika sanatıyla ilgili ilk yazısı, aslında *"The New Negro"*nun ortaya çıkmasından önce gelmiştir. Ancak onun bu konudaki faaliyetleri büyük ölçüde 1926 ile 1930 yılları arasında zirveye ulaşmıştır.[38]

Locke'un Rönesans hareketine ana katkısı, değerler, çeşitlilik ve ırk ilişkilerinin desteklenmesi ve vurgulanması olmuştur. Afro-Amerikalılara kültürel miraslarını kabul etmeleri ve tanıtmaları için fırsat sunarken, aynı zamanda daha geniş bir topluma entegre olma ve diğer etnik grupların adetlerini ve geleneklerini takdir etme çabasını göstermiştir.

Locke, Oxford ve Berlin'deki günlerinden gelen kimlik, grup kimliği, birlik olma inancı gibi düşünceleriyle görüşlerini şekillendirmiştir. Grup kimliği ve bireyin bu kimlikteki rolü, hayatı boyunca Locke'un dikkatini çekmiştir. Locke, diğerleri gibi modern olmanın kentleşmek ve bir kitle toplumu bağlamında sosyalleşmek anlamına geldiğini biliyordu. Aynı zamanda Locke, Amerikan yaşamındaki özgürlük ve adaleti Afro-Amerikalıların kültürüne dayandırmış ve sık sık Afro-Amerikalı kültürel olarak beyazlarla eşit olmaya çalışmak için ödedikleri bedele değinmiştir.

Harlem Rönesansı Locke için bir modernizm aynı zamanda geçmişten bir kopuş, modernin kalbine yakın olan bir seküler tarihsel bilinç duygusunun başka bir yolu anlamına geliyordu. Harlem, Locke'un çok iyi bildiği bir yerdi ve yeni ırk başkentinin toplumsal enerjileri canlı ve karmaşıktı. *"The New*

[37]Harris& Molesworth, a.g.e s.220.
[38] Harris& Molesworth, a.g.e s.227.

Negro" adlı antolojinin kültürel etkisi, modernist kültürün beslediği bilinç ve deneyimin ardından dallanıp budaklanmıştı. Locke hem aile geşmişi hem de aldığı eğitimlerle neredeyse yirmi yıldır bu rönesans için hazırlanmıştır. Bu hazırlığı siyahî insanlar için kullanılabilir bir geçmiş oluşturmak istemiş ve bu geçmiş, en basit anlamıyla, bir estetik malzeme kaynağı ve daha karmaşık bir şekilde, tarihsel ağırlık ve sosyal gelişim yoluyla ırksal kimliği ölçmenin bir yolu haline gelmiştir.

Açıklık, özerklik, yenilik, deneysellik, türlerin ve disiplinlerin sınırlarının ötesinde düşünme ve deneyimleme yeteneği: Tüm bunlar, Locke'un ilk başladığı günden bu yana yazılarının ve düşüncesinin bir parçasıydı. Harlem, Locke'un modernist beyanının hem metaforu hem de kanıtı olmuştur. Locke, yazarlık kariyerinde kitaplar, şiirler, oyunlar ve bazı durumlarda müzik yazmıştır. Irklar ve sosyal sınıflar, biyografiler ve diğer kitap türleri hakkında romanlar ve kitaplar kaleme almıştır. 1930'larda Associates in Negro Folk Education'da siyahîlerin kültürel başarılarına ilişkin olan *"Bronze Booklet"* serisini düzenlemiştir.[39]

Locke'un her ne kadar kendisi için belirlediği, eğitimci, editör ve yazar gibi üç rol olsa da yaşamının son yirmi yılı boyunca sürekli olarak bir ırk lideri pozisyonunda kalmayı sürdürmüştür. Her yıl eğitim, kültür ve ırk meseleleri üzerine bir dizi makale yayınlamış ve aynı zamanda Afro-Amerikalı yazarlar tarafından yılın kitaplarını incelemiştir. Harvard'da felsefe dersleri vermeye devam etmiş, aynı zamanda oradaki öğrencilerle ve ülke çapındaki dinleyicileriyle eğitimin amaçları hakkında konuşmaya devam etmiştir. Siyasi ve toplumsal bilinci hiçbir zaman kırılmamış ve basın ve yayın aracılığıyla birçok konuyla

[39] Alain LeRoy Locke Works, https://www.britannica.com/biography/Alain-Locke , Erişim tarihi 7.6.2022.

müdahale etmeye çalışmıştır. Ulusal bir izleyici kitlesini korumak aynı zamanda birçok eyalette, özellikle siyahî üniversitelerde ve çoğu Afro-Amerikalıların statüsünü iyileştirmeyle ilgilenen çeşitli derneklerin yıllık toplantılarında dersler vermiştir.

Locke'un 1942 yılında iki makalesi yayınlanmıştır. Bu iki makale, "*When Peoples Meet: A Study in Race and Culture*" ve *"Who, and What, Is Negro?"*. Aynı zamanda Locke, Amerikalılar Arası Sanatsal ve Entelektüel İlişkiler Komitesi için değişim profesörü olarak Haiti Kamu Eğitim Bakanlığı himayesinde *"Zencilerin Amerika Kültürüne Katkısı"* başlıklı bir dizi konferans vermiştir. [40]

1953 yılında Howard Üniversitesi'nden emekli olduktan sonra New York'a taşınan Locke, 1954 yılına geldiğinde, çalışmalarına devam ederken bir yandan da artan kalp rahatsızlıklarıyla mücadele etmiştir. Arkasında güçlü bir entelektüel birikim bırakması ve her zaman ırkı için yaptığı mücadelesi ile anılacak olan Locke, 6 aylık bir sürede hastalığıyla mücadele ederken 1954 yılında hayatını kaybetmiştir.

[40] Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, First published. Alain LeRoy Locke, Standford Encyclopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022 https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/ .

KAYNAKÇA

_HARRIS Leonard,(1989), *The Philosophy Of Alain Locke Harlem Renaissance And Beyond,* (Philadelphia: Temple University Press).

_CARTER Jacoby Adeshei,(2016), *African American Contributions to the Americas' Cultures A Critical Edition of Lectures by Alain Locke*, (New York: Palgrave Macmillan).

_MOLESWORTH Charles, (2012), *The Works of Alain Locke*, (New York: Oxford University Press).

_JONES Mack H.,(2013) *Black reconstruction in America : toward a history of the part of which Black folk played in the attempt to reconstruct democracy in America, 1860-1880 / W. E. B. Du Bois,* (New Jersey: Harcourt, Brace and Co.)

_HARRİS Leonard & MOLESWORTH Charles, (2008), *Alain L. Locke Biography of a Philosopher,* (Chicago: The University of Chicago Press).

_STEWART Jeffrey C., (2018), *The New Negro The Life Of Alain Locke*, (New York: Oxford University Press).

_RUBİN Derek ve VERHEUL Jaap, (2009), *The Making of the New Negro Black Authorship, Masculinity, and Sexuality in the Harlem Renaissance*, (Amsterdam: Amsterdam University Press).

_GLASRUD Bruce A. ve WİNTZ Cary D., (2012), *The Harlem Renaissance In The American West - The New Negro's Western Experience,* (New York: Routledge Press).

_KALFAT Ümmet, "Langston Hughes And The Importance Of His Poetry In The Sense Of Racial Discrimination In Harlem Renaissance" Yüksek Lisans Tezi, Kafkas üniversitesi, 2014.

_BEYDE Harun, "Analysing The Poetry Of Langston Hughes In The Sense Of Harlem Renaissance And Jazz Music", Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2019.

_Carter, Jacoby Adeshei, "Alain LeRoy Locke", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2012/entries/alain-locke/>.

_Alain LeRoy Locke, Standford Encylopedia of Philosophy, Erişim tarihi: 7.9.2022. https://plato.stanford.edu/entries/alain-locke/

_Alain LeRoy Locke Works, Erişim tarihi 7.6.2022. https://www.britannica.com/biography/Alain-Locke

_BUCK, Cristoper, Locke, Alain, Encyclopedia of African American History, (Oxford University Press)

_Watson, E. (2007, January 18). *Alain Locke (1886-1954)*. BlackPast.org. Erişim tarihi: 7.6.2022. https://www.blackpast.org/african-american-history/locke-alain-1886-1954/

_Alain LeRoy Locke Biography, A&E Television Networks, Erişim tarihi: 7.6.2022. https://www.biography.com/scholar/alain-leroy-locke .

_MARSİLYA, Hidayet , "Dünyayı Isıtan Kara Güneş Harlem Rönesansı", Erişim tarihi:7.6.2022. https://akilfikir.net/dunyayi-isitan-kara-gunes-harlem-ronesansi/ .

_Langsto Hughes, " I, too" Erişim tarihi: 7.6.2022. https://www.poetryfoundation.org/poems/47558/i-too .

_A Great Thing for our People: The Institute for Colored Youth in the Civil War Era, History of the Institute for Colored Youth, Erişim tarihi: 29.08.2022. https://exhibits.library.villanova.edu/institute-colored-youth/institute-history

_Christensen, Stephanie, Niagara Hareketi (1905-1909). BlackPast.org . Erişim tarihi:29.08.2022.

_A New African American Identity: The Harlem Renaissance, https://nmaahc.si.edu/explore/stories/new-african-american-identity-harlem-renaissance Erişim tarihi:29.08.2022.

NOBLE DREW ALİ (1886 - 1929)

Rumeysa Nur KAYA

Noble Drew Ali, 8 Ocak 1886 yılında Timothy Drew adıyla Kuzey Caroline, Simpson Buck'da Cherokee bir anne ve "Mağribi" bir babanın çocuğu olarak dünyaya geldi.[1] Birçok Afro-Amerikalı gibi Drew de, az bir eğitim aldı. 16 yaşına geldiğinde deniz ticaretine katılarak, dünyanın farklı bölgelerine seyahat etme fırsatı buldu.[2] Yine Drew'in sirk sihirbazı olarak sahne aldığı ve dünyanın farklı bölgelerine bu şekilde seyahat ettiği bilgisi de bulunmaktadır.[3] Yapmış olduğu bu seyahatlerde, Orta

[1] Edward E. Curtis IV, *Islam in Black America: Identity, Liberation, and Difference in African-American Islamic Thought* (Albany: State University of New York Press, 2002), 47.

[2] Richard Brent Turner, "Noble Drew Ali (1886-1929), Religious Leader", *Encyclopedia* (Erişim 05 Şubat 2022).

[3] Robert Fay, "Ali, Noble Drew", *Africana: The Encyclopedia of the African and African American Experience*, ed. Anthony Appiah - Henry Louis Gates (Oxford: Oxford University Press, 2005), 1/170.

Doğu'yu da ziyaret ettiğini ve Mekke ziyareti esnasında Suudi Arabistan'ın kurucu kralı olan Abdulaziz bin Suud'dan "Ali" unvanını aldığını iddia etti.[4]

Drew, Afro-Amerikalıları Avrupalı Amerikalılar tarafından verilen ırk etiketlerini reddetmeye ve kendilerini tanımlamaya çağırdı. Buna yönelik çalışmalar yapmaya başlayan Drew, Afro-Amerikalıların Afrikalı olmalarından ziyade, Asyalı olduklarını savundu. Afro-Amerikalılar için geliştirmiş olduğu soy haritasına göre onların gerçek vatanı Fas'tı ve bu yüzden kendilerine "Moors"[5] denmeliydi. Yaptığı bu çalışmalara göre, 1775'te başlayan Amerikan Devrimi'nden önce Afro-Amerikalılar, Moors olarak milliyetlerinin bilincindeydiler. Ancak Kıta Kongresi onları, bu kimliklerinden çıkmaya zorlamış ve zenci, renkli ve Etiyopyalı ilan ederek, 1779 yılında onları köleliğe zorlamış, Moors kimliklerinden ayırmıştı.[6]

1913 yılında yirmi yedi yaşındaki Drew, Newark, New Jersey'de, "Canaanite Temple" (Kenan Tapınağı)'ı kurdu. Bazı kaynaklara göre, Moorish Science Temple'ın kuruluş tarihi olarak da kabul edilen bu tarih, Moorish Science Temple dışındaki kaynaklar tarafından doğrulanamamaktadır. Bu konuda I. Dünya Savaşı esnasında ve hemen sonraki yıllarda Moorish Science Temple'ın faaliyetleri hakkında herhangi bir rapor bulunmaması iddiayı destekler niteliktedir.[7] 1920'li yıllara gelindiğinde, Drew, hareketin adını birkaç kez değiştirmiş[8] ve nihayetinde hareket bugün

[4] Edward L. Queen, "Drew, Timothy (Noble Drew Ali)", *Encyclopedia of American Religious History*, ed. Edward L. Queen vd., Facts on File library of American history (New York: Facts on File, 2001) (BL2525 .Q44 2001), 1/198.

[5] *'Moors'* kelimesinin Türkçe'ye *'Mağribi'* olarak çevrildiği görülmektedir. Ayrıca geçmişte, günümüzde İspanya ve Portekiz topraklarına denk gelen topraklarda yaşamış olan Müslüman halka verilmiş bir isim olduğu bilinmektedir. Günümüzde bu kelimenin İspanyolcada zaman zaman Faslıları tanımladığına rastlanılmaktadır. (Bkz. The Editors of Encyclopedia Britannica, "Moor", *Encyclopedia Britannica* (Erişim 13 Mart 2022).

[6] Queen, "Drew, Timothy (Noble Drew Ali)", 1/198.

[7] Curtis IV, *Islam in Black America*, 47.

[8] Turner, "Noble Drew Ali (1886–1929), Religious Leader".

bilinen Moorish Science Temple of America ismini almıştır. 1920'lerin ortalarında, hareket, Amerika'nın farklı şehirlerine yayılmıştı ve tapınaklar kurulmaya başlanmıştı. Detroit, Pittsburgh, Philadelphia, New York bunların bazılarıydı. 1925 yılında Drew, hareketin merkezini Chicago'ya taşıyarak, faaliyetlerini buradan sürdürmeye devam etmiştir. Drew'in hareketin lideri olduğu dönemde üye sayısının 30 bini aştığı tahmin edilmektedir.[9] Bu harekete üyelik için iki şart aranıyordu. İlki 'Moors' kimliğini kabul etmek ikincisi ise bir dolarlık bir katkı sağlamaktı.[10]

Drew, kendisinin Allah'ın bir peygamberi olduğuna ve nasıl ki Muhammed peygamber kendi zamanında Araplara uyarıcı olarak geldiyse, kendisinin de Amerika'daki Asyalılara uyarıcı olarak geldiğine bu şekilde hizmet etmesinin kaderi olduğuna inanmıştı.[11] Onun ezoterik manevi felsefesi tek bir kaynaktan beslenmiyordu. Drew felsefesini İslamî, Hıristiyan ve Mason kaynaklarından inşa etmiş özellikle Shriners örgütünden yararlanmıştı.[12] O; İsa, Muhammed, Konfüçyüs, Buda ve Zerdüşt dahil tüm peygamberlerle aynı çizgide olduğunu söyledi.[13] Drew, takipçilerinin Moorish Science Temple'nin inançlarını İslam ile karıştırmamaları için 63 sayfadan oluşan Holy Koran of Moorish Science Temple of America'yı kaleme almıştır. Eserin bir diğer ismi de Circle Seven Koran'dır. Ancak bu eserin, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Aslında bu eserdeki birçok bölüm de, spiritüalist Levi Dowling tarafından

[9] Mark Lane, "Noble Drew Ali", *Contemporary Black Biography*, ed. Derek Jacques vd. (Detroit, Mich.: Gale, 2012), 100/105.
[10] Fay, "Ali, Noble Drew", 1/170.
[11] Jane I. Smith, *Islam in America / Jane I. Smith* (New York, NY: Columbia University Press, 2010), 80.
[12] Tammy Heise, "Ali, Noble Drew (Timothy Drew)", *Encyclopedia of Muslim-American History*, ed. Edward E. Curtis IV, Facts on File library of American history (New York: Facts on File, 2010) (E184.M88 E53 2010), 1/44.
[13] Edward L. Queen, "Moorish Science Temple", *Encyclopedia of American Religious History*, ed. Edward L. Queen vd., Facts on File library of American history (New York: Facts on File, 2001) (BL2525 .Q44 2001), 2/415.

yazılmış olan The Aquarian Gospel of Jesus the Christ kitabından birebir kopyalanmıştır.[14]

Hareket, 1920'lerin sonlarında hızla genişledi. Drew, işleri kolaylaştırmak ve çıkabilecek sorunları önlemek adına hareketin yönetiminde birkaç ismi görevlendirdi. Ancak bu tedbirler işe yaramadı çünkü Drew, görevlendirdiği isimlerden bazılarının hareket içerisinde yolsuzluk yaparak zenginleştiklerini öğrendi. Bunun üzerine onları uyararak yaptıkları bu işe son vermelerini istedi.[15] Yaptığı çağrılar cevapsız kalınca Drew, kontrolü yeniden ele geçirmek için işletme müdürü olan Claud D. Greene'i kovdu. Kendisinin de Chicago'da olmadığı bir zamanda 1929 yılında, Greene öldürüldü, ancak Drew cinayetten dolayı tutuklandı. Drew, 10 bin dolar kefaletle üç hafta sonra serbest bırakıldı, birkaç hafta sonra, 20 Temmuz 1929'da dairesinde gizemli bir şekilde ölü bulundu.[16] Yaygın inanışa göre, Drew'in hapiste uygulanan şiddet sonucu hayatını kaybettiğine inanılırken başka bir görüşe göre Drew, hareket içindeki muhalifler tarafından öldürülmüştür.[17]

Drew'in 1929 yılındaki ani ölümü, hareket içerisinde bölünmelere yol açtı. Liderlik iddiasında bulunanlar hiçbir zaman Drew kadar etkili olamadılar ve hareket bugün de, küçük gruplar halinde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Drew'in vizyonu Afro-Amerikan kültürü üzerinde geniş bir etki oluşturdu. Ki kendisinden sonra gelen hareketlerden olan Nation of Islam (İslam Milleti)'ın kurucularından W.D. Fard ve Elijah Muhammad'in de Moorish Science Temple'ın üyelerinden olduğu söylenmektedir.[18] Bugün faaliyetlerine küçük bir dernek olarak devam eden hareket, üyeleri Afro-Amerikalı olmasına rağmen,

[14] Queen, "Drew, Timothy (Noble Drew Ali)", 1/198.
[15] Quinton H. Dixie, "Noble Drew Ali", *Encyclopedia of African-American Culture and History: The Black Experience In The Americas*, ed. Colin A. Palmer (Detroit: Thomson Gale, Macmillan Reference USA, 2006), 4/1654-1655.
[16] Heise, "Ali, Noble Drew (Timothy Drew)", 1/44.
[17] Queen, "Drew, Timothy (Noble Drew Ali)", 1/198.
[18] Lane, "Contemporary Black Biography. Volume 100", 100/106.

kendini Asyalı gören herkese açıktır. Liderler, şeyh olarak adlandırılırken, üyeler, kardeş olarak isimlendirilmektedir. Ayrıca tapınakta, erkekler geleneksel olarak fes giyerlerken, kadınlar ise başörtüsü takıp uzun elbiseler giyerler. Üyelerin alkol ve uyuşturucudan uzak durması istenmekle beraber zaman zaman kafein almamaları da şiddetle tavsiye edilmektedir.[19] Hareket 1986 yılında, Fas'ın Amerika Birleşik Devletleri büyükelçisi tarafından Fas'la aralarında bulunan İslami bağlar nedeniyle resmi olarak tanınmıştır.[20]

Noble Drew Ali'nin Düşünce Yapısı

Yirminci yüzyılın başları, Afro-Amerikalılar için sosyal yerlerinden edilme, ekonomik mahrumiyet ve ulusal kimlik özlemi çektikleri bir dönemdi. Bu dönemde Afro-Amerikalıların kimliklerini bulmalarına yardımcı olmayı hedefleyen birtakım hareketler ortaya çıktı. Marcus Garvey'in kurmuş olduğu Universal Negro Improvement Association (UNIA), Afrika anavatanına, Liberya'ya dönüşü savunan Amerikan bağlamı dışında kimlik arayan bir hareketti. Noble Drew Ali'de Garvey'in hareketinden etkilenen Afro-Amerikalı liderlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.[21] Ancak Drew'in, Garvey'in hedeflerinin hepsini savunduğunu söylemek mümkün değildir. Beryl Satter, Garvey'in hedeflerini, 'Afrika kökenli tüm halklarda birleşik ırk bilinci uyandırmak', 'Afrika'da yenilenmiş bir zenci uygarlığın kurulmasına ev sahipliği yapacak ve her yerde zencilerin haklarını savunacak zencilerin yönettiği bir ulus kurmak.' şeklinde belirtmiştir. Garvey'e göre, zenciler bir kurtuluş arıyorsa bu ancak kendilerine güvenmeleri ve dünyevi gücü toplamalarıyla mümkün olacaktı.[22] Drew'in Garveyizm ile en direkt bağlantısı, Garvey'i kendi kurtuluş mesajının habercisi olarak görmesinden

[19] Smith, *Islam in America / Jane I. Smith*, 80.
[20] Turner, "Noble Drew Ali (1886-1929), Religious Leader".
[21] Smith, *Islam in America / Jane I. Smith*, 80.
[22] Curtis IV, *Islam in Black America*, 49.

kaynaklanıyordu. Drew, yazmış olduğu Holy Koran'ın 48. bölümünde[23] "Marcus Garvey'in, tanrı tarafından bir uyarıcı ve öncü olarak gönderildiğini ve bununla yeryüzünü gelecek olan peygambere, yani kendisine hazırlamakla görevlendirildiğini" ifade etti. Drew'e göre Garvey, zenci Musa değildi, o, insanları yeni bir Mesih'in gelişine hazırlayan Vaftizci Yahya'ydı. Drew, mesajının, Garvey'in mesajından farklı olduğunu ifade etti.[24]

Drew, kendisinin hazırlamış olduğu soyağacında, İsa'nın Moors soy kütüğünün atası olduğunu iddia ederek, Mesih'in anlamını da yeniden yorumlamıştır. Holy Koran'da da belirttiği üzere "İsa, eski Kenanlıların ve Moablıların ve Afrika'nın sakinlerinin kanındandı. Halkını kurtarmak için gelmişti, ancak Roma, O'nu çarmıha gerdi."[25] Drew, İsa'yı, öğretileri kilise tarafından ihanete uğramış bir pan-Asya peygamberi olarak görmüş ve Romalılar tarafından kurulan Hıristiyanlığın İsa'nın mesajıyla çok az ilgisi olduğunu söylemiştir.

Ayrıca Drew, Moors'un bozulmasındaki tek suçlunun, 'soluk benizliler' olmadığını savunmuştur.[26] Drew, Moors'un kendi aralarındaki ahlaki ve ulusal gerilemenin zencilerin köleleştirilmesine neden olduğunu söyledi. "Anne ve babalarının ilkelerini onurlandırmayıp, Avrupa tanrılarının peşine takıldıkları için onlar, milliyetlerinden sıyrılmış ve 'zenci, siyah ve renkli' olarak adlandırılmışlardı."[27] Drew, zencilerin miraslarına ve yükümlü-

[23] Drew Ali, *The Holy Koran of the Moorish Science Temple of America* (Place of publication not identified: publisher not identified, 2014), 59. "... who was divinely prepared by the great God-Allah and his name is Marcus Garvey, who did teach and warn the nations of the earth to prepare to meet the coming Prophet ..." (48:3).

[24] Curtis IV, *Islam in Black America*, 51.

[25] Ali, *The Holy Koran of the Moorish Science Temple of America*, 57. "Jesus himself was of the true blood of the ancient Cannanites and Moabites and the inhibitants of Africa. Seeking to redeem His people in those days from the pressure of the pale skin nations of Europe, Rome crucified Him according to their law." (46:2-3).

[26] Curtis IV, *Islam in Black America*, 55.

[27] Ali, *The Holy Koran of the Moorish Science Temple of America*, 59. "... due to the fact that they honored not the creed and principles of their forefathers.

lüklerine sadık kalmayarak en korkunç kadere maruz kaldıklarını söyledi, çünkü onlar kim olduklarını bilmiyorlardı ve zalimler tarafından kendilerine verilen etiketleri kabul etmişlerdi.[28] Ayrıca Drew, insanların sadece 'kendi türleri' içerisinde uyum içinde yaşayabilmelerinin mümkün olduğunu savundu ve bunu Holy Koran'ın 46. bölümünde "Bu modern günlerde dünyadaki tüm uluslar barışı arıyor, ancak barışı elde etmenin tek gerçek ve ilahi bir yolu var. Bu; sevgi, gerçek, barış, özgürlük ve adaletin evrensel olarak tüm uluslara, tüm ülkelerde öğretilmesidir."[29] şeklinde ifade etti. Drew, tüm insanları birbirine bağlayan evrensel değerler olsa dahi kişinin yalnızca kendi ulusal grubunun inancına bağlı kalmasıyla tüm bunları öğrenebileceğini iddia ediyor gibiydi. Asyalıların 'ilahi kökenli' olduğunu söylerken beyazların kökeni hakkında bir şey söylemedi. Ancak Drew'in bu konuya ne kadar inandığı ise muğlaklığını korumaktadır çünkü Holy Koran'da bu konuyu açıklığa kavuşturmamıştır.[30]

Drew, Holy Koran'da ayrıca hareket üyelerinin nasıl bir profile sahip olmaları gerektiğini de belirtmiştir. Erkekler, eşlerini seçerken özenli olmalı ve onlara iyi davranmalıydı. Kadınlar, itaatkâr, çalışkan ve alçakgönüllü olmalıydı. Çocuklar ise her daim anne ve babalarına saygılı olmalıydı. Kıskançlık, kibir, baskı, aldatma ve cehaletten kaçınarak insanların iyi birer vatandaş olabileceklerini söyledi.

Drew'e göre Afro-Amerikalıları kurtuluşa götüren yol beyazlardan ayrılmaları, orijinal kimliklerini tekrar kazanmaları, kendi ilahi köklerini kavramaları ve iyi bir ahlaka sahip olmaları ile tamamlanacaktır.[31]

That is why the nationality of the Moors was taken away from them 1774 and the Word negro, black and colored ..." (47:16-17).

[28] Curtis IV, *Islam in Black America*, 55.

[29] Ali, *The Holy Koran of the Moorish Science Temple of America*, 57. "All nations of the earth in these modern days are seeking peace, but there is but one true and divine way that peace may be obtained in these days and it is through Love, Truth, Peace, Freedom and Justice being taught universally to all nations, in all lands." (46:9).

[30] Curtis IV, *Islam in Black America*, 55-56.

[31] Curtis IV, *Islam in Black America*, 60-61.

KAYNAKÇA

Ali, Drew. *The Holy Koran of the Moorish Science Temple of America*. Place of Publication Not Identified: Publisher Not Identified, 2014.

Curtis IV, Edward E. *Islam in Black America: Identity, Liberation, and Difference in African-American Islamic Thought*. Albany: State University of New York Press, 2002.

Dixie, Quinton H. "Noble Drew Ali". *Encyclopedia of African-American Culture and History: The Black Experience In The Americas* (2.ed). ed. Colin A. Palmer. C. 4. Detroit: Thomson Gale, Macmillan Reference USA, 2006.

Fay, Robert. "Ali, Noble Drew". *Africana: The Encyclopedia of the African and African American Experience*. ed. Anthony Appiah - Henry Louis Gates. C. 1. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Heise, Tammy. "Ali, Noble Drew (Timothy Drew)". *Encyclopedia of Muslim-American History*. ed. Edward E. Curtis IV. C. 1. Facts on File library of American history. New York: Facts on File, 2010. E184.M88 E53 2010.

Lane, Mark. "Noble Drew Ali". *Contemporary Black Biography*. ed. Derek Jacques vd. C. 100. Detroit, Mich.: Gale, 2012.

Queen, Edward L. "Drew, Timothy (Noble Drew Ali)". *Encyclopedia of American Religious History* (Rev. ed). ed. Edward L. Queen vd. C. 1. Facts on File library of American history. New York: Facts on File, 2001. BL2525 .Q44 2001.

Queen, Edward L. "Moorish Science Temple". *Encyclopedia of American Religious History* (Rev. ed). ed. Edward L. Queen vd. C. 2. Facts on File library of American history. New York: Facts on File, 2001. BL2525 .Q44 2001.

Smith, Jane I. *Islam in America / Jane I. Smith*. New York, NY: Columbia University Press, 2nd ed., 2010.

Turner, Richard Brent. "Noble Drew Ali (1886–1929), Religious Leader". *Encyclopedia*. Erişim 05 Şubat 2022. https://www.encyclopedia.com/religion/legal-and-political-magazines/noble-drew-ali-1886-1929-religious-leader

MARCUS GARVEY – Siyah Musa (1887-1940)

Nadide DOĞRU

Çocukluk ve Gençlik yılları

Marcus Mosiah Garvey, 17 Ağustos 1887'de St. Ann's Bay Jamaika'da, Malchus Garvey ve Sarah Jane Richards'ın çocuğu olarak dünyaya geldi.[1] Garvey'in baba tarafından büyük büyükbabası köleliğin Jamaika'da kaldırılmasından önce doğmuştu. İrlanda kökenli olan soyadları, ailesinin eski köle soylarından gelmekteydi.[2] Babası bir taş ustasıydı, annesi ise bir çiftçinin kızı ve hizmetçiydi.[3] Ailesi, babasının yaptığı iş dolayısıyla diğer çiftçi

[1] Edmund David Cronon, *Black Moses: The Story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association* (Madison: University of Wisconsin Press,1955), 4.

[2] Colin Grant, *Negro with a Hat: The Rise and Fall of Marcus Garvey* (London: Jonathan Cape,2008),168.

[3] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 8-9.

ailelerin çoğundan zengindi.[4] Ancak babası para konusunda oldukça savurgandı, bu yüzden ailesini zor durumda bırakarak sahip oldukları arazilerin çoğunu borçlarını ödemek uğruna kaybetti.[5] Babası Malchus'un bir kitap koleksiyonu vardı ve kendini geliştiren biriydi. Bazen yaşadıkları yerdeki Wesleyan[6] kilisesinde hizmet ediyordu.[7]

Garvey, 14 yaşında adanın başkenti olan Kingston'a gitmek için doğduğu yerden ayrılana kadar yerel bir kilise okuluna gitti. Sonraki konuşmalarında "okulda beyaz arkadaşları olduğunu ve ırk duygusunun ne olduğunu hiç bilmediğini" söyleyecekti.[8] Aynı zamanda 1901'de, yerel bir matbaacı olan vaftiz babasının yanına çırak olarak verildi.[9] Okula gitmediği zamanlarda amcasının çiftliğinde çalışıyordu. 1905'te Kingston'a taşındı ve burada matbaa işine devam etti. Şehirde bir şirketin baskı bölümünde işe girdi ve hızlıca terfi alarak oradaki ilk Afro-Amerikalı ustabaşı oldu.[10] Kız kardeşi ve annesi yanına taşındı, fakat Ocak 1907'de Kingston'da büyük bir deprem meydana geldi ve şehrin çoğu harabeye döndü. Annesi bir süre dışarda yaşamak zorunda kaldı ve sonraki yıl içerisinde vefat etti. Annesinin ölümünün, Garvey'in dini düşüncesini etkileyip etkilemediği belirsiz olmakla beraber, bu olayın ardından Katolik olduğu bilinmektedir.[11]

Hayatının bundan sonraki kısmında, haklarını aramak konusunda daha kararlı olacaktı. 1908 yılında, çalıştığı yerdeki bir

[4] Wilson S. Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal" *The Black Scholar* 4/3 (1972), 38-49.
[5] Cronon, *Black Moses*, 8.
[6] Türkçe'ye "Metodist Kilise" olarak çevrilmiş olan bu düşünce sistemi 18 yy'da ortaya çıkmış olup, Protestanlık mezhebine bağlıdır.
[7] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 38.
[8] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 39.
[9] Tony Martin, *Marcus Garvey: Hero* (Majority Press: 1983), 10.
[10] Cronon, *Black Moses*, 12.
[11] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 18.

işçi grevinde lider görevini üstlendi, fakat grev çok uzun sürmeyecek ve birkaç hafta sonra sonlandırılacaktı. Bu olay, görevinden alınmasına sebep oldu. Sonrasında, mimlenen Garvey, bir süre tekrar iş bulmakta zorlandı. Yaşadığı bu deneyimlerle beraber, Jamaika toplumunda mevcut olan eşitsizliklere giderek daha fazla öfkelendi. Çalışırken katıldığı ve grevlerinde lider rolünü üstlendiği işçi sendikası, ilerleyen yıllardaki aktivist bakış açısına zemin hazırlayacaktı. 1910 yılının Nisan ayına gelindiğinde, Jamaika'nın ilk milliyetçi örgütü olan *National Club*'a katıldı ve sekreter yardımcısı oldu.[12] Yine aynı yıl içerisinde sadece üç sayı sürmüş olsa da "Garvey's Watchman" isimli bir dergi çıkardı.[13] Burada kendini ilerdeki konuşmalarına hazırlamak amacıyla diksiyon dersleri aldı ve İngilizce konuşma yeteneklerini geliştirmek için birkaç hitabet yarışmasına katıldı.[14] Ekonomik sıkıntıların artmasıyla adadan ayrılmak durumunda kalan Garvey, 1910'un ortalarında Kosta Rika'ya gitti ve *United Fruit Company*[15] için çalıştı. Burada şirketin işçi ücretlerini kestiğini gerekçe göstererek, birtakım sorunlara neden oldu ve bu yüzden çıkarmak istediği gazetenin planını sonraki bir tarihe ertelemek durumda kaldı. 1912'de akrabalarının yaşadığı Londra'ya eğitim amacıyla gitmeden önce, Orta Amerika'da birçok yeri dolaştı. Panama'da, yeni bir gazete olan *La Prensa'yı* kurdu.[16] İngiltere'ye geldiğinde, bu ülkeye gelmiş olmanın bile, başka siyahi insanların eline geçmeyecek bir fırsat olduğunu düşündüğünden, önceliğini kendini geliştirmeye verdi. İlerleyen zamanlarda yaşadığı olayların bu düşüncesini haklı çıkaracak şekilde, yetişmiş siyahi personel eksikliğini hissettirdiği durumlar olacaktı.

---

[12] Cronon, *Black Moses*, 13-14.

[13] Claudius Fergus, "From Prophecy to Policy: Marcus Garvey and the Evolution of Pan-African Citizenship", *The Global South*, (2010) 4/2, 29-48.

[14] Martin, *Marcus Garvey: Hero*, 12-13.

[15] Latin Amerika'da yetişen tropikal meyveleri ABD ve Avrupa'ya satan çok uluslu bir ticari şirketti.

[16] Cronon, *Black Moses*, 15.

UNIA'nın Kuruluşu

1913'ün başlarında, Dusé Mohamed Ali'nin editörlüğünü yaptığı *African Times* ve *Orient Review* dergileri için çalıştı. Birkbeck Koleji'nde birkaç defa hukuk derslerine katıldı.[17] Zamanının çoğunu, British Museum'un kütüphanesinde kitap okuyarak ve düşünerek geçiriyordu. Burada kendisini büyük ölçüde etkilediğini sıklıkla dile getirdiği Afro-Amerikalı girişimci ve Aktivist Booker T. Washington'un kitabı *Up from Slavery'i* keşfetti.[18] Burada yaşadığı maddi sıkıntılar ve aldığı eğitimlerin getirdiği fikri değişimler neticesinde, dünya çapında Afrika kökenli siyahileri, politik olarak birleştirecek bir hareket tasavvur etmeye başladı.[19] 1914 yılının Temmuz ayında, Jamaika'ya geri döndü. İngiltere'den ithal ettiği tebrik ve taziye kartlarını satarak, para kazanmaya başladı ve bir süre mezar taşı sattı. Buraya döndüğünde UNIA olarak kısaltılan *Universal Negro Improvement Association*'ı kurdu.[20]

"Tek amaç, Tek tanrı, Tek kader"[21] mottosunu benimseyen dernek, siyah ırklar arasında bir kardeşlik kurmak ve Afrika'nın geri kalmış kabilelerini uygarlaştırmak gibi zamanına göre oldukça yenilikçi amaçlar taşıyordu. Başlangıçta sadece birkaç üyesi olan organizasyon, zamanla ivme kazanarak yayıldı ve bir siyahi hareketine dönüştü. Hareket, kendi içerisinde, onları aşağıda gören otoriteye karşı aktivist ve haklarını arayan bir duruş sergiliyordu. Hareket içerisinden ve dışından birçok Jamaikalı, sıklıkla siyahilere karşı hakaret olarak yaygınlaşan "Negro" keli-

[17] Cronon, *Black Moses*, 7 ve Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 45.
[18] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 49.
[19] Martin, *Marcus Garvey: Hero*, 26-27.
[20] Martin, *Marcus Garvey: Hero*, 27-28 ve Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 53.
[21] "One God, One Aim, One Destiny" şeklindeki meşhur UNIA sloganıdır: Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 54 ve Cronon, *Black Moses*, 18.

mesinin kullanılmasını eleştirdi ancak Garvey, bu terimin kullanılmasında herhangi bir sakınca görmediğini dile getirdi.[22] Dernek özellikle yeni kurulduğu zamanlar, Birleşik Krallık ile yoğun temas halindeydi ve krala olan bağlılığını resmen ifade etmişti. Garvey bu esnada, Ağustos 1914'te, Amy Ashwood ile tanıştı. Ailesinin karşı çıktığı bu ilişkide Ashwood, UNIA'ya katıldı ve karargâh olarak kullanılması için, babasının nüfuzunu da kullanarak daha iyi imkânlara sahip bir bina kiraladı. Bu süreçte, Kingston Belediye Başkanı ve Jamaika Valisi de dahil olmak üzere toplumda önde gelen siyahilerden ekonomik yardımlar alındı.[23] Bu süreçte Garvey'in UNIA fonlarını kişisel harcamaları için kullandığına dair asılsız iddialar ortalıkta dolaşmaya başladıktan sonra, gruba dışardan destek azalmaya başladı.

UNIA'nın Jamaika'da başarılı olamayacağını farkeden lider, Mart 1916'da ABD'ye tekrar göç etmeye karar verdi. Başlangıçta New York şehrinde nüfusun çoğunluğunun siyahi olduğu meşhur bölge Harlem'de, Jamaikalı bir ailenin yanına yerleşti. ABD'de halka seslenerek kariyer yapacağını umduğu bir konuşma turu düzenledi, fakat daha ilk konuşmasında talihsiz şekilde sahneden düşerek gündeme geldi.[24] New York'tan başlayarak 38 eyalet gezdi ve gezide verdiği molalarında sıklıkla kilise vaazlarını dinledi. 6 aylık seyahatin ardından, New York'a geri döndü. Mayıs 1917'de, UNIA New York şubesini açtı ve "Afrika kökenli"[25] herkese üyeliğin açık olduğunu ilan etti. Birinci Dünya Savaşı başlangıcında birtakım spekülasyonlara karışan Garvey,[26] sonrasında rakip grupları da karşısına alarak UNIA'yı hızla

[22] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 54.
[23] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 66.
[24] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 77-79.
[25] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 117. (Aylık 25 cent üyelik ücreti ödeme şartı getirmişti.)
[26] Garvey o yılın Mayıs-Temmuz ayları arasında beyaz çetelerin siyahileri hedef aldığı "East St. Louis" ayaklanmasının ardından halkı silahlı meşru müdafaa

büyüttü. 1918 Haziran'ına gelindiğinde, dernek şirketleşti ve harekete ivme kazandırmak amacıyla, "Negro World" gazetesini çıkardı.[27] ABD'de yaşayan siyahi hayırseverler tarafından finansal olarak desteklendi, ancak bu pek yeterli olmadı.

Nisan 1917'de, ABD Birinci Dünya Savaşı'na girdiğinde, savaşta asker olmak için kaydoldu, fakat fiziksel olarak buna uygun olmadığına karar verildi. Sonrasında "Beyaz Adam'ın Savaşı"[28] olarak adlandırdığı çatışmaya, Afro-Amerikalıların katılmasına karşı çıktı. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra, dönemin ABD başkanı Wilson, Paris Barış Konferansı'na Dünya Barışına katkı sağlamak amacıyla 14 maddelik bir bildirge sunmayı planlıyordu.[29] Garvey, bu esnada, siyahi insanların isteklerinin ciddiye alınması için çalışmalar yürüten Afro-Amerikalı "International League for Darker People" isimli gruba katıldı.[30] Bu grup, Wilson'un ve düzenlenecek olan konferansın siyahi haklarını gündeme getirmesini talep ediyordu. UNIA ile ortak hareket eden topluluk, çalışmalar yürütürken seyahatlerinin güvenli olmadığı kararına vardı ve istenen şekilde hareket edemedi, böylelikle talepleri sonuçsuz kalmış oldu. Paris'te bir araya gelen siyasi liderler, Avrupalı olmayan halkların isteklerini görmezden gelerek Avrupa'nın, devam eden sömürge yönetimine desteklerini teyit ettiler ve bu bildiriler siyahi toplulukların çabalarını boşa çıkardı.

---

yapmaya çağırdı. "The Conspiracy of the East St. Louis Riots" adlı bir broşür hazırlayarak dağıttı. Elde edilen gelirler ayaklanmada öldürülenler için kullanıldı. Bu esnada "militan" bir dil kullanıldığı gerekçesiyle polis tarafından izlenmeye başladı.

[27] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 135. (İlk yılın sonunda gazetenin tirajının 10.000 civarında olduğu bilinmektedir. Kopyalar ABD, Karayipler ve Orta-Güney Amerika'da dağıtılmıştır.)

[28] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 98.

[29] "Wilson İlkeleri" olarak da bilinmektedir.

[30] Benita Johnson, "Voices in the Wilderness: The Role and Influences of African-American Citizens in the Development and Formation of Foreign Policy 1919-1944." *The Journal of Pan African Studies*, 1/8, (June 2007)

Bunun üzerine orduda görev yapan birçok Afro-Amerikalı, toplumdaki görevlerine itaat ederek dönmeyi reddetti ve 1919 yılı boyunca ülkede çeşitli ırksal çatışmalar yaşandı. Dönemin hükümeti, Rusya'da yaşanan Ekim Devrimi'nin[31] ardından, siyahilerin de devrimci hareketler başlatacağını düşünerek, olaylar için daha sıkı önlemler almaya başladı. Anarşist hareketleri önlemek amacıyla, Palmer Baskınları[32] düzenlenerek, bir dizi tutuklama ve sınır dışı emri verildi. Askeri istihbarat, Garvey'i soruşturmaya aldı. Soruşturma Bürosu, Garvey'in siyasi olarak yıkıcı bir kişiliği olduğu gerekçesiyle, ABD'den sınır dışı edilmesine karar vererek, baskınların hedef listesine aldı. Fakat Garvey, aleyhindeki davanın kanıtlanmadığını söyleyerek diretti ve hakkında verilen kararı reddetti.

Bu süre zarfında, UNIA 25 eyalet, Batı Hint Adaları, Orta Amerika ve Batı Afrika'da şubeler açtı. Ağustos 1920'de, Birinci Uluslararası Siyahi Milletler Kongresi'ni düzenledi.[33] Bu kongrede, "Dünya Siyahi Milletler Hakları Bildirgesi" kabul edildi.[34] Burada UNIA üyeleri Garvey'i Afrika'nın geçici başkanı ilan etti, fakat hareketin dışındaki birçok kişi bu durumu alay konusu ha-

---

[31] Diğer adlarıyla "Bolşevik Devrimi" veya "Büyük Ekim Sosyalist Devrimi" 20.yy'da dünya tarihini etkileyen en büyük olaylardan birisi ve komünist karakterli ayaklanmadır. Konuyla ilgili haber için bk: https://www.peoplesworld.org/article/the-bolshevik-revolution-unacknowledged-inspiration-of-liberation-movements-everywhere/ (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2022)

[32] 1919 ve 1920'de ABD Adalet Bakanlığı tarafından anarşist, komünist ve radikal solcu hareketleri bastırmak amacıyla gerçekleştirilen bir dizi baskındır. Ayrıntılı bilgi için bkz: G. Dehler, (5 Mayıs 2020). Palmer Raids. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/Palmer-Raids

[33] Cronon, *Black Moses*, 62 ve Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 242.

[34] "Declaration of the Rights of the Negro Peoples of the World" adıyla sunulan 54 maddelik bildirge, 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden çok önce ilan edilen, sosyal ve ekonomik şartları da içeren bir belgedir. Irkçılık karşıtı bir duruş sergilemiş ilk bildirilerden olması açısından önemlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: "The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers, Vol. II" (1919-1920)

line getirdi. Konferans daha sonra, Avrupa'nın Afrika'daki sömürge yönetimini kınayan bir bildirge daha yayınladı. Ağustos 1921'de, UNIA çeşitli ülkelerden destekçilere bir onur ziyafeti düzenledi. Bu sıralarda Garvey, bir diğer siyahi lider olan Du Bois'e iki kere ulaşmaya çalıştı. Fakat kendisi, UNIA yayınlarına destek olma teklifini reddetti, bu olayla bağlantılı olarak tarihçiler iki liderin birbirinden hiçbir zaman hoşlanmadığını ileri sürdüler.[35]

Batı Afrika'da, Afro-Amerikalıların göçebileceği toprakları güvence altına almak maksadıyla, Liberya hükümetiyle resmi bağlantıya geçildi fakat dönemin hükümeti ağır bir borç içerisindeydi. Bu esnada oluşan siyasi çatışmalar nedeniyle hareket yavaşladı ve bu hedef, sadece bir fikir olarak kalmaya devam etti. Garvey'in kendini açıklarken çekinmeyen ve hakkını savunan yapısı, Temmuz 1919'da hakaretten tutuklanmasıyla sonuçlandı ve mahkeme, kendi çıkardığı gazetede basılı bir tekzip yayınlamasına karar verdi. Kızışan ortama aldırmayan Garvey çalışmalarına devam etti, fakat Ekim 1919'da bacaklarına sıkılan iki kurşunla bir suikaste uğradı.[36] Suikastçi bunun nedenini hiçbir zaman açıklamadı. Olaydan sonra çok kısa bir süre içerisinde toparlandı ve tam 5 gün sonra, bu durumun hitabetini daha etkili kılacağı düşüncesiyle, Philadelphia'da bir konuşma düzenledi. Olaya yakın bir tarihte, 3000 UNIA üyesinin katıldığı Katolik bir törenle, Amy Ashwood ile evlendi, fakat üç ay içinde ayrıldılar.[37]

Cezai Suçlamalar

Bu yıl içerisinde Garvey ve ortakları, dört milyondan fazla üyeye sahip olan "Universal Negro Improvement Association"

[35] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 298.
[36] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 212-214.
[37] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 239.

(UNIA) ile beraber *Black Star Line (Kara Yıldız Hattı)* nakliye şirketini kurdu.[38] Şirket, Afrika ve Amerika arasında siyahlara hizmet eden, siyahi personele sahip, siyahi patronları taşıyacak olan bir nakliye ve yolcu hattı oluşturulmasını amaçlıyordu. Garvey, bir gemi satın almak üzere, şirketin hisselerini satmasına rağmen birçok Afro-Amerikalı onları ticarette söz sahibi haline getiren bu gelişmeyle gurur duyduğunu söylüyordu. Eylül 1919'a gelindiğinde, Chicago'da, ruhsatsız hisse satışı yaparken yakalandı ve *Blue Sky Law*[39] yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle tutuklanarak para cezasına çarptırıldı.[40] Bu olay, şirketin yöneticileri arasında güvenin kaybedilmesine neden oldu, fakat şirketin hisse satışları devam etti. Bu olayın ardından bir gemi satın alındı.

Fakat işler çoğunlukla yolunda gitmedi. Alınan gemi eski olduğu için tamirat gerektirmesi sebebiyle ticaret ve ulaşım masrafları katlandı, fakat her şeye rağmen Garvey, ikinci bir gemi almayı planlıyordu. İtirazları göz ardı ederek gemiyi aldı ve alınan bu yeni gemiyle, Jamaika'ya gitti. Burada, siyahilere yönelik hakaretvari yorumlar yapması dikkatleri üzerine çekti ve babasını huzurevinde ölüme terk etmesi de dahil olmak üzere birçok acımasız eleştiriye maruz kaldı. Kendisine bu söylemleri yöneltenlerle aralarındaki atışmalar, *The Gleaner* gazetesinde yayınlandı. Panama'ya vardığındaki konuşmalarından birinde, ilan edilen giriş fiyatını iki katına çıkardığı gerekçesiyle yuhalandı ve kalabalığa yanıtı "bir grup cahil ve küstah zenci" demek oldu.[41]

---

[38] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 155.

[39] ABD'de halkı dolandırıcılıktan korumak amacıyla menkul kıymetlerin arzını ve satışını düzenleyen bir eyalet yasasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Steven H. Hobbs & Frank H. Fitch III, *The Marcus Garvey Case: A Law and Power Theory Analysis of Political Suppression of Human Dignity*, 2 Geo. Mason U. C.R. L.J. 15 (1991).

[40] Cronon, *Black Moses*, 76.

[41] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 293-294.

Bu olayın ardından, Kingston'a gitti. Amerika'ya geri dönmek istedi, fakat birçok farklı gerekçeyle, vize başvurusu reddedildi. Vize, ancak doğrudan Dışişleri Bakanlığıyla iletişime geçildikten sonra verildi.[42]

Ocak 1922'de Garvey, Black Star Line şirketinin henüz satın almadığı *Orion* gemisinin hisselerini satmakla suçlandı ve dolandırıcılık iddiasıyla tutuklandı, fakat sonrasında 2500$ kefaletle serbest bırakıldı. Garvey, kendisine yöneltilen suçlamalara karşı çıksa da, bu iddialar için devleti değil, kendisine rakip olan Afro-Amerikalı grupları itham etti. Tutuklanmasının ardından, Black Star Line şirketinin faaliyetleri askıya alındı. Olayın ardından duyduğu hışımla katıldığı gezilerde ve toplantılarda kışkırtıcı konuşmalar yaptı ve bazılarında beyazlara teşekkür bile etti. Toplantı haberleri ortaya çıktığında, Garvey'in söylemleri, Afro-Amerikalılar arasında büyük bir öfke ve şaşkınlığa sebep oldu. Amerika'da önde gelen birkaç siyahi, "Garvey gitmeli" kampanyaları başlattı ve eleştirilerin çoğunda, Garvey'in Jamaikalı kimliği vurgulanarak, sınır dışı edilmesi talep edildi.[43]

1922'ye gelindiğinde, Garvey bazı başarılara imza attı. Ülkenin ilk siyahi pilotu Hubert Fauntleroy Julian, UNIA'ya katıldı. Ardından grup Cenevre'ye, o sırada gerçekleştirilmesi planlanan Birleşmiş Milletler toplantısına bir UNIA heyeti gönderdi ve ülkedeki siyahi topluluğu temsil etme fırsatı yakalamış oldu.[44] Garvey bu sırada, önceki evliliğinden boşanmasından birkaç ay sonra, sekreteri Jacques'e evlenme teklif etti ve Temmuz 1922'de Baltimore'da evlendiler. Garvey'e ortamın gergin havasını yumuşatmak amacıyla konuşmalarının bir kitap olarak ya-

[42] Cronon, *Black Moses*, 89-91.
[43] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 336.
[44] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 340-341.

yınlaması önerildi ve kitap *Marcus Garvey'in Felsefesi ve Görüşleri* ismiyle piyasaya sürüldü.[45] Ayrıca o yıl, UNIA "Daily Negro Times" ismiyle yeni bir gazete çıkarmaya başladı. Yayınlardan sonra, UNIA'nın üst düzey yöneticileriyle aralarında anlaşmazlık çıktı ve önce kendisi bütün görevlerinden istifa etti, sonrasında ise kıdemli rahip James Eason'ın dernekten atılmasına sebep oldu. Diğer üyelerin de istifa etmesiyle, tek başına hareketin başına geçerek görevine devam etti. Eylül ayına gelindiğinde, hareketten ayrılan Eason rakip bir grup olarak *Universal Negro Alliance'i* kurdu, fakat Ocak 1923'te Eason, New Orleans'ta ölü bulundu. Federal polisin, derneğin üst düzey yöneticileri tarafından azmettirildiğini düşündüğü bu olay, normal olarak bütün dikkatleri Garvey'in üzerine çekti ama o kendisine yöneltilen bütün suçlamaları reddetti. Cinayetin ardından, önde gelen Afro-Amerikalılar, onun harekette istenmediğine dair bir bildiri yayınladı ve başsavcıyı onun aleyhinde bir ceza davası açmaya ve UNIA'yı dağıtmaya çağırdılar. Fakat bu suçlamalar delil yetersizliği nedeniyle sonuçsuz kaldı.[46]

Açık sözlülüğü, aktivistliği ve siyah milliyetçiliği dolayısıyla, FBI'ın Soruşturma Bürosu'nun dikkatini çeken lider, polisin radarına girmiş oldu. Daha önce birçok defa ertelenen dolandırıcılık suçlaması davasında görülen mahkemeler, dönemin basınının da oldukça ilgisini çekti. Yaptığı bütün faaliyetler sıkı bir şekilde takip edilen Garvey için, FBI'ın ilk siyahi ajanı bile tutuldu.[47] 1923'te bir aydan fazla süren tartışmalı bir yargılamanın ardından, beş yıl hapis ve 1000$ para cezasına mahkûm edildi.[48] Üç saatlik bir kapanış konuşmasının ardından, kendisini "etrafı UNIA ve Black Star Line için sorunlara neden olan beceriksiz ve

[45] Orijinal ismi: "The Philosophy and Opinions of Marcus Garvey" Ayrıca eşi kitabın editörlüğünü yapmıştır.
[46] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 363.
[47] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 219-220.
[48] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 372.

hırsız çalışanlarla çevrili özverili bir lider" olarak tanımladı.[49] Kararın ardından, benzer suçlarda kendisine verilen ceza daha ağır olduğu için, mahkeme salonunu birbirine kattı ve öncesinde anti-semitik herhangi bir davranışı olmamasına rağmen buna sebep olanları "pis Yahudiler" şeklinde niteledi.[50] Cezadan bir hafta sonra 2000 Garvey taraftarı protestocu, onun mahkûmiyetini, adaletin bir hatası olarak görüp kınamak amacıyla, hareketin konuşma merkezi Liberty Hall'da toplandı. Ancak bu mesele, UNIA'nın üyeliklerinde azalmaya sebep oldu. Garvey, hapishaneye girdi ve içerde olduğu süre boyunca, mahkûmiyeti için suçladığı kişiler hakkında mektuplar ve makaleler yazmaya devam etti. Eylül ayına gelindiğinde, UNIA'da toplanan 15.000$ kefalet ile serbest kaldı. Hapisten çıktıktan hemen sonra, ABD turuna başladı. Bu tur esnasında yaptığı konuşmalarda, Amerika'yı sıkça "beyaz adamın ülkesi" olarak tanımladı ve ırk ayrımcılığını vurguladı. Öncesinde siyasete karışmaktan imtina etmesine rağmen, ilk kez UNIA'yı seçimlere girmesi için teşvik etti ve siyahi nüfusun yoğun olduğu yerlerde, rakiplerinin karşına çıkarmak istedi.

Şubat 1924'te, UNIA, 3000 Afro-Amerikalı göçmeni, Liberya'ya göç ettirme önerisini tekrar sundu. Dönemin Liberya başkanı, gelecek olan göçmenler için istihdam alanı sağlayacağına dair derneğe güvence verdi. Haziran ayında UNIA teknisyenlerinden oluşan bir ekip, gidecek olan gruplar için hazırlık yapmak üzere ülkeye gönderildi, fakat Liberya'ya vardıklarında tutuklanıp sınır dışı edildiler. Aynı zamanda Liberya hükümeti, herhangi bir Amerikalı'nın ülkelerine yerleşmesine izin vermeyeceğine dair basın açıklaması yaptı. Garvey, hükümetin bu ani tavır değişikliğinden, bir diğer önemli siyahi protesto hareketi

[49] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 371-372.
[50] Davayı gören hakim ve jüride bulunan iki kişi Yahudi'ydi, bkz: Robert A Hill, ed. *Marcus Garvey: Life and Lessons.* (University of California Press: 1987), p. lvii.

olan *National Association for the Advancement of Colored People (NAACP)*'ın lideri Du Bois'i sorumlu tuttu,[51] fakat Du Bois suçlamaları reddetti. Devam eden olayların ardından ek finansmana ihtiyaç duyan *Negro World* gazetesi, uzun zamandır devam eden cilt beyazlatıcı ve saç düzleştirici ürünlerin reklam yasağını kaldırdı. Ek gelirler ile *Black Star Line* şirketi adına yeni bir gemi satın alındı.[52]

1925'in başlarında, ABD temyiz mahkemesi, asıl mahkeme kararını onadı ve Garvey, New York'a giden bir trende yeniden tutuklandı. Şubat ayında, Atlanta Federal Hapishanesi'nde, tekrar hapsedildi. Hapishane koşulları dolasıyla bronşit ve akciğer enfeksiyonları geçiren Garvey, içerde geçirdiği sürede, UNIA üyelerinden ve eşinden düzenli mektuplar aldı. Daha önce yazdığı felsefe kitabına ek olarak, "Marcus Garvey Meditasyonları" ismiyle bir kitap daha yazdı. Kitabın ismi Marcus Aurelius'un "Meditations"[53] kitabına bir göndermeydi.[54] Yokluğunda UNIA'nın başkan vekili William Sherrill oldu, fakat kuruluş, mali olarak zor bir döneme girdi ve bunun sonucunda yeni başka vekili son alınan gemiyi alınan miktarın dörtte biri fiyatına sattı. Garvey, bu durumdan duyduğu memnuniyetsizliği bildiren bir mektup gönderdi ve UNIA üyelerinin harekete geçmesini istedi. Sonrasında çeşitli toplantılar düzenledilerse de mali sorunlar çözülemeden devam etti.[55]

Jamaika'ya Dönüş

---

[51] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 325-326.

[52] Milfred C. Fierce, "Economic Aspects of the Marcus Garvey Movement", *The Black Scholar*. 3/7 (1972), 50-61.

[53] "Kendime Düşünceler" adıyla Türkçe'ye de çevrilen kitap, Stoacılık felsefesi üzerine olan düşünceleri içerir. Topluma faydalı olarak iyi ve adaletli bir şekilde yaşamanın önemini anlatmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Marcus Aurelius, *Kendime Düşünceler*, Çev: Yunus Emre Ceren, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yay, 2018)

[54] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 407.

[55] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 396-403.

Garvey'i tutuklayan savcıya, 70.000 imzası olan bir dilekçe gönderildi. Baskılar ve itirazlar sonucunda sınır dışı edilmesi koşuluyla serbest bırakılmasına karar verildi.[56] Çıktıktan sonra Garvey, Jamaika'nın başkenti Kingston'a transfer edildi. Ülkede taraftarları tarafından karşılanan lider, UNIA üyelerinin Jamaika'ya yerleşebilmesi için 10.000$ topladı ve büyük bir ev satın aldı.[57] Kingston'da "Özgürlük Salonu" olarak adlandırdığı binada ve daha birçok yerde konuşmalar yapmaya devam etti. Afro-Jamaikalılara kendi yaşam standartlarını yükseltme çağrısında bulunan Garvey, tekrar Amerika'ya dönmek için çaba sarfetti, fakat bölgelerin yerel yönetimleri tarafından kendisinin tehlikeli biri olduğu gerekçesiyle reddedildi. Bunun üzerine İngiltere'ye gitti ve 4 aylığına bir ev kiraladı. Mayıs ayında Royal Albert Hall'da bir konuşma gerçekleştirdi.[58] Yılın ilerleyen zamanlarında eşiyle beraber önce Paris'e ardından İsviçre'ye gittiler. Sonrasında Kanada'ya geçtiler, fakat Garvey girişte tutuklanarak bir gece süreyle gözaltına alındı ve ülke içinde konuşma yapması yasaklandı. Bu esnada Kingston'da UNIA'nın yeni karargâhını taşımak amacıyla, Cross Roads'ta bir yer satın alındı ve bir konferans düzenlendi. Etkinliğe on binlerce izleyici katıldı ve bunun ardından bir geçit töreni düzenlendi. Tüm bunlar olurken Eylül 1930'da ilk oğlu Marcus Garvey III doğdu, üç yıl sonra ise ikinci oğlu Julius dünyaya geldi. [59]

Garvey, Kingston'da, şehir meclis üyesi seçildi ve ülkenin ilk siyasi partisini kurdu.[60] Eylül 1929'da, 1500 destekçisine hitaben yaptığı konuşmada toprak reformu, asgari ücretin anaya-

[56] W. F. Elkins, "Marcus Garvey, the 'Negro World', and the British West Indies: 1919-1920" *Science & Society*, 36/1, (1972), 63-77.
[57] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 422.
[58] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 422-423.
[59] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 432.
[60] "People's Political Party" ismiyle kurulan parti Jamaika'nın ilk modern siyasi yapısıdır. Seçim tarihinde türünün ilk örneği olan 14 maddelik bir manifesto yayınlamışlardır.

sal bir hak olması, Jamaika'nın ilk opera ve üniversitesini kurmak, yolsuzluk yapan yargıçları yargılamak gibi taahhütlerde bulundu.[61] Fakat yargıçları eleştirmesi hoş karşılanmadı ve yargıyı küçük düşürmek ve ona olan güveni sarsmak suçlamasıyla tekrar yargılandı. Suçunu kabul ettikten sonra, üç ay hapis ve 100 sterlin para cezasına çarptırıldı. Hapsedildikten sonra Kingston konseyinden çıkarılan Garvey, bu duruma çok öfkelendi ve *Blackman* dergisinde atılmaya sebep olan kişileri eleştiren bir başyazı yayınladı. Bu olay iftira suçlamasıyla sonuçlandı ve kendisi tekrar 6 ay süreyle hapse mahkûm edildi fakat mahkûmiyet kararı temyizde bozuldu.[62]

Jamaika'daki yaşamından memnun olmayan Garvey, evini ve kişisel mallarını satarak, Londra'ya taşındı. Burada UNIA'yı yeniden inşa etmeye çalıştıysa da, şehirde çok fazla siyahi grup olduğunu ve bunun rekabete yol açtığını düşündü. Siyasi olarak birçok meselenin merkezine girmeye çalıştıysa da, ortam onun daha da fazla dışlanmasına sebep oldu. Haziran 1937'de, Garvey'in eşi ve çocukları, İngiltere'ye geldi ve çocuklar burada bir okula yazıldılar. Kısa süre sonra da Garvey, Toronto'da düzenlenen yıllık UNIA kongresine katılmak için ülkeden ayrıldı ve üyelerle beraber konferanslar verdiği bir bağış turu düzenledi.

Ocak 1940'ta, Garvey felç geçirdi ve sekreteri Daisy Whyte onun bakımını üstlendi. Bu esnada birçok gazete, ölümüyle alakalı söylentiler yaydı ve bu durum erken ölüm ilanlarının yayılmasına yol açtı. Garvey sonrasında, ikinci kez felç geçirdi ve 10 Haziran 1940'ta, 52 yaşındayken vefat etti.[63] Onun adına, özellikle New York ve Kingston'da anma törenleri düzenlendi. Bazı Garvey taraftarları, bunun bir komplo olduğunu iddia etti ve ölüm fotoğraflarını görmelerine rağmen, buna inanmayarak ha-

[61] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 428-429.
[62] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 430.
[63] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 450.

reketin baltalanmaya çalışıldığını savundular. Ölümünden sonraki 10 yıl içerisinde hareket, Garvey'in yaşamından farklı bir şekilde kült haline gelmeye başladı.[64] Kingston'da emlakçı olan Leslie Alexander, Garvey'in cenazesinin Jamaika'ya gönderilmesi gerektiğine dair bir kampanya başlattı.[65] Cenaze, 1964'te binlerce ziyaretçiyle beraber, Kingston'daki Katolik katedraline taşındı. 22 Kasım 1964'teki törene, Kral VI. George ve çok sayıda yabancı diplomat katıldı.[66] G.C. Hodges tarafından tasarlanan anıt, Garvey tarafından simgeleştirilen siyah yıldız şekli kullanılarak oluşturulan platformun ortasındaki mezardan oluşmaktadır.

İdeoloji

İdeolojik olarak siyah milliyetçisi[67] olan Garvey siyasete, Afrika tarihine ve Batı aydınlanması gibi konulara hâkim bir liderdi. Yaşadığı dönemde hâkim olan ırkçı görüşlere maruz kaldı, fikirleri Edward Wilmot Blyden'in yazılarından yoğun bir şekilde etkilendi.[68] 1910'larda, İrlanda'nın bağımsızlık hareketiyle, siyahilere sistematik bir şekilde boyun eğdirilmesi arasında güçlü paralellikler olduğunu düşünüyordu. 1922'deki devam eden direnişe, "Afrika'nın dünyadaki siyahiler için özgürlükler ülkesi olacağına inandığımız gibi, İrlanda'nın da özgür olması gerektiğine inanıyoruz. Özgür bir İrlanda için mücadeleye devam edin."[69] şeklinde mesaj gönderdi. Ayrıca Mahatma Gandhi'yi "zamanın asil kişiliklerinden biri" şeklinde nitelendirerek, o dönem

[64] Richard Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey" *Race*, 9/2, (1967), 217.
[65] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 218.
[66] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 218.
[67] Fierce, "Economic Aspects of the Marcus Garvey Movement",50.
[68] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 169.
[69] Cronon, *Black Moses*, 64 ve Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 246.

Hindistan'da İngiltere baskısından kurtulmak amacıyla kurulmuş *Hindistan Bağımsızlık Hareketi*'ne hayranlığını dile getirdi.[70]

"Önce ırk"[71] Garvey taraftarları tarafından yaygın şekilde kullanılan bir ifadeydi. Ona göre dünyadaki hiçbir ırk; ekonomik, politik ve sosyal konularda kendinden olmayana karşı adil davranamazdı, bu yüzden her ırk, toplumsal çıkarlarını gözetecekti. Bu yüzden Avrupalı-Amerikalıların, Afro-Amerikalılara isteyerek eşitlik vermeyeceğini ve yasaların bu ırksal önyargıyı asla değiştirmeyeceğini düşünüyordu. Bu nedenle ülke içindeki ırkların birbiriyle sosyal entegrasyonuna karşı çıktı ve aynı zamanda beyazların, ırksal eşitliği sağlamada siyahilere hiçbir katkısı olamayacağını ve siyahilerin kendi inisiyatifleriyle ilerlemesi gerektiğini savundu. Irk ayrımcılığını[72] işaret etti ama ırk üstünlüğünü[73] hiçbir zaman vurgulamadı. ABD'de ırksal bütünleşmeyi ilan eden diğer Afro-Amerikalıların doktrinlerine karşı çıktı ve UNIA'nın "ırkların saflığını" savunduğunu dile getirdi.[74] Görüşlerini "Dünya'da çeşitli ırkların, Yaratıcı'nın planını sürekli yeni melez türler ekleyerek bozmaya çalışmadan, kendi başlarına büyümeleri ve gelişmeleri için yeterince yer olduğuna inanıyoruz." şeklinde dile getirdi. Fakat bu görüşleri ırkçı bir ideoloji ve beyazlara nefret söylemi olduğu gerekçesiyle eleştirildi.[75] Garvey'in ırk ayrımcılığına olan inancı, Afro-Amerikalıların Afrika'ya göçü ve melezleşmeye karşı çıkması, harekete taraftar

---

[70] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 331-332.

[71] Çevirisi "Önce Irk" şeklinde olan ifade Garvey taraftarlarının ideolojisini açıkça göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Tony Martin, *Race First: The Ideological and Organizational Struggles of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association*, (New Marcus Garvey Library, 1986) No. 8

[72] Shawn Carter, "The Economic Philosophy of Marcus Garvey", *Western Journal of Black Studies*. 26/1, (2002), 1-5.

[73] John L. Graves, "The Social Ideas of Marcus Garvey", *The Journal of Negro Education*. 31/1, (1962), 65-74.

[74] Graves, "The Social Ideas of Marcus Garvey, 66-67.

[75] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 232.

toplamasına neden oldu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Garvey, dünyadaki Afrikalılar için, Birleşik Afrika devletinin kurulması çağrısında bulundu.[76]

Hapisteyken, *Negro World* gazetesi için kaleme aldığı *Afrika Fundamentalizmi* başlıklı makalesinde, "tek doğal, ruhsal ve siyasi amaçları Tanrı ve Afrika, yurtiçinde ve yurtdışında bir ırk imparatorluğunun kurulması" şeklindeki hedefinden bahsetti.[77] Garvey, tüm Afro-Amerikalıların Afrika'ya göç etmesi gerektiğine inanmıyordu, aksine yalnızca elit ve safkan Afrikalıların bunu yapması gerektiğini düşünüyordu.[78] Eğitimli ve yetenekli Afrikalılardan oluşan bir öncü grubun, Batı Afrika'ya seyahat etmesi çağrısında bulundu fakat hitap ettiği kesimin çoğunluğunun, ABD'de alıştıkları modern konfora sahip olana kadar Afrika'ya taşınmak istemeyeceklerinin doğal olarak farkındaydı. Garvey Afrika'yı hiç ziyaret etmedi ve hiçbir Afrika dilini konuşamıyordu.[79] Kıtanın gelenekleri, dilleri, dinleri hatta sosyal yapıları hakkında çok az şey biliyordu.[80] Bu yüzden onu eleştiren kişiler, ırk olarak ait olduğu fakat nasıl olduğunu pek bilmediği bir coğrafya hakkındaki hedeflerinin fazla romantikleştirilmiş olduğunu düşünüyorlardı.

Dini ve Ekonomik Görüşler

Garvey, Afrika diasporası için ekonomik bağımsızlığın olması gerektiğine inanıyordu ve aslında kurduğu şirketler bu ideali gerçekleştirebilmek amacıyla yola çıktı. Garvey'e göre ticaret ve sanayi olmadan kurulan bir devlet ve halk yok olmaya mahkûmdu, siyahiler aslında böyle bir sistemleri olmadığı için

[76] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 176.
[77] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 401.
[78] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 45.
[79] John Henrik Clarke, "Marcus Garvey: The Harlem Years", *Indiana University Press* Transition/46, (1972), 14-19.
[80] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 230.

kaybediyordu.[81] Temel olarak sorunun bu olduğunu düşünüyordu ve yine ona göre Avrupalı-Amerikalı işverenler her zaman kendi ırklarını kayıracaklardı, işte tam olarak bu sebeple Afro-Amerikalıların kendilerinin yönetebilecekleri işlere ihtiyacı vardı.[82] Afro-Amerikalılar için ekonomik bağımsızlığın, ayrımcılığa karşı koruma sağlayacağına ve sosyal adalet için temel oluşturacağına inanıyordu. Garvey, fikir olarak kapitalizmi[83] destekledi ve yalnızca kendi aralarında ticaret yapan küresel bir siyahi ticaret ağının oluşumunu tasavvur etti.

Hareketin manevi boyutunu oluşturan kısım için ise siyahi Afrikalılar için özel olarak tasarlanmış bir Hristiyanlık,[84] bir tür siyahi dini[85] oluşturulması gerektiği görüşüne sahipti. Kendi mensup olduğu dini de kapsayacak şekilde, bu siyah merkezli yeni hareketin mümkün olduğunca Katolikliğe yakın olmasını istedi.[86] 1921'de Chicago'daki Afrika Ortodoks Kilise'nin kuruluş törenine katıldı.[87] Siyahilerin, siyahi olarak tasvir edilen bir Tanrı'ya ibadet etmesi fikrini sıklıkla vurguladı. "Eğer beyaz adam beyaz bir tanrı tasavvuruna sahipse, bırakın Tanrı'ya dilediği gibi ibadet etsin. Beyazlar, Tanrılarını beyaz gözlükleriyle gördüklerine göre, biz de şimdi kendi gözlüklerimizle göreceğiz..."[88] şeklindeki fikirlerini konuşmalarında taraftarlarına beyan etti. Siyahileri, İsa ve Meryem'in siyah Afrikalılar olarak tasvir edildikleri ikonlara ibadet etmeye çağırdı.[89] Garvey, çocukken beyazlar tarafından yönetilen bir cemaate katılmış ve gençlik yıllarında Katolikliğe geçmişti. Bu yüzden az miktarda bilgi ve

---

[81] Carter, "The Economic Philosophy of Marcus Garvey", 2.
[82] Fierce, "Economic Aspects of the Marcus Garvey Movement", 57-58.
[83] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 46 ve Carter, "The Economic Philosophy of Marcus Garvey", 3.
[84] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 231.
[85] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 44.
[86] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 44.
[87] Graves, "The Social Ideas of Marcus Garvey", 68-69.
[88] Graves, "The Social Ideas of Marcus Garvey", 68.
[89] Hart, "The Life and Resurrection of Marcus Garvey", 231.

deneyimle kendi dini görüşlerini yansıtmakta bir sakınca olmadığını düşünüyordu.

Garvey bu törensel imajı başarılı olmak için bir ilham kaynağı olarak kullandı çünkü Afro-Amerikalılar, içinde bulundukları kötü durumu anlayan, yaralarını saran ve mevcut durumlarının üstesinden gelmelerine yardımcı olacak bir Tanrı'ya tapma ihtiyacı duyuyorlardı. Garvey, ölümden sonraki yaşamda, umudu teşvik etmekle ilgilenmiyordu, çünkü asıl olan bu hayattaki başarıydı. Bu bakış açısı makalemizin ilerleyen kısımlarında bahsedeceğimiz bir tür Yeni Dini Hareket olan "Rastafari"nin kurulmasında önemli rol oynayacaktı.

Siyasi Hareketler Üzerindeki Etkisi

Garvey, hayatı boyunca hem saygı duyulan, hem de eleştirilen bir lider oldu. 1920'lerde Jamaika'da "dünyanın en çok tanınan siyahi adamı" olarak nitelendiriliyordu.[90] Kuruculuğunu yaptığı UNIA ise boyutu ve amacı itibariyle "modern tarihin en büyük siyahi kitle hareketi" olarak görülüyordu.[91] Garvey'in fikirleri, UNIA üyesi olan olmayan birçok siyahi insanı etkiledi ve hareket eleştirilere rağmen, "siyahilere her şeyden çok özgüven verdi" şeklinde takdir edildi.[92] Garvey, Jamaika'da ulusal kahraman olarak kabul edildi ve ölümünden sonra 1969'da kendisine Jamaika hükümeti tarafından Ulusal Kahraman Nişanı verildi.[93] 2002'de "En büyük 100 Afro-Amerikalı" listesine dahil edildi[94]

[90] Martin, *Marcus Garvey, Hero*, 37.
[91] Mark Christian, Marcus and African Unity: Lessons for the Future from the Past,*Journal of Black Studies*, 39/2, (2008), 322.
[92] Moses, "Marcus Garvey: A Reappraisal", 431.
[93] https://jis.gov.jm/information/heroes/marcus-mosiah-garvey/ (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2022.)
[94] Molefi Kete Asante, *100 Greatest African Americans: A Biographical Encyclopedia*, (Amherst, New York: Prometheus Books, 2002)

ve Du Bois ile beraber "Pan-Afrikanizm'in Babası" olarak adlandırıldı.[95] Garvey bir çeşit "ırkçı vatansever" olarak görüldü[96] ve ABD'de yaşarken sıklıkla -bazen alay etmek amacıyla olsa da- "Siyahi Musa" olarak adlandırıldı. Eski Ahit'ten adını aldığı kişi gibi, halkını içinde bulunduğu baskıdan kurtaracağı ima edildi.[97]

Edmund David Cronon yazdığı biyografide ondan şöyle bahsetti: "Garvey, özellikle siyahi dünyasının fısıldayan gizli düşüncelerini, bağıran ifadeler haline getirdiği için dikkat çekti. Kendisini dinleyenlerin duymak istediklerini "siyah ten bir utanç rozeti değil, daha çok ulusal büyüklüğün görkemli bir sembolüdür." şeklinde dile getirdi. Afrika kıtasında, modern dünyanın harikası olacak bir siyahi ulusu vaat etti. Geçmişteki siyahi zaferlerine işaret etti ve gelecekte olabileceklerin ihtişamını anlattı. Garvey, ırkın büyüklüğünden bahsettiğinde, dünyanın her yerindeki siyahiler, bir an için ayrımcılığın utancını ve linç kültürünün dehşetini unutabilirdi."[98]

Garvey'in, 1950'ler ve 60'larda ABD'de sivil toplum hareketinin temellerinin atılmasında öncü olduğu düşünüldü. Gana'nın ilk Cumhurbaşkanı Kwame Nkrumah da, onun fikirlerinden etkilendiğini dile getirmişti. Ülkenin ulusal nakliye hattına "Kara Yıldız Hattı" ismi verildi ve günümüz Gana bayrağı UNIA renkleriyle tasarlandı, bayrağa hareketi temsil amacıyla siyah bir yıldız eklendi.[99] Gana'nın milli futbol takımı da yine aynı şekilde "Kara yıldızlar" ismini kullanmaktadır. Garvey, Afro-Amerikalıların önde gelenleri tarafından pek sevilmeyen biriydi, siyahi kitlelerin dikkatini çekmedeki başarıları, onun toplumu yanlış yöne sürükleyebileceği endişesini de beraberinde getirmişti. Garvey, en çok borçlarını ödeyememesiyle ünlendi ve bu

[95] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 452.
[96] Cronon, *Black Moses*, 218.
[97] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 354.
[98] Cronon, *Black Moses*, 222.
[99] G. Zachary, "Black star: Ghana, information technology and development in Africa", *First Monday*, 9/3, (2004)

da karşıtlarının eline, onu sahtekârlıkla suçlayabilme kozunu verdi. Yine karşıtları tarafından, kendisine verdiği "utanç verici derecede gösterişli" ünvanlar ile alay konusu haline getirildi.[100] Bazı Afro-Amerikalı liderler ise, onun mevcut siyahi karşıtı ırkçılığı yeterince ele almadığını düşünüyorlardı.[101]

Garvey, Jamaika'da ölümünden sonra büyük ölçüde unutuldu, fakat Jamaika'da ortaya çıkan ve bir Yeni Dini Hareket olan *Rastafari hareketi* ona olan ilgiyi yeniden canlandırdı. Hareket, Garvey'in görüşlerinin hepsini desteklemedi fakat bakış açısı çoğunlukla aynıydı. 1930'larda Jamaika'da ortaya çıkan siyahilere özgü bir anlayış çeşidi olan Rastafari, hem bir Yeni Dini Hareket hem de bir sosyal hareketti. İncil'in belli bir yorumuna dayanan hareketin bir merkezi otoritesi yoktu ve Garvey'in, bu hareket üzerinde, özellikle ölümünden sonra önemli bir etkisi olmuştu. Hareketin kurucularından bazıları, onun peygamber olarak görülmesi gerektiği üzerinde sıklıkla durmuştu. Fakat kendisi, hiçbir zaman Rastafari hareketinin parçası olmadı veya ona inanmadı, buna rağmen kendisine bu dini yapının kurucu lideri gibi davranıldı, çünkü hareketin temelini onun ideolojileri oluşturmaktaydı. Böyle algılanmasının muhtemel nedeni olarak, İncil'e büyük bir saygı göstermesi ve konuşmalarında sık sık Kutsal Kitap'tan alıntılar yapması söylenebilirdi.

Sayısız konuşmasında ve vaazlarında sık sık Etiyopya, Mısır ve Afrika'ya atıflarda bulundu. Nitekim, 2 Kasım 1930'da, Rasta Fari Makonnen, Haile Selassie I adını alarak Etiyopya Kralı ilan edildiğinde Garvey, takipçileri tarafından bir peygamber olarak görülmeye başladı. Dahası, Pan-Afrikacılık eylemleri ve kehanetlerini de içeren konuşmaları, bazı taraftarların ona olağanüstülük atfetmesine neden oldu. Bu durum takipçilerinin

---

100 Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, xii.

101 Otis B. Grant "Social Justice versus Social Equality: The Capitalistic Jurisprudence of Marcus Garvey", *Journal of Black Studies*, 33/4, (2003), 490-498.

Garvey'i, şu an sürgünde olan Afrikalıları vaadedilmiş topraklara, yani Afrika'ya, geri götürmek üzere gelmiş bir Musa reenkarnasyonu olarak görmeleriyle sonuçlandı. Orta adı Mosiah, "Musa ile Mesih arasında biri olduğunu düşündüren" diğer parametreler, Musa'nın yeniden doğup dünyaya geldiği fikrini güçlendirdi.[102] Kendisini destekleyenler arasında onu "Musa'nın reenkarnasyonu, Vaftizci Yahya'ya benzer bir peygamber" olarak görenler de oldu.[103] Aynı zamanda Garvey'in asla gerçekten ölmediğini, belki de Afrika'da yaşadığı da söylentiler arasındaydı. Garvey'in fikirleri, aynı zamanda 1930'da, ABD'de kurulan bir dini hareket olan İslam Milleti üzerinde de önemli etkiye sahipti.[104]

Jacques, vefat eden eşi için "Garvey ve Garveyizm"[105] hakkında bir kitap yazdı, fakat kitap ilgi görmedi.[106] 1975'te, Reggae sanatçısı *Burning Spear,* "Marcus Garvey" isimli bir albüm çıkardı.[107] Fikirlerine olan ilgi, ABD'de 1960'ların sonlarında, Afrika'da bağımsız devletlerin çoğalması ve "Black Power Movement"[108] ile artacaktı. 1965'te, Martin Luther King Jr. ve eşi, Garvey'in mezarını ziyaret etti ve ondan "bir kitle hareketini yöneten ve geliştiren ilk siyahi, kitlesel ölçekte hareket eden ve bir

---

[102] Jérémie Kroubo Dagnini, "Rastafari: Alternative Religion and Resistance against "White" Christianity" (2011) ve K. Albayrak, "Siyahî Senkretik Bir Dinî Hareket Olarak Rastafarilik" *Bilimname*, 34, (2017), 247-286.

[103] Barry Chevannes, "Rastafari: Roots and Ideology. Utopianism and Communitarianism Series." (New York: Syracuse University Press, 1994)

[104] Michael Barnett, "Differences and Similarities Between the Rastafari Movement and the Nation of Islam" *Journal of Black Studies*. 36/6, (2006), 873-893.

[105] Bkz. Amy Jacques Garvey, *Garvey & Garveyism* (Africa World Press: 1963)

[106] Grant, *The Rise and Fall of Marcus Garvey*, 453.

[107] Sanatçı ve albüm hakkında ayrıntılı bilgi için: https://www.allmusic.com/artist/burning-spear-mn0000641994/biography?1654866220620 (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2022)

[108] Afro-Amerikalıların kendi kendine yetme amacıyla oluşturdukları bir sosyal harekettir. Taraftarlar siyahlara ait çeşitli kurumlar kurarak beyaz üstünlüğünü kabul etmeden, kendi aralarındaki dayanışmayla yaşama motivasyonu içermektedir. Harekete birçok siyahi lider destek vermiştir.

siyahiye kendisini birey gibi hissettiren kişi" şeklinde bahsetti.[109]

Marcus Garvey'in yüzünün bir fotoğrafı, Jamaika dolarının üzerinde basılıdır.[110] 2012'de Jamaika hükümeti tarafından, 17 Ağustos Marcus Garvey günü ilan edildi. Vali, konuşmasında, "Bundan sonra her yıl Jamaika'da hepimiz bu olağanüstü Ulusal Kahramanı ve onun bir halk olarak bizim için yaptıklarını hatırlamak için toplanacağız ve çocuklarımız bunu hatırlayacak" şeklinde konuştu. Aynı zamanda, New York Brooklyn'de 1976'da yapımı tamamlanan bir Marcus Garvey köyü bulunur. Ayrıca, 1980'lerde Garvey'in iki oğlu, babalarının hayattayken suçlandığı konular için af çıkmasını talep eden bir kampanya başlattı. Çeşitli kolların desteğini almalarına rağmen, Obama yönetimi, kendi politikasının ölümden sonra af taleplerini dikkate almayı içermediğini belirterek, 2011'de Garvey'i affetmeyi reddetti.

Raggae[111] müziğinde fazlaca "Rastafari" tarzı Garvey teması kullanıldı. Hatta bu türde meşhur şarkıcı Bob Marley'in, Garvey'in sözlerini derleyip yazdığı "Redemption Song" adlı şarkısı dikkat çekti. Çünkü bu şarkı, sanatçının yaşarken çıkardığı son albümündeydi ve en büyük eserlerinden biri olarak kabul edildi. Şarkıda "kendinizi zihinsel kölelikten kurtarın/kendimizden başkası zihinlerimizi özgürleştirmez" şeklindeki söz

---

[109] Columbus Salley, *The Black 100: A Ranking of the Most Influential African-Americans, Past and Present*, (Citadel Press: 1999)

[110] Güncel olarak madeni 20$ üzerine basılıysa da yeni düzenlemeyle 100$ üzerine basılması kararlaştırılmıştır. Bkz: https://boj.org.jm/core-functions/currency/coins/ (Erişim tarihi: 10 Haziran 2022)

[111] Reggae,1960'ların sonlarında Jamaika'da ortaya çıkan bir müzik türüdür. Bu terim aynı zamanda Jamaika modern müziğini ve onun diasporasını ifade eder. Rastafari hareketiyle bağdaşmış durumdadır. Ayrıntılı bilgi için bkz:
Keith Q Warner, "Calypso, reggae, and Rastafarianism: Authentic Caribbean voices" 12/1, (1988), 53-62 ve Horace Campbell, "Rastafari as Pan Africanism in the Caribbean and Africa" 1, (1988), 75-88 ve
Bunn, Glenn, Earl, "The Influence of Rastafarianism and Reggae Music on Jamaican and International Politics" (St. John Fisher College, Thesis, 2005)

1937'de Sidney'de yapılan ve *Black Man* dergisinde yayınlanan bir konuşmadan alıntıydı.[112] Siyahi sanatçıların bu müzik türünde yazdığı şarkılarda, Garvey'e sıklıkla atıf yapıldı ve ismen kendisinden bahseden birçok şarkı da vardır. Önemli bir tarihi figür olan Garvey, birçok kitap ve çeşitli yayınlara da konu oldu. Güncel olarak 2021 yılında Roy T. Anderson'ın yönettiği belgesel filmi "African Redemption: The Life and Legacy of Marcus Garvey" çekildi.

Bu ideolojilerin tamamı "Garveyizm" adı altında özellikle siyahilerle ilişkili düşünce ve organizasyonel faaliyetler bütününü tanımlamak için kullanıldı.[113] Batı Afrika milliyetçiliğinde yeni bir dönem başlattığı düşünülen Garvey'in, Afrika'yı sömürge yönetiminden kurtarmaya ilişkin yaptığı radikal açıklamalar, onu, önceki hareketlerden farklı bir noktaya koydu. Çünkü sömürge yönetimleri hakkında cesurca konuşan ilk kişilerden biriydi ve fikirleri uzun vadede etkili oldu. Hareket Karayipler'de ve Afrika'nın bazı bölgelerinde siyahi politikasını şekillendirmede önemli bir etkiye sahipti. Tartışmalı itibarına rağmen, Garvey'in mirası diasporadaki birçok siyahiye gurur ve ilham kaynağı olmaya devam etmiştir.

[112] Jon Tattrie, *Redemption Songs: How Bob Marley's Nova Scotia Song Lights the Way Past Racism* (Pottersfield Press: 2016)

[113] J. A. Langley, "Garveyism and African Nationalism." *Race*, 11/2, (1969), 157-172 ve John Henrik Clarke, "Marcus Garvey and the Vision of Africa." (1974)

KAYNAKÇA

Albayrak, K. (2017). "Siyahî Senkretik Bir Dinî Hareket Olarak Rastafarilik" Bilimname, 2017 (34) , 247-286.

Asante, Molefi Kete (2002). "100 Greatest African Americans: A Biographical Encyclopedia." Amherst, New York: Prometheus Books.

Carter, Shawn (2002). "The Economic Philosophy of Marcus Garvey". Western Journal of Black Studies,26 (1)

Chevannes, Barry (1994) "Rastafari: Roots and Ideology. Utopianism and Communitarianism Series." New York: Syracuse University Press.

Christian, Mark (2008). "Marcus and African Unity: Lessons for the Future from the Past" Journal of Black Studies,39 (2)

Clarke, John Henrik (1974) "Marcus Garvey and the Vision of Africa."

Clarke, John Henrik (1974). "Marcus Garvey: The Harlem Years". Transition (46): 14-19

Cronon, Edmund David (1955) "Black Moses: The Story of Marcus Garvey and the Universal Negro Improvement Association" Madison: University of Wisconsin Press.

Dagnini, Jérémie Kroubo (2011) "Rastafari: Alternative Religion and Resistance against "White Christianity"

Elkins, W. F. (1972). "Marcus Garvey, the 'Negro World', and the British West Indies: 1919-1920"

Fergus, Claudius (2010) "From Prophecy to Policy: Marcus Garvey and the Evolution of Pan-African Citizenship". The Global South. 4 (2): 29-48.

Fierce, Milfred C. (1972). "Economic Aspects of the Marcus Garvey Movement". The Black Scholar. 3 (7): 50–61.

Grant, Colin (2008) "Negro with a Hat: The Rise and Fall of Marcus Garvey" London: Jonathan Cape

Grant, Otis B. (2003). "Social Justice versus Social Equality: The Capitalistic Jurisprudence of Marcus Garvey". Journal of Black Studies. 33 (4): 490-498.

Graves, John L. (1962). "The Social Ideas of Marcus Garvey". The Journal of Negro Education,

Hart, Richard (1967). "The Life and Resurrection of Marcus Garvey" Vol: 9 https://jis.gov.jm/information/heroes/marcus-mosiah-garvey/ (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2022.)

Johnson, Benita (2007). "Voices in the Wilderness: The Role and Influences of African-American Citizens in the Development and Formation of Foreign Policy 1919-1944."

Kutsal Kitap *(Tevrat, Zebur, İncil)* (2016) Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

Langley, J. A. (1969). "Garveyism and African Nationalism." Race, 11(2), 157-172.

Martin, Tony (1983) "Marcus Garvey: Hero" Majority Press.

Moses, Wilson S. (1972) "Marcus Garvey: A Reappraisal". The Black Scholar. 4 (3): 38-49

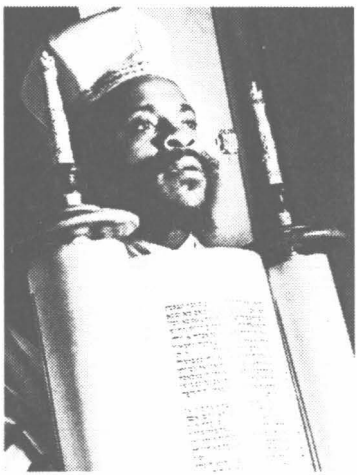
Salley, Columbus (1999) "The Black 100: A Ranking of the Most Influential African-Americans, Past and Present"; Citadel Press.

Tattrie, Jon (2016) "Redemption Songs: How Bob Marley's Nova Scotia Song Lights the Way Past Racism" Pottersfield Press.

Zachary, G. (2004). "Black star: Ghana, information technology and development in Africa". First Monday. 9 (3).

WENTWORTH ARTHUR MATTHEW
Siyahi Yahudi Lider (1892 -1973)

Mehmet MASATOĞLU

1. Hayatı

Wentworth Arthur Matthew'un doğum yeri hakkında farklı iddialar bulunmaktadır. Bunlardan biri onun 1892'de Joseph Matthew ve Frances M. Cornelius'un tek çocuğu olarak Britanya Batı Hint Adaları'nda St. Kitts'de doğduğudur.[1] Bir diğeri ise onun 23 Mayıs 1892 yılında Batı Afrika Lagos'ta dünyaya geldiğidir.[2] A. Matthew, kendini köken olarak Etiyopya,

[1] Judith Weisenfeld, *New World A-Coming: Black Religion and Racial Identity during the Great Migration* (New York: NYU Press, 2016), 3.

[2] Albert Ehrman, "The Commandment Keepers: A Negro Jewish Cult in America Today", *Judaism* 8/3 (1959), 267; Jacob S. Dorman, "'I Saw You Disappear with

Gana, Lagos ve Nijerya gibi yerlerde yaşayan atalarının hayat hikâyelerinden bahsederek tanımlamaktadır. Lagos'da bir ayakkabı tamircisi olan babasının, Etiyopya'nın eski başkenti Gondar'ın yakınında geleneksel ayin şarkılarını söyleyen bir hazan/kantor (cobbler) olan Etiyopyalı bir Yahudi'nin oğlu olduğunu açıklamasıyla tutarsızlıklardan bazıları kısmen açıklığa kavuşmuştur. Matthew'in babası daha sonra Lagos'ta Hıristiyan bir kadınla evlenmiş ve oğulları Wentworth'a İbranice "Yoseh ben Moshe ben Yehuda" adını vermiştir. Keza Matthew, "Moshea Ben David" olarak da bilinmektedir. Babası o küçük bir çocukken ölmüş ve annesi onu St. Kitts'e götürmüştür.[3]

A. Matthew 1913'te New York'a göç etmiş ve burada marangoz olarak çalışmıştır. Marangozluğun yanı sıra bir süreliğine ödül dövüşüyle de uğraşmıştır. Hayden İlahiyat Fakültesi ve Rose of Sharon İlahiyat Semineri (her ikisi de artık bulunmamaktadır), Cincinnati'deki İbranice Birliği Koleji ve hatta Berlin Üniversitesi de dahil olmak üzere Hıristiyan ve Yahudi okullarında okuduğu ileri sürülmektedir.[4] Ancak bu kurumlara katılımını doğrulayacak bağımsız bir kanıt bulunmamaktadır. A. Matthew 1916'da dört çocuk sahibi olacağı Florence Docher Liburd ile evlenmiştir. 1919'a kadar gelişen Yahudilik ve siyahi milliyetçiliği teolojisine yeterince taraftar toplayabilmiş ve "Yaşayan Tanrı'nın Emir Muhafızları, Gerçeğin direği ve temeli ve İsa Mesih'in inancı Kilisesi'ni (The Commandments Keepers Church of the Living God the Pillar and

My Own Eyes': Hidden Transcripts of New York Black Israelite Bricolage", *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 11/1 (2007), 64.

[3] Roi Ottley, *New World A-Coming: Inside Black America* (Boston: Houghton Mifflin, 1943), 143.

[4] Marcus Garvey, *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers, Vol. VII: November 1927-August 1940* (University of California Press, 1983), 451.

Ground of the Truth and the Faith of Jesus Christ.)" kurmuştur.[5] Eski Ahit emirlerine uymanın İsa'nın inancı olduğuna dikkat çekerek büyük ölçüde Hıristiyan bir kitleye hitap etmeye çalışmıştır. Fakat durum bu şekilde gerçekleşmemiştir. Söz konusu kilise Hıristiyanlık ve Yahudiliğin bir karışımı olarak başlarken, Matthew sonunda Hıristiyan unsurlarını ortadan kaldıracaktır.

Yahudi inançlarını barındıran kilise temelli bir örgütten, ana akım Ortodoks Yahudiliğin ilkelerinin çoğunu benimseyen ve işleyen bir sinagoga geçiş, Matthew'un Haham Arnold Ford ile olan ilişkisi ile başlamıştır. Ford, Marcus Garvey liderliğindeki siyahi milliyetçi bir örgüt olan Universal Negro Improvement Association'a üye bir aydındır.[6] Haham Ford, Harlem bölgesindeki bazı sıradan kişilere ve din adamlarına İbranice dersleri ve dini eğitimler vermiştir.[7] Ford, 1920'lerde kendi cemaati Beth B'nai Abraham'ı kurmadan önce hem Matthew ile Commandments Keepers Congregation'da hem de Mordecai Herman liderliğindeki Mağribi Siyonist Cemaati ile çalışmıştır.[8] Ford Etiyopya'ya göç ettikten sonra 5 Haziran 1931'de Matthew'a "Amerika'da temsil etmek için tam yetki" belgesi ile

[5] Bruce D. Haynes, "Back to Black":, *The Soul of Judaism*, Jews of African Descent in America (NYU Press, 2018), 93; Sam Kestenbaum, *'I'm an Israelite' : Kendrick Lamar's Spiritual Search, Hebrew Israelite Religion, and the Politics of a Celebrity Encounter*, *Kendrick Lamar and the Making of Black Meaning* (London and New York: Routledge, 2019), 276; Ehrman, "The Commandment Keepers: A Negro Jewish Cult in America Today", 268.

[6] Yvonne Patricia Chireau - Nathaniel Deutsch (ed.), *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism* (New York: Oxford University Press, 2000), 47.

[7] Roberta S. Gold, "The Black Jews of Harlem: Representation, Identity, and Race, 1920-1939", *American Quarterly* 55/2 (2003), 187.

[8] Sylvester A. Johnson, "The Rise of Black Ethnics: The Ethnic Turn in African American Religions, 1916–1945", *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation* 20/2 (2010), 147; Bruce D. Haynes, "Back to Black: Hebrews, Israelites, and Lost Jews", *The Soul of Judaism*, Jews of African Descent in America (NYU Press, 2018), 101.

hahamlık atama sertifikası olan 'Shmecah' veren bir mektup göndermiştir.[9] Böylece kariyerinin geri kalanını Matthew, kendisinin ve takipçilerinin Etiyopyalı İbraniler olduğunu iddia ederek geçirmiştir. Ayrıca Matthew, 'zenci' terimini kullanmak yerine, otoritesini Etiyopya'daki baş hahamdan almasından dolayı 'Etiyopyalı' terimini tercih etmiştir.[10]

Wentworth Arthur Matthew, kilisenin haricinde "Aethiopian Hebrews the Sons and Daughter of Culture" adlı bir Mason locası kurmuştur.[11] 1924'te ABD vatandaşı olmuş ve ertesi yıl diğer siyah hahamların eğitimi için Etiyopya İbrani Hahamlık Koleji'ni kurmuştur. Kolejde kadınlar haham olamasalar da memurluk ve yönetim kurulu üyeliği yapmışlardır. Ayrıca locada da cinsiyet ayrımcılığı olmayıp kadınlar da ders alabilmiş hatta okulda öğretmenlik yapabilmiştir.[12] Belirli bir Afro-merkezci perspektiften sunulan din, tarih ve kültürel antropoloji, takipçilerinin büyük ilgisini çekmiş ve dolaysıyla da bu tutum Matthew'un tüm öğretilerine nüfuz etmiştir. Loca, inisiyelerin Yahudi mistisizminin kabala denilen bir dalını keşfettiği gizli bir cemiyet olarak işlev görmüş ve okul, başlangıçta dini yalnızca etnik bir kimlik olarak benimseyenlere Yahudilik uygulamasına dair sistematik bir anlayış sunmaya çalışmıştır.[13] Siyahi basın, siyahi Yahudilerin geçerliliğini aralarında kabul ederken, beyaz Yahudi basını ile aralarında görüş ayrılıkları olmuştur; beyaz Yahudi bazı muhabirler onları

---

[9] Henry Louis Gates Jr. - Evelyn Brooks Higginbotham (ed.), *African American Lives* (New York: Oxford University Press, 2004), 568.

10 Kestenbaum, *'I'm an Israelite'*, 276.

[11] Jacob S. Dorman, "Black Israelites aka Black Jews aka Black Hebrews: Black Israelism, Black Judaism, Judaic Christianity", *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraf (London: Greenwood Publishing Group, 2006), 5/72.

[12] Ras Iyason Tafari, *Rastafari Midrashim Selected Essays Volume I* (Soferim Publications, 2018), 47.

[13] Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 568.

"tuhaf" ve "egzotik" olarak nitelendirirken bazıları Matthew'in Yahudilikle özdeşleşmesine karşı çıkmış hatta "Kral Süleyman'ın siyahi çocukları" şeklinde alay etmiştir.[14]

Matthew taraftar toplamak için sık sık ülkeyi dolaşmış fakat doktrini ile ilgilenen siyahi cemaatlerle müphem bağlar kurabilmiştir. Orijinal Yahudilerin siyahi olduğu ve beyaz Yahudilerin ya Avrupalılarla yüzyıllarca süren bir evliliğin ürünü ya da İncil'in "kırmızı" bir yüze sahip olduğunu anlattığı Yakup'un ikiz kardeşi Esav'ın torunları olduğu savını ileri sürmüştür.[15]

Wentworth A. Matthew, siyahilerin çektiği acıların büyük ölçüde Tanrı'nın emirlerini ihlal ettiği için Tanrı'nın onları cezalandırıldığını savunmuştur. Dolaysıyla siyahi insanlar Yahudiliğe geçtiklerinde lanetlerinin kaldırılacağına ve İncil'deki kefaret kehanetlerinin yerine getirileceğine inanıyordu. Nitekim Buhran sonrası dönemde ortaya çıkan siyahi Yahudi cemaatlerin çoğunun kökenleri araştırıldığında Yeni Ahit teolojisini asla terk etmemiş olan Wentworth A. Matthew çıkmaktadır hatta William Crowdy (1847–1908)'ye kadar geri götürülebilir.

Wentworth A. Matthew takipçilerinin çokluğundan bahsederken kapsayıcı bir tanıma giderek Şabat, koşer bar mitzva, sünnet ve tüm Yahudi bayramlarına uyulması doktrinine bağlı kalanları değil Yahudiliğe ilgi duyduğunu söyleyenleri de dahil etmiştir.[16] Wentworth A. Matthew'un takipçilerinin büyük çoğunluğu New York, Chicago, Ohio ve Philadelphia'daki birkaç küçük cemaatten gelmiştir.[17] Matthew'in öğrencilerinin çoğu

---

[14] Ehrman, "The Commandment Keepers: A Negro Jewish Cult in America Today", 268; Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 568.

[15] Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 569.

[16] Ehrman, "The Commandment Keepers: A Negro Jewish Cult in America Today", 269.

[17] J. Gordon Melton, *Biographical Dictionary of American Cult and Sect Leaders* (New York: Garland Publishing, 1986), 176; Garvey, *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers, Vol. VII*, 452.

New York şehrinin diğer bölgelerinde sinagoglar kurmuş fakat yürütülen faaliyetler kısa ömürlü olmuştur. Bu sinagoglar A. Matthew'in yapılanmasının gerçek bir uzantısı olmaktan ziyade yeniden canlanma eğiliminde gelişim gösteren topluluklar olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.[18]

İkinci dünya savaşı sırasında, Matthew'un iki oğlu Amerikan ordusunda görev yapmıştır. İkinci dünya savaşının Matthew'e maddi manevi etkileri olmuştur. 1942'de Matthew, "güneşin altındaki bir yer için herhangi bir insanın en büyük mücadelesi" olarak tanımladığı, biyografisini anlatan Dakika Kitabı'nı (Minute Book) yayımlamıştır. Matthew daha sonra bir topluluk bülteni olan Malach'ı yayımlamıştır.[19]

Siyonist davayı destekleyen Emir Muhafızları (Commandment Keepers), 1948'de İsrail devletinin kurulmasını kutlamış, ancak 1950'lerde Afrika veya İsrail'e yerleşme hayalleri, Long Island'da bir çiftçilik kooperatifi kurma konusunda daha mütevazı bir vizyonla değiştirilmiştir.[20] Cemaat, gelir sağlaması açısından tarım arazisi ve küçük ticari merkez, barınmak için konut ve yaşlılar için huzurevi yapmayı planlamıştır. Bu sebeple New York, Suffolk County'deki Kuzey Babylon'da birkaç parsel arazi satın almıştır. Yerel halkın muhalefeti ve yetersiz finansman, mülkün üyeler için bir yaz kampı ve hafta sonu inzivasından daha fazlasına dönüştürülmesini engellemiş dolaysıyla arazi 1960'larda cemaatin elinden çıkmıştır.[21]

---

[18] Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 570.

[19] Howard M. Brotz, "Negro 'Jews' in the United States", *Phylon (1940-1956)* 13/4 (1952), 326.

[20] Jacob S. Dorman, "A Colony in Babylon: Cooperation and Conflict Between Black and White Jews in New York, 1930 To 1964", *African Zion: Studies in Black Judaism* (Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2012), 220.

[21] Dorman, "A Colony in Babylon: Cooperation and Conflict Between Black and White Jews in New York, 1930 To 1964", 221; Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 571.

A. Matthew, Harlem'de Adam Clayton Powell Jr., Manhattan İlçe Başkanı olarak Matthew'un onuruna bir gün ilan eden Percy Sutton ve Commandment Keepers'ın (Emir Muhafızları) sık sık konuğu olan kongre üyesi Charles Rangel ile yakın ilişkiler kurmuştur. Ayrıca Wentworth A. Matthew, Yahudi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olan ve Kardeşlik Sinagog'unu (Brotherhood Synagogue) kuran genç bir beyaz idealist olan Rabbi Irving Block ile de dostluk kurmuştur. Block, Matthew'u beyaz Yahudi toplumuyla daha sıcak ilişkiler kurmasını teşvik etmiş ve beyaz Yahudi kurumlarını ise siyahi Yahudileri kabul etmeye çağırmıştır. Matthew, New York Hahamlar Kurulu'na ve B'nai B'rith'e[22] üyelik için başvurmuş, ancak başvurusu reddedilmiştir.[23] Matthew'un siyahi Yahudi cemaatindeki liderliğini önlemek için, Sinagog İlişkileri Komisyonu tarafından bir "Siyahi Yahudiler Komitesi" oluşturulmuştur. Matthew ve cemaati ise siyah insanları Yahudi ana akımına dahil etmeye çalışan "Hatza'ad Harishon (İlk Adım)" adlı bir örgüte sponsor olmuştur.[24] Fakat liberal niyetlerine rağmen, proje başarısız olmuştur.

Wentworth A. Matthew, 31 Mayıs 1958 New York Age'de "*[beyaz] Yahudilerin çoğunluğunun bize karşı her zaman kardeşçe sempati içinde olduğunu ve çekincesiz olduğunu biliyorum*" yazmasına rağmen tamamen asimile olmayı reddettiği için beyaz Yahudi liderliğinin şiddetli direnişiyle karşılaşmıştır.[25] Bir demecinde şu şekilde belirtmiştir:

---

[22] İttifak Evlatları anlamına gelmektedir. Dünyadaki en eski Yahudi hizmet organizasyonudur. Dünya çapında Yahudi örgütlerini koordine eden, Yahudi sorunları ve menfaatleri ile ilgili uluslararası ilişkiler kuran organizasyondur. Detaylı bilgi için bkz. https://www.bnaibrith.org/

[23] Dorman, "A Colony in Babylon: Cooperation and Conflict Between Black and White Jews in New York, 1930 To 1964", 226.

[24] Donald Altschiller, "Hatza'ad Harishon", *Organizing Black America : an Encyclopedia of African American Associations*, ed. Nina Mjagkij (New York: Garland Publishing, 2001), 260.

[25] Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 569.

"Beyaz Yahudiler arasındaki kimliğimizi kaybetmeye çalışmıyoruz. Beyaz Yahudi aramıza girdiğinde, gerçekten evindedir, ön yargımız yoktur. Ama aralarına girdiğimizde senin iyi bir adam olduğunu, beyaz bir kalbin olduğunu söyleyecekler. Yoksa çok iyi davranırlar. Derinlerde bir yerde üstünlük - aşağılık duygusu hala var ve hiçbir siyah adam bunu önleyemez."[26]

Matthew seksen bir yaşında ölmeden önce, liderliği öğrencilerinin içerisinden daha genç bir jenerasyona devretmiştir. Beth Shalom E.H. Cemaati ve Beth Elohim İbrani Cemaati'ni kuran Haham Levi Ben Levy, 1970'te siyah hahamlar için temsilci bir organ olarak İsrail Hahamlar Kurulu'nun oluşumunu tasarlamış ve Matthew'un Etiyopya Hahamlık Koleji'ni İsrail Hahamlık Akademisi'ne dönüştürmüştür.[27] Haham Yehoşua Yahonatan ve karısı Leah, siyahi Yahudiler için bir sivil örgüt olan İsrailli Danışman'ı (Israelite Counsel) kurmuşlardır.[28] Matthew, Yeshiva Üniversitesi mezunu olan torunu Haham David Dore'un Emir Muhafızları Cemaati'nin liderliğini üstlenmesini bekliyordu, ancak iç çatışma ve yasal problemler sonucu, Haham Chaim White cemaatin lideri olarak ortaya çıkmış ve Haham Matthew'un geleneklerini sürdürmüştür.[29]

2. Emir Muhafızları (Commandment Keepers)

Harlem'in Emir Muhafızları, New York'taki ve muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük ve en etkili siyahi

---

[26] (Shapiro, 183) Henry Louis Gates (Jr.) - Evelyn Brooks Higginbotham, *The African American National Biography* (New York: Oxford University Press, 2008), 5/437.

[27] Bernard J. Wolfson, "African American Jews Dispelling Myths, Bridging the Divide", *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism* (New York: Oxford Oxford University Press, 2000), 48; Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 569.

[28] Sholomo B. Levy, "Matthew, Wenthworth Arthur", *African American Lives*, ed. Henry Louis Gates (Jr.) - Evelyn Brooks Higginbotham (New York: Oxford University Press, 2004), 569.

[29] Levy, "Matthew, Wenthworth Arthur", 569.

Yahudiler topluluğudur.[30] 1919'da Haham Wentworth A. Matthew tarafından kurulan bu dini topluluk, buhran, İkinci Dünya Savaşı, İtalyanların Etiyopya'yı işgali, 1969'da İbrani İsraillilerin İsrail'e göçü, Garveyizm, Etiyopyacılık, Sivil Haklar ve Kara Güç (Black Power) gibi hem tarihi olaylara, hem de kültürel olaylara bir cevap olarak yaklaşık bir yüzyıl boyunca önemli ölçüde değişmiş ve gelişmiştir.[31] Bu dönem boyunca New York'ta ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki diğer büyük şehir merkezlerinde birçok Siyahi Yahudi cemaati olmasına rağmen, Emir Muhafızları (Commandment Keepers), çoğunlukla beyaz Yahudi uygulamalarına, ritüellerine ve geleneklerine en çok benzeyen Siyahi Yahudilik biçimidir. 1925'te Etiyopya İbrani Hahamlık Koleji'ni (Ethiopian Hebrew Rabbinical College) kurmuşlar ve bu kurum aracılığıyla New York, Amerika Birleşik Devletleri ve Karayipler'in diğer bölgelerine bağlı sinagoglar kurmaya devam eden birçok haham ve ruhani lideri eğitmişlerdir.[32] Emir Muhafızlarının diğer topluluklarla ilişkileri, bu topluluklara yönelik muamelelerine ve bu topluluklar tarafından maruz kaldıkları muamelelere yanıt olarak gelişmiş ve değişmiştir.

Emir Muhafızları'nın gelişimini, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki daha geniş kitlelere yayılmış Siyahi Yahudi hareketi bağlamına almadan tartışmak imkânsızdır. On dokuzuncu yüzyıldan beri, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı Siyah gruplar, köle ruhanilerinin şarkı sözlerinde ifade edildiği gibi, Yahudiler, İbraniler ve İsrailliler ile

[30] Şahin Kizilabdullah, "Afro-Amerikalı Yahudiler", *Dini Araştırmalar* 25/62 (15 Haziran 2022), 71.
[31] Weisenfeld, *New World A-Coming*, 199.
[32] Kathleen Malone O'Connor, "The Nubian Islaamic Hebrews, Ansaaru Allah Community Jewish Teachings of an African American Muslim Community", *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism*, ed. Yvonne Chireau - Nathaniel Deutsch (New York: Oxford University Press, 2000), 119.

özdeşleşiyorlardı.[33] "Siyahi Yahudi, İbrani ve İsrailli" terimleri, kimliklerin ve uygulamaların sürekliliğini tanımlamak için kullanılmıştır. Bir uçta, ya kimliği doğrulanmış bir Yahudi anneden doğdukları ya da Halaka'ya (Yahudi kanunu) göre din değiştirdikleri için Yahudi olarak tanınan Yahudi cemaatinin üyeleri tarafından "kabul edilecek" olan Siyahi Yahudiler bulunmaktadır. Öte yandan, ırk ve/veya milliyet yoluyla kendilerini İbraniler veya İsrailoğulları olarak tanımlayan, ancak tanınmış Yahudi topluluğuna ait ritüellerle çok az benzerlik taşıyan siyahiler de bulunmaktadır. Ayrıca, bu gruplardan bazılarının aktif olarak "gerçek Yahudiler"in tanınan Yahudi cemaatinin değil, kendilerinin olduğunu iddia ettikleri görülmektedir. Yahudi, İbrani veya İsrailli terimlerinden herhangi birini kullanabilen ve tanınmış Yahudilik, Hıristiyanlık veya her ikisinin unsurlarını içeren ritüeller ve uygulamalar gerçekleştirebilen başka gruplar da vardır. Bu gruplar, dini külliyatlarındaki atalarını (Musa, Kral Süleyman, Şeba Kraliçesi aracılığıyla) tanımlama biçiminden ve kendilerini Kayıp Kabilelerden biri olarak görüp görmedikleri konusunda farklılık gösterse de, hepsi Tevrat'ta tasvir edilen eski İbranilerden veya İsrailoğullarından gelen bir tür İncil soyunun izini sürmektedir. Dahası, bu gruplar dini külliyatlarına dayanan soylarının Siyahi olduğuna ve Afrika'da yaşadığına inanmaktadırlar çünkü Eski İsrail'in Afrika kıtasının bir parçası olduğuna vurgu yaparak Etiyopyalıların soyundan geldiklerine inanmaktadırlar.[34] Keza Kudüs'teki İkinci Tapınağın yıkılmasından sonra soylarının Afrika'da sürgünde yaşadıklarına inananlar da vardır. Ayrıca bazı gruplar sünnet olma veya domuz etinden kaçınma gibi

[33] Andre E. Key, "Damnation, identity and truth Vocabularies of suffering in Kendrick Lamar's DAMN", *Kendrick Lamar and the Making of Black Meaning*, ed. Christopher M. Driscoll vd. (London and New York: Routledge, 2020), 302.
[34] Janice W. Fernheimer, *Stepping Into Zion: Hatzaad Harishon, Black Jews, and the Remaking of Jewish Identity* (Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2014), 12.

Yahudi ritüelleri uygulayan ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne veya Karayipler'e köle olarak getirilen Afrika kökenli Yahudilerin mirasını da sahiplenmektedir. Yahudi köle sahipleri ile Karayipler'de yaşayan köleler arasındaki birleşmelerin ürünü olan atalar aracılığıyla Yahudi mirasına sahip olduklarını iddia edenler de bulunmaktadır.[35]

Bu bağlamda farklı Yahudi gruplarının kendilerini tanımlarken kullandıkları kavramlar da değişmektedir. Bazı Siyahi gruplar, ABD bağlamında beyazlık ile ilişkilendirildiği için "Yahudi" teriminin kullanımından kaçınmaktadır ve bunun yerine "İbrani" ve "İsrailli" terimlerini tercih etmektedir çünkü bu kavramlar ile eski Afrika kökleri ve kültürleri ile ırksal gurur ve bağlılık göstermenin bir yolu olarak kabul edilmektedir. Birçok Siyahi Yahudi grubu için İbranilik veya İsraillilik ve dolaysıyla Siyahi Yahudiler olarak da tanımlanmak, Afrika mirasını geri kazanmanın bir yolu olarak görülmektedir.[36]

Emir Muhafızları ile ilişkili çeşitli isimler de, benzer bir amaçla tercih edilmiş gibi görünmektedir. Liderleri Haham Matthew, Etiyopya soyu ve Afrika ile olan bağlantılarını vurgulamıştır. Onlar ve bağlı kuruluşları yıllar içinde şu unvanlarla bilinmiştir: Commandment Keepers: Congregation of the Living God, Pillar and Ground of the Truth, (1934) (Emir Muhafızları: Yaşayan Tanrı'nın Cemaati, Gerçeğin Sütunu ve Zemini) , Etiyopya Kültürünün İbrani Oğulları ve Kızları olarak adlandırılan dini grup 1930 yılında kurulmuştur ve takipçileri tarafından genellikle bir Mason örgütü olarak tanımlanmıştır. Söz konusu dini grup daha sonraları Emir Muhafızları Etiyopya İbrani Cemaati (1962) olarak da anılmıştır.[37]

---

[35] Janice W. Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", *African American Religious Cultures*, ed. Anthony B. Pinn (Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC CLIO, 2009), 170.

[36] Fernheimer, *Stepping Into Zion: Hatzaad Harishon, Black Jews, and the Remaking of Jewish Identity*, 170.

[37] Jacob S. Dorman, *Chosen People: The Rise of American Black Israelite Religions* (New York: Oxford University Press, 2016), 160.

Cemaatin kendi zenginliği ve alınan bağışlar büyük ABD ekonomisiyle uyum içinde akıp giderken topluluk da doğru orantıda gelişimine devam etmiştir. Orijinal ibadet yerleri bilinmese de, 1934'te Harlem'deki 30 Batı 129. Sokak'taki Antillean Salonu'nda ibadet ediyorlardı. Ancak 1935'te geçimlerini sağlamakta zorlanmışlar ve 1962'ye kadar ikamet edecekleri Lenox'a taşınmışlardır. 1962'de Harlem'deki tarihi binalarına taşınmışlardır.[38] Cemaatin son ibadet yeri, mimar Frank H. Smith tarafından - Rönesans tarzında John Dwight ailesi için tasarlanan ve 1962'de Emir Muhafızları tarafından sinagoga dönüştürülen kahverengi taşlı bir konuttur. Özellikle girişi ile bilinen bina, New York'un tarihi kent simgelerinden biri olarak listelenmiştir. Bu bina, yirmi birinci yüzyılın başlarında, özellikle 1973'de Haham Matthew'un ölümünden sonra topluluğun liderliği üzerindeki iç çatışmalar nedeniyle büyük tartışmaların kaynağı olmuştur.[39]

Haham Matthew, Etiyopya İbrani Hahamlar Koleji'ni 1925'te kurduğundan beri, birçok Siyahi Yahudi Haham ve ruhani lider onun etkisi ve inançları altında eğitilmiştir. Bu ruhani liderler New York, Amerika Birleşik Devletleri ve Karayipler'in diğer bölgelerinde ortak sinagoglar kurmaya devam etmiştirler. İsrail Hahamlar Kurulu'nun resmi internet sitesine göre, 1970'te okulun adı Haham Levi Ben Levy tarafından İsrail Hahamlar Akademisi olarak değiştirilmiştir. 2001'de, İsrail Hahamlar Kurulu üyeleri, Uluslararası Konvansiyonunda, bu eğitim enstitüsünün kapılarının sadece İsrail toplumu için hahamlar yetiştirmek için değil, kadın-erkek ilgi duyan herkes için açık olduğu ifade edilmiştir.[40]

[38] Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", 172.
[39] Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", 172.
[40] Gates Jr. - Higginbotham, *African American Lives*, 569.

St. Kitts'ten gelen bir göçmen olan Haham A. Matthew, yarım yüzyıldan fazla bir süredir Emir Muhafızları'nın kurucusu ve saygın lideriydi. A. Matthew, Garveyizm ve Etiyopyacılıktan güçlü bir şekilde etkilenen karizmatik bir liderdi ve cemaatinin inançlarının ilkeleri hem Garveyizm'i hem de Etiyopyacılığı yansıtıyordu.[41] Yıllar boyunca birçok takipçi, topluluğuyla birlikte ibadet etmeye gelen A. Matthew'un kendine özgü sesinin cazibesine kapılmıştır. Beth B'nai Abraham Etiyopya Cemaati ve İbrani Okulu'nun kurucusu ve lideri olan ve aynı zamanda Marcus Garvey'in Evrensel Zenci İyileştirme Derneği'nin (UNIA) müzik kolunu yöneten Haham Arnold Josiah Ford ile yakın bağlar kurmuştur. Haham Ford kendi başına oldukça etkili olmasına rağmen, sonunda New York topluluğunu Etiyopya'da yaşamak için terk etmiş ve daha sonra 1935'te ölmüştür.[42] Ölümünden önce, Haham Ford, Etiyopya'dan Haham Matthew'e 1929'da İngilizce ve İbranice yazılmış 171 koordinasyon belgesi göndermiş ve böylece Matthew'un Siyah Yahudilerin bir hahamı olarak meşruiyetini onaylamayı amaçlamıştır.[43] Haham Matthew ve topluluğundakiler Haham Ford'un sertifikasını kabul ederken, topluluk dışındakiler tarafından bir meşruiyet kazanamamıştır. Haham Matthew, topluluğun üyeliğinin 1920'lerde ve 1930'larda 400 veya 500'den fazla olduğunu, ancak 2004 yılına kadar resmi üyeliğin sekize düştüğünü bildirmiştir.[44]

Haham Matthew'un liderliğinde topluluk, tanınan Yahudi topluluğu ile bir dizi etkileşim aramış ve Siyahi Yahudilerle ilgilenen Ruth Landes, Arthur Dobrin, Harold Brotz, Graenum Ber-

[41] Dorman, "I Saw You Disappear with My Own Eyes", 68.
[42] Melton, *Biographical Dictionary of American Cult and Sect Leaders*, 91.
[43] John L. Jackson, "All Yah's Children: Emigrationism, Afrocentrism, and the Place of Israel in Africa", *Civilisations* 58/1 (2009), 103.
[44] Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", 172.

ger ve daha sonra James Landing, Roberta Gold, Marlaine Glicksman ve Haham Sholomo Ben Levy dahil olmak üzere birkaç bilim insanının dikkatini çekmiştir.

3. İnançlar ve Uygulamalar

Her ne kadar terminoloji yıllar içinde değişse de, Emir Muhafızları kendilerini açıkça Siyahi Yahudiler olarak görmüştür. Tevrat'ta tasvir edilen eski İbraniler ve İsraillilerin doğrudan soyları olduğuna ve dini literatürdeki figürlerin Siyahi olduğuna inanmışlardır. Haham Matthew özellikle Mısır'dan ve dolaysıyla Afrika'dan gelen Musa'nın hikâyesini ve Etiyopya'dan geldiğine inandığı Kral Süleyman ve Kraliçe Belkıs'ın (Sheba) hikâyesini vurgulamıştır. Haham Matthew bu figürlerin hepsinin Siyahi olduğunu vurgulamış ve "orijinal Yahudiler" Avrupalı olmasa da beyaz Yahudilerin meşruiyetini inkâr etmemiştir.[45] Aksine, beyaz Yahudilerin Yahudiliğin korunmasına yıllarca yardımcı olduklarına inanmıştır. Ayrıca, A. Matthew'e göre orijinal Yahudiler Siyahi olduğundan dolayı tekrar Yahudiliği benimseyen Siyahilerin dönüştürme prosedürlerinden geçmelerine gerek olmadığını belirtmiştir.[46]

Topluluk birçok geleneksel, ortodoks Yahudi uygulamasını takip etmiştir. Oturma yerleri cinsiyete göre ayrılmış, ibadet hizmetleri İbranice ve İngilizce'nin bir kombinasyonu olarak tanınmış bir Yahudi Siddur'dan (dua kitabı) yürütülmüş ve erkek üyeler *kipa* veya *yarmulke* olarak bilinen baş örtülerinin yanı sıra *tefilin* olarak adlandırılan geleneksel dua şalları takmışlardır. Haham Matthew ayrıca hizmetlerde bir Afrika bastonu taşıyarak Afrika ve Karayip geleneklerini tanıtmıştır. Ek olarak, birçok kadın üyenin ibadet etmek için geleneksel Afrika elbisesi giydiği

[45] Emily Suzanne Clark - Brad Stoddard, *Race and New Religious Movements in the USA: A Documentary Reader* (Bloomsbury Publishing, 2019), 94.
[46] Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", 173.

de bilinmektedir.[47] Topluluk, *Roş Haşana*, *Tashlich* (Roş Haşana şenlikleri sırasında kişinin günahlarını nehre dökmesinin sembolik töreni), *Yom Kipur* (kefaret ve oruç günü), *Sukkot*, *Fısıh*, *Hannukah* ve *mezuza*nın kapılara asılması, koşerut yasalarına uyulması (domuz eti, kabuklu deniz ürünleri ve aynı yemekte süt ve et ürünleri yemekten kaçınma) ve 13 yaşında erkek üyeler için bir *Bar mitzva* yapmak gibi geleneksel uygulamalar dahil olmak üzere tüm büyük Yahudi bayramlarını kutlamış, ritüellerini uygulamıştır.[48] Ayrıca topluluk cuma akşamı ve cumartesi günü düzenli Şabat ayinleri düzenlemiş ve cemaat cumartesi ayini sırasında Tevrat Parşömeni okumuştur.[49]

1942'de Haham Matthew, grubun inançlarının ve manevi öğretilerinin çoğunu, anılarını da içeren "Minute Book" adlı bir belgede toplamıştır. Minute Kitabında, Haham Matthew, topluluğun erken tarihinin bir özetini ve uygulamaları hakkında rehberi, Hahamlar Koleji müfredatının bir kopyasını, "İsrail Doktrininin On İki İlkesi" ve "Etiyopyalı İbranilerin Antropolojisi ve Daha Güzel Yahudilerle İlişkileri" derlemiştir.[50] Minute Kitabının bir kopyası, bilgin Howard Brotz'un topluluk hakkında 1947 tarihli tezine eklenmiş ve içeriği ayrıca Brotz'un 1964 popüler ve sık alıntılanan kitabı "The Black Jewish of Harlem: Negro Nationalism and the Dilemmas of Negro Leadership"de yeniden kaleme alınmış ve Landing'in Black Judaism: Story of an American Movement metninde özetlenmiştir.

[47] Fernheimer, "Commandment Keepers of Harlem", 174.
[48] Dorman, "Black Israelites aka Black Jews aka Black Hebrews: Black Israelism, Black Judaism, Judaic Christianity", 5/72.
[49] Melton, *Biographical Dictionary of American Cult and Sect Leaders*, 175.
[50] Brotz, "Negro 'Jews' in the United States", 329.

KAYNAKÇA

Altschiller, Donald. "Hatza'ad Harishon". *Organizing Black America : an Encyclopedia of African American Associations*. ed. Nina Mjagkij. 260. New York: Garland Publishing, 2001.

Brotz, Howard M. "Negro 'Jews' in the United States". *Phylon (1940-1956)* 13/4 (1952), 324-337. https://doi.org/10.2307/272569

Chireau, Yvonne Patricia - Nathaniel Deutsch (ed.). *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism*. New York: Oxford University Press, 2000.

Clark, Emily Suzanne - Stoddard, Brad. *Race and New Religious Movements in the USA: A Documentary Reader*. Bloomsbury Publishing, 2019.

Dorman, Jacob S. "A Colony in Babylon: Cooperation and Conflict Between Black and White Jews in New York, 1930 To 1964". *African Zion: Studies in Black Judaism*. 220-233. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2012.

Dorman, Jacob S. "Black Israelites aka Black Jews aka Black Hebrews: Black Israelism, Black Judaism, Judaic Christianity". *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraf. 5/59-84. London: Greenwood Publishing Group, 2006.

Dorman, Jacob S. *Chosen People: The Rise of American Black Israelite Religions*. New York: Oxford University Press, 2016.

Dorman, Jacob S. '"I Saw You Disappear with My Own Eyes': Hidden Transcripts of New York Black Israelite Bricolage". *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 11/1 (2007), 61-83. https://doi.org/10.1525/nr.2007.11.1.61

Ehrman, Albert. "The Commandment Keepers: A Negro Jewish Cult in America Today". *Judaism* 8/3 (1959), 267-270.

Fernheimer, Janice W. "Commandment Keepers of Harlem". *African American Religious Cultures*. ed. Anthony B. Pinn. 169-174. Santa Barbara, Denver, Oxford: ABC CLIO, 2009.

Fernheimer, Janice W. *Stepping Into Zion: Hatzaad Harishon, Black Jews, and the Remaking of Jewish Identity*. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2014.

Garvey, Marcus. *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers, Vol. VII: November 1927-August 1940*. University of California Press, 1983.

Gates Jr., Henry Louis - Evelyn Brooks Higginbotham (ed.). *African American Lives*. New York: Oxford University Press, 2004.

Gates (Jr.), Henry Louis - Higginbotham, Evelyn Brooks. *The African American National Biography*. New York: Oxford University Press, 2008.

Gold, Roberta S. "The Black Jews of Harlem: Representation, Identity, and Race, 1920-1939". *American Quarterly* 55/2 (2003), 179-225.

Haynes, Bruce D. "Back to Black": *The Soul of Judaism*. 86-110. Jews of African Descent in America. NYU Press, 2018. http://www.jstor.org/stable/j.ctv12pnqmk.7

Haynes, Bruce D. "Back to Black: Hebrews, Israelites, and Lost Jews". *The Soul of Judaism*. 86-110. Jews of African Descent in America. NYU Press, 2018. http://www.jstor.org/stable/j.ctv12pnqmk.7

Jackson, John L. "All Yah's Children: Emigrationism, Afrocentrism, and the Place of Israel in Africa". *Civilisations* 58/1 (2009), 93-112.

Johnson, Sylvester A. "The Rise of Black Ethnics: The Ethnic Turn in African American Religions, 1916–1945". *Religion and American Culture: A Journal of Interpretation* 20/2 (2010), 125-163. https://doi.org/10.1525/rac.2010.20.2.125

Kestenbaum, Sam. *'I'm an Israelite' : Kendrick Lamar's Spiritual Search, Hebrew Israelite Religion, and the Politics of a Celebrity Encounter. Kendrick Lamar and the Making of Black Meaning*. London and New York: Routledge, 2019. https://doi.org/10.4324/9781351010856-17

Key, Andre E. "Damnation, identity and truth Vocabularies of suffering in Kendrick Lamar's DAMN". *Kendrick Lamar and the Making of Black Meaning*. ed. Christopher M. Driscoll vd. 300-320. London and New York: Routledge, 2020.

Kizilabdullah, Şahin. "Afro-Amerikalı Yahudiler". *Dini Araştırmalar* 25/62 (15 Haziran 2022), 59-82. https://doi.org/10.15745/da.1113407

Landing, James E. *Black Judaism: Story of an American Movement*. Carolina Academic Press, 2002.

Levy, Sholomo B. "Matthew, Wenthworth Arthur". *African American Lives*. ed. Henry Louis Gates (Jr.) - Evelyn Brooks Higginbotham. New York: Oxford University Press, 2004.

Melton, J. Gordon. *Biographical Dictionary of American Cult and Sect Leaders*. New York: Garland Publishing, 1986. https://archive.org/details/biographicaldict0000melt

O'Connor, Kathleen Malone. "The Nubian Islaamic Hebrews, Ansaaru Allah Community Jewish Teachings of an African American Muslim Community". *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism*. ed. Yvonne Chireau - Nathaniel Deutsch. 118-150. New York: Oxford University Press, 2000.

Ottley, Roi. *New World A-Coming: Inside Black America*. Boston: Houghton Mifflin, 1943.

Tafari, Ras Iyason. *Rastafari Midrashim Selected Essays Volume I*. Soferim Publications, 2018.

Weisenfeld, Judith. *New World A-Coming: Black Religion and Racial Identity during the Great Migration*. New York: NYU Press, 2016. https://www.jstor.org/stable/j.ctt1bj4r45

Wolfson, Bernard J. "African American Jews Dispelling Myths, Bridging the Divide". *Black Zion: African American Religious Encounters with Judaism*. 33-54. New York: Oxford Oxford University Press, 2000.

ELİJAH MUHAMMED
İslam Milleti Hareketinin Lideri

Hakan KARABAY

Hayatı:

Elijah Muhammed 7 Ekim 1897'de Georgia eyaletinde bulunan Sandersville şehrine yakın olan Bold Springs kasabasında dünyaya gelmiştir.

Doğduğu zaman Elijah Robert Poole adını taşıyordu. On üç çocuğun altıncıdır. Babası William Poole Sr. (1868–1942) yoksul bir tarım işçisiydi. Ayrıca yan meslek olarak baptist Hristiyanlar için vaizlik yaparmış.

Annesi Mariah Hall (1873–1958), da tarım işçisi ve ev kadınıydı. Poole ailesi, 'sharecropper' (maraba) olarak nitelenen, çoğu zaman kiradan arta kalan düşük meblağ karşılığında çalışıp, toprak sahibinden tarım alanını kiralamak suretiyle zor şartlarda geçinen birçok siyahi aileden biriydi. Annesinden Elijah

Muhammed'i kutsallaştırmak amacıyla ortaya atılmış olan o döneme ait çeşitli ilgi çekici rivayet ve tasvirler mevcuttur. Malcolm X (1925-1965) bizzat annesinden dinlediği rivayetle şöyle dediğinden bahseder: 'Annesi Marie'nin oğlu hakkındaki bana bahsettiği hikâyesi, kendisi sadece yedi yaşındayken başlamıştı. Bana o zamanlar rüyada bir gün çok büyük bir adamın annesi olacağını gördüğünü ifade etmiştir.'[1] Dahası (Elijah'nın) çocukken yaşıtlarına göre farklı olduğunu ve diğer kardeşlerine daha genç olmasına rağmen liderlik yaptığını söyler.[2] Muhtelif kaynaklara göre dördüncü veya en geç sekizinci sınıftan sonra maddi imkânsızlıklar sebebiyle okulu bırakıp tarla işlerinde yardım etmek zorunda kalmış[3]. Dolayısıyla genç yaşında geleneksel eğitimden mahrum bırakılmış. Bu daha sonra onun Allah tarafından üstleneceği 'ilahi vazifeye' müsait hale getirilme evresi olarak yorumlanmıştır.[4]

İncil'e ilgisine rağmen Hristiyanlık konusunda teolojik tartışmaları ve sorgulamaları nedeniyle babasını hayal kırıklığına uğratmayı başarmıştır ve İncil'e yoğun ilgisine rağmen İncil vaizliğine bulunmaya kendini ikna edememiştir.[5] Çok şüpheci bir yapıya sahipti. Bu sebeple Hristiyan kilisesine diğer kardeşlerinden daha sonra katılmıştır.[6]

Gençliğinde İncili okurken ağlarmış. Malcom X'e bu konudaki açıklaması şu şekilde olmuştur: 'Bana incilin kelimeleri açılmaya muhtaç kilitli bir kapı suretinde gelmiştir ve o kilidi nasıl

---

[1] Malcolm X – Alex Haley, *The Autobiography of Malcolm X* (New York: Ballantine Books, 1973), 209.
[2] X – Haley, *The Autobiography of Malcolm X*, 210.
[3] Claude Andrew Clegg, *An Original Man. The Life and Times of Elijah Muhammad* (New York: St. Martin's Press, 1997), 9.
[4] Mattias Gardell, *In the Name of Elijah Muhammad, Louis Farrakhan and The Nation of Islam* (New York: Duke University Press, 1996) 47-48.
[5] Herbert Berg, *Elijah Muhammad and Islam.* (New York: New York University Press, 2009), 32.
[6] Clegg, *An Original Man*, 8.

açacağımı ve açtığımda kavramaya başlayacağım hakikatler hakkındaki duyacağım hayal kırıklığı karşısında ağlamaya başlardım'.[7]

1900'lü yıllarında maddi saiklerden dolayı Poole ailesi Cordele şehrine taşınır ve orada tekrar siyahilere karşı yapılan zulümlere şahit olurlar. On altı yaşında ailesinden ayrı bir hayat kurmaya karar verir. Bu kararının bir sonucu olarak 1917 yılında Clara Evans (1899-1972) ile nikâhlanır.

Aylık sekiz dolar karşılığında sabah akşam bir tarla sahibinin yanında çalışan Elijah orada da çalışanlara uygulanan türlü şiddet eğilimleri görmüştür.[8] Beyaz tenli işvereni tarafından hakarete uğrayan Elijah yirmi üç yaşındaki eşi Clara ve iki çocuğu ile 1923 yılında Detroit şehrine yerleşir. Güneyde hala fiilen ve yasal olarak siyahilerin aleyhinde olan durum, güneylilerin ırkçılık konusundaki ısrarı, teknolojinin ilerlemesiyle birçok el işlerine daha az ihtiyaç duyulması, kuzeyden gelen siyahiler tarafından olumlu haberler ve refah vaatleri birçok siyahi gibi Elijah Poole'u da etkilemiştir.[9]

Bu durum, iç göçe[10] yol açmış ve beyazların başka şehirlere taşınmasına sebebiyet vermiştir. Gettolaşmanın kaçınılmaz olduğu bu siyahi toplumlarda farklı dini, siyasi ve sosyal çevreler oluşmuştur. Elijah Muhammed bu sosyal çeşitlilik ikliminden Detroit'e taşınmasından hemen sonra nasibini almıştır. Marcus Garvey (1887-1940) adında karizmatik bir siyahi liderin, Amerika'da ilk defa kurmuş olduğu siyahilere has ulusal bir hareket olan 'Universal Negro Improvement Association' (UNIA)'e üye

[7] X – Haley, *The Autobiography of Malcolm X*, 210.
[8] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 32.
[9] Gardell, *In the Name of Elijah Muhammad*, 48.
[10] Tarihe 'Great Migration' (Büyük Göç) adıyla geçecek olan bu hadise yaklaşık 6 milyon afroamerikalıların güneyden kuzeye göçmesiydi.

olur.[11] Yapısal olarak kendini ırksal gurura, ekonomik kendi kendine yeterliliğe ve Afrika'da bağımsız bir siyah ulusun oluşumuna adanmış bir toplumsal örgüttü. Elijah Muhammed'in ilerleyen hayatındaki faaliyetleri bu hareketten etkilenerek şekillendiğini söyleyebiliriz.

Detroit şehrinde Elijah çalışma fırsatı ve UNIA gibi toplumsal hareketlere katılma imkânı bulmuştur. Bu kısa sürecek olan düzenli hayatına şehirde hissedilecek olan 1929 küresel kriz son verecektir. Krizden sonra Elijah işsiz kalır ve sosyal yardım için başvuruda bulunur. İş bulamadığı için eşi Clara evin geçimini üstlenir. Bu dönemde Elijah aşırı içki tüketmeye başladı.

Nation of Islam ile tanışması

1931 yılında hala işsizlikle boğuşan Elijah Muhammed, gizemli bir peygamberin varlığından babasının arkadaşı vasıtasıyla haberdar oldu. Peygamber olarak bilinen Fard Muhammed veya W.D Fard (1877-1934[?]) adlı kişiyle, aynı yıl bir konferansı vesilesiyle ilk defa karşılaşmıştır. Bu kişinin temel söylemleri şu şekildeydi: İslam inancı Amerikalı siyahilerin asıl dinidir ve siyahiler toplumun alt tabakasını oluşturan en düşük sınıftan değil, bilakis Mekkeli ilk insan soyundan gelen asillerdir. Nation of Islam temsilcileri, kendisinin yarı beyaz, yarı siyah kökenli olduğunu, 1877 yılında Mekke'de doğarak tek başına güney Amerika'da zuhur edip, insanları gelecek olan bir krize karşı (ki bu krizin New York borsasında meydana gelen büyük buhran ile bilfiil gerçekleşen) ilah olduğu konusunda şüphe taşımadıklarını söylerler. FBI kayıtlarına göre Fard Muhammed, Yeni Zelanda'da veyahut Oregon eyaletinde bulunan Portland kentinde doğmuş, bir takım suçlara bulaşmış, Kaliforniya'da hapis yattıktan sonra Detroit'e giderken Chicago'da Hindistan menşeli Ahmediyye

[11] T. Editors of Encyclopaedia Britannica, "Universal Negro Improvement Association", *Encyclopedia Britannica*, (Erişim 24 Mayıs 2022).

mezhebine[12] bağlı kişilerle fikir alışverişinde bulunmuştur.[13] Duyduklarının etkisinde kalan Elijah, Fard Muhammedi fiilen gördükten sonra, daha çok etkilenmiştir. Nation of Islam'ın resmi anlatısına göre, Fard Muhammed'in o konferanstaki vaazı esnasında, Elijah insanların arasından geçerek, Fard Muhammed'in kulağına onun tanrı olduğunu bildiğini kulağına fısıldamıştır. Fard Muhammed ise ona cevap olarak haklı olduğunu, lakin bu gerçeğin henüz bilinmemesi gerektiğini söylemiştir.[14] Elijah Muhammed dinini değiştirir ve Fard Muhammed ile dokuz ay boyunca her gün buluşmak suretiyle ilminden istifade etmeye çalışır. Evinde ailesinin dinlerini değiştirmelerini sağlamaya çalışır ve Fard Muhammed'e, beyazların cezalandığı tanrının krallığını görebilmesi için dua eder.[15] Burada bu iki şahsın dokuz aylık bu sıkı mürşit ve mürit ilişkisi, Nation of Islam üyeleri tarafından çocuğun anne karnındaki doğum süreci ile kıyaslanmaktadır. Bu süreç içinde nerdeyse her gün buluşurlar, evren ve siyahilerin içindeki konumu hakkında fikir alışverişinde bulunurlar.[16] Elijah evde açlıkla mücadele eden ailesini bu süreçte pek önemsemez.[17] Fard Muhammed Elijah'nın duruşundan ve incil ayetleri hakkındaki bilgisi sebebiyle etkilendiği rivayet edilir.[18] Fard Muhammed ile Elijah Muhammed'in beraber çalışması takriben üç buçuk yıla denk gelmektedir. Bu süreç içerisinde adı, Elijah Karriem daha sonra Elijah Muhammed olur, Fard Muham-

[12] Fard Muammed'in Ahmediyye mezhebi ile fikri ve fiili etkileşimi hakkında bkz. Fatimah Fanusie, "Elijah Muhammad", *Religious leadership: a reference handbook*, ed. S. H. Callahan (Seattle: SAGE Publications, 2013), 2/635.
[13] Clegg, *An Original Man*, 20-21.
[14] Gardell, *In the Name of Elijah Muhammad*, 50.
[15] Clegg, *An Original Man*, 22-23.
[16] Aralarında geçen bazı sohbetlerin kitaplaşmış hali için bkz. The Department of Supreme Wisdom (ed.), *The Supreme Wisdom Lessons by Master Fard Muhammad: to His Servant, The Honorable Elijah Muhammad for The Lost-Found Nation of Islam in North America* (Saint John's: Brawtley Press, 2014).
[17] Clegg, *An Original Man*, 26.
[18] Clegg, *An Original Man*, 22.

med'in kurduğu Nation of Islam da yüksek bir makama gelir, kurumsallaşma sürecinde aktif rol alır ve tebliğde bulunur. İlk tebliğ yapabilme iznini, Fard Muhammed vaazı esnasında Elijah'nın eşi Clara vasıtasıyla iletmiştir.[19] Fard Muhammed'in daha sonra 1934 yılında Elijah'yı halifesi olarak tayin ettiğini ve 'Supreme Minister' (yüce bakan) unvanını verdiği söylenir.[20] Kendi soyadını kullanmasına izin vermesi de anlamlıdır. Elijah Muhammed, Fard Muhammed için kendinin böyle bir talebi olmamasına rağmen önce 'master' (Efendi) daha sonra 'prophet' (Peygamber) olarak hitap edilmesi gerektiğini, cemaat üyelerine telkin etmiştir. İleriki aşamalarda anlattığı konular üzerine tefekkür edince, bu söylenen sözlerin ne bir efendi ne bir peygamber sözü olabileceğini, bilakis Fard Muhammed'in ilah olması gerektiği konusunda kalben mutmain olduğunu ve cemaatin de onu böyle bilmesi gerektiğinden bahseder.[21] Araştırmacıların genel kanaatine göre, Fard Muhammed'i ilahlaştırma Elijah Muhammed'in Nation of Islam'a intisap etmesinden sonra cemaat içi hakimlik kazanan bir kanaate dönüşmüştür. Elijah Muhammed'in geçmişinden kaynaklanan dini hassasiyetleri ve işsizlikten kurtulma isteğinden dolayı Nation cemaatine katıldığı söylenebilir. Fard ve Elijah birbiriyle karşılıklı maddi ve manevi bir çıkar ilişkisi içinde olduğunu söylenir.[22] Elijah Muhammed'in hitap etme yeteneği, cemaat için adeta bir hazine gibidir. Kanaatimizce Malcolm X gibi etkili şahısları cemaat işleri için kullanması bu tecrübeye dayanmaktadır. Başka dini cemaatlerin de bu yöntemden istifade ettiği malumdur. Fard Muhammed'in gizemli kaybolusundan sonra ona atfedilen öğretilerin hangileri kendine ait, hangileri Elijah'nın oldukları konusunda kesin görüş bildirmek

[19] Clegg, *An Original Man*, 23.
[20] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 32.
[21] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 36-37.
[22] Clegg, *An Original Man*, 25.

mümkün değildir. Fard'ın gizemli kayboluşu polisin onu şehirden kovmasından ibaret olduğu kanaati mevcuttur.[23] Haziran 1934 yılında, bir anlatıya göre gizemli bir şekilde kaybolan Fard Muhammed'in ardından, Nation of Islam içinde Elijah Muhammed'in oluşan boşluğu doldurmasından rahatsızlık duyan muhalif üyelerin ses ve tehditlerin yükselmesiyle, Muhammed Chicago şehrine yerleşme kararı alır. Elijah'nın ölüm tehditleri almasından dolayı Detroit şehirden ayrılmasından sonra makamını asistanı, olan Haiti kökenli Theodor Rozier'e bırakmıştır.[24] Detroit'teki bina ve cemaat, daha sonra ayrı bir fırkaya dönüşmüştür. Elijah aleyhinde oluşan muhalefet nedeniyle eşi ve çocuklarını geride bırakıp, Chicago şehrinden kaçmıştır. Bu dönemi tarif ederken, Allah tarafından, rüya vasıtayla 'münafıkların' onu öldürmesine niyetlendiklerinden dolayı uyarıldığını söylemiştir. Bu sebeple peygamberlerin tarihte sıkça mecbur kaldığı hicrete benzer bir süreç yaşadığını ifade eder.[25] Ne Detroit'te ne Chicago'da o zaman onu ve mesajını kabul edenlerin kişi sayısı yüksekti.[26] Çektiği çileyi ve tepkiyi Allah'ın onun hak yolda olduğu konusunda bir işareti olarak kabul etmişti. Bu da kendine ve davasına olan inancını sağlamlaştırmıştır. Milwaukee, ardından Washington D.C.'de, Mr. Evans lakabını kullanarak gizlenmiş. Aynı dönemde Fard Muhammed'in ona verdiği 104 kitaptan oluşan eser listesinin tamamını 'Congressional Library' kütüphanesinde okumuştur.[27] Washington DC'de tebliğ faaliyetlerinde bulunduktan sonra, bir mabed kurdurmuştur. II. Dünya savaşı patlak verince onu 'Beyaz şeytanların harbi' olarak tanımlamıştır. Savaşa katılmayı ret etmesi ve bunu diğer siyahilerden de beklemesi, onun FBI tarafından izlenmesine sebep olmuştu. Nihayet savaşa katılmama suçundan aranıp, Mayıs 1942'de

[23] Clegg, *An Original Man*, 34.
[24] Clegg, *An Original Man*, 37.
[25] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 37.
[26] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 37.
[27] Clegg, *An Original Man*, 80.

evinde yakalanmıştır.[28] Kefalet parasını bulup nezaretten ayrılabilmeyi fırsat bilen Elijah, adil bir hüküm beklemediğinden gizlice Chicago'ya kaçmış, sonra orada tekrar yakalanarak 1943 ile 1946 yılları arasında hapiste yatmıştır.

Cemaatin yeniden yükselişi

Cezaevinden şartlı olarak ayrıldığı vakitten sonra, Fard Muhammed'e halife olabilme iddiasında olan diğer Nation of Islam üyelerinin etkisi gittikçe zayıflamıştır. Elijah'nın muhalifleri cemaatin yaşadığı ciddi üye kaybından dolayı Nation of Islam'a karşı ilgilerini kaybetmiş olmaları muhtemeldir.[29] Cemaatin dahili sıkıntıları bitmiş görünüyordu. İlerleyen yıllarda dışardan gelen tehditler Nation cemaati üzerinde daha etkili olacaktı. Üye sayısında ciddi azalmalar yaşanmış olması, Nation of Islam'ın neredeyse çöküşüne sebep olmuştu. Elijah Muhammed, bu krizi aşmayı başaracaktı. Cezaevi süreci içinde tebliğde yeni yöntemler keşfeder.[30] Bunlar arasındaki en önemli iki keşfi Amerikalı siyahiler için 'kendilerine ait bağımsız bir ekonomi oluşturması'[31] ve dini davet ve tebliğ faaliyetini toplumun en dışlanmış düşük kesimleri temsil eden 'suçlular, kadın tacirleri, fahişeler ve uyuşturucu bağımlılara'[32] yöneltmesiydi. Irkçılığın en çirkin yüzünü görmüş olan toplumun bu kesiminin davete icabet ettikten, sonra Elijah Muhammed'e en sadık üyelere dönüşmesi onun büyük bir başarısı olarak görülebilir. Bu kesimlere tebliğ faaliyetlerini yoğunlaştırmanın filizi, hiç şüphesiz Malcolm X'i Nation of Islam'a kazandırılması olmuştur. Elijah, Malcolm'un ismini ilk defa onun daha önce cemaate üye olmuş kardeşleri vasıtasıyla

[28] Clegg, *An Original Man*, 84.
[29] Clegg, *An Original Man*, 87.
[30] Elijah Muhammed'in dini ve sosyal görüş ve önerileri için bkz. Elijah Muhammad, *Message to the Blackman in America* (Phoenix: Secretarius MEMPS Publications, 1965).
[31] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 39.
[32] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 39.

duyar.[33] Malcolm, hapiste ateist ve isyankâr biri iken Elijah'nın mesajı ona ulaşmıştı.[34]

Malcolm X'in tebliğdeki başarısı, onun Nation of Islam'da süratle yükselmesini sağlamıştır. Elijah Muhammed onun yeteneğini kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı başardı. Kısa zamanda Detroit'te 'assistant minister' (Yardımcı Bakan) konumuna yükselen X, bizzat Elijah Muhammed tarafından eğitilmiştir. 1959 yılı, Nation of Islam ve üyeleri için bir dönüm noktasıdır. O tarihten itibaren Amerikan kamuoyunun ilgisini çekmeye başlayan Nation cemaati, birçok kişi ve kuruluş tarafından saldırıya maruz kalır.[35] Nation cemaatine yönelik bir takım olaylar yaşanır, belgeseller çekilir, kitaplar ve makaleler yayınlanır. Martin Luther King Jr. (1929-1968) gibi zamanın fikir önderleri ve Müslümanlar içerisinden özellikle Sünni kuruluşlar, Nation cemaatini eleştiri yağmuruna tutarlar.[36] Bu dönemden sonra Nation cemaatinin maddi geliri ve üye sayısı gittikçe artmıştır. Elijah Muhammed 1959 sonlarında, yurt dışı seyahatlerine çıkmaya başlar, umre ve hac ibadetlerini ifa eder ve diğer Müslümanlar ve cemaatlerle fikir alışverişinde bulunur. Amerika'ya döndükten sonra, tekrar konferanslar vermeye başlar ve beyaz ırkçılar tarafından gösterdiği tepki karşısında popülaritesi daha da artar. Hastalıklarına karşı tedavi olmak için Phoenix şehrine geçer. Bu esnada 1961 yılında bütün yetkilerini geçici olarak Malcolm X'e devreder. Malcolm X'in hitap ve ilmi kabiliyeti popülaritesinin artmasına vesile olur. Bu gerçeğe karşı Elijah kıskançlık duyar ve ikisi arasındaki Nation of Islam'ın geleceğine dair vizyon farklılıklarından kaynaklanan fikri bir ayrışma başlar.[37] Bu sürtüşmelere rağmen, 1963 yılında, Elijah Muhammed,

[33] Clegg, *An Original Man*, 105.
[34] Clegg, *An Original Man*, 106.
[35] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 41.
[36] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 42.
[37] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 42.

Malcolm X'i Nation of Islam'ın ilk 'national minister' (Ulusal Bakanı) olarak ilan eder. Fakat bu yükselişin ardından X, Elijah Muhammed'e karşı velayeti tanıma davası açan ve onun eski sekreterleri olan iki bayandan haberdar olur. Gayrimeşru ilişkileri olduğu ortaya çıkan Muhammed'in cemaat kurallarına göre kovulması gerekiyordu. Malcolm X konuyu Elijah Muhammed'e sorar ve o da zina yaptığını itiraf eder. Bu fiilin önceki bazı peygamberler tarafından da yapıldığına dair İncil'den örnek vererek aslında bir suç işlemediğini savunur. X, ikna olur ve cemaati bu gerçeği kabul ettirmek adına zemin oluşturmaya başlar. Cemaat içinde bazı kıskanç sesler, bunu X'e karşı kullanmaya başlar ve Elijah Muhammed'e iftira atan biri olduğunu ileri sürerek aralarını bozmaya çalışırlar. O zaman diliminde Amerikan başkanı John F. Kennedy (1917-1963), 29 Mayıs 1963 yılında suikasta uğramıştı. Elijah bu trajik olayı, şahsının ve devletin barışması için bir vesile olarak görerek, cemaate bu konu hakkında yorum yapmamaları konusunda talimat verir. Malcolm X, bu yasağı çiğneyerek olumsuz bir yorumda bulunur. Bu itaatsizliğe tepki olarak Elijah Muhammed, ona, doksan gün konuşmama yasağı verir. Ardından bir yazı vasıtasıyla, Kennedy'nin öldürülmesinin bir trajedi olduğunu vurgulayarak siyahiler için mücadele vermiş bütün Amerikan başkanlarının bu kaderi paylaştığını açıklamıştır.[38] Bu olaydan sonra Elijah Muhammed, gitgide Malcolm X'i Nation cemaati içinde itibarsızlaştırma yolunu tutmuş ve konuşma yasağından sonra, New York'taki makamından indirmiştir. Malcolm'un haddinden fazla güçlenmiş olmasına karşı bir şeyler yapması gerektiğini anlamıştır.[39] Malcolm X, aleyhine uygulanan bütün bu faaliyetlere sabretmiştir. Bardağı taşıran en son olay onun öldürülmesi talimatı olmuştur. Nation of İslam'ın içindeki arkadaşları bu talimatı durdurmuş olmalarına rağmen,

[38] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 43.
[39] Clegg, *An Original Man*, 204.

X, 1964 yılında cemaatten ayrılma kararı alır.[40] Hac sonrası Sünni İslam'a yönelen Malcolm X, Elijah Muhammed'in bir sahtekâr olduğunu savunmaya başlar. Ancak, Malcolm, 21 Şubat 1965 tarihinde, aralarında Nation of Islam'a da bağlı oldukları iddia edilen kişilerin de olduğu bir gruba konuşma yaptığı esnada vurularak suikasta kurban gider.[41] Elijah Muhammed'in, Malcolm X'in öldürülmesi konusunda Elijah açık bir beyanı olmamasına rağmen, ona karşı takındığı tavırlar ve uyguladığı itibarsızlaştırma kampanyasından dolayı, öldürülmesine zemin hazırladığı konusunda güçlü kanaatler mevcuttur.[42] Suikasta tepki olarak New York'taki Nation binası yakılmış ve Elijah Muhammed'e karşı ölüm tehditlerinde bulunulmuştur.[43] Bu suikastın ardından, Elijah Muhammed'in tavrı ve cemaate olan hitap şekli iyice sertleşmiştir. Malcolm X ve onun peşinden gidenler münafıklıkla itham edilmiştir. Malcolm, 'en büyük münafık' ve 'kustuğuna geri dönen köpek' olarak hakarete uğramıştır.[44] Elijah Muhammed, kendisine sorgusuz sualsiz itaat edilmesini önemsemiştir. Malcolm'a karşı en ağır hakaretleri o zaman Luis X adıyla bilinen Louis Farrakhan (d. 1933) ifade etmiştir. 1972 yılında dahi dillerden düşmeyen Malcolm X ve mücadelesi hakkında bir gazeteci Elijah Muhammed'e sorular yöneltmiş. Elijah hala ona karşı nefretini diri tuttuğunu sergilemiş ve X'in ona göre 'anlamsız biri' olduğunu vurgulamıştır.[45] Cemaatten kopan diğer iki önemli kişi de Elijah Muhammed'in oğulları Wallace

[40] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 44.
[41] Malcom X suikastı hakkında detaylı bilgi için bkz. Karl Evanzz, *The Judas Factor: The Plot to Kill Malcolm X* (New York: Thunder's Mouth Press, 1992).
[42] Elijah Muhammed'in X'in suikasta uğramasından sonra yapılan konuşmasından derlenen bir kitapçıkta onun hakkındaki fikirlerin tamamı için bkz. Elijah Muhammad, *Blood Bath: The True Teachings Of Malcolm X Seldom Told Secretarius* (Phoenix: MEMPS Publications, 1992).
[43] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 44.
[44] Clegg, *An Original Man*, 226.
[45] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 45.

(1933-2008) ve Akbar Muhammed'di (d. 1939). Sünni İslam'ı kabul eden oğullarından Wallace, cemaatten atılınca cemaat içinde var olduğunu iddia ettiği karanlık gerçekleri sızdırmaya başlamıştır. Bunlar arasında zina, alkol kullanımı ve yolsuzluk vardı.[46] Fakat 1966 yılında, kendisine de Malcolm X'e yapılan baskıya benzer bir uygulama hisseden Wallace Muhammed, cemaate geri döner ve tövbe ederek cemaatin karşısında af talep eder. Son yılların çalkantılı geçmesi, Elijah Muhammed'in sağlık durumunu ciddi bir şekilde etkilemiş ve 1965 yılında yönetimi yakın gördüğü kişilere emanet etmek zorunda kalmıştır. Muhaliflerine karşı söylemlerinin yumuşaması bu dönemde başlamıştır. Martin Luther King Jr.'ın vefatının ardından, barışçıl ifadeler içeren bir mesaj yayınlaması buna delil sayılmaktadır. Nation cemaatinin mali bakımdan yükselişini sağlayan unsurlar, üyelerden verilen sadakalar, 'Muhammed speaks' dergisinin satışları ve ticari faaliyetlerden elde edilen gelirlerdi. Tarım arazileri, iş yerleri ve yeni ibadethanelerin satın alınabilmesi bunun kanıtıydı. Öte yandan bu bol nimetin yolsuzluğa da yol açtığına şahit olunmuştur. Bazı cemaat projeleri için dış ülkelerde bulunan Müslümanlara da başvuran Elijah, Muammer Gaddafi (1942-2011)'den faizsiz kredi alabilmiştir. Bu maddi destekleri elde etmek için genellikle aralık ayında tutulan orucu diğer Müslümanlar gibi Ramazan ayında tutulmasını emreder. Elijah, maddi hedefleri uğruna dini prensiplerini değiştirme yoluna gitmiştir.[47] Vefatı sırasında Nation of Islam Islam cemaatinin yaklaşık 45 milyon dolar değerinde mal varlığı olduğu ve yüz bine yakın üye barındırdığı tahmin edilir. Malcolm X'in ölümünden sonra oluşan boşluğu, cemaatin popülaritesini arttıran yeni üyesi Cassius Clay adını taşıyan ve ihtidasından sonra Muhammed Ali (1942-2016) olarak bilinen dünyaca ünlü boksör doldurmuştur. Ali'nin

[46] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 45-46.
[47] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 47.

hem popülaritesinden hem de zenginliğinden istifade edilmiştir.[48]

Dergide çıkan birçok sayıda, tam bir sayfayı Ali'ye ayıran Nation cemaati, 1969'dan itibaren bu çizgisinden dönmüştür. Buna sebebiyet veren husus Elijah Muhammed'in, Ali'nin şahsına yönelik eleştirileri ve genel olarak sporu ve oyun müsabakalarını kınamasıydı. Elijah, Duhan suresinde geçen: 'Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri oynayıp eğlenmek için yaratmadık.' (44:38) ayetini bu görüşüne dayanak olarak kullanmıştır. Yine tüm eleştirilerine rağmen Ali'nin iyi bir dindar olduğunu vurgulamayı unutmamış ve 1974'ten sonra cemaat kendisine dergide geniş bir yer ayırmaya devam etmiştir.[49] 1970 yılında Elijah Muhammed, yakın kadrosunda değişiklilerde bulunurken Louis X'in yıldızı parlamaya başlamıştır. Elijah, Malcolm X'in yakın dostuyken onun en ağır eleştirmenine dönüşen Louis X'in bu yıllarda mükâfat olarak ismini değiştirmeye layık görmüştür. Artık Louis Farrakhan adını taşıyan bu sadık üye 'national representative' (Ulusal Temsilci) konumuna yükseltilir.[50] 1971-1973 arasında Chicago'da bulunan cemaat arasında sürtüşmeler meydana gelmiştir. Gençler ve yaşlılar arasında lider olma isteği duygusundan doğan bu sıkıntıların sonucunda 'Fruit of Islam'[51] teşkilatının başkanı Raymond Sharrief'in hayatına kast edilmeye çalışılmış ve intikam alma amacıyla bir cinayet silsilesi başlatılmıştı. Bu vahşetin son halkasını Elijah Muhammed'in sünni çizgisindeki eleştirmeni Hamaas Abdul Khaalis'e ve ailesine yapılan suikast oluşturdu. 18 Ocak 1973'te, dört tane küçük çocuğu da dahil olmak üzere ailesinin yedi üyesini vahşice öldürüldü. Ailesinin en küçük bireyi, dokuz günlük yeni doğmuş bir bebekti. Eli-

[48] Clegg, *An Original Man*, 264.
[49] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 48.
[50] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 48.
[51] Fruit of Islam (FOI), Nation of Islam'ın (NOI) yarı askeri 'güvenlik ve disiplin' kanadıdır.

jah Muhammed'in bu kanlı olaylarda dolaylı bir rolü olduğu söylenir. Chicago'dan uzaklaştırılması gereken çok 'münafik' ve 'kafir' olduğu söylemesi bu tezi güçlendirmektedir.[52]

Son yılları ve vefatı

Sağlık sorunları nedeniyle cemaatin günlük işlerini evvelce başkalarına devretmişti. Elijah, dergideki yazı payını azaltmış. Ölümü yaklaşan dönemlerde, eski sayılarda daha önce basılmış olan yazıları tekrar basılmıştır.[53] 1972'ye kadar bir halef konusunda söz sarf etmeyen Elijah, nihayet bir yazısında son olarak kimseyi seçemeyeceğini açıklar. Kendisini Allah seçtiğini söyledikten sonra, halefi konusunda Allah'ın yerine karar veremeyeceğini söylemiştir. Böylece konuyu kapatmaya çalışmıştır. Buna rağmen ölümünün yaklaştığını hisseden cemaat üyeleri, halife olma yarışına girmeye başladılar. Aralarındaki en güçlü adaylar, oğlu Wallace Muhammed, damadı Raymond Sharrief (1919-2003) ve Louis Farrakhan olarak görünüyordu. Adaylar, sembolik otorite göstergeleriyle birbirlerine 'bu vazifeye en layık benim' dercesine bir takım faaliyetlerde ve hamlelerde bulundular. Oğlu dergide kendini öne çıkarmaya, Louis Farrakhan ise evlilik bağı ile Muhammed ailesi ile güçlü bir bağının bulunduğunu vurgulamaya çalışmıştı. 26 Şubat günü her yıl olduğu gibi Fard Muhammed'in doğum günü kutlanırdı. Bu kutlama gününe 'saviors day' deniyordu. 1973 yılında tertiplenen bu kutlamada Elijah konuşması esnasında Fard Muhammed'in doğum gününü unutmuştur. Bu da onun ciddi sağlık sorunları olduğunu gösteriyordu.[54] 1975 yılı başında Meksika'da hastalığına şifa arar.[55] Aynı yılda bir konuşma yapacak kadar güçlü hissetmiş

[52] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 49.
[53] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 50.
[54] Clegg, *An Original Man*, 264.
[55] Karl Evanzz, *The Rise and Fall of Elijah Muhammad* (New York: Vintage Books, 2001), 421.

olsa da, 29 Ocak 1975'de kalp krizi teşhisiyle hastaneye yatırılmış ve 25 Şubat 1976'da 'saviors day'e bir gün kala 77 yaşında vefat etmiştir. Ölümü üç gün boyunca gizlendikten sonra, nihayet "Muhammed speaks" dergisinde açıklanmıştır. Cenazesinden üç gün sonra oğlu Wallace Muhammed kendini 'supreme minister' (Yüksek Bakan) ilan etmiştir. Lakin Nation of Islam içindeki bölünme bununla durmayacaktır.

Elijah Muhammed'in bütün teolojik ve insani açıdan problemli yanlarını kabul etmekle birlikte, o birçok insanın suç işlemekten, uyuşturucu bağımlılığından, hırsızlıktan vs. kurtulmalarını sağlayan bir kişiydi. Amerika'da özellikle siyahi insanlara bir perspektif sunup, kimlik sahibi olmalarına ve daha iyi toplumsal bireyler olmalarını sağlamaya önemli katkılarda bulunmuştur.[56] En büyük 100 Afrikalı Amerikalı gibi listelerde yer alması da, bu hayır faaliyetlerinden dolayıdır.[57] Dolayısıyla vefatından uzun yıllar sonra da özellikle kendi ülkesinde olumlu yönleriyle hatırlanmaya devam etmektedir.

Görüşleri

Elijah Muhammed, Fard Muhammed'in Allah'ın cisime bürünmüş hali olduğunu söylemiştir. Kendisini de onun mehdisi olarak kabul ve beyan etmiştir.[58] Siyahileri kölelikten kurtarmayı ilahi vazifesi olarak görmüştür.

Kendi inanışına göre Tanrı'nın neden olduğu bir felaket sonucu gezegen dünya ve ay olarak ikiye bölünmüştür. Geriye sadece siyahilerden oluşan Shabazz kabilesi kaldı ve bunlar Nil

[56] Hareketin islami eğitim alanındaki günümüzdeki etkileri için bkz. Hakim M. Rashid – Zakiyyah Muhammad, "The Sister Clara Muhammad Schools: Pioneers in the Development of Islamic Education in America", *The Journal of Negro Education* 61/2, (Spring, 1992), 178-185.

[57] Bkz. Molefi Kete Asante, *100 Greatest African Americans. A Biographical Encyclopedia* (Amherst: Prometheus Books, 2002).

[58] Berg, *Elijah Muhammad and Islam*, 23.

Deltası ve Mekke'ye yerleşti. Birkaç bin yıl sonra, Şabazz kabilesinden Yakub adında bir adam ortaya çıktı. İslam'ı vaaz ile büyük zenginlikler vaat ederek çok sayıda insanı etrafında toplamayı başardı. Yakub'un öğretileri yayıldıkça, kendisi ve takipçileri Ege denizindeki bir adaya sürgün edildi. 600 yıl süren bir deney sırasında Yakub, yeni, daha kötü ve beyaz bir insan ırkı yaratmayı başardı. Adada yaşayan beyazlar Mekke'ye dönüp siyahileri birbirlerine karşı kışkırttıktan sonra Avrupa'ya sürüldüler. Yine Elijah'ya göre Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed gibi peygamberlerin beyaz tenlileri boşuna dönüştürmeye çalışmışlardı. Beyazların siyahiler üzerinde 6.000 yıl boyunca hüküm sürmesi ve onları köleleştirmesini ilahi bir takdir olarak gördü.[59] Bu kölelik Elijah Muhammed'in tarih tasavvuruna göre 1955 yılında İslam Milleti'nin kurucusu ve Allah'ın reenkarnasyonu olan Wallace Fard Muhammed'in gelişiyle sona erecekti. Öte yandan Elijah 'beyaz şeytanlar' için karanlık bir gelecek öngörüyordu. Hepsini yakacağına, tek bir tanesinin bile kalmayacağına söz verdi. Bu ırk ve ahir zaman mitinin fikirlerinin çoğu Fard Muhammed'e aitti. Elijah Muhammed Kuran'dan alıntı yaptığında, bu alıntıları genellikle kendi ırk ve ahir zaman mitinden aldığı yorumlarla çerçevelerdi. Daha sonra bazı görüşlerinde yumuşamalar olduğu da söylenebilir.

Eserleri

Elijah Muhammed'in, kitap, konuşma ve derslerinden derlenen bir takım yazılı eserleri vardır: Muslim Daily Prayers (1957), The Supreme Wisdom, Vol. I & II (1957), Message to the Blackman in America (1965), How to Eat to Live, Vol. I (1967), How to Eat to Live, Vol. II (1972), The Fall of America (1973), Our Saviour Has Arrived (1974), The Flag of Islam (1974).

[59] Berg, Herbert, "Mythmaking in the African American Muslim Context". Journal of the American Academy of Religion The Moorish Science Temple, the Nation of Islam, and the American Society of Muslims. Volume 73, Issue 3, Oxford: Oxford University Press, 2005, 692.

KAYNAKCA

Kete, Asante Molefi. *100 Greatest African Americans. A Biographical Encyclopedia.* Amherst: Prometheus Books, 2002.

Berg, Herbert. *Elijah Muhammad and Islam.* New York: New York University Press, 2009.

Berg, Herbert. "Mythmaking in the African American Muslim Context". *Journal of the American Academy of Religion The Moorish Science Temple, the Nation of Islam, and the American Society of Muslims.* Volume 73, Issue 3, Oxford: Oxford University Press, 2005.

Clegg, Claude Andrew. *An Original Man. The Life and Times of Elijah Muhammad.* New York: St. Martin's Press, 1997.

Evanzz, Karl. *The Judas Factor: The Plot to Kill Malcolm X.* New York: Thunder's Mouth Press, 1992.

Evanzz, Karl. *The Rise and Fall of Elijah Muhammad.* New York: Vintage Books, 2001.

Fanusie, Fatimah. "Elijah Muhammad". *Religious leadership: a reference handbook*, ed. S. H. Callahan. Seattle: SAGE Publications, 2013.

Gardell, Mattias. *In the Name of Elijah Muhammad, Louis Farrakhan and The Nation of Islam.* New York: Duke University Press, 1996.

Komisyon. "Universal Negro Improvement Association". *Encyclopedia Britannica.* 24 Mayıs 2022. https://www.britannica.com/topic/Universal-Negro-Improvement-Association.

Lincoln, C. Eric. *The Black Muslims in America.* Boston: Beacon Press, 1961.

Muhammad, Elijah. *Message to the Blackman in America.* Phoenix: Secretarius MEMPS Publications, 1965.

Muhammad, Elijah. *Blood Bath: The True Teachings Of Malcolm X Seldom Told.* Phoenix: Secretarius MEMPS Publications, 1992.

Rashid, Hakim M. – Muhammad, Zakiyyah. "The Sister Clara Muhammad Schools: Pioneers in the Development of Islamic Education in America". *The Journal of Negro Education* 61/2 (Spring, 1992), 178-185.

The Department of Supreme Wisdom (ed.). *The Supreme Wisdom Lessons by Master Fard Muhammad: to His Servant, The Honorable*

Elijah Muhammad for The Lost-Found Nation of Islam in North America. Saint John's: Brawtley Press, 2014.

X, Malcolm – Haley, Alex. *The Autobiography of Malcolm X*. New York: Ballantine Books, 1973.

MAHALİA JACKSON – Gospel Müziğin Kraliçesi (1911-1972)

Ubeydullah İŞLER

Diğer dini müzik türlerinde olduğu gibi Gospel müzik üzerine düşünüldüğünde de anlamsal açıdan bu müziğe dair iki temel dinamiğin bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu dinamiklerden ilkini bir icra sanatı olarak Gospel müzik oluştururken, diğer dinamik kutsal nitelikli bir tür şarkı bestesi şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Burada icra sanatı olarak Gospel müzikten kastedilen hususun Gospel müziğin Afrika kökenli ritmik, duygusal ve doğaçlama karakteristik unsurlarının bir ürünü olması ile ilişkilidir. Belirtilen diğer anlamdan ise sözsel ve melodik yapısı karmaşık olmayan ilahiler, dini duyguların canlandırılmasını amaçlayan ve inancı yaymaya yönelik yapılan çeşitli

dini toplantılarda okunan şarkılar anlaşılır.[1] Ancak bu anlam Gospel müzik duayenlerine sorulduğunda sanatlı bir anlatımla ifade edildiği görülür. Örneklendirmek gerekirse Sallie Martin "uykusuz gecelerin ve kaygılı günlerin sonucu", Kenneth Morris "gündelik tecrübeler hakkındaki ruh ve kalp mesajları", Gospel müziğin babası olarak nitelenen Thomas A. Dorsey basit bir ifade ile "iyi bir haber", bu müziğin kraliçesi olarak görülen Mahalia Jackson ise Blues ile mukayeseli bir şekilde "Blues umutsuzluğun, Gospel ise umudun şarkılarıdır" şeklinde Gospel müzik üzerine düşüncelerini ifade eder.[2] Gospel müzik üzerine burada yapılan kısa izahın akabinde bu bölümde Gospel müziğin kraliçesi olarak bilinen Mahalia Jackson'ın hayat serüveni ve müzik kariyeri hakkında bilgilere yer verilecektir.

Hayatı ve Müzik Kariyeri

Mahalia Jackson'ın hayat hikâyesi büyükannesi Celia ve büyükbabası Paul Clark'ın serüveni ile başlar. Clark ailesi Central Louisiana'da kölelik sisteminin birer mensubu iken özgürleştirilen ve Legoiner'de yaşayan on üç çocuk sahibi bir ailedir. Aile olarak yaşamlarına burada devam ederlerken, Clark kardeşler XX. yüzyılın başında Mahalia'nın da doğum yeri olan New Orleans'a taşınır. Mahalia burada New Orleans'ın 100 mil kuzeyinde Pointe Coupee Parish'deki bir pamuk platosunda Charity Clark ve Johnny Jackson'un çocukları olarak 26 Ekim 1911 tarihinde dünyaya gelir.[3] Ancak doğum tarihi hakkında farklı söylemlerin

[1] Şahin Kızılabdullah, "Hristiyan Gelenekte Müzik: Amerikan Hristiyan Müziğinde Gospel Müzik, Bluz ve Caz Örneği", *Dini Araştırmalar Dergisi*. 22/56 (2019), 317-318.
[2] Robert M. Marovich, *A City Called Heaven Chicago And The Birth Of Gospel Music*, (Illinois: University of Illinois Press, 2015), 3.
[3] Mark Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, (New York: Oxford University Press, 2018), 33-38.

bulunduğunu belirtmek gerekir. Resmi kayıtlar onun 1911 yılında doğduğunu doğrularken, teyzeleri onun 1912 yılında doğan kuzeni Potterfileld'den iki ay sonra doğduğunu belirterek bu tarihi 26 Ekim 1912 yılına çeker.[4] Doğduğunda "Halie" olarak adlandırılan Mahalia, daha sonra Kral David'in torunu olan "Mahalath"'dan türeyen bir isim olan "Mahala" adını alır. Bu isme ilerleyen yıllarda "i" harfini ekler ve "Mahalia" ismi oluşur. Onun bu ismi taşımasında Duke teyzesinin etkili olduğu söylenir. Annesi Charity 1916 yılında bilinmeyen bir sebeple vefat eder ve Mahalia beş yaşında iken kardeşi ile birlikte Duke teyzelerinin himayeleri altına girer.[5] Annesinin ölümünden sonra New Orleans'ta onlara ebeveynlik yapan Duke teyzesi baskın bir karaktere sahip olup, Mahalia'nın dünyevi veya laik müzik dinlemesine izin vermese de, o teyzesi evde olmadığı zamanlarda büyük kuzeninin Blues koleksiyonunu dinler. En sevdiği sanatçı ise vokal kalitesine büyük hayranlık duyduğu ve taklit etmeye çalıştığı Bessie Smith olur.[6] Onun Blues müziğe olan bu ilgisinin ilerleyen yıllarda oluşturduğu müzikal tavrını ciddi derecede etkilediği söylenebilir.

Ailesi dolayısıyla sıkı bir dini ortamda büyüyen Mahalia'nın ilk müzik faaliyetlerinin kilise korosunda şarkı söylemek ve Bessie Smith, Ida Cox ve Enrico Caruso gibi sanatçılarının kayıtlarını gizlice dinlemekle sınırlı olduğu belirtilir. Duke teyzenin katı kurallarına dayanamayan Mahalia çözümü ayrı bir ev kiralamakta bulur ve 1927 yılında Duke teyzenin yanından ayrılır. Ancak bu evde yalnızca bir ay kadar yaşar ve Hannah teyzesi Şükran günü için New Orleans'a geldiğinde Mahalia'yı ikna eder

---

[4] Barbara Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, (New Jersey: Enslow Publishers, 2003), 11.

[5] Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 42-51.

[6] Mellonee V., Burnim, "Gospel", *African American Music an Introduction*, ed. Mellonee V. Burnim, Portia K. Maultsby, (New York: Routledge, 2015), Second Edition, 277.

ve onu Chicago'ya götürür. Buradaki ilk yıllarında öğretmen veya hemşire olmak gibi hayalleri olan Mahalia eğitimine devam eder. Ancak buradaki ailevi sorumlulukları nedeniyle bu hayalleri yarım kalır ve burada bir ailenin yanında yarı zamanlı daha sonradan tam zamanlı hizmet işine girer. Burada aynı zamanda şehrin güney yakasındaki siyahilerin oluşturduğu dini topluluklarla ilişkiler kurarak kilise şarkıcısı olarak aktif rol alır. Henüz 16 yaşında Greater Salem Baptist Kilisesi korosuna ve Robert, Wilbur, Prince Jahnson ve Louise Lemon'dan oluşan Johnson Singers adlı bir müzik topluluğuna katılır. Olağanüstü olarak görülen kontralto ses niteliği ile kısa zamanda solist olarak seçilir. Yeteneğiyle kısa süre içerisinde Greater Salem Baptist Kilisesi ve diğer siyahi Chicago kiliselerinde popülerlik kazanır. 1930'lu yıllara küçük bir alanda tanınan Mahalia, ülke içerisinde yapılan bir Gospel turuna çıkar. Burada "He's Got the Whole World in His Hands" ve "I Can Put My Trust in Jesus" gibi şarkıları okuyarak geniş bir kitlenin dikkatini çeker. 1937'de Afro-Amerikalı bir plak yöneticisi olan J. Mayko Williams ile tanışır ve Decca Record ile yaptığı ilk kayıt olan "God Gonna Separate the Wheat from the Tares" adlı şarkı ile başarı elde eder ve bu başarı onun bir dizi başka kayıtlar yapmasına sebep olur. Bu kayıtların diğerlerini ise 78 devirli plaklarda yayınlanan "Keep Me Every Day", "God Shall Wipe All Tears Away" ve "Oh, My Lord" adlı eserler oluşturur. Radyo ve televizyon dışında dini olmayan ortamlarda şarkı söylemeyi uygun bulmasa da, Mahalia 1950'den itibaren New York Carnegie Hall' de yıllık konserler vererek kalabalık kitlelere hitap eder ve çıkardığı sekiz albümün her biri dünya çapında milyondan fazla satılır.[7] Kilise dışında yaptığı ilk performansı ise

[7] Jeff Wallenfeldt, "Mahalia Jackson", *Black American Biographies The Journey of Achievement*, ed. Jeff Wallenfeldt, (New York: Britannica Educational Publishing, 2011), 320; Marovich, *A City Called Heaven Chicago And The Birth Of Gospel Music*, 79; Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 65-66; Burnim, "Gospel", 278.

1938'de Estelle Allen ile birlikte Umbrian Glee Kulübü ve Antioch Baptist Kilisesi Gospel korosunu içeren bir program ile DuSable'da bin kişilik bir seyirci önüne çıktıklarında gerçekleşir.[8] Onun geniş çaplı ilk sahne performanslarını ise New York Carnegie Hall'daki konserleri oluşturur. Mahalia'nın yaptığı Gospel müzik icraları, bu müzik türünü halk müziği tabanından gelen kitlesel izleyiciye benimseterek Gospel müziğin geniş bir alanda yayılmasına katkı sağlar. Dahası bu icraları Mahalia'nın Gospel müziği rafine bir sanat haline getiren bir sanatçı olarak tanınmasına vesile olur. Ayrıca Mahalia aynı yıl aşağıda belirtilen Ulusal Baptist Konvansiyonunun resmi solisti olur.[9]

Mahalia, dini ortamlar dışındaki Gospel icrasını uygun bulmasa da, Gospel müziğin yaygınlaşmasındaki temel etken Radyo ve televizyon yayınları olur. Bu müziğe gösterilen ilgi fark edilince bu yayınlar yukarıda da belirtildiği üzere konserlerle beslenir ve pek çok müzik kayıt şirketi Gospel müzik üzerine yatırımlarda bulunur ve bu süreç Gospel icracılarının sayısının artmasıyla sonuçlanır. Caz müzikte görülen erkek icracı egemenliği, Gospel müzik söz konusu olduğunda yerini kadın icracılara bırakır ve bu alanın en büyük yıldızlarını kadın icracılar oluşturur. Sayıca çok olan bu icracılardan Ma Rainey ve Bessie Smith gibi Blues kraliçeleri birçok Afro-Amerikalının dikkatini çekerken, Gospel müziğin büyük yıldızlarından Chicago temelli biri olan Mahalia Jackson ise Gospel icralarıyla hem Afro-Amerikalı hem Beyaz Amerikalı kitle arasında bu müzik türünün görünürlüğünü ve yaygınlığını artırır.[10] Mahalia Gospel müzik alanını asla

[8] Marovich, *A City Called Heaven Chicago And The Birth Of Gospel Music*, 124.
[9] Hansolina L. Caldwell, "A Timeline of Significant Moments in African American Music", *Encyclopedia of African American Music*, ed. Emmett G. Price III, Tammy L. Kernolde, Horace J. Maxile, (California: Greenwood, 2011), xli.
[10] Jerma A. Jackson, *Singing in My Soul: Black Gospel Music in a Secular Age*, (London: The Universitiy of North Carolina Press, 2004), 110.

terk etmez ve gençlik yıllarından beri dinlediği Blues müzik tarzını Gospel müzik alanına taşır. Baptist ilahilerinden oluşan zengin repertuarıyla, bu eserleri özgün bir biçimde icra edebilmek için Blues müzik icra unsurlarını kullanarak performanslarını gerçekleştirir.[11] Aynı durum Gospel müzik için de geçerliliğini korur. O, geleneksel Gospel şarkılarını, New Orleans'taki Pentakostal Kilisesi'nin ritimlerini ve çocukken okuduğu Baptist Kilise müziğinin birleşiminden oluşan Blues tavrıyla okur. Bu icra tavrıyla Mahalia Gospel müzik icrasına yeni bir nitelik kazandırır ve eleştirilere maruz kalmasına sebep olur. Eleştirilere maruz kalsa da Gospel müziğin elleri çırparak ve çeşitli ayak hareketleriyle neşeli bir şekilde söylenmesi gerektiğine inanır.[12] Yani onun şarkı söyle üslubunu oluşturan temel unsurun doğaçlama tavır üzerine kurulu Gospel Blues tavrı olduğu söylenebilir. Öyle ki, burada belirtilen doğaçlama hususunun, müzikte dahil olmak üzere Afrika kökenli gelenekler için oldukça önemli bir husus olduğu belirtmek gerekir. Mahalia'nın doğaçlama hususundaki yüksek kabiliyeti, onun müzik eğitimi ve nota okumadaki eksikliğini gölgede bırakır.[13]

Tarihsel olarak geriye dönülecek olursa Mahalia, 1930 ve 1940'lı yıllarda Ulusal Gospel Koroları Konvansiyonu'nu (NCGCC) kuran öncü Chicago organizatörleri ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük siyah Hıristiyan topluluğu olan Ulusal Baptist Konvansiyonu (NBC) aracılığıyla kariyerini ilerletir. Bu organizasyonlardan Ulusal Gospel Koroları Konvansiyonu'nun misyonunu çeşitli icra ve eğitim faaliyetleriyle Gospel müziğin takdirini teşvik etmek ve iyileştirmek; Ulusal Baptist

[11] Don Cusic, "The Development of Gospel Music", *Blues and Gospel Music*, ed. Allan Moore, (New York: Cambridge University Press, 2002), 55.
[12] Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, 38.
[13] Darlane Donloe, *Mahalia Jackson*, (Los Angeles: Holloway House, 1992), 75; Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 241.

Konvansiyonu'nun misyonunu ise vaaz etmek, öğretmek ve iyileştirmek yoluyla İsa-Mesih'in misyonunu müzikte dahil olmak üzere çeşitli faaliyetlerle yerine getirmek oluşturur.[14] Gospel söz yazarı Thomas A. Dorsey tarafından oluşturulan bir ekiple kurulan Ulusal Gospel Koroları Konvansiyonu Dorsey'in ününü artırırken aynı zamanda modern Gospel hareketinin altyapısını kurar. Burada Mahalia için önemli olan durum Lucie Campbell tarafından denetlenen Ulusal Baptist Konvansiyonu'nun müzik etkinlikleri aracılığıyla ülke çapında siyah Baptistler ile etkileşime girmesi olur. Mahalia bu iki kurum aracılığıyla görünürlük kazansa da, zamanla her ikisinden de ayrılarak daha bağımsız bir ün kazanır.[15]

Süreç bu şekilde gelişirken ilk ticari hayatını Chicago'nun güneyinde sürdürmeye çalışan Mahalia'nın Scott Güzellik Kültürü Enstitüsünde Kozmetoloji okuduktan sonra 1939 yılında "Mahalia's Beauty Salon" isimli bir güzellik salonu açtığı belirtilir.[16] Mahalia'nın sıradan bir güzellik merkezi olarak açtığı bu salonun önemi, zaman içerisinde köklü Gospel müzik şarkıcıları ve hevesli yetenekler için bir burs merkezi haline gelmesinden kaynaklanır. Salon bir süre sonra Robert Anderson, Emma Jackson, Willie Webb, Willie Mae, Rosetta Tharpe gibi pek çok sanatçının uğrak alanına dönüşür. Bu salonda toplanan grubun, Gospel müzik yapmak üzere ortak bir bağa sahip olan Gospel sanatçılarının gayri resmi bir karışımı olduğu belirtilir.[17] Ayrıca aynı yıllarda

[14] National Convention of Gospel Choirs&Choruses (NCGCC), "Our Mission and Goals", (24.07.2022); National Baptist Convention (NBC), "Mission and Objectives", (24.07.2022).
[15] Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 65.
[16] Emmett G. Price III, "Mahalia Jackson", *Encyclopedia of African American Music*, ed. Emmett G. Price III, Tammy L. Kernolde, Horace J. Maxile, (California: Greenwood, 2011), 421.
[17] Marovich, *A City Called Heaven Chicago And The Birth Of Gospel Music*, 123.

Gospel müziğin babası olarak bilinen Thomas A. Dorsey ile birlikte çalışmak üzere işe alındığı zikredilir.[18] Ancak burada Dorsey ile Mahalia arasındaki ilişkinin 1939 yılındaki ticari birliktelikle başlamadığının altını çizmek gerekir. Nitekim Charles K. Wolfe, Mahalia'nın Dorsey ile ticari müzik birlikteliğinden çok daha önce 1930'lu yıllardan itibaren Dorsey'in şarkılarını söylemeye başladığını vurgular.[19]

Burada Mahalia'nın hayatına etki eden önemli isimlerden biri olan ve akıl hocası olarak nitelenen Thomas A. Dorsey hakkında kısa bir bahis açmak gerekir. Harlem Rönesans'ının da yaşandığı 1920'li yıllar Gospel müzik kapsamında Dorsey dönemi olarak bilinir. Dorsey'in şarkı yazarlığı Gospel müziği bir Afro-Amerikan dini müzik türü olarak şekillendirir. 1928 yıllına kadar hayatında aktif olan Caz ve Blues müzik, bu yılda yaşadığı depresyon sürecinin sonunda dini bir dönüşüm geçirir. Bu süreçten sonra Blues tabanlı melodilerden oluşan yeni bir teknikle kutsal nitelikli şarkılar yazmaya başlar ve 1932'li yıllardan sonra kendini Gospel müzik şarkıları yazmaya ve bu müziği tanıtmaya adar. Bu süreçteki çabaları ve müzik üretimleri ile meydana getirdiği yeni ses, Chicago'ya yetenekli bir dizi şarkıcıyı da çeker. Bu şarkıcılardan ilki 1932'de Ebenezer Baptist Kilisesi'nde Dorsey'in grubuna katılan ve onun iş ortağı olan Sallie Martin olur. Dorsey ve Martin Ulusal Gospel Koroları Konvansiyonu ile farklı şehirlere turneler düzenler. Bu gelişmelerle hemen hemen aynı dönemde Mahalia ise Dorsey'i ilk kez 1928 yılında New Orleans'tan Chicago'ya geldikten kısa bir süre sonra 17 yaşında dinler ve etkilenir. Columbia Records'a katılmadan ve uluslararası bir yıldız olmadan çok daha önce Dorsey ile turnelere çıkmaya başlar ve yeteneğiyle büyük bir etki yaratırken aynı zamanda

[18] Price III, "Mahalia Jackson", 421.
[19] Charles K. Wolfe, *Mahalia Jackson*, (New York: Chelsea House Publishers, 1990), 46.

akıl hocası Dorsey'in ürünlerinin tanıtımına da yardım eder.[20] Yani Dorsey-Mahalia ilişkisi 1928 yılında Mahalia'nın Dorsey'i dinlemesi ile başlar ve bu ilişki 1930 yılında onun eserlerini okumaya başlamasıyla gelişir. 1939 yılında ise ticari zemine dökülerek ilerler. İkisi arasındaki en önemli ortak noktanın ise Blues ve Gospel müzik eksenindeki müziksel nitelikleri olduğu söylenebilir.

Esasında Thomas A. Dorsey ve Mahalia Jackson Gospel müziğin oluşum yıllarında iki farklı Baptist kiliseye bağlıdır. Ancak bu müziğe ve icrasına dair bağlılıkları ve birbirine benzer ortak nitelikleri ikisi arasında kısa sürede oluşan bir ortaklığa dönüşür. Bu ortaklıkta Dorsey, besteci, yönetmen ve organizatör olarak Gospel müzik alanında öne çıkan bir konuma yükselirken, Mahalia'da canlı icraları ve yaptığı kayıtlarla dinleyicilerini büyüleyen bir sanatçı konumuna gelir. Decca Record ile başlayan kayıt sektöründeki icraları 1946 yılında Apollo Record ile devam eder. Özellikle solo doğaçlama için temel sağlayan ve süresiz olarak tekrarlanan cümle kalıbıyla icra ettiği ilk büyük hit şarkısı olan "Move on Up a Little Higher" 1947 yılında piyasaya sürülür. Apollo Record ile yaptığı bu plak onun büyümesini önemli ölçüde etkiler. Plak piyasaya sürüldükten itibaren dört hafta içerisinde elli bin, toplamda ise iki milyon satar ve Mahalia'nın şöhreti Afro-Amerikalılar arasında büyük bir etki yaratır. Kayıt sektöründeki başarısı ile Mahalia kısa sürede yerel ve ulusal medyada yer almaya başlar. Kariyeri boyunca katıldığı televizyon programları Ed Sullivan, Bing Crosby, Dinah Shore ve Dave Garroway ile tekrarlanan görünümleri içerir. 1952'de birkaç Avrupa turnesinin ilkini başlatır. 1954-55 yılında yirmi hafta boyunca Chicago'daki bir CBS istasyonunda kendi radyo şovunu yapar ve

[20] Alan Young, *Woke Me Up This Morning: Black Gospel Singers and the Gospel Life*, (Mississippi: University Press of Mississippi, 1997), xxiv.

1955'te düzenli olarak Chicago WBBM-TV "In Town Tonight" aldı programda yer alır.[21] Yıldızlığa yükselişinin ise 20 Haziran 1952 tarihinde Edward Vincent Sullivan'ın Ed Sullivan Show adlı televizyon programında görünmesiyle sağlamlaştığı düşünülür. Ayrıca 1958 yılında "St. Louis Blues", 1959 yılında ise "Imitation of Life" adlı filmlerde yer alır.[22]

Mahalia, Chicago'da mesleki ve müzik faaliyetlerini, kilise topluluğunu, Gospel şarkıcılarından oluşan dostlarını bir araya getiren zengin bir sosyal yaşam alanı kurar. Bu yaşam alanı içerisinde kurduğu iki farklı aile birlikteliği de vardır. Bu birliktelikler den ilkini Fisk Üniversitesi ve Tuskegee Enstitüsünde Kimya eğitimi almış Ike Hockenhull ile ikinci birlikteliğini ise Sigmund Galloway ile gerçekleştirir. Literatürde Hockenhull ile yaptıkları evlilikle ilgili tarihsel açıdan farklılıkların bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu farklılıklar belirtilecek olursa Wolfe[23] ve Donloe[24] bu birlikteliğin 1936 yılında gerçekleştiğini ileri sürerken, Schwerin[25] evliliğin 1938 yılında gerçekleştiğini belirtir. Bunlara ek olarak Burford ise ikisinin 1937 yılında tanıştığını ve bir gazete ilanına dayanarak 1941 yılının sonlarında evlendiğini ifade eder. [26] Ancak bu tarihin boşanma tarihi olduğunun pek çok kaynakta yer aldığını belirtmek gerekir. Bu evlilik bir süre sonra Hockenhull'un kumar bağımlılığı sebebiyle sona erer. Bu evlilikte bir çocukları olmaz ancak hayatlarında Mahalia'nın Mississippi kilisesinde bulduğu ve himaye ettiği vaftiz

[21] Burnim, "Gospel", 277- 278.
[22] Price III, "Mahalia Jackson", 422; Leslie, Gourse, *Mahalia Jackson: Queen of Gospel Songs*, (New York: Franklin Watts, 1996), 70.
[23] Wolfe, *Mahalia Jackson*, 52.
[24] Donloe, *Mahalia Jackson*, 58.
[25] Jules Schewerin, *Got To Tell It: Mahalia Jackson, Queen of Gospel*, (New York: Oxford University Press, 1994), 42.
[26] Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 69.

oğlu Brother John Sellers vardır.[27] Mahalia'nın 1934 yılında sekiz yaşındayken himaye ettiği belirtilen bu çocukla ilgili farklı rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerden ilkinde, güzel bir sese sahip olan Sellers'in birgün Mahalia'ya olan hayranlığını ifade etmek için onu paltosuna asılarak durduran bir sokak satıcısı olduğu zikredilir. Mahalia'nın ona şarkı söylemeyi öğreterek 1937' de çadırda birlikte sahne aldıkları belirtilir.[28] Konuyla ilgili diğer rivayet ise Leslie Gorgau tarafından aktarılır. Bu rivayete göre ise Mahalia ile John Sellers 1930'larda tanışır. Sellers Mahalia'yı güzellik salonunda sık sık ziyaret etmeye başlar ve daha sonra eşi Hockenhull ile birlikte onu himaye ederler. Daha sonra Mahalia onun sesini keşfeder ve onu Gospel performanslarına götürmeye başlar. İlerleyen yıllarda kendi gitmek istemediği veya aynı anda iki randevusu olduğu zamanlarda kendi yerine Sellers'i gönderir ve Mahalia verdiği destekler ile John Sellers'in kariyerini bir şarkıcı olarak başlatır.[29]

Mahalia'nın hayatına dair buraya kadar ki süreçten hareket ederek müzik faaliyetlerinin onun hayatındaki en önemli ana damarlardan biri olduğu söylenebilir. Sosyal, dini, kültürel ve hususi yaşamında müziğin aktif rolü onun siyasi ve ideolojik faaliyetleri içerisinde de geçerliliğini korur. Bundan dolayı Mahalia'nın hayatına dair yapılacak olan herhangi bir tasnifin müzik faaliyetleri kapsamı dışında olmasının eksik bir tasnif olacağını belirtmek gerekir. Bu inanç doğrultusunda bu çalışmada onun siyasi ve ideolojik hareketlerdeki faaliyetlerinin de müziksel kapsamda değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

---

[27] Schewerin, *Got To Tell It: Mahalia Jackson, Queen of Gospel*, 47-48.
[28] Wolfe, *Mahalia Jackson*, 55-56.
[29] Gourse, *Mahalia Jackson: Queen of Gospel Songs*, 49-50.

Müzikal Hayatı Kapsamında Siyasi ve İdeolojik Faaliyetleri

Mahalia'nın hayatıyla ilgili bahsedilmesi gereken bir diğer alanı ise onun siyasi ve ideolojik faaliyetleri oluşturur. Hayatındaki ana dönüm noktalarından biri olarak nitelenebilecek 1930'lu yıllar onun siyasi-ideolojik faaliyetlerini de kapsar. Ancak bu alan onun doğrudan siyasetçi kimliği ile değil, hayatının diğer alanlarında olduğu gibi müzik sanatı ile destek verdiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Öyle ki, bu yıllarda yukarıda da belirtilen Johnson Gospel Singers adlı müzik grubuyla birlikte çalışırken aynı zamanda solo performans sergilediği alanlarda olur. Onun bu icraları yerel alanda görünürlük kazanmasına ve farklı yerlerde icralarda bulunmasına sebep olur ve 1930 yılında evinin yakınlarına yerleşen bir vaiz için gönüllü olarak şarkı söylemeye başlar. Aynı yıl Pilgrim Baptist Kilisesinde çalışan Mr. Seals ile birlikte icralarda bulunur.[30] Buradaki müzisyen ve din adamı arasındaki ilişki hususu Kızılabdullah tarafından kaleme alınan çalışmada izah edilir. Çalışmada birçok vaizin XIX. yüzyıldan itibaren Amerika içinde ve dışında misyon faaliyetleri kapsamında vaazlar verdiği belirtilirken bu vaizlerin kitleleri etkileyebilmek adına ilk dönemlerde ilahi icra eden müzisyenleri, ilerleyen süreçlerde ise Gospel müzik icracılarını yanlarında bulundurdukları ifade edilir. Ayrıca bu ilişkinin kitleleri etkileme amacını karşılamasının yanı sıra Gospel müziğin yaygınlaşmasına da katkı sağladığını sağladığı vurgulanır.[31] Bu duruma gösterilebilecek en önemli örneklerden birinin Mahalia'nın dini ve müziksel hayat serüveni olduğu söylenebilir.

Mahalia'nın icra alanı yalnızca kiliselerle sınırlı olmayıp hastaneler, reform okulları ve hapishane hücrelerini de içerir.

[30] Wolfe, *Mahalia Jackson,* 47.
[31] Kızılabdullah, "Hristiyan Gelenekte Müzik", 320.

1931 yılında Louire B. Anderson isimli yerel bir politikacı Mahalia'yı keşfeder ve onu siyasi mitinglerde şarkı söylemek üzere yanına alır. 1932 yılında ise daha güçlü bir politikacı olan Williams Dawson ile çalışır. Bu iki siyasi girdikleri seçimi kazanır ve Mahalia bu vesileyle Gospel müziğin siyasi değişim için bir araç olarak nasıl kullanılabileceğini takdir etmeye başlar. Bu durum onun için ilerleyen yıllarda Martin Luther King Jr. ile sivil haklar hareketinde çalışırken önemli bir tecrübe olur.[32] 1956 yılında Colorado-Denver'daki Ulusal Baptist Toplantısı sırasında Mahalia, sayman ve solist bölümünün başkanı seçilir. Ayrıca burada 1950 ve 1960'lı yıllar süresince kişisel olarak desteklediği Martin Luther King Jr. ve Ralph Abernathy ile tanışır ve arkadaş olur. Luther'in 1963 yılındaki tarihi konuşmasından önceki yıllarda yaptığı sivil haklar hareketi mitinglerinde şarkı söylemek için onunla sık sık seyahat eder. Bu mitinglerde gösterdiği performanslardan biri de 1963 yılında Washington'da Luther'in "Bir Hayalim Var" adlı tarihi konuşmasından önce "I've Been Buked & I've Been Scorned" şarkısıyla gösterdiği performanstır ki, bu performans tarihi bir mitingde yer alması münasebetiyle önemsenir.[33] Sivil haklar hareketi kapsamında gösterdiği performanslar onun ideolojik alandaki tecrübeleri olarak kabul edilebilir.

Siyasi alanda bahsedilmesi gereken önemli bir teması ise John F. Kennedy ile olan ilişkisidir. Bu ilişkide Mahalia'nın bir Gospel müzik icracısı olarak gördüğü ilgi ve beğeni etkili olduğu kadar sivil haklar hareketindeki faaliyetleri ve Luther ile olan bağının etkili olduğu söylenebilir. 1960 yılına gelindiğinde Luther'in yaşadığı Georgia'da gerçekleşen bir oturma eyleminde Luther tutuklanır. Arkadaşları yardım için federal hükümet yöneticileri ile temasa girse de netice alamazlar. O sırada seçimler vardır ve Luther'in danışmanları diğer bir çözüm olarak başkan

[32] Wolfe, *Mahalia Jackson*, 48.
[33] Price III, "Mahalia Jackson", 422.

adayı John F. Kennedy ile temasa girer. Kennedy'nin yardımları sonucunda Luther serbest bırakılır ve Kennedy bu hareketi ile Mahalia'da dahil olmak üzere birçok Afro-Amerikalıdan büyük destek alır. 1960 yılının Kasım ayında yapılan seçimlerde Kennedy Cumhurbaşkanı seçilir. Seçimden kısa bir süre sonra Mahalia, 19 Ocak 1961 tarihinde Washington'da yapılacak olan Kennedy'nin de katılacağı bir açılış etkinliğinde "The Star-Spangled Banner" adlı şarkısını icra etmek üzere davet alır ve burada verilen akşam yemeğinde Kennedy ile tanışma imkânı bulur.[34] Mahalia'nın Kennedy'e duyduğu hayranlık ve saygı o kadar büyüktür ki, 1963 yılında Luther'in tarihi konuşmasından birkaç ay sonra 22 Kasım'da bir suikast sonucu vurulması onu derinden etkiler.[35]

İlerleyen süreçlerde Mahalia kariyeri ve arkadaşları ile birlikte hayatına devam eder ve 1964 yılına kadar ikinci bir evlilik yapmaz. California'da bir albüm kaydederken yukarıda da belirtildiği üzere ikinci eşi olan Indiana'lı Sigmund Galloway ile tanışır. Bu tarihler Mahalia'nın buhranlı olduğu zamanlardır. Çünkü hayranlık duyduğu ve sivil haklar hareketine verdiği desteklerden asla tereddüt etmediği John F. Kennedy 1963 yılında suikast sonucu vefat etmiştir. Bu sıkıntılı döneminde Sigmund Galloway ona destekçi olur ve ikisi arasındaki ilişki 2 Temmuz 1964 yılında evlilikle sonuçlanır. Ancak bu evlilik sağlıklı bir zeminde yürümez. Mahalia, düğünden iki ay sonra kalp krizi geçirir ve hastaneye kaldırılır. Daha sonraki süreçte konulan kalp ve şeker hastalığı teşhisleri onun iki yıllık hastane serüvenini başlatır. Evliliklerindeki diğer bir sorunu ise Mahalia'nın kariyeri oluşturur. O, Galloway'i de kariyerine dahil eder ve bazı şarkıla-

[34] Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, 89-90; Burnim, "Gospel", 279.
[35] Gourse, *Mahalia Jackson: Queen of Gospel Songs*, 102.

rının aranjörlüğünü de yapmak üzere kendi kariyerinde aktif olmasına izin verir. Hatta onun müzik kariyerine de yardım eder ve iş dünyasındaki bağlantılarıyla tanıştırır. Galloway kariyeri umduğu gibi gitmeyince Mahalia'yı eleştirmeye başlar. 1966 yılına kadar devam eden ilişki bu tarihte yerini ayrılığa bırakır ve 1967 Nisan ayında boşanmayla sonuçlanır.[36] Ancak kaynaklarda bu tarihte de çelişkili bulunur. Donloe, Galloway ile olan bu evliliğin 1969 tarihinde sonlandığını belirtir.[37]

Hayat hikâyesi dini, müziksel, ideolojik, siyasi ve ticari alandaki faaliyetler çerçevesinde şekillenen Mahalia, bu evliliğinin sonunda da müzik kariyerini ilerletmeye devam eder. Bir taraftan müzik faaliyetleri devam ederken diğer taraftan kurduğu Mahalia Jackson Vakfı aracılığıyla yetenekli gençlere yardım etmeye çalışır. Aynı zamanda gerçekleştiremese de 1960'lı yılların başından itibaren vakıf için biriktirdiği fonlara herhangi bir mezhebe bağlı olmayan bir tapınak kurmayı düşünür. Bu yıllarda dalgalanan sağlık durumu onun sesini de etkiler ancak bir süre sonra kendini toplamayı başarır. 1967 sonlarında Almanya, İngiltere, İsviçre ve İtalya ülkelerini kapsayan Avrupa turnesine çıkar ancak turnenin başında rahatsızlanır ve turne iptal olur. Takip eden sene ise yol arkadaşı Martin Luther King Jr. uğradığı suikast sonucu 4 Nisan 1968 tarihinde vefat eder. Cenaze töreni için Atlanta'ya giden Mahalia'nın burada "Take My Hand, Precious Lord" adlı eseri okuyarak unutulmaz performanslarından birini sergilediği belirtilir.[38]

Eski gücünü toplayamasa da Luther'in vefatından sonra da şarkı söylemeye ve turnelere devam eden Mahalia, sivil haklar hareketinde eskisi kadar aktif rol almaz. 1971 baharında ABD hükümeti adına gayri resmi bir iyi niyet elçisi olarak Japonya'ya

[36] Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, 103-108.
[37] Donloe, *Mahalia Jackson,* 165.
[38] Gourse, *Mahalia Jackson: Queen of Gospel Songs*, 108-109.

giden Mahalia, Tokyo'da İmparator Hirohito'nun yetmişinci doğum günü şerefine İmparatorluk sarayında düzenlenen organizasyonda şarkı söyler. Buradan Hindistan'a geçer ve Başbakan Indira Gandhi'nin huzurunda üç saatlik bir konser verir. Konser sonrasında ABD hükümetinin talebi üzerine 1971 Eylül ayında Almanya'da bulunan bir Amerikan birliğine sahne almak üzere görevlendirilir. Ancak burada rahatsızlanarak Chicago'ya döner. Sağlık durumu düzelmeyen Mahalia birkaç ay sonra 27 Ocak 1972 tarihinde Evergreen Park, lllionis'te kalp yetmezliğinden vefat eder. Cenaze töreninde büyük bir kalabalık beklendiği için tören Arie Crown Tiyatrosunda gerçekleşir. Ayrıca Chicago'daki Greater Salem Baptist Kilisesi'nde de kırk binden fazla kişi onun için saygı duruşunda bulunur. Akabinde cenaze New Orleans'a nakledilir ve burada altmış bin kişinin katıldığı bir tören düzenlenerek New Orleans Providence Memorial Park'a defnedilir.[39]

Ödülleri

Mahalia hayatı boyunca hatta vefatından sonra dahi birçok ödüle layık görülür. Bu ödülleri şu şekilde zikredilebilir:

✓ 1951 Mart Ayında Apollo Records ile çıkardığı "I Can Put My Trust in Jesus" adlı single ile Fransız müzik eleştirmenlerinden oluşan bir komite tarafından Grand Prix du Disque ödülünü alır.[40]

✓ 1961-1980 yıllar arasında altı kez Grammy adayı gösterilir. "Everytime I Feel The Spirit" (1961) , "Great Songs of Love And Faith" (1962) ve "How I Got Over" (1976) adlı çalışmalarla Grammy ödülünü kazanır ve Grammy ödülünü alan ilk Gospel sanatçısı olur. Ayrıca "How I Got Over" (1976) , "Make a Joyful Noise Unto the Lord" (1963), "Guide Me, O Thou Great Jehovah"

[39] Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, 109-114; Wolfe, *Mahalia Jackson*, 93-95.
[40] Burford, *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field*, 2.

(1969) ve "I Sing Because I'm Happy 1-2" adlı çalışmaları ise Grammy adayı olarak gösterilir.[41] Dahası 1972 yılında ise Grammy Yaşam Boyu Başarı Ödülüne layık görülür.

- ✓ 1977 yılında Rock and Roll Onur Listesine girer.[42]
- ✓ 1998 yılında ise ABD'de bir posta pulunda anılır.[43]

Bunlarla birlikte daha birçok ödüle layık görülen ve birçok onur listesinde adına yer verilen Mahalia, kendi Gospel müzik anlayışıyla yorumladığı burada zikredilemeyecek kadar çok ilahiyi repertuvarında bulundurdu.[44] Gospel müziğin kölelik, özgürlük arayışı, sosyal-ekonomik zorluklar, Tanrı sevgisi, İsa'ya övgü ve yakarışlar gibi dini ve toplumsal konularını[45] yaptığı icralarla duyurarak bu müziğin temel öğretisine hizmet etti. Gospel müzik türüne kazandırdığı yeni icra tavrı ve unutulmaz sahne performanslarıyla Gospel müzik tarihinin efsanevi sanatçıları arasında yer aldı.

KAYNAKÇA

Burford, Mark. *Mahalia Jackson & the Black Gospel Field.* New York: Oxford University Press, 2018.

Burnim, Mellonee V.. "Gospel". *African American Music an Introduction.* Ed. Mellonee V. Burnim-Portia K. Maultsby, New York: Routledge, Second Edition, 2015.

Cusic, Don. "The Development of Gospel Music". *Blues and Gospel Music.* Ed. Allan Moore, New York: Cambridge University Press, 2002.

Donloe, Darlane. *Mahalia Jackson.* Los Angeles: Holloway House, 1992.

G. Price III, Emmett. "Mahalia Jackson", *Encyclopedia of African American Music*, Ed. Emmett G. Price III, Tammy L. Kernolde, Horace J. Maxile. 421-422. California: Greenwood, 2011.

[41] Grammy Awards (GA), "Mahalia Jackson", (22.07.2022).
[42] Kramer, *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, 117.
[43] Price III, "Mahalia Jackson", 422.
[44] Burnim, "Gospel", 277- 278.
[45] Kızılabdullah, "Hristiyan Gelenekte Müzik", 318-319.

GA, Grammy Awards, "Mahalia Jackson", Erişim (22.07.2022). https://www.grammy.com/artists/mahalia-jackson/9116

Gourse, Leslie. *Mahalia Jackson: Queen of Gospel Songs*, New York: Franklin Watts, 1996.

Hansolina, L. Caldwell. "A Timeline of Significant Moments in African American Music", *Encyclopedia of African American Music*, Ed. Emmett G. Price III, Tammy L. Kernolde, Horace J. Maxile. xxxv-xlviii. California: Greenwood, 2011.

Jackson, Jerma A. *Singing in My Soul: Black Gospel Music in a Secular Age*, London: The Universitiy of North Carolina Press, 2004.

Kızılabdullah, Şahin. "Hristiyan Gelenekte Müzik: Amerikan Hristiyan Müziğinde Gospel Müzik, Bluz ve Caz Örneği", *Dini Araştırmalar Dergisi*. 22/56: 307-326 (2019).

Kramer, Barbara. *Mahalia Jackson: The Voice of Gospel and Civil Rights*, New Jersey: Enslow Publishers, 2003.

Marovich, Robert M. *A City Called Heaven Chicago And The Birth Of Gospel Music*, Illinois: University of Illinois Press, 2015.

NBC, National Baptist Convention, "Mission and Objectives", Erişim (24.07.2022). https://www.nationalbaptist.com/about-nbc/mission-objectives

NCGCC, National Convention of Gospel Choirs&Choruses, "Our Mission and Goals", Erişim (24.07.2022). https://ncgccinc.org/mission-goals/

Schewerin, Jules. *Got To Tell It: Mahalia Jackson, Queen of Gospel*, New York: Oxford University Press, 1994.

Wallenfeldt, Jeff. "Mahalia Jackson". *Black American Biographies The Journey of Achievement*, Ed. Jeff Wallenfeldt. 320. New York: Britannica Educational Publishing, 2011.

Wolfe, Charles K. *Mahalia Jackson*, New York: Chelsea House Publishers, 1990.

Young, Alan. *Woke Me Up This Morning: Black Gospel Singers and the Gospel Life*, Mississippi: University Press of Mississippi, 1997.

CHARLES ERIC LINCOLN; Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri

Huzme GÜLTEKİN

Charles Eric Lincoln (1924-2000) Afro-Amerikalı rahip, akademisyen ve yazardır. Çalışmalarını ırkçılıkla mücadele ve bu mücadele sırasında siyahilerin maddi ve manevi sorunlarını çözmek için dini inançların birleştirici yönünden yararlanmak, siyahilerin farklı mezheplere bağlı Protestan ve Katolik kiliselerini "Black Church" şemsiyesi altında toplamayı teşvik ederek ırksal dışlanmanın neden olduğu sorunları kilise aracılığıyla çözümlemek üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu çalışmalar sırasında Müslüman liderler Malcolm X ve Elijah Mohammed ile dostluk kurmuş, ırkçılığa karşı mücadelede ortak bir paydada buluştuğu anlaşılan bu kişilerden övgüyle bahsetmiştir. Pek çok üniversitede din, felsefe ve sosyoloji dersleri vermiş, çok sayıda makale ve kitap yayınlamıştır.

Hayatı

Charles Eric Lincoln 23 Haziran 1924'te ABD'nin Alabama eyaletinde, Athens'de doğmuş, zorluklarla dolu bir çocukluk dönemi geçirmiştir. 4 yaşındayken annesi Bradonia Lincoln, başka biriyle evlenerek evi terk etmiş ve Pittsburgh'a taşınmış, babası da farklı bir şehre, Tenesse-Nashville'e yerleşmiştir. Lincoln, büyük anne ve babası tarafından büyütüldüğü Athens'de kalarak ailesine maddi destek için farklı işlerde çalışmıştır. Süt dağıtıcılığı ve pamuk toplama gibi işlerde çalışırken karşılaştığı küçük düşürücü/onur kırıcı hadiseler hayatını etkileyerek düşüncelerinin şekillenmesine sebep olmuştur.[1] 13-14 yaşlarındayken büyükannesiyle birlikte gece sabaha kadar tarlada pamuk toplamış, topladığı pamuğu mal sahibine götürdüğünde aldığı ücreti az bulup sorguladığı için vahşice dövülmüştür. Burada adamın beyaz olması ve arkasından "*'Zenci, yaşadığın sürece, bir daha asla beyaz adamın arkasından saymaya çalışma!'*" diye bağırması Lincoln'u çok etkilemiş, bu olayı 1996'da yazdığı "Coming Through the Fire" (Ateşin İçinden Gelmek) isimli kitabında asla unutamayacağı bir çocukluk tecrübesi olarak anlatmıştır.[2]

Lincoln'un kapsayıcı ve birleştirici düşüncelerinin oluşmasında etkili olan olumlu tecrübeleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri de orta öğrenimini tamamladığı dönemde yükseköğrenim için Chicago'ya gitmek istediğinde ona giysi ve bilet parasını vererek okula gitmesini teşvik eden bir başka "beyaz" la olan deneyimidir. Lincoln karmaşık bir sosyal ortam içerisinde geçen çocukluk döneminde edindiği bu birbirinden farklı izlenimleri şöyle özetlemiştir:

---

[1] Elanie Woo, "C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life", 2000, https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html giriş: 14.04.2022

[2] Penne J. Laubenthal, "C. Eric Lincoln", Encyclopedia of Alabama, June 14, 2011.8 http://encyclopediaofalabama.org/article/h-3089 giriş tarihi: 14.04.2022

"Beyaz insanlarla olan deneyimlerim çok çeşitliydi. Beyaz çocuklarla oynadım ve bazılarını sevdim. Fakir beyazların ve siyahların birlikte yemek yemeleri, birlikte avlanmaları ve balık tutmaları alışılmadık bir şey değildi... Yine de bir nefret olması gerekiyordu. Bunu pek görmedim, ama sonra ilgilenmedim. Bir keresinde, farkında olmadan beyaz bir adama meydan okuduğum için aldatıldığımı ve tekmelendiğimi hatırlıyorum. Ama başka hikâyeler de var. 14 yaşındaydım. Mayıs 1939'da liseden yeni mezun olmuştum ve Rockford, Illinois'de, kendisinin "oto çamaşırhane" dediği yerde çalışan bir amcam vardı. Bugün biz ona araba yıkama diyoruz. Oraya gidip bir işe girecektim ve müdür Bay Wright bana biraz borç vererek Chicago Üniversitesi'ne gitmemi istedi.'" [3]

Çocukluğunda zorluklarla mücadele ettiği halde, o dönemde kendi yaşıtlarının çoğunun aksine altıncı sınıftan sonra okulu bırakmayan Lincoln, siyahiler ile beyazların zekâ seviyelerini farklı olmadığını düşünen New England'lılar tarafından yönetilen Protestan lisesi "Trinity College"e kaydolmuştur. Lincoln, lisede "bütün büyük operaları ve bestecilerini" tanıdığını ve "bütün İngiliz şairlerini" ve ayrıca Marx ve Lenin gibi düşünürleri okuduğunu belirtmiştir.[4]

Liseyi birincilikle bitirmiş olan Lincoln, J.T.Wright'tan aldığı destekle Chicago'ya giderek "Chicago University Divinity Faculty" (Chicago Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) ye kaydolmuş, gündüzleri çalışıp akşamları derslere devam etmiştir. Bu dönemde, ırksal önyargının sadece doğup büyüdüğü Güney bölgesine mahsus bir durum olmadığını fark etmiştir. Lincoln 2. Dünya savaşının ikinci yılında gerçekleşen Pearl Harbor ha-

[3] Frye Gaillard, *The Avenue, Clayton City by C. Eric Lincoln*, The Journal of the Southern Regional Council, 1978-2003, 10/4, 1988.20-22 https://southernchanges.digitalscholarship.emory.edu/sc10-4_001/sc10-_011/ giriş tarihi:12.04.2022

[4] Elanie Woo, "C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life", 2000 https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html giriş tarihi: 14.04.2022

rekâtından sonra orduya yazılmak istemiş, Afro-Amerikalı olduğu için o dönem kabul edilmemiş, ancak iki yıl sonra, 1943 yılında askere alınmıştır. 1943-1945 arasında Amerikan ordusunda görev yapan Lincoln, savaşın bitişinden sonra Memphis şehrine taşınmış, Le Moyne College'e katılarak 1947 yılında mezun olmuş, sosyoloji ve felsefe lisans diploması almıştır. Sonraki üç yıl boyunca Pepsi Cola'da satış temsilcisi, bir gece kulübünde müdür ve bir beyzbol takımında "yolculuk sorumlusu" olarak çalıştıktan sonra Nashville'de bulunan Fisk Üniversitesine katılmış, 1954 yılında oradan master derecesiyle mezun olmuştur.[5] Bu arada 1956 yılında Chicago Üniversitesinden İlahiyat diplomasını almış ve 1957 yılında Metodist* rahip olarak atanmıştır. 1960 yılında Boston Üniversitesinden sosyal etik alanında doktora derecesi alan Lincoln, 1962-1972 yılları arasında akademisyen olarak Atlanta'daki Clark College'de görev yapmıştır.[6] 1967-73 yılları arasında New York'taki Union Theological Seminary'de din sosyolojisi dersleri vermiştir. O dönemde, diğer akademilerde çalışmaları ve başarılarından dolayı onurlandırılan akademisyenler arasında siyahi isimlerin yer almaması Lincoln ve arkadaşlarını siyahilere özel bir akademi kurmaya sevk etmiştir. Böylece Lincoln, 1969 yılında "The Black Akademy of Arts and

[5] https://www.nytimes.com/2000/05/17/us/c-eric-lincoln-race-scholar-is-dead-at-75.html giriş tarihi: 16.04.2022

*Metodizm: 18. Yüzyıl sonlarında, İngiliz din adamı John Wesley'nin takipçilerinden oluşan bir grup tarafından kurulmuş ve A.B.D.'de etkili olmuş bir Protestan mezhebidir. Metodistler topluma hizmet etmeye yönelik çalışmalarıyla bilinirler. Yoksullara yardım etmek, hapishane ziyaretleri yapmak, evanjelik karakterin etkisiyle okullar ve yayınevleri açmak gibi faaliyetlerde bulunmaktadırlar.(Bayram Polat, "Metodist Kilisesi'nin Kuruluşu, Ayrışması ve Bütünleşmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (15 Aralık 2007), 405-418.

[6] Penne J. Laubenthal, "C. Eric Lincoln", Encyclopedia of Alabama, June 14, 2011.; https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000 giriş tarihi: 14.04.2022. Halen faaliyetlerine devam eden kuruluşun amacı siyah insanlar tarafından kültürel başarıların tanımlanması ve teşvik edilmesidir.

Letters"**ın kurucu başkanı olmuştur. Lincoln akademinin kuruluş sürecinde, akademisyenlerin övgü ve onurlandırma elde etmelerinde toplumdaki bazı alışılmış sosyal kavramların etkili olduğunu, Black Academy'nin ise bu sosyal kavramlara bağlı kalmadan yaratıcılığı ve mükemmelliği arayan ve ödüllendiren, alışılmışın dışında bir kuruluş olarak oluşturulduğunu bildirmiştir.[7]

1973-1976 yılları arasında Fisk Üniversitesinde görev yapan Lincoln, 1976-1993 yılları arasında Duke Üniversitesinde ders vermiş ve oradan emekli olmuştur. Ayrıca Dartmouth, Spelman ve Vassar Kolejleri, Albany'deki New York Eyalet Üniversitesi, New York Şehri'ndeki Queens Koleji ve Nashville, Tennessee'deki Vanderbilt Üniversitesi gibi diğer birçok üniversitede misafir profesör olarak görev almıştır.[8]

Lincoln, 1989 da "Fellowship of Southern Writers" (Güneyli Yazarların Dostluğu/Kardeşliği) topluluğuna seçilmiş, 1990 yılında Papa II. John Paul tarafından kiliseye yaptığı bilimsel hizmetleriyle anılmıştır. Ayrıca kendisine Duke Üniversitesinde, 1991 yılında "William R. Kenan Distinguished Professor of Religion and Culture" ünvanı verilmiştir. Lincoln'un sağlığı 1980'lere doğru bozulmaya başlamış ve 14 Mayıs 2000'de 75 yaşındayken Kuzey Carolina'da hayatını kaybetmiştir.[9] Yirminci yüzyılın sanat ve edebiyata büyük katkı yapan bilim adamlarından biri olarak gösterilen Lincoln'un cenazesi, 18 Mayıs'ta Duke Üniversitesi Şapeli'nde yapılmıştır.[10]

---

[7] https://www.tbaal.org/about/ giriş tarihi: 18.04.2022

[8] https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000 giriş tarihi: 19.04.2022

[9] Bryan Albin Giemza, *Southern writers: A new biographical dictionary* (LSU Press, 2006).254.; Penne J. Laubenthal, "C. Eric Lincoln", Encyclopedia of Alabama, June 14, 2011..

[10] https://www.finalcall.com/national/c_eric_lincoln5-30-2000.html giriş tarihi: 18.04.2022

New York Times'da yayınlanan bir ölüm ilanında, yazar Eric V. Copage, Lincoln'ün "yetkili bir Birleşik Metodist rahip olmasına rağmen, dostluklarının ve uzmanlığının gerçekten kapsayıcı olduğunu, Martin Luther King Jr., Malcolm X ve Alex Haley'nin arkadaşı olduğunu belirtmiştir. Lincoln, Clark Üniversitesi'nde din ve felsefe bölümü başkanı Henry Whelchel tarafından "*Afro-American inançlarını saygın bir kurum ve saygın bir disiplin olarak akademik arenaya getiren biri*" olarak anılmış, bir başka ölüm ilanında Lincoln "*yalnızca akademik çıkarları açısından değil, aynı zamanda ırksal uzlaşma tutkusu açısından da bir Rönesans insanı*" olarak nitelendirilmiştir.[11]

Eserleri:

Akademik hayatında teoloji ve sosyoloji alanlarında uzmanlaşmış olan Lincoln, öğretmen ve yönetici kariyerine ek olarak, aynı zamanda üretken bir yazar olmuştur. Temel çalışmalarını Amerika'da ırk ve dinin birleşimi üzerine yoğunlaştırmıştır. İlk kitabı, The Black Muslims in America (Amerika'daki Siyahi Müslümanlar) 1961'de yayınlanmıştır. Eser, "İslam Milleti" üzerine yapılmış ilk bilimsel araştırma olarak önemlidir. Lincoln, kitabının yayınlanmasıyla ulusal ilgi görmüştür. Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri'nde, geniş kapsamlı bir siyasi veya sosyal etkisi olmayan bir tarikat gibi değerlendirilerek büyük ölçüde reddedilen Afro-Amerikalı Müslüman hareketinin, ilk kapsamlı sosyolojik incelemesi olmuştur. Lincoln'ün kitabı Müslüman lider Malcolm X'in öne çıkmasına yardımcı olmuş ve bu vesileyle Lincoln ve Malcolm X'in yolları kesişmiş, Lincoln siyahi Müslümanlar üzerine yazdığı kitabı çıktıktan sonraki yaz Atlanta'da Malcolm X ile tanışmıştır.[12]

---

[11] https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000 giriş tarihi:22.04.2022

[12] Elanie Woo, "C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life", 2000 https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html giriş tarihi:14.04.2022

Lincoln'un kitabı ve İslam üzerine görüşleri üzerine yapılan bir değerlendirmeyi burada belirtmek konuya daha fazla açıklık getirebilir. Pasadena'daki Fuller Theological Seminary'de kıdemli bir vaiz ve Afro-Amerikalı din adamları programının eski direktörü olan William Pannell, "*Eric, Afro-Amerikalı Müslüman hareketini ciddiye alan ve onların Amerikalı olarak yerlerini tanımlamak için mücadele ettiği süreçte İslami harekete hak ettiği önemi veren ilk bilim adamlarından biriydi ve bunu bir propagandacı olarak değil, bir alim olarak yaptı. O bir sosyologdu*" demiştir.[13]

Sonraki kitaplarında Lincoln, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Afro-Amerikalıların dini tecrübesine, beyazlar ve siyahlar arasındaki bölünmeye ve Afro-Amerikalıların hayatında dinin rolüne odaklanmıştır. Lincoln'ün daha tartışmalı eserlerinden biri olan "My Face Is Black"(Benim Yüzüm Siyahtır) 1964 yılında yayınlanmş, Amerika'daki medeni haklar ve ırkçılık tarihini incelemiştir. Bu kitap, ırkçılığa bakış açısının sert ve uzlaşmaz olması nedeniyle farklı türden eleştirilerle karşılaşmıştır.[14]

Lincoln'ün kitaplarından bir diğeri, 1969'da "Martin Luther King Jr.: A Profile"; "American Profile Series"in bir parçası olarak yayınlanmıştır. 1974 yılında, yine konusuyla ilgili önde gelen bir araştırma haline gelmiş olan "The Black Church Since Frazier" (Fraizer'den beri Black Church) adlı çalışmasını yayınlamış, bu çalışmada geleneksel Afro-Amerikan kilisesinin medeni haklar hareketine nasıl tepki verdiğini incelemiştir. 1984 tarihli "Race, Religion and the Continuing American Dilemma" (Irk, Din ve Devam Eden Amerikan İkilemi) isimli çalışmasında siyahi kiliseyi beyaz cemaatlerden biraz farklı olarak tasvir etme eğiliminde olan ve kabul gören görüşe karşı çıkmıştır. Son temel

[13] Elanie Woo, "C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life", 2000 https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html giriş tarihi: 14.04.2022.

[14] https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000 giriş tarihi:24.04.2022.

bilimsel çalışması "The Black Church in the African American Experience" (Afro-Amerikan Deneyiminde Siyahi Kilise)'i ise eski öğrencisi Lawrence Mamiya ile birlikte 1990'da tamamlamıştır. Bu kitabın on yıllık bir çalışma ve ABD'deki temel mezheplere bağlı iki binden fazla Afro-Amerikalı papazla görüşmeler neticesinde yazılmış olduğu belirtilir. Söz konusu kitap, Lincoln'un yazdığı veya editörlüğünü yaptığı iki düzine kitap arasında en bilinenidir. Lincoln bu çalışmada, Afro-Amerikalıları görmezden gelen bazı büyük Hıristiyan mezheplerini kınamış ve yüksek suç oranlarının analizini yaparak çözüm yolları önermiştir. Bir röportajında "*Eğer Black Church'ün potansiyeli yoksa, o zaman Tanrı bize yardım etsin, çünkü yardımın hızla geleceği başka bir kaynak görmüyorum*" demiş, siyahi kiliseyi, bölünmüşlük, kötü yönetim ve ortak vizyon eksikliği nedeniyle engelli, uyuyan bir dev olarak nitelendirmiş; "*Tüm genç siyah erkeklerin dörtte birinin 30 yaşından önce suçlu sayılacağı bir toplumda, Black Church hem kendi zararına hem de Afro-Amerikan topluluğun ve genel olarak toplumun zararına olacak şekilde çok sessiz kaldı.*" diyerek eleştirmiştir.[15]

1996'da Lincoln, tüm insanları ortak insanlıklarını benimsemeye ve bunun için birlikte çalışmaya teşvik eden "Coming Through the Fire: Surviving Race and Place in America" (Ateşin İçinden Gelmek: Hayatta Kalma Yarışı ve Amerika'daki Yeri) adlı eserini yayınlamıştır.[16] Bu kitabında ırk meselesi hakkındaki düşüncelerinin bir özetini yazmış ve "kusursuz uzlaşma" olarak isimlendirmiş, tüm insanlığın tek bir tür olduğunun, aynı kırılganlıklara, aynı olanaklara, aynı Tanrı'ya ve aynı ihtiyaçlara sahip olduklarının kabul edilmesi çağrısında bulunmuştur.[17]

---

[15] Elanie Woo, "C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life", 2000, https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html giriş tarihi:14.04.2022

[16] Hurt, Leslie, *Lincoln, Charles Eric(1924-2000)*, (August 2011).

[17] Paul Finkelman, *Encyclopedia of African American History, 1896 to the Present: JN* (Oxford University Press, 2009), 3/195.

Bilimsel çalışmalarının yanında küçük bir güney kasabasında geçen ve yine ırk ayrımı teması üzerine kurulu kurgusal çalışması, 1988 tarihli "The Avenue: Clayton City" (Bulvar: Clayton City) adlı romanını yazmış ve en iyi Güneyli kurgu dalında Lillian Smith Kitap Ödülü kazanmıştır. Lincoln ayrıca pek çok örneği vaazlarında ve konuşmalarında yer bulan şiirler de yazmıştır. *This Road Since Freedom: Collected Poems* (Özgürlükten Beri Bu Yol: Toplanan Şiirler-1990) isimli bir şiir kitabı da bulunmaktadır.[18]

Oğlu Less Lincoln, kariyeri boyunca, ırk meselesinin, Lincoln'ün akademik çalışmalarında motive edici ve yönlendirici bir unsur olarak yer aldığını şu sözlerle ifade etmiştir: "*Babam ve ırkçılık hakkında anlaşılması gereken şey, ırkçılığın onun için üzerinde çalışılabilir bir düşman olduğudur. Kontrol edebileceğimiz bir şeydir. Eğitim ve farkındalıkla yok edilebilir.*" Lincoln, 50 yılı aşkın bir süre bu konudaki düşüncelerini ve gözlemlerini bir dizi deftere kaydetmiş, ancak bu defterler ve kişisel eşyalarının çoğu 1991 yılında evinde çıkan bir yangında kül olmuştur.[19]

Lincoln'un diğer çalışmaları ise;

- Sounds of the Struggle (1967)
- The Negro Pilgrimage in America: The Coming of Age of the Black Americans (1967).
- Is Anybody Listening? (1968)
- Pictorial History of the Negro in America; with Langston Hughes and Milton Melzer (1968).
- The Black Americans (1969) şeklinde sıralanabilir. [20]

---

[18] Finkelman, *Encyclopedia of African American History, 1896 to the Present*, 3/195.

[19] https://www.nytimes.com/2000/05/17/us/c-eric-lincoln-race-scholar-is-dead-at-75.html giriş tarihi:19.04.2022

[20] Giemza, *Southern writers*, 254.

Düşünceleri:

Lincoln, Afro-Amerikan seküler kültürü ile dini hayatının çizgilerinin aslında bulanık olduğunu söylemiş, seküler hayat ve "kutsal evren"in örtüştüğü noktaları anlamanın, her ikisini ayrı ayrı ve tamamen birbirinden farklı sosyal gerçeklikler olarak anlamaya çalışmaktan çok daha önemli olduğunu belirtmiştir.[21] "Black Church" bu noktada Afro-Amerikalı Hıristiyanların hem ruhani ihtiyaçlarını karşılayan, hem de günlük seküler yaşantılarında yaşadıkları sorunların çözümünde yanlarında olması gereken bir kurum olarak önem taşımaktadır. Lincoln, Afro-Amerikalıların yoksulluk ve kimlik arayışı sorunlarının, ırkçılığa karşı dayanışma ve birlik içerisinde hareket etmek ve bunun için öncelikle kendilerine ait yaşam alanı ve kurumlar oluşturmakla çözülebileceğini belirtmiştir. Ayrıca din olgusunun siyahi toplulukları birleştiren önemli bir unsur olduğunu vurgulamıştır. İslam dininin Afro-Amerikalılar arasında yayılımını siyahi Hıristiyanları bir araya toplayan "Black Church" e karşı bir tehdit olarak görmekle birlikte, konu ırkçılık olduğunda Müslüman liderlerle aynı tarafta yer aldığı, onlarla yakın ilişkiler kurduğu anlaşılmaktadır. Lincoln, Metodist bir rahip olarak siyahi kilisenin tüm mezheplerinin aynı çatı altında birleşmesi için çalışmalar yapmıştır. Ona göre "Black Church" tüm mezhepleri kapsayan ve Afro-Amerikalı Hıristiyanların dünyevi ve manevi sorunlarına çözüm üretmek için kendini geliştiren bir kurum olmalıdır.[22] Lincoln'un bu konudaki fikirlerine geçmeden önce sözü edilen Afro Amerikan kilisesinin ve cemaatinin geçmişinin kısa bir açıklamasını yapmak gerekir.

Amerika'nın ilk bağımsız Afro Amerikan kilisesi 1765 ile 1783 yılları arasında Georgia'da kurulmuş, bunu aynı bölgede

[21] Richard W. Wills, *Martin Luther King, Jr., and the Image of God* (Oxford University Press, 2009).212.

[22] C. Eric Lincoln - Lawrence H. Mamiya, *The Black Church in the African American Experience* (Duke University Press, 1990), 396-404.

kurulan diğer kiliseler izlemiştir. Ardından diğer cemaatler Williamsburg ve Petersburg, Virginia gibi şehirlere yerleştirilmiş ve başlarına gönüllü papazlar geçmiştir. 1800'lerde siyahi Metodist kiliseleri kurulmuş, aynı dönemde köle ayaklanmaları başlamış ve Afro Amerikan kilisesinin özerkliğine karşı yasaklar getirilmiştir. Zira Amerikan tarihindeki en büyük üç köle isyanı, köle vaizleri tarafından planlanmıştır. Yoksulluk ve ayrımcılığı vurgulayan ve Kutsal Kitap'tan[23] hareketle insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığını vaaz eden Kuzey'deki birçok kilise kölelik karşıtı tutumlarını sürdürmüşlerdir.[24] 1870'ten 1970'e kadar yedi milyon Afro Amerikalı Kuzey'e göç etmiş, bunun sonucunda Afro Amerikan kiliseleri çoğalarak göçmenlerin gıda, barınma ve istihdam gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmişlerdir. Tüm Afro Amerikan kiliselerinin ortak hedefi temelde ırkçılıkla mücadele olmuştur, ancak, yerel ekonomik ve sosyal hedeflerin farklılaşması nedeniyle yirminci yüzyılda Baptist, Metodist ve Pentakostal akımlara yakın olmak üzere mezheplere ayrılmışlardır.[25]

Lincoln'e göre bu Afro Amerikan Kiliseleri Afro-Amerikalı Hıristiyanların hem manevi hem de yeterince karşılanmayan maddi ihtiyaçlarını gidermeli, sosyal bir anlayışla kendi halkına bir çeşit sığınak olarak hizmet etmelidir.[26] Kilise Afro-Amerikan halkının tamamını bir şekilde etkileyen ırkçılık, madde bağımlılığı, çocuk bakımı, sağlık, işsizlik, genç hamilelik gibi sorunlarının çözümü ile ilgili mücadele vermektedir. Lincoln ayrıca orta gelirli Afro-Amerikalılar ve çalışan yoksullar ile çalışmayan, muhtaç yoksullar arasındaki büyüyen sınıf ayrımına ve bu ayrıma karşı kilisenin tüm kesimlere ulaşarak birleştirici rol oynaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu arada Afro Amerikalılar arasında yayılan İslam dinini "ufuktaki meydan okuma" olarak

[23] Yaratılış 1:26-27.
[24] Diane J. Chandler, *African American Spirituality: Through Another Lens*, (Journal of Spiritual Formation & Soul Care Copyright 2017). 10/ 2, 159–181.166.
[25] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*, 397.
[26] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*, 397.

değerlendiren Lincoln, İslam dininin Afro Amerikalılar arasında yayılmasını hızlandıran sebeplerden bahsetmiştir. Ona göre en önemli sebeplerden biri bir "kültür kahramanı" olarak özenilen ve örnek alınan Malcolm X, diğeri ise Hıristiyanlıktaki "*sana bir tokat atana diğer yanağını çevir*" anlayışına karşı İslam'ın getirdiği bireysel savunmayı meşrulaştıran kısasa kısas anlayışıdır.[27] Ayrıca tüm tarihi siyahi mezhepler arasında en hızlı büyümeyi gösteren Neo-Pentakostal* hareket nedeniyle ırkçılığa karşı mücadele edebilmek için bazı mezheplerin birleşerek ortak hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü Lincoln'un ifadesiyle: *"Afro-Amerikan kiliseleri mükemmel kurumlar değildir ancak dört yüz yıla yakın bir süredir kuşatma altında olan bir insan topluluğunun dayanma gücünü temsil ederler. Siyahi hareketler ve ideolojiler yıllar içinde güçlenmiş veya azalmıştır ve bu durum*

[27] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*.397 *Amerikan Pentakostalizm hareketinin kökleri 19.yüzyıla, Afrika kültürünü Protestan Hıristiyanlıkla harmanlayan köleleştirilmiş Afrikalılara kadar uzanır. Afrika dini ritüelleri Metodist ve Baptist kiliselere taşındığında kısmen şamanistik özellikler taşıyan ve ruhlara veya ruhsal bir dünyaya inanmaya dayalı eski otantik inançlarından uzaklaşmak isteyen Afro-Amerikalılarla, eski inançlarını maneviyatın asıl ifadesi olarak kabul edenler arasında büyük bir çekişme yaşanmıştır. Afro-Amerikan Pentakostal kilisesinin ruh ile igili gelenekleriyle Afrika inançlarının bağlantısı olduğu belirtilmektedir. Zira Pentakostal Hıristiyanlık "ruhsal birliği esas alan mistik bir hareket" olarak tarif edilir. 20. Yüzyılda Kuzey Amerika'da, Afrika kökenli inançlarına sadık kalan grubun bunu daha üst sınıf Afro-Amerikalı kiliselere karşı bir protesto hareketi şeklinde uygulamasıyla taraftar toplamıştır. Evanjelik misyoner yapısıyla Hıristiyanlığı yaymaya odaklanmış Neo-Pentakostal hareket aracılığıyla bugün Pentakostal Hıristiyanlığın Roma Katolikliğinden sonra en kalabalık grup haline geldiği öne sürülmektedir. Pentakostal kiliseyi diğer Protestanlardan ayıran inanç kutsal ruh vaftizidir. İnançlarına göre insan havarilerin Pentakost (50.gün) gününde kutsal ruh üzerlerine indiğinde yaşadıklarına inanılan tecrübeyi bugün de yaşayabilir, Kutsal Ruh ile dolarak kehanet, şifa verme, farklı dillerde konuşma gibi yeteneklere sahip olabilir.(Özlem Topcan, "Pentekostal Hıristiyanlığın Kiliseler Arasında Konumu", *Dini Araştırmalar* 23/57 (2020), 209-232. s.209, 213 ; Adam Stewart, *Handbook of Pentecostal Christianity* (Northern Illinois University Press, 2012). https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9781501757105-004/html)

böyle devam edecektir, ancak Afro-Amerikan kiliseler, Afro-Amerikan deneyimini istikrara kavuşturan, belirsiz ve karşı değişim dönemlerinde bu deneyime anlam veren sağlam bir dayanak noktası olarak kalmıştır."[28]

Lincoln Kilisenin bu beklentiyi karşılayabilmesi için, kırsaldan kentlere göç nedeniyle artan köy kiliselerindeki eğitimsiz rahiplerin Black Church Ministery (Siyahi Kilise Vaizliği) okulunda sadece dini değil, seküler teknik konularda da eğitim görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Lincoln bu noktada yine ırksal eşitsizlik içeren bir uygulamaya değinmiştir. Kentsel ve kırsal kiliselerdeki Afro-Amerikalı din adamlarının çoğuna asgari düzeyde imkân sunulurken ya da hiçbir maddi kazançları yokken beyaz ana akım mezheplerde görevli din adamlarının genellikle ikamet, seyahat, sağlık ve emeklilik ödeneği aldıklarına dikkat çekmiş, hatta bazı Afro Amerikalı genç din adamlarının bu yüzden "beyaz" kiliselere katılmalarından yakınmış, bu sorun için çözüm önerileri getirmiştir. Üzerinde durduğu bir diğer konu da rahiplerin yaş ortalamasının yüksek oluşu ve gençlerin bu mesleğe rağbet etmemeleri nedeniyle kadınlara kiliselerin "ruhani liderlik pozisyonlarında" yer verilmesi gerektiğidir. Bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Eğer mevcut mezhepler, kadınların da ruhani liderlik pozisyonlarında yer alacağı bir gelecek için yer açmak istemiyorlarsa veya bunu yapamıyorlarsa, o zaman yapacak olan muadil ayrılıkçı örgütlerin gelişimine hazırlanmalılar. Afro-Amerikan Metodistler, onlardan çok daha fazla esneklik gösterdiler. Afro-Amerikan Baptist* gruplarının çoğu ve Church of God in Christ (Mesih'teki Tanrı Kilisesi)** için, kadın din görevlileri konusu özellikle endişe vericidir ve kilisenin bu yüzden bölünme ihtimali hafife alınmamalıdır."*[29]

---

[28] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*, 398.
*Bir Protestan mezhebi olan Baptizm Protestanlığın temel ilkelerini kabul ederken pratikte, bebeklerin ve çocukların değil, tövbe edip günah çıkararak

Lincoln ayrıca kilisenin toplumun kültürel yozlaşmasının önüne geçebilecek ve Afro Amerikan kimlik duygusunu geliştirebilecek bir kurum olduğunu vurgulamış, bu işlevi yerine getirebilmesi için "siyahi çocukların ihtiyaçlarına duyarlı olmayan beyaz mezheplere ait materyalleri" kullanmak yerine kendi yayınevlerinde basılan yayınlarla halka ulaşması gerektiğini belirtmiştir. Lincoln Kilisenin sosyal fonksiyonunun önemini şu ifadelerle açıklamıştır:

> *"Afro-Amerikalı genç kadınlar dünyadaki en yüksek hamilelik oranlarına ve erkekler de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en yüksek cinayet ve hapse atılma oranlarına sahiptir. Değişim için uzun vadeli stratejiler hala belirsiz olsa da, kiliselerin ve mezheplerin yoksul gençlere ve yetişkinlere yardımcı olmak için atabilecekleri kısa vadeli adımlar var. Yüksek profilli rol modeller, topluluk organizatörleri, sokak çalışanları, öğretmenler, antrenörler gibi özellikle Afro-Amerikalı gençler ve aileleri ile çalışmak üzere gönderilecek görevliler ve din adamları yoksul toplulukların canlanmasında önemli bir rol oynayabilir. Afro-Amerikan kiliseler yoksulların ikamet ettiği diğer alanlarda "ev kiliseleri" ile başlayan misyon kiliseleri de kurabilirler. Yoksul gençler, kiliselere, gençlik gruplarına veya kiliseler tarafından desteklenen spor takımları gibi ana akım kuruluşlara bağlandıklarında, yoksulluk koşullarından çıkma şansına sahip olabilirler... Afro-Amerikalı erkeklerin ve kadınların ruhları ve bağlılıkları için verilen mücadelede İslami grupların hapishanelerde siyah Hıristiyan kiliselerinden çok daha güçlü bir mevcudiyeti var. Yirmi birinci yüzyılda Black Church'un geleceği, ırkçılığın dışlamalarına, ekümenizmin soyutlamalarına veya yeniden canlanan İslam'ın rekabetçi tehdidine olduğu kadar, kendi içindeki yoksullara nasıl tepki verdiğine de bağlı olacaktır."*[30]

---

bilinçli iradesiyle Hıristiyanlığı kabul edenlerin vaftiz edilmesiyle diğer protestan mezheplerinden ayrılır. (Beechy Thang, A Brief History of Baptists: It's Beliefs and Practices, 2020)

**Bir pentakostal protestan kilisesidir. (https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_God_in_Christ)

[29] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*, 399-402.

[30] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*, 402-404.

Bu özet, Lincoln'un Metodist düşünce yapısıyla Afro-Amerikan kiliselerini sadece halka ruhani destek vermeye yönelik dini kurumlar olarak değil, halkın sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümüne yardımcı olacak müesseseler şeklinde algıladığını göstermektedir. Lincoln Afro-Amerikan kiliselerinin hep birlikte bu bilinçle hareket etmelerini sağlayacak destekleyici ve çözüm odaklı öneriler sunmaktadır. Hayatı boyunca ırk ayrımı ile ilgili edindiği tecrübeler onu, Afro-Amerikan halkını kendine ait bir kimlik oluşturmaya yönlendirmek için çabalamaya sevk etmiştir. Bunun için birlikte hareket eden kiliselerin önemini vurgulamaya çalışırken Pentakostal hareketi ve İslam'ı Afro-Amerikalı halk üzerinde etkili olan iki önemli akım olarak dikkate almak gerektiğini sürekli vurgulamıştır.

Lincoln ayrıca, insanlar arasındaki farklılıkların ve benzerliklerin, tüm gücü, siyasi hakları ve insan haklarını kendi çerçevesinde sınırlayan bir ırksal hâkimiyet meydana getirdiğini belirtmiştir. Ona göre Kilise ve devlet bu anlayışa birlikte katılmış, karşılıklı olarak katı bir şekilde sınırları çizilmiş olan ırkçı düzenin kurulumunu güçlendirmişlerdir. Martin Luther King Jr, C.Eric Lincoln'un bir anlamda dava arkadaşıdır. King ile Lincoln'un görüşleri arasında benzerlik ve etkileşim mevcuttur. Bu bağlamda Lincoln'un kilise ve devlet hakkındaki bu ve benzeri görüşleri paralelinde, halkın farklı kesimlerine orantısız erişim ve üzerlerinde sosyo-politik güç uygulanması, kilise ve devletin vatandaşlık hakları ile ikinci sınıf muamelesi gören topluluklar üzerindeki etkileri King'in de endişe duyduğu ve üzerinde yoğunlaştığı temel konular haline gelmiştir. [31]

Eric Lincoln, C. George, Lewis Perry, M. Fellman ve H.Mitchell gibi fikir birliğinde olan birkaç kişiye göre Afro-Amerikalı Hıristiyanlar, önceki iki yüzyıl boyunca çektikleri acıların niteli-

[31] Wills, *Martin Luther King, Jr., and the Image of God*, 163-164.

ğini ve sürecini anlamlandıracak ilahi açıklamalar aramışlar, Afrika geleneği ve verdikleri mücadelerde edindikleri acı tecrübeler nedeniyle, İncil'deki bazı bölümleri Amerika'nın dini ve siyasi bağımsızlığıyla ilişkilendirmişlerdir. Bu bölümlerin içeriği Afro-Amerikalılar arasında geniş yayılım göstermiştir. [32]

Mesela Mezmurlar:104/24'te yer alan "*Yeryüzü Senin zenginliğinle dolu*"(veya yarattıklarınla) ifadesi dünyanın mısır, patates, bezelye, pamuk gibi bitkiler ve yararlanılabilecek hayvanlarla herkes için yaratıldığı, bu zenginliklerin erdemli bir hayata, güzel kiliselere dönüştürülmesinin mümkün olduğu şeklinde algılanmıştır.[33] 1 Tarihler 1.33'de yer alan "*Efa, Efer, Hanok, Avida, Eldaa. Bunların hepsi Ketura'nın soyundandı.*" İfadesine dayanarak Afrikalıların soyağacını, karısı ve cariyesi Keturah tarafından İbrahim Peygamber soyundan gelen Efer ve Efra'dan başlatmışlardır. Bunun yanında, kendilerini "Mısır'dan Çıkış" sonrasında zorluklar yaşayan ve hakimler, ihtiyarlar ve bazı saygın bilge kişiler tarafından yönetilen İsrailoğulları ile özdeşleştirmişlerdir.[34] Rahipler vaazlarında *"Mesih, bir insanın yeniden doğması dışında Tanrı'nın krallığını göremeyeceğini söyler; ve Tanrı'nın krallığını görmeyenlerin tümü, karanlığın krallığında olmalıdır. Herkesin ölümden sonra gideceği iki yer vardır, beyaz ve siyah, zengin ve fakir; bu yerler Cennet ve Cehennemdir."; "Tanrı'ya şükürler olsun ki, Krallıkta ona istediğimiz gibi ibadet etme özgürlüğüne sahibiz*" diyerek eşitlik vurgusu yapmışlardır.[35] Ayrıca insanın tanrının suretinde yaratılmış olduğu inancı renk eşitliği çabalarını motive eden en önemli unsur gibi görünmektedir. Eric Lincoln bu konuda şöyle yazmıştır:

---

[32] Wills, *Martin Luther King, Jr., and the Image of God*, 128-129.

[33] Milton C. Sernett, "Bound/or the Promised Land: African American Religion and the Great Migration", *Durham & London: Duke University Press* 1 (1997), 33.

[34] Milton C. Sernett, *African American religious history: A documentary witness* (Duke University Press, 1999).17.

[35] Sernett, *African American religious history*, 39,47.

"Medeni haklar, elbette, insan haklarını gerektirir ve insan hakları, insanların fikir birliğinden ve ancak insan gerçeğinden türetilir. İnsan kimliğine aittirler. Bunlar, belki insan Tanrı'nın suretini taşıdığı için ya da belki de "homo sapiens" gelişmekte olan bir evrenin en üstün ifadesi olduğu için doğaldır ve devredilemezler." Martin Luther King Jr. bu özelliklerden ilkini antropolojik bir gerçeklik olarak, ikincisini ise bir eskatolojik umut olarak tarif etmiştir. King'e göre insanın Tanrı'nın görüntüsünü taşıması değişmez bir antropolojik ve teolojik gerçekliktir. İnsan evrenin açılımının, gelişiminin üstün bir ifadesi, Tanrı'nın tarihi yönlendirmesiyle gelişecek olan (eskatolojik)"son"un gösterimidir. Eric Lincoln bu görüşlere dayanarak Afro-Amerikalıların evrenini "siyah kutsal evren" olarak isimlendirmiş, hayatın kutsal bir amaçla yaratıldığını ve bu yüzden kutsal anlamlar taşıdığını, insanlığın da rasyonel tanımlamaların üstünde ve ötesinde bir "spiritüel varlık" olduğunu savunmuştur. İnsanlar ve üzerinde yaşadıkları dünya, insanların birbirleriyle ve yaratıcılarıyla sevgi dolu ve iyi ilişkiler içinde yaşadıkları bir yerdir. [36]

Afro-Amerikalıların Hıristiyanlık birliği altında, dayanışma içerisinde olacakları fikrini ise Lincoln şöyle dile getirmiştir: "*Afro-Amerikan dininin de diğerleri gibi kültürel bir bağlamı vardır. İnsanlık tarihinde şekillenmiştir ve asıl aidiyeti Tanrı'ya iken, insanlığın kendine özgü tecrübelerini, endişelerini ve zaruretlerini yansıtır.*"

Lincoln'ün özgürlük ile ilgili dikkat çekici bir ifadesi de şudur: "*Kölelik sırasında özgürlük, esaretten kurtulmak anlamına geliyordu; özgürleşmeden sonra eğitim görme, istihdam edilme ve bir yerden bir yere özgürce hareket etme hakkı anlamına geliyordu. Yirminci yüzyılda ise özgürlük, sosyal, politik ve ekonomik adalet anlamına gelir... Özgürlük her zaman kişinin Tanrı'ya karşı sorumluluğunu tehlikeye atabilecek herhangi bir kısıtlamanın olmaması anlamına gelir... Ve Tanrı sizi özgür istiyor çünkü Tanrı sizi Kendisi için ve Kendi suretinde yarattı.*"[37]

---

[36] Wills, *Martin Luther King, Jr., and the Image of God*, 26,61.
[37] Lincoln - Mamiya, *The Black Church in the African American Experience*.162.

Yirmiden fazla kitap ve sayısız makalenin yazarı olarak Lincoln, Elijah Muhammed tarafından kurulan Afro-Amerikalı Müslümanların yayın organı "The Final Call" ile yaptığı son röportajda, İslam Milleti'ni kuran Eliah Muhammed'in bıraktığı "mirası" şöyle anlatmıştır:

"Sayın Elijah Muhammed, yeni binyılın getireceği türden bir dünyaya dair öngörüsünde bir elçiydi. Aslına bakılırsa, zamanının 50 yıl ilerisindeydi. Muhammed Afro-Amerikalıların dini mirasındaki önemli bir unsurun geri kazanılmasına ve bu deneyimin yeniden kurulmasına katkıda bulundu. İslam, dünyanın en büyük dinlerinden biridir ve tüm dünyada yeni binyılın ruhsal yaşamında önemli bir rol oynayacaktır. Amerika'da bizler, dinin insan anlayışı ve işbirliği için temel olduğu çok kültürlü dünyada bizi neyin beklediğini anlamamıza ve hazırlanmamıza yardım etmede oynadığı büyük rol için Elijah Muhammed'e teşekkür edebiliriz. Zaman, Elijah Muhammed'in Amerika'nın yetiştirdiği en önemli dini öncülerden biri olduğunu kanıtlayabilir.." Amerika'nın en önemli dini liderleri, Martin Luther King, Jr. , Elijah Muhammed, Malcolm X, Louis Farrakhan ve İmam W. Deen Muhammed Lincoln'un yakın arkadaşları ve meslektaşları olduğu bilinmektedir. Lincoln'ün düşünceleri, Duke University Press'in yayımladığı "C. Eric Lincoln Series on the Black Experience" aracılığıyla da devam ettirilmektedir.[38]

[38] Finkelman, *Encyclopedia of African American History, 1896 to the Present*, 3/195.195.

KAYNAKLAR

Chandler, Diane J. *African American Spirituality: Through Another Lens*, (Journal of Spiritual Formation & Soul Care Copyright 2017). 10/ 2, 159–181

Finkelman, Paul. *Encyclopedia of African American History, 1896 to the Present: JN*. Oxford University Press, 2009.

Gaillard, Frye. *The Avenue, Clayton City by C. Eric Lincoln*, The Journal of the Southern Regional Council, 1978-2003, 10/4, 1988.20-22 https://southernchanges.digitalscholarship. emory.edu/sc10-4_001/ sc10-_011/

Giemza, Bryan Albin. *Southern writers: A new biographical dictionary*. LSU Press, 2006.

Hurt, Leslie, *Lincoln, Charles Eric(1924-2000),* (August 2011).

Lincoln, C. Eric - Mamiya, Lawrence H. *The Black Church in the African American Experience*. Duke University Press, 1990.

Penne J. Laubenthal, "C. Eric Lincoln", Encyclopedia of Alabama, June 14, 2011.8 http://encyclopediaofalabama.org/article/h-3089

Polat, Bayram. "Metodist Kilisesi'nin Kuruluşu, Ayrışması ve Bütünleşmesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (15 Aralık 2007), 405-418. https://dergipark.org.tr/en/pub/cuifd/issue/4295/255255

Sernett, Milton C. *African American religious history: A documentary witness*. Duke University Press, 1999.

Sernett, Milton C. "Bound/or the Promised Land: African American Religion and the Great Migration". *Durham & London: Duke University Press* 1 (1997), 997.

Stewart, Adam. *Handbook of Pentecostal Christianity*. Northern Illinois University Press, 2012.

Topcan, Özlem. "Pentekostal Hıristiyanlığın Kiliseler Arasında Konumu". *Dini Araştırmalar* 23/57 (2020), 209-232.

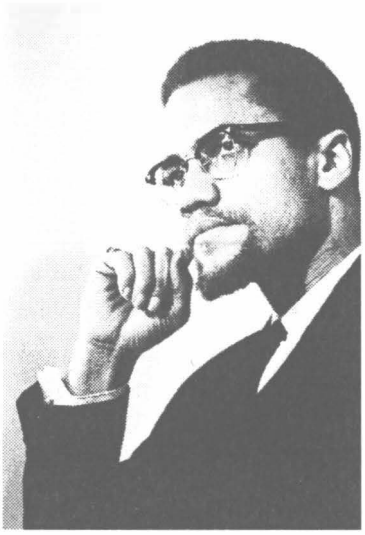
Wills, Richard W. *Martin Luther King, Jr., and the Image of God*. Oxford University Press, 2009.

Woo, Elanie *C. Eric Lincoln; Authority on Black Religious Life*, 2000 https://www.nytimes.com/2000/05/17/us/c-eric-lincoln-race-scholar-is-dead-at-75.htm

https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-may-16-me-30611-story.html
https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000
https://www.finalcall.com/national/c_eric_lincoln5-30-2000.html
https://www.encyclopedia.com/education/news-wires-white-papers-and-books/lincoln-eric-charles-1924-2000

MALCOLM X
(Hatip, İnsan Hakları Savunucusu Siyahî Lider)

Ayşenur KILIÇ

1.HAYATI

Malcolm Little Olarak Erken Hayatı

Malcolm, 19 Mayıs 1925 tarihinde Amerika Birleşik Devleti'nin orta-batı bölgesinde bulunan Nebraska eyaletine bağlı Omaha kentinde "Malcolm Little" olarak dünyaya geldi. Babası Earl Little, Marcus Aurelius Garvey'in düşüncelerine önem veren ve onun yolunu izleyen bir insandı. Babası aynı zamanda Garvey'in kurucusu olduğu UNIA' nın (Evrensel Zenci İyileştirme Derneği) faaliyetlerine destek veren Baptist bir vaizdi. Annesi Louise Little, eşinin çalışmalarının ön plana çıkmasından dolayı

geri planda kalmıştı. Ancak Louise Little aktif faaliyette bulunmamış gibi görünse de eşinin çalışmalarına büyük katkı sağladı. Earl Little'ın Omaha'daki UNIA çalışmalarına yardımcı olan bir şube muhabiri olarak görev yaptı.[1]

Anne ve babanın, siyahilerin yaşamlarının iyileştirilmesi adına faaliyetlerde bulunduğu bir ailede çocuk olmak tıpkı diğer altı kardeşi gibi Malcolm için de hiç kolay olmadı. Çift, faaliyetleri dolayısıyla ırkçı beyazlar tarafından tehdit edildikleri için birçok kez bulundukları yeri değiştirmek zorunda kaldı. Aile önce 1922 ile 1923 tarihleri arasında Phladelphia'dan Omaha'ya geldi. Burada gerçekleştirdikleri UNIA faaliyetleri özellikle 1925 tarihin de daha geniş kitlelere yayılmış ırkçı bir örgüt olan Ku Klux Klan'ın da dikkatini çekti. Bunun üzerine çok geçmeden bir grup KKK üyesi gece vakti Little'ların evini bastı. KKK üyelerinin amacı, Earl Little'ı faaliyetlerinden men etmek ve Little'ın şehirden uzaklaşmasını sağlamaktı. Onları Malcolm'a hamile olan Louise Little karşıladı. Eşinin evde olmadığına ikna etti ancak ırkçı üyeler evin pencerelerini kırarak gözdağı verdiler ve oradan ayrıldılar. Bu korkulu geceden sonra aile, bebek doğar doğmaz oradan ayrılma kararı aldı ve 1926 yılında Milwaukee'ye kısa bir süre sonra da Lansing'e taşındılar. Lansing şehrinde çalışmalarını yürüten çift burada ise Siyah Lejyon'un tehditlerine maruz kaldı. Bu tehditler 1929 yılında eyleme dönüştü ve Little'ların evi yakıldı. Yangında kimsenin canına bir zarar gelmemesi, aile için en büyük teselli oldu. [2]

Earl Little ve Louise Little, kendilerine yapılan tehditlerden korkmayarak faaliyetlerine devam ettiler. Siyahîlerin daha iyi bir ortamda yaşamasını konu edinen toplantılar düzenlediler.

[1] Ted Vincet, "The Garveyite Parents of Malcolm X", *The Black Scholar* 20/2 (March/April 1989), 13.
[2] Vincet, "The Garveyite Parents of Malcolm X", 10.

Earl Little, yaptığı toplantılardan dolayı beyaz ırkçı gruplar tarafından daha fazla tehdit almaya başladı. Bunun sonucunda Earl Little, resmi kayıtlara göre 1931 yılında bir tramvay kazası ile hayatını kaybetti.[3] Ancak bu ölümün gerçek sebebi tam olarak ortaya konulamadı. Little'ın dengesini kaybederek düşmesi ile bir kaza sonucu mu yoksa Siyah Lejyon ırkçı grubu tarafından Little'ın itilmesi suretiyle düzenlenen bir suikast sonucu mu olduğu hiçbir zaman net olarak anlaşılamadı. Louise Little, eşinin ölümünün bir kaza olmadığını onun ölümünün Siyah Lejyon örgütü tarafından tasarlanan bir suikast olduğunu düşünüyordu. Bunu ispatlayacak somut bir delili olmadığı için Earl Little'ın ölümü kaza olarak kayıtlara geçti.

Earl Little'ın ölümü ailesini olumsuz yönde etkiledi. Louise Little, eşinin vefatından sonra çocuklarının bakımını tek başına üstlenmek zorunda kaldı. Aile ekonomik olarak bazı sıkıntılar yaşadığı için ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandılar. Louise Little, çocuklarını sokaktan topladığı yiyecekler ile doyurmaya çalıştı. Daha fazla sıkıntıları kaldıramayan Louise Little. 1938 yılında geçirdiği psikolojik bunalım sebebiyle Michigan eyaletindeki Kalamoza akıl hastanesine yatırıldı. Malcolm ve kardeşleri, koruyucu aileler veya yetimhanede yetiştirilmek üzere başka yerlere gönderildiler.[4]

Malcolm, babasının vefatından sonra bir müddet, koruyucu ailesinin yanında büyüdü. Altı yaşında babasını kaybettikten sonra, on üç yaşında da annesinden ve kardeşlerinden ayrılmak zorunda kaldı. Malcolm, bu travmatik olayları yaşamasına rağmen okulunda çok başarılı bir öğrenci oldu. İngilizce öğretmeni Mr. Ostrowski ile arasında geçen bir konuşma, onun kendi

[3] Vincet, "The Garveyite Parents of Malcolm X", 12.
[4] Jeff Wallenfeldt, *Black American Biographies* (New York: Britannica Educational Publishing, 2011), 58.

deyimiyle "içten değişmeye başlamasına"[5] sebep oldu. Malcolm, öğretmeninin büyüyünce ne olmak istediği sorusuna avukat olmak istediğini söyledi. Öğretmeni ona kendisinin bir zenci olduğunu ve bu durumu göz önüne alarak gerçekçi hayaller kurması gerektiğini ifade etti. Bunun yanında ona bir ayakkabıcı veya marangoz gibi meslekleri hedeflemesi noktasında "tavsiyeler" verdi.[6] Malcolm, başarılı bir öğrenci olmasına rağmen, kendisinin daha alt meslek gruplarına, kendisinden akademik olarak düşük beyaz öğrencilerin ise üst meslek gruplarına yönlendirilmesini kabul etmedi. Böyle bir ayrımcılığa maruz kaldığı eğitim sistemini reddetti ve sekizinci sınıfta okulu bıraktı.

Boston ve New York Sokaklarında Yaşadıkları

On dört yaşındaki Malcolm, okulu bıraktıktan sonra babasının ilk evliliğinden olan ablası Ella Little Colins ile yaşamak üzere Boston'daki Roxbury semtine taşındı. Beyazların kurduğu dünyada bir siyahî olarak hiçbir zaman kabul edilmeyeceğini ve hayallerine kavuşamayacağına kanaat getiren Malcolm, beyaz adamın hoşuna giymeyecek ve ona zarar verecek hangi durum varsa kendini o eylemin içinde buldu. Önce gençlik yıllarında yaptığı ayakkabı boyacılığı ve garsonluk mesleğiyle gece hayatını tanıdı ve küçük suç faaliyetlerine karıştı. Sonrasında saçındaki kırmızı tondan dolayı New York ve 1943'te gittiği Harlem sokaklarında "Detroit Red(Detroit Kızılı)" olarak tanınmaya başladı ve sokak dolandırıcılığı, uyuşturucu pazarlaması, fuhuş, kumar, hırsızlık çetesi liderliği gibi daha büyük suçlara yöneldi. Detroit Red ifadesi dedesinin kendisine olan bir hitabıdır ve dolayısıyla dedesinden kalan bir mirastır.[7]

---

[5] Charles Alva Hoyt,"The Five Faces of Malcolm X", *Negro American Literature Forum* 4/4 (Kış 1970), 109.

[6] Bruce Perry, *The Life of A Man Who Black Americans* (New York: Station Hill, 1991), 42.

[7] Wallenfeldt, *Black American Biographies,* 58.

Hapisteki Değişim Süreci

1945 yılında gittiği Harlem'den Boston'a dönüş yapan Malcolm, beyazlara karşı soygun yapmaya başladı. Daha çok zengin beyaz aileleri hedefledi. Ancak bir saatçi dükkânında yaptığı hırsızlık sırasında suçüstü yakalandı.[8] 1946 yılında hırsızlık ve haneye tecavüz suçundan sekiz ile on yıl arasında hapis cezası aldı. Önce Charlestown Eyalet Hapishanesi'ne gönderildi ve orada iki yıl kaldı. Daha sonra Concord Hapishanesi'ne gönderildi ve burada kardeşleri ile mektuplaşmaya başladı. Ardından 1948 yılında, Massachucetts'teki Norfolk Hapishanesi'ne nakledildiğinde, kardeşi Reginald'ın domuz eti yemeyi, sigarayı ve kumarı bırakması karşılığında hapisten çıkabilmenin yolunu söyleyeceğine dair sözü üzerine üçünden de uzak durdu. Bunun üzerine kardeşi aracılığıyla, İslâm'ın unsurlarını siyahî milliyetçiliği ile birleştiren bir Afro-Amerikalı hareket olan Nation of Islam (İslâm Ümmeti/Milleti) ile tanıştı ve lideri Elijah Muhammed ile mektuplaştı.[9]

Malcolm, kardeşi Reginald'dan Nation of Islam'ın öğretilerini öğrendi. Bu öğretilere göre beyaz insan bir şeytandı. Hıristiyanlığı beyaz insanla özdeşleştiren Malcolm, beyaz insana olan karşıtlığından dolayı Hıristiyanlığı da reddetti. Hapiste Hıristiyanlık ile ilgili bu düşüncesi sebebiyle Hıristiyan mahkûmlar arasında "Satan (Şeytan)" olarak anılmaya başladı.[10]

Malcolm, hapishanede geçirdiği süre boyunca kendini bilgi açısından geliştirmekle meşgul oldu. Charlestown Eyaleti'ndeki Hapishane'de beyaz ve siyah mahkûmlar tarafından itibar edilen Bimbi adında bilge bir mahkûm onun ilham kaynağı

---

[8] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans*, 99.

[9] Ali Köse, "Malcolm X", *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 2/ 483.

[10] Cedric Dewayne Burrows, "El-Hajj Malik El-Shabazz or Malcolm X: The Construction of El-Hajj Malik El-Shabazz's Religious Identity in Composition Readers", *Journal of Africana Religions* 3/1 (2015), 40.

oldu. Malcolm, kendisine Bimbi'yi örnek alarak hapishane sisteminin sağladığı derslere katıldı.[11] Daha sonra, Norfolk Hapishanesinde asıl eğitimine başladı. Buradaki kütüphane, onun en önemli kaynağı oldu. Tarih ve dinler ile ilgili kitaplarla ayrıca ilgilendi. Ayrıca Nation of Islam ile tanışmasından sonra, Elijah Muhammed'in görüşlerini anlamak ve desteklemek için tarih ve din üzerine yazılan kitapların yanı sıra felsefe ve biyoloji ile ilgili kitaplarda okudu.[12]

Malcolm, Norfolk Hapishanesi'nin düzenlediği tartışma programlarına katıldı. Bu tartışma programları Malcolm'un entelektüel gelişiminde çok büyük bir rol oynadı. Harward, Yale, Boston, M.I.T. gibi önemli eğitim kurumlarından grupların katıldığı müzakereler, Hapishane'de yapıldı ve mahkûmların oluşturduğu grupların, bu müzakerelerde sağladığı başarılar, dışarıdaki insanların ilgisini çekti. Her müzakereye dışarıdan üç yüz dolaylarında ziyaretçi katıldı.[13] Malcolm'un da içinde bulunduğu en iyilerden birkaçı, ilkokul veya ortaokulu tamamlayamamışlardı. Buna rağmen, alanında öne çıkan üniversite takımları karşısında altı yıl boyunca başarısızlık yaşamadılar. Bu durum Malcolm ve arkadaşlarının disiplinli bir şekilde çalıştığını göstermektedir.

Nation of Islam ve Malcolm X

1950 yılında Malcolm, diğer Nation of Islam üyelerinin yaptığı gibi soyadını değiştirdi. Böylece köle sahiplerinin kendilerine verdiği "Little" soyadını reddetti ve Afrika'daki köklerini temsilen "X" soyadını kabul etti.

---

[11] Andrew P. Smallwood, "The Intellectual Creativity and Public Discourse of Malcolm X: A Precursor to the Modern Black Studies Movement", *Journal of Black Studies* 36/2 (Kasım 2005) , 250.

[12] Smallwood, "The Intellectual Creativity and Public Discourse of Malcolm X", 251.

[13] Smallwood, "The Intellectual Creativity and Public Discourse of Malcolm X" , 255.

1952 yılında şartlı olarak tahliye edilen Malcolm X, hapisten çıktıktan sonra ilk iş olarak Chicago'da bulunan Elijah Muhammed'i ziyarete gitti ve onunla yüz yüze tanıştı. Elijah'ın yönlendirmesi ile New York, Philadelphia ve Boston'da, Nation of Islam adına dini konferanslar verdi. Evinin bodrum katında daha geniş kitlelere sesini duyurabilmek adına, Nation of Islam'ın öğretilerini anlatan "Muhammed Speaks(Muhammed Konuşuyor) isimli bir gazete çıkarmaya başladı. Hareketin içerisindeki erkeklere, hem onları istihdam etmek hem de onlara para kazandırmak amacıyla belirli sayıda gazete satmayı zorunlu hale getiren bir uygulama başlattı. Malcolm X, düzenlediği konferanslar ve çıkardığı gazetelerde, Nation of Islam'ın, insanlığın aslının siyahî insanlara dayandığı, siyah insanların beyaz insanlardan üstün olduğu, beyaz insanların şeytan olduğu ve bir gün beyaz insanlarının tamamının yok olacağı gibi öğretilerine yer verdi.[14]

Malcolm X'in Tanınması

Malcolm X'in hitap ettiği kitleler genişledikçe, daha fazla tanınmaya ve dolayısıyla Elijah Muhammed dahil, diğer insanların gözünde daha hızlı yükselmeye başladı. Önce, 1953 tarihinde kurduğu 11 nolu Boston Tapınağında, vaiz olarak görevlendirildi ardından, 1954 yılında Chicago'daki mekânlarından sonra, Nation of İslâm'ın en büyük ve en prestijli tapınağı olan Harlem'deki 7 nolu Tapınağına vaiz olarak gönderildi. Elijah Muhammed, Malcolm X'in yeteneği ve hızlı yükselişi karşısında etkilendi ve onu kendisinden sonra makam olarak iki numara yapacak olan Nation of Islam'ın temsilcisi olarak atadı. Malcolm X'in çalışmaları ile Nation of Islam 500.000 üyeye ulaştı ve her geçen gün daha da büyüyerek yeni üyeler kazandı.[15]

---

[14] Wallenfeldt, *Black American Biographies,* 59.
[15] Wallenfeldt, *Black American Biographies,* 59.

Konuşmalarını kimseden korkmadan, sözlerini dolandırmadan açık bir şekilde yapan Malcolm X, karizmatik liderliğiyle Afro-Amerikalıların bastırılmaya çalışılan sesini yükselterek, onların çektiği sıkıntıları büyük bir cesaretle tüm dünyaya anlatmaya çalıştı. Gittiği büyük üniversitelerde yaptığı heyecan verici konferanslar ile genç kitlelere ulaştı ve keskin zekâsı, düzgün diksiyonu ile dikkatleri üzerine çekti. Bu dikkat çekme olayı sadece gençler ve hakları elinden alınan siyahîlerle sınırlı kalmadı. 1953 yılında Malcolm X'in ateşli konuşmaları ve kitleler üzerindeki etkisi, FBI için potansiyel bir tehlike olarak görüldü ve kendisi takip edilmeye başlandı.[16]

Bütün hızıyla Nation of Islam Hareketinin çalışmalarını yürütürken, 1955 yılında Malcolm X'in karşısına Betty isminde hemşire bir kadın çıktı ve kendisinin yanına gelerek onunla tanışmak istedi. Bir başka toplantıda da karşılaşmalarının ardından, artık daha sık ve düzenli görüşmeye başladılar. Bireysel olarak görüşmelerinin hareket tarafından doğru bulunmayacağını bilen Malcolm X, onunla görüşmek için, gittiği bütün kalabalık toplantılara onu da çağırdı. Sonunda 1958 yılında Malcolm X, Betty'e evlenme teklifi etti ve iki gün içerisinde evlendiler. Bu evlilikten Atilla (Attallah), Kubilay (Qubilah), İlyas (Ilyasah), Cemile Lumumba (Gamilah Lumumba), Melike (Malikah) ve Melek (Maalak) ismini verdikleri altı çocuğu dünyaya geldi. Malcolm X, Melike (Malikah) ve Melek (Maalak) adındaki ikiz kızları onun öldürülmesinden sonra doğdukları için onları göremedi.[17]

Bir Lider Olarak Malcolm X

1957 yılında Nation of Islam üyesi olan Johnson Hinton'ın, siyahîleri dövdüğü için polise karşı gelmesi üzerine darp edile-

[16] Clayborne Carson, *Malcolm X: The FBI File* (New York:Carroll & Graf, 1991), 95.

[17] Russell J.Rickford, *Betty Shabazz: A Remarkable Story of Survival and Faith Before and After Malcolm X* (Naparville, III: Sourcebooks, 2003) , 73-74.

rek tutuklanması ve kimseye gösterilmemesi, Malcolm X ve taraftarlarını harekete geçirdi. Malcolm X, bir grup ile polis merkezinin önüne geldi. Malcolm X, arkadaşlarını görmek ve hastaneye götürmek istediklerini yetkililere bildirdi. İsteğinin yetkililerce reddedilmesi üzerine yaklaşık beş yüz kişilik bir grupla yeniden merkeze gitti. Bu gözdağı yetkilerin geri adım atmasını sağladı ve Hinton hastaneye sevk edildi. Bunun üzerine, Malcolm X kalabalığa bir el işareti ile bir mesaj verdi ve herkes sessizce orayı terk etti. Sadece bir el işareti ile kalabalığı yönlendiren Malcolm X'i gören polisler onun sahip olduğu bu güce şaşırdı ve onu takibe aldılar. Bu takip FBI ile beraber on iki yıl sürdü.[18]

1960 yılına gelindiğinde, Malcolm X artık uluslararası toplantılarda daha fazla yer almaya başladı ve dünyanın farklı yerlerinden gelen liderlerle görüşme imkânına sahip oldu. Yine aynı yıl Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen, Afrika toplumlarını konu alan toplantıya Malcolm X de davet edildi. Kendisi toplantıya katıldığında Fidel Castro, Cemal Abdünnasır, Kenneth Kaunda gibi önemli isimlerle bir araya geldi.[19]

1960 yılında Malcolm X, Cassius Marcellus Clay Jr. ya da daha sonra değiştirdiği ve dünyanın onu tanıdığı ismiyle Muhammed Ali ile dost oldu. Bu dostluk ile beraber Malcolm X, Muhammed Ali'yi Elijah Muhammed'e götürdü ve onunla tanıştırarak Nation of Islam üyesi olmasını sağladı. Malcolm X'in kan kardeşi olarak gördüğü[20] dostuyla, 1964 yıllarında Nation of Islam ile ilgili düşüncelerinin değişmesi ve hareketten ayrılmasıyla araları bozuldu. Ölümüne kadar Malcolm X, Muhammed Ali'ye durumu açıklamaya çalıştı ancak Muhammed Ali, Elijah Muham-

[18] Manning Marable, *Malcolm X: A Life of Reinvention* (New York: Viking, 2011), 127-128.
[19] Marable, *Malcolm X,* 172.
[20] Randy Roberts- Johnny Smıth, *Kan Kardeşler*, çev. Müge Atalay Bayyurt (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), 17.

med'in hareketi içerisinde yer aldığı için kendisi ile iletişime geçmedi. Malcolm X'in ölümünden sonra verdiği röportajda Muhammed Ali, bu tutumundan dolayı pişman olduğunu ve elinden gelse, o günlere dönerek tutumunu değiştirmek istediğini belirtti.[21]

Malcolm X'in Nation of Islam'dan Ayrılması

1963 yılında, Malcolm X ve Elijah Muhammed arasında Nation of Islam'ın siyasi yönü konusunda derin düşünce farklılıkları vardı. Elijah Muhammed, siyasi meselelerden uzak durarak, daha çok siyahî insanların kendi içerisinde birbirlerini destekledikleri ve faaliyetler gösterdikleri bir Nation of Islam istiyordu. Malcolm X ise kenarda kalan bir eleştirmen ve içine kapanık olmak yerine, daha fazla sivil haklar protestoları yapmak, siyasi meselelerle ilgili çizgilerini belli etmek suretiyle dışarı dönük bir yol izlenmesi gerektiği düşüncesindeydi. Bu düşüncelerini soyut düzlemde bırakmak istemeyen Malcolm X, somut bir adım attı ve Amerika Birleşik Devletleri'nin otuz beşinci başkanı olan John Fitzgerald Kennedy'ye yapılan suikast ile ilgili bazı yorumlarda bulundu. Malcolm X, Kenndy suikastı ile ilgili düşüncesini, "chickens coming home to roots(tavukların tünemek için eve gelmesi)" atasözünü kullanarak ifade etti. Bu atasözü, insanların geçmişte yaptığı yanlış işlerin daha sonra kötü durumlar yaşamasına sebep olacağı anlamına gelmektedir. Malcolm X, bu atasözü ile Kennedy suikastini, onun yönetimi altında baskılanmış bir toplumun tepkisi olarak değerlendirmiştir. Bu yorum basında geniş yankı uyandırmakla beraber toplumun bazı kesimlerince tepki ile karşılandı. Kennedy'nin ailesine taziye mesajı gönderen Nation of Islam Hareketi lideri Elijah Muhammed, bütün

[21] Muhammed Ali- Hana Yasmeen Ali, *The Soul of a Butterfly* (New York: Simon & Schuster, 2004), 84-85.

siyasi olaylarda olduğu gibi bu olayda da yorum yapmama şeklinde karar aldı ve bunu bütün üyeleri ile paylaştı. Malcolm X'in söylediklerini işittiğinde bu duruma sinirlendi ve Malcolm X'i yanına çağırarak doksan gün boyunca hiçbir konu hakkında düşüncelerini ifade etmeden sessizce gözlem yapmasını istedi.[22]

Elijah Muhammed, aynı yıl içerisinde, ahlaki kuralları ihlal etmesi ve altı sekreteri ile evlilik dışı ilişkiler yaşaması, bunun sonucunda onlardan çocuk sahibi olması ile gündeme geldi. Özellikle basın, ona bu konuda davalar açıldığını içeren haberler yaptı. Malcolm X önce bu haberlere itibar etmedi, ancak Elijah'ın oğlu Warith Deen Muhammed'in söylenenleri doğrulaması[23] ve sekreterlerle olan konuşmaları sonucu söylentileri ciddiye aldı. Bu durumu Elijah Muhammed'e götürdü ve yalanlamasını ümit ederek gerçek olup olmadığını sordu. Elijah Muhammed ise hakkında yapılan ithamların gerçek olduğunu söyleyerek olayları kabul etti.[24] Uzun bir süreden beri hayatının merkezine aldığı bu ismin ve onun liderliğini yaptığı hareketin öğretileriyle ters düşen bir konumda olması Malcolm X için büyük bir yıkım oluşturdu. Bundan sonraki süreçte Malcolm X ve Elijah Muhammed'in arası hızla soğumaya başladı.

Nation of Islam'dan Sonra Malcolm X

Takvimler 8 Mart 1964'ü gösterdiğinde Malcolm X bir karar aldı. Elijah Muhammed'in liderliği noktasında, kendisini potansiyel tehlike olarak gördüğünü biliyordu. Bu yüzden Başkan Kennedy ile ilgili ifadelerini bahane ederek doksan günlük konuşma yasağı cezasını vermesinin, kendisini hareketten uzaklaştırmak ve insanların ilgi göstermesini engellemek için verdiğini

[22] Wallenfeldt, *Black American Biographies,* 60.
[23] John Henrik Clarke- Sylvester Leaks, "Malcolm X: His Grander and Significance", *Presence Africaine* 62 (1967), 77.
[24] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans,* 230-234.

düşünüyordu. Bu cezayı, Malcolm X, Nation of Islam ile arasındaki "boşanma kâğıdı" olarak niteledi[25] ve bir süredir kafasında kurduğu hareketten ayrılma kararını herkese ilan etti. Artık bir Nation of Islam üyesi değildi belki ama bir Müslüman olarak Siyahların hakkını aramaya devam etti.

Malcolm X, hareketten ayrıldıktan sonra kendi hayalini kurduğu çizgi üzerinde yürümeye başladı. Uzun süredir kurduğu bu hayali Elijah Muhammed'in engellemesi sonucunda rafa kaldıran Malcolm X, kendisini bağlayan kimsenin kalmaması dolayısıyla özgür olduğu için tekrar ortaya çıkardı. O, yine siyahî milliyetçi çizgide kalmak kaydıyla, Amerika'daki siyahîlerin politik bilincini artırıcı faaliyetler yapmayı sürdürdü. Öncelikle Nation of Islam'dan ayrıldıktan bir ay sonra, Muslim Mosque (Müslüman Camisi)' yi kurdu. Bununla beraber, tüm Afrikalıların birlik beraberliğini savunan Afro-Amerikan Birliği Örgütü (Organization of Afro-American Unity) 'nü kurdu.[26] Birinci kurduğu Muslim Mosque, dini yönü ile ön plana çıkarken, ikinci kurduğu örgüt, dini olmayan milliyetçi yönü ile ön plana çıkmıştır. Malcolm X, bu faaliyetlerinin yanı sıra siyahların hakkını savunan diğer hareketlerin liderleri ile bir araya gelerek birlikte hareket etmeyi hedefledi. 1964 yılının Mart ayında, Amerikan Medeni Haklar Hareketi lideri Martin Luther King, Jr. ile Washington'da katıldıkları ortak bir toplantıda bir araya geldi.[27]

Nation of Islam'dan ayrıldıktan sonra, kendisinin toplum içerisindeki şöhreti ve kalabalıkları yönlendirmesi noktasındaki kabiliyeti, bazı gruplarca belli çıkarlar amacıyla kullanılmak istendi. Bu çerçevede Malcolm X, sekiz kilise yetkilisi tarafından Riverside Drive'daki, Dinlerarası Merkez'e özel olarak davet edildi. Malcolm X, güvendiği iki arkadaşını yanına alarak, davet

---

[25] Alex Haley, *The Autobiography of Malcolm X* (New York: Grove Press, Inc.,1965), 305.
[26] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans*, 294-296.
[27] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans*, 255.

edildiği mekâna gitti. Burada kendisine, altı milyon dolar karşılığında, onların kurallarına göre hareket edeceği pasif direniş ve şiddetsizliği esas alan bir özgürlük mücadelesi vermesi teklif edildi. Malcolm X, kendisine üç kez tekrarlanarak yapılan bu teklifi üçünde de kibarca reddetti. Büyük bir Protestan grubunun temsilcisi olan zengin bir yetkili, Malcolm X'e karşı, böylesine yüksek bir parayı elinin tersi ile itmesini kastederek "Söylediklerimizi anladığını sanmıyorum." diyerek tepkisini dile getirdi. Malcolm X ise bu sözlere "Evet efendim anlıyorum ve rüşveti kibarca görmezden geliyorum" şeklinde karşılık verdi.[28] Malcolm X'in hareketten ayrılığından sonrası için yapılan planlar, bununla sınırlı kalmadı. Ayrılığının kesinleşmesi ile üç FBI ajanı evinde onu ziyaret etti ve kendisinin Nation of Islam'da kalması ve ücretli ajan olarak görev yapması için çeşitli cazip teklifler yaptı. Malcolm X, bu tekliflerin hiçbirini kabul etmedi.[29]

Hac Yolculuğu ve Afrika Ziyareti

Muhammed Elijah'ın hareketinden ayrıldıktan sonra Malcolm X'in düşünce hayatında bazı değişikler oldu. Malcolm X, İslâm dinini, Muhammed Elijah ile beraber tanımıştı. Malcolm X, daha sonra, İslamiyet'in kendisine anlatılandan çok daha fazlası olduğunu fark etti. İslâm dinini daha iyi tanımak için Müslüman ülkelerin diplomatları ile iletişime geçti. Yeni öğrendiği bilgiler onun bazı radikal düşüncelerini değiştirdi. Beyaz insanın şeytan olduğu düşüncesini artık savunmaması, onun radikal düşüncelerindeki değişimin bir göstergesidir. Afrika'daki kökler ile daha sağlam ilişkiler kurulması ve siyahî liderler ile daha fazla iletişim sağlanması gerektiğini ifade etmesi, onda meydana gelen düşünce değişiklerinin bir sonucudur.

[28] Clarke- Leaks, "Malcolm X: His Grander and Significance", 82.
[29] Clarke- Leaks, "Malcolm X: His Grander and Significance", 82.

Malcolm X, 1964 yılının Nisan ayında bir yolculuğa çıktı. O, Müslümanları yakından tanımak, hac ibadetini gerçekleştirmek ve Afrika'daki soydaşlarını ziyaret edip, onlarla bazı meseleleri görüşmek için bu yolculuğu gerçekleştirdi. Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerini kapsayan Bu yolculuk için ablası Ella Little Colins, kardeşine elinden geldiği kadar maddî destek sağlamaya çalıştı. Yolculuğunun ilk durağı, hac ibadeti için gittiği Mekke'deki Cidde şehri oldu. Burada Arapça bilmediğinden dolayı, kendisini tanıtamadı ve Müslüman olup olmadığı görevliler tarafından anlaşılamadığı için, bir takım zorluklar yaşadı. Abdurrahman Hasan Azzam'ın araya girmesi ve oğlunun gelip kendisini alması ile sorun çözüldü. Daha sonra kendisinin Mekke'de olduğu haberi verilen Kral Faysal, oğlunu bizzat Malcolm X'in yanına elçi olarak göndererek, kendisini devlet misafiri olarak ağırlamak istediklerini iletti. Kralın kendisine Mekke'de istediği yeri rahatlıkla gezip dolaşabilmesi için bir araba, şoför ve kendisine eşlik etmesi için rehber göndermesi ve Birleşmiş Milletlerde diplomat olarak görev yapan bir yetkilinin odasını paylaşması, Malcolm X'i ciddi anlamda şaşkınlığa uğrattı. Kendisi biliyordu ki böylesine bir hizmet ve ağırlama Amerika'da ancak bir devlet başkanına yapılırdı. Bununla beraber içerisinde klimalar ve yemek servisi için hazır bulunan görevlilerin yer aldığı salonlarda, kimin hangi renkte olduğu ile ilgilenmeyen beyaz insanlarla aynı masada aynı yemeği yemek Malcolm X için hayret verici bir tecrübe oldu.[30]

Mekke'de yaşadığı tecrübeler ve öğrendiği bilgiler ile tanıştığı Sünni İslam'ı kabul ederek, zihnindeki Muhammed Elijah'ın öğretilerini, Sünni İslâm'ın öğretileri ile değiştirdi. Bununla beraber, bu dönüşümün sembolü olarak ismini El-Hac Malik Eş-Şahbaz (El-Hajj Malik El-Shabazz) şeklinde değiştirdi. El-

[30] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans*, 262-267.

Hac, Mekke'ye olan ziyaretini ifade ediyordu. Malik, kral anlamına geliyordu. Şahbaz ise atalarının isimlerini bilmeyen Afro-Amerikalılar için gururu, kültürü, öz saygıyı çağrıştıran ve karısını, çocuklarını tanımlayan bir soyadıydı.[31]

İlk defa insan gibi hissettiği Mekke'de, dünyanın dört bir tarafından gelen Müslümanların ırk, renk, ülke ayrımı olmaksızın birlikte ibadet ettiklerine şahit olan Malcolm X, bu manzarayı temin eden İslâm'ı, bütün Amerikan'ın öğrenmesi gerektiğini düşündü.[32] Eğer bu öğrenme gerçekleşirse, beyazlar ile siyahlar arasında ırk ayrımı kalmayacak ve şiddet son bulacaktı.

Hac ibadetini yerine getirdikten sonra Malcolm X, yönünü Afrika'ya çevirdi. Malcolm X'in Afrika'ya bu ziyareti, ilk gelişi değildi, çünkü Nation of Islam'da olduğu yıllarda bir kere daha gelmişti. Mayıs sonlarında Amerika'ya döndükten sonra Temmuz ayında Afrika'ya tekrar ziyarette bulundu. İki ay kadar Ortadoğu, iki ay kadar da Afrika da bulunan Malcolm X'in seyahati, toplamda dört ay sürdü. Bu süre zarfında Mısır, Arabistan, Kuveyt, Lübnan, Sudan, Etiyopya, Kenya, Tanzanya, Nijerya, Gana, Liberya, Gine ve Cezayir ülkelerinde bulundu. Burada birçok televizyon ve radyo kanalında konuşmalar yapmak suretiyle, Afrika toplumuna hitap etti ve onlara birlik olma ve Amerika'daki soydaşlarına sahip çıkma noktasında önemli çağrılarda bulundu. Bunun yanında faklı etkinliklerde, özellikle toplumun ilgi gösterdiği Afrika liderleri ile görüşmeler yaptı. Cemal Abdunnasır Hüseyin, Kwame Nkrumah, Muhammed Ahmed bin Bella görüştüğü isimlerden sadece bir kaçıdır. 1964 yılının Kasım ayı sonlarında Malcolm X, Amerika'ya geri dönmek üzere yola çıktı.[33]

---

[31] Burrows, "El-Hajj Malik El-Shabazz or Malcolm X", 41.
[32] Haley, *The Autobiography of Malcolm X,* 340.
[33] Kofi Natambu, *The Life and Work of Malcolm X* (Indianapolis: Alpha Books, 2002), 303-305.

Ortadoğu ve Afrika'yı kapsayan seyahati, Malcolm X'in fikirlerinde büyük bir dönüşüme sebep oldu. O, her zaman *bütünleşmecilerin* savunduğu şiddetsizlik, pasif direniş ve "siyah-beyaz birliği" tezlerine karşı, siyahların birliğini ve kendilerini koruma noktasında her türlü savunmanın yapılması gerektiğini savundu. Bu seyahatten sonra, ılımlı beyazlar ile devrimci siyahların birleşmesinde bir sıkıntı olmayacağı görüşünü benimsedi. Siyah Müslümanların ayrılık programını, onların para ve mülk edinme hırslarını, tamamen reddetti. Ezen ile mazlumun mücadelesinde eğer mazlum, zalimin gücünü kıracaksa ya iktidarı elde etmeli ya da iktidar ile ittifak etmeli görüşünü benimsedi.[34]

Hayatının Son Aylarında Gittiği Şehirler

Amerika'ya dönüş yolculuğu sırasında, Paris'e uğrayarak, Maison De La Mutuailte Konferans Salonunda bir konuşma yaptı. 3 Aralık 1964'te ise İngiltere'ye geçti ve Oxford'da düzenlenen bir müzakereye katıldı. 5 Şubat 1965'te, Martin Luther King'in liderliğinde düzenlenen sivil haklar protestosunun başladığı tarihte Londra'ya gitti. Buradan Paris'e planlanmış bir konuşmaya katılmak üzere yola çıktı, ancak Orly Havalimanında onu karşılayan memurlar ve polis ekipleri, kendisinin Fransa'da olmasının istenmeyen bir durum olduğunu, bu yüzden ülkeye girişine izin veremeyeceklerini söyleyerek, Malcolm X'i sınır dışı ettiler. Bir yandan da Malcolm X'i öldürmek için hazır bekleyen bir suikast grubunun varlığı haberi konuşulmaya başlandı. Suikast grubunun varlığından önce haberdar olan Fransa hükümeti, böyle bir olayın sınırları içerisinde gerçekleşmesinin büyük sıkıntılara yol açacağını bildiği için böyle bir tutum sergilemişti. Fransa'dan sınır dışı edilen Malcolm X, Amerika Birleşik Devletlerine dönmek yerine, Birleşik Krallığa geçmeyi tercih etti. Burada London

[34] Clarke- Leaks, "Malcolm X: His Grander and Significance", 78-79.

School of Economies'te düzenlenen bir programda, Afrika Topluluğu üyelerine hitaben bir konuşma yaptı.[35] Daha sonra, ırkçılığın yüksek seviyede olduğu Smethwick'e gitti. İlerleyen günlerde Julian Pettifer isimli bir muhabirin başkanlık ettiği BBC televizyon ekibinin daveti üzerine Malcolm X, Smethwick'te Pettifer ile bir araya geldi. Önce Pettifer ile Smethwick'te birkaç yere gidip gezdiler. Bu süre zarfında Malcolm X, konuşması ve bilgeliğiyle Pettifer üzerinde güzel izlenimler bıraktı. Gezilerinin sonunda Pettifer, Malcolm X'i belediye binasının önüne getirerek, onunla bir röportaj gerçekleştirdi. Bu röportajda Malcolm X, Birleşik Krallıktaki siyah insanların asimilasyona maruz kaldıklarını, bu durum karşısında siyahilerin bazı önlemler almaları gerektiğini söyledi. Beyaz olmayan bu İngiliz topluluğunun yapması gereken ilk şey, kendisi olmaya çalışmaktı. Başkası gibi davranmamak, başkasının hayatına göre kendi hayatını değiştirmemekti. Bununla beraber kendi potansiyelini geliştirecek faaliyetler yapmalıydı. Malcolm X'i, durduğu çizgi ve kalabalıklar üzerindeki etkisinden dolayı sevmeyen ve onun kasabaya gelişinden hoşnut olmayan Clarence Williams, BBC'ye verdiği röportajdaki ifadelerini öğrendiğinde, büyük bir rahatsızlık duydu. Williams, Malcolm X'in bu röportajı vererek, özelde kasabadaki siyahi halk üzerinde genelde ise Birleşik Krallıktaki siyahîler üzerinde etki uyandırmaya çalıştığını ve Smethwick'i Birmingham'a dönüştürmeyi amaçladığını savundu. Malcolm X, bu olaydan sonra yoluna devam etti ve Birmingham'a giderek burada üniversite öğrencilerine ırkçılık üzerine bir konuşma yaptı. Bu konuşmadan sonra Malcolm X, 13 Şubat'ta Amerika'ya döndü.[36]

---

[35] Joe Street, "Malcolm X, Smethwick, and the Influence of the African American Freedom Struggle on British Race Relations in the 1960s," *Journal of Black Studies* 38/6 (Temmuz 2008), 934.

[36] Street, "Malcolm X, Smethwick, and the Influence of the African American Freedom Struggle ", 939-940.

Malcolm X'in İngiltere'de Hint nüfusunun yoğunlukta olduğu Brixton veya daha büyük nüfusa sahip bir bölge yerine Smethwick'i seçmesinin sebebi, Smethwick'in daha fazla Asyalı göçmen nüfusa sahip olmasıdır. O, ezilen tüm renkli insanları bir araya getirerek beraber mücadele etmeyi hedefledi ve bu yüzden buradaki halka hitap etti.[37]

Malcolm X'in Ölümü

Hapisten çıkıp, siyah adamın özgürlük mücadelesini başlattığı ilk yıllardan itibaren FBI, NYPD tarafından takip edilen ve zaman zaman tehdit edilen Malcolm X, Nation of Islam'dan ayrıldıktan sonra, bu sefer bunlara ek olarak, hareket içerisinden de tehditler almaya başladı. Bu tehditler, sadece kendisini hedef almıyordu, kendisi ile beraber eşi Betty ve çocukları da tehdit ediliyordu. 1964 yılının Şubat ayında, Nation of Islam üyeleri tarafından arabasına bir bombalı saldırı gerçekleştirildi.[38] Tehditler bazen fiili saldırı şeklinde olduğu gibi, bazen de sözlü saldırı şeklinde olabiliyordu. Yine aynı yıl içerisinde, Muhammed Elijah, Nation of Islam'da ulusal temsilcilik gibi önemli görevlerde bulunmuş Louis Farrakhan'a, Boston vaizi olduğu sıralarda Malcolm X'in yaşamaması gerektiği ile ilgili düşüncelerini söylemiştir. Takvimler 10 Nisan 1964'ü gösterdiğinde Nation of Islam üyeleri tarafından gazetede bir karikatür yer aldı. Bu karikatürde Malcolm X, kafası bedeninden ayrılarak resmedildi. Bu karikatür hareketin Malcolm X'e verdiği bir tehdit mesajıydı.[39]

Nation of Islam, Malcolm X'in New York'da yer alan Queens'deki evinden gitmesini ve yönetimin, onun buradaki

---

[37] Street, "Malcolm X, Smethwick, and the Influence of the African American Freedom Struggle ", 942.

[38] Benjamin Karim vd. , *Remembering Malcolm:The Story of Malcolm X from Inside the Muslim Mosque by His Assistant Minister* (New York:Carroll & Graf., 1992), 159-160.

[39] Michael Friedly, *Malcolm X: Assassination* (New York: One World, 1992), 169.

oturma iznini iptal etmesini istiyordu.[40] Ancak Malcolm X, korkmadığını ve onların sözüne göre hareket etmeyeceğini göstermek üzere hareket üyelerinin tehditkâr tutumlarına aldırış etmiyordu. Bunun üzerine 12 Haziran 1964'te, oturma izninin iptali için dava açan Nation of Islam, 1965'in Ocak ayında Malcolm X'e ve onun yandaşlarına dışarıda bazı saldırılara bulundu.[41] Hareket üyelerinin, arabasına çarpıp gözdağı vermelerinden sonra, Malcolm X, Chicago'ya gitti. Burada polisler, Malcolm X'e, Los Angeles polisinden kendisinin hayatının tehlike altında olduğu haberini aldıklarını bildirdiler. Polisler, onu korumak için kendisine eşlik ettiler. Malcolm X'in hayatının tehlikede olması, Los Angeles ve Chicago polisinin yanı sıra, New York gizli polisi, CIA, FBI ve Özel Servis Bürosu olan BOSS'in de bilgisi dahilindeydi, çünkü onlar da Malcolm X'i takip ediyorlardı. Ofisine gizli mikrofon yerleştirilmesi ve her yaptığının dosyalara kaydedilmesi, bu takibin bir göstergesiydi.[42] Hayatının son iki haftasında aldığı, kendisinin korunması için üç kez teklifte bulunan New York yetkililerine cevabı, olumsuz yönde oldu. Bir gün önce, İngiltere'den döndüğü 14 Şubat 1965'in gecesinde, saat 2.30 sularında Malcolm X evinde saldırıya uğradı. Evine atılan yangın bombalarından, kendisini ve ailesini zor kurtardı ancak evi, kullanılamaz hale geldi. Malcolm X, ailesinin bu savaşa dahil edilmesinden oldukça rahatsızlık duydu ve saldırıyı yapanlara karşı ailesine dokunmalarının sonuçlarının, hiç iyi olmayacağına dair tepki içeren bir uyarıda bulundu. Malcolm X'e gerek fiili, gerekse sözlü olarak yaptığı tehditlerle onu kendileri için açıkça düşman ilan ettikleri bilinen Nation of Islam, olay ile ilgili bağlantıları oldukları iddialarını kabul etmediler. Bununla beraber bu hadiseyi, Malcolm X'in kamuoyu oluşturmak amacıyla planlı bir şekilde

---

[40] Perry, *The Life of A Man Who Black Americans*, 290-292.

[41] Andrew Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü,* çev. S. Tekin (Konya: Kardelen Yayınları, 1993), 124.

[42] Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü,* 124-125.

kendisinin yaptırdığını iddia ettiler. Nation of Islam'ın bu ithamlarına karşılık Malcolm X, kamuoyu oluşturmak için soğuk bir gece yerine daha uygun bir sıcaklıktaki zaman dilimini seçmesinin daha mantıklı olduğunu dile getirdi. Kendisinin bu şekilde kamuoyu oluşturma çabası içerisinde olmadığını ifade etti.[43] Malcolm X için yangın, tarihin tekerrürüydü. Yine bir gece yarısı, yine bir ev yangını, yine bir gözdağı...İki olay arasında tek fark vardı ki o da, birinci olayda mesaj verilen kişi Malcolm X'in babası iken, ikinci olayda kendisiydi.

Malcolm X, yangın olayından sonra, yangın sigortasından para alamadı ve ailesini bir müddetliğine arkadaşına bıraktı. Yapması gereken bir toplantı için, Detroit'e gitti. Döndüğünde, halka açık son konuşmasını, Columbia Üniversitesi'nde gerçekleştirdi. Buradaki konuşmasını sadece siyah insanı değil; renk, dil, ırk fark etmeksizin zulüm gören bütün toplumları savunan kapsayıcı bir şekilde ele almıştır.

Hayatında yaşadığı ikinci yangın olayı, Malcolm X'te bazı duygu ve düşünce değişikliklerine sebep oldu. Önceleri ailesini gittiği yerlere götürmezken, olaydan sonra, onları hiç yalnız bırakmamayı ve gittiği her yere onları da götürmeye karar verdi. Yangından önce olaylara karşı daha soğukkanlı bakarken, yangından sonra daha tedirgin bir tutum sergiledi. Kendi hayatını konu alan bir kitap çalışması için görüştüğü Alex Haley'e, kitabın basılacağı günleri görme noktasında endişeleri olduğunu, hatta büyük ihtimalle göremeyeceğini düşündüğünü söyledi.[44]

Takvimler 21 Şubat 1965'i gösterdiğinde Malcolm X, öğle vakti, 14.00 sularında Manhattan'da yer alan Audubon Balo Salonunda, konuşma yapmak üzere hazırlanmaya başladı. Yangından sonra aldığı karara sadık kalarak, ikiz çocuklarına hamile

[43] Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü,* 125-126.
[44] Roberts- Smith, *Kan Kardeşler,* 394.

olan Betty'i ve dört çocuğunu da yanında getirdi. Kendisi ile beraber konuşacak olan sekiz misafirin salona gelmemesi onu tedirgin etti. Kendisine yakın isimlerden olan ve çoğunlukla onunla beraber zaman geçiren Benjamin Goodman, olaydan sonra ki zamanlarda yaptığı konuşmada, onunla geçirdiği yedi yıl boyunca Malcolm X'i hiç bu kadar gergin görmediğini ifade eder.[45]

Malcolm X, Nation of Islam'da uygulanan, toplantı veya etkinlik öncesi katılımcıların üstlerinin aranması kuralını, onur kırıcı bulduğu için kendi toplantılarında, bu kuralın uygulanmasını istemiyordu. Audubo Balo Salonu'na gelen katılımcılar da, üstleri aranmadan girişlerini yaptılar. Salon kalabalıklaşmaya başladığında Goodman, Malcolm X'i takdim etti. Sahneye çıktıktan sonra, kürsüye ilerleyen Malcolm X, katılımcıların alkışlamalarının ardından konuşmasına başladı. Sözlerine topluluğa selam vererek başlayan Malcolm X'in selamını, kalabalık yüksek sesle aldı. İki kişinin birbiri ile kavga etmesi ile konuşma aniden bölündü. Malcolm X'in korumalarının olaya müdahale etmesinin üzerinden çok geçmeden, salonda bir silah sesi işitildi. Malcolm X, kalabalığın arasından çıkıp karşına gelen bir kişinin doğrulttuğu silah ile göğsünden ve boynundan yaralandı.[46] Hemen ardından iki kişinin sahneye karşı attıkları kurşun ile Malcolm X, yirmi bir yerinden isabet alarak arkadaki boş sandalyelere doğru sırt üstü düştü. Yaşananlardan dolayı şoka uğrayan kalabalık, çığlık atıp kaçmaya çalışırken Betty, çocuklarını korumaya çalışarak kocası için yardım istedi. Malcolm X'in taraftarları yanına gelerek, ona ilk müdahaleyi yapıp Balo Salonu'nun yakınında bulunan Columbia Presbyterian Tıp Merkezi'ne götürdü. Yapılan müdahalelere rağmen kurtarılamadı ve Malcolm X, otuz

[45] Karim vd., *Remembering Malcolm*, 189.
[46] Marable, *Malcolm X: A Life of Reinvention*, 436-437.

dokuz yaşında hayatını kaybetti.[47] Sonrasında cenaze işlemleri başlatıldı. Öncelikle Malcolm X, ilk tören yeri olan Unity Cenaze Evi'ne getirildi ve 23–26 Şubat tarihlerinde, burada halka açık bir cenaze töreni yapıldı. Cenazesi 27 Şubat'ta son töreni gerçekleştirilmek üzere God in Christ Kilisesi'ne getirildi. Cenaze töreni, büyük kalabalıklar eşliğinde icra edildi. Cenazesi, Hartsdale'da yer alan Ferncliff Mezarlığına defnedilmiştir.[48]

Malcolm X'i vuran üç kişiden biri olan Talmadge Hayer, kaçmaya çalışırken kalabalık tarafından yakalanarak linç edildi. Diğer iki kişi(Norman 3X Butler ve Thomas 15X Johnson) ise ilk önce kaçmış olsalar da, sonrasında polis tarafından yakalandı. 1966 yılının Mart ayında yapılan mahkemede Hayer, Butler ve Johnson suçlu bulunarak, müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Duruşmada, Hayer suçu işlediğini kabul ederken, Butler ve Johnson suçlamaları reddediyordu. Hayer, onların suçu olmadığını söyledi ama suçu işleyen diğer dört kişi hakkında bilgi vermedi. 1977 ve 1978 yıllarında yapılan yeni duruşmalarda Hayer her şeyi itiraf etti. Butler ve Johnson'un masum olmaları ile beraber, suçu başka dört kişiyle Nation of Islam adına, Muhammed Elijah için yaptıklarını itiraf etti. Bunun sonucunda 1985 yılında, Butler tahliye edildi. Johnson 1987 yılında, Hayer ise 2010 yılında tahliye olmuştur. Her ne kadar mahkeme kurulup, duruşmalar düzenlense de tutuklanan isimler ve alınan kararlar kamuoyunda tatmin edici olmadı. Malcolm X'in ölümü, kimilerine göre Birleşmiş Milletlerde Amerika'yı zor durumda bıraktığı ve Kuzey'deki isyanlardan sorumlu olduğu için Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerçekleştirildiği düşünülürken, kimileri için sokakları uyuşturucudan temizlemeye çalıştığı ve dertli insanların elinden tuttuğu için Harlem'in uyuşturucu mafyası tarafından gerçekleş-

[47] Haley, *The Autobiography of Malcolm X,* 435-436.
[48] Haley, *The Autobiography of Malcolm X,* 440-443.

tirildi. Bazı insanlar ise onun Elijah Muhammed ile arasının bozulmasına sebep olan kişi olan John Ali'nin FBI ajanı olması ve Malcolm X'i vuran Hayer ile suikasttan bir gün önce toplantı yapmasını ve Balo salonunu polisin korumamasını dikkate alarak bu suikastı FBI'ın gerçekleştirmiş olduğunu ileri sürdü. Bütün bu düşünceler kanıtlanamadığı için bir iddia olarak kaldı.[49]

2.DÜŞÜNCE DÜNYASI

Malcolm X'in Sivil Haklar Yasası İle İlgili Düşünceleri

Malcolm X, Sivil Haklar Yasası(The Civil Rights Act)'nı küçümsedi ve onun sınırlamalarını kınadı, çünkü o, siyah bir insanın restoranda oturması ya da seçimlerde oy kullanmasından çok daha fazlasını, yani siyahî kimliğin bütünlüğünün ve özgürlüğünün sağlanması gerektiğini düşündü. Sivil Haklar Yasası'nın, her ne kadar siyahîlerin konumunu iyileştirmek için çıkarılmış olduğu izlenimi verilmeye çalışılsa da, aslında bir gösterişten ibaret olduğunu savundu. Diğer Afrikalı liderlerin de düşündüğü üzere bu haklar, siyahî halkın oylarını almak için Amerika'nın tertip ettiği oyunu içeren bir gösterişti. Seçimler bittikten sonra bu konu tamamen kapatılacaktı. Afrikalı liderler, Sivil Haklar Yasası'nın siyahî insanların yaşadığı problemlere çözüm olmayacağını biliyorlardı[50]

Malcolm X'in Şiddet ve Şiddetsizlik Konusundaki Tercihi

Martin Luther King ile aynı davayı omuzlayan Malcolm X, yöntem açısından düşünüldüğünde, taban tabana zıt bir yol izliyordu. Martin Luther, siyahların hakkını pasif direniş ve şiddetsizlik ile aramaları gerektiğini düşünürken, Malcolm X misilleme

[49] Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü*, 131-132.
[50] Stephen Tuck, "Powerless at Home Dangereous Abroad: The Civil Rights Act According to Malcolm X", *New Labor Forum* 24/1 (Kış 2015), 69-72.

amaçlı şiddetin, suç eylemlerine bir tepki olarak kullanılabileceğini düşünmüştür. O, Martin'in, insanın kendisinden nefret eden bir kişiyi sevmesi gerektiği düşüncesine karşı çıkar ve bu durumu, sadece Almanca bilen biriyle Fransızca konuşmaya çalışılmasına benzetir. Almanca bilen kişi ile Almanca konuşulur, Fransızca konuşulursa o kişi anlamaz. Buna benzer olarak, şiddet eyleminde bulunan bir kişiye, gülümseyerek karşılık vermek ve ona Hıristiyan öğretide olduğu gibi diğer yanağını çevirmek, onunla anlamadığı dilden konuşmak olur. Malcolm X, onunla iletişime geçebilmek için ona şiddet diliyle konuşmak gerektiğini savunur.[51]

[51]James H. Cone, "Martin and Malcolm on Nonviolence and Violence", *Phylon* 49/3/4 (Sonbahar-Kış 2001), 180-182.

KAYNAKÇA

Ali, Muhammed - Ali, Hana Yasmeen. *The Soul of a Butterfly.* New York: Simon & Schuster, 2004.

Burrows, Cedric Dewayne. "El-Hajj Malik El-Shabazz or Malcolm X: The Construction of El-Hajj Malik El-Shabazz's Religious Identity in Composition Readers". *Journal of Africana Religions* 3/1 (2015), 31-43.

Carson, Clayborne. *Malcolm X: The FBI File.* New York:Carroll & Graf, 1. Basım, 1991.

Clarke, John Henrik - Sylvester Leaks. "Malcolm X: His Grander and Significance". *Presence Africaine* 62 (1967), 77-83. https://www.jstor.org/stable/24348894

Cone, James H. "Martin and Malcolm on Nonviolence and Violence". *Phylon* 49/3/4 (2001), 173-183.

Friedly, Michael. *Malcolm X: Assassination.* New York: One World, 1. Basım, 1992.

Haley, Alex. *The Autobiography of Malcolm X.* New York: Grove Press, Inc., 1. Basım, 1965.

Hoyt, Charles Alva. "The Five Faces of Malcolm X". *Negro American Literature Forum* 4/4 (Kış 1970), 107-112.

Karim, Benjamin vd. *Remembering Malcolm:The Story of Malcolm X from Inside the Muslim Mosque by His Assistant Minister.* New York:Carroll & Graf., 1. Basım, 1992.

Köse, Ali. "Malcolm X". *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 27/483-484. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Marable, Manning. *Malcolm X: A Life of Reinvention.* New York: Viking, 1. Basım, 2011.

Natambu, Kofi. *The Life and Work of Malcolm X.* Indianapolis:Alpha Books, 2002.

Perry, Bruce. *The Life of A Man Who Black Americans.* New York:Station Hill, 1. Basım, 1991.

Rickford, Russell J. *Betty Shabazz: A Remarkable Story of Survival and Faith Before and After Malcolm X.* Naparville, Ill: Sourcebooks, 2003.

Roberts, Randy - Smıth, Johnny. *Kan Kardeşler.* çev. Müge Atalay Bayyurt. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.

Smallwood, Andrew P. "The Intellectual Creativity and Public Discourse of Malcolm X: A Precursor to the Modern Black Studies Movement". *Journal of Black Studies* 36/2 (Kasım 2005), 248-263.

Street, Joe. "Malcolm X, Smethwick, and the Influence of the African American Freedom Struggle on British Race Relations in the 1960s". *Journal of Black Studies* 38/6 (Haziran 2008), 932-950.

Tuck, Stephen. "Powerless at Home Dangereous Abroad: The Civil Rights Act According to Malcolm X". *New Labor Forum* 24/1 (Kış 2015), 69-74.

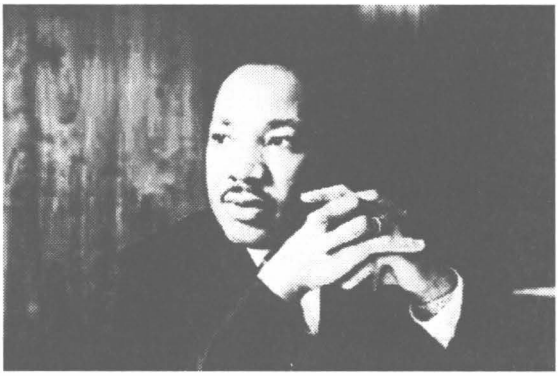
Vincet, Ted. "The Garveyite Parents of Malcolm X". *The Black Scholar* 20/2 (Mart/ Nisan 1989), 10-13.

Young, Andrew. *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü.* çev. S. Tekin. Konya: Kardelen Yayınları, 1993.

Wallenfeldt, Jeff. *Black American Biographies.* New York: Britannica Educational Publishing, 2011.

MARTIN LUTHER KING JUNIOR

Zeynep Yeter SOLMAZ

Amerika Birleşik Devletleri'nde, siyahi vatandaşların maruz kaldıkları ırkçılık ve bitmek bilmeyen ayrımcılıklar; geçmişten günümüze onlar için mücadele ettikleri tarihi bir gerçekliği bize sunmaktadır. Mücadelenin içine doğan ve büyüyen sayısız siyah insan arasında öyle şahsiyetler var ki, adalet arayışında öncülük etmiş; hayatları pahasına haklarını elde etme için gösterdikleri çabayla tarihte yerini almışlardır. Bu şahsiyetler arasında Martin Luther King, bir vaiz olarak Tanrı'ya ve O'nun ilahi yasalarına duyduğu güveni, güçlü hitabet yeteneğiyle ortaya koymuştur. O, sayısız insanın karşısında yaptığı konuşmalarla insan hakları adına verilen mücadelenin hafızalara kazınan sesi olmuştur.

1. HAYATI

1.1. Sweet Auburn'de İlk Yıllar

Tıpkı kendisi gibi rahip bir baba, eğitimci bir anne ve üç kardeşten oluşan orta gelirli bir ailenin ortanca çocuğu olarak 15

Ocak 1929 tarihinde dünyaya geldi. Onun doğduğu yer Atlanta'nın doğusunda, çoğunlukla siyahların yaşadığı adıyla müsemma bir yerdi. Sakinleri tarafından "Sweet Auburn" olarak anılan bu bölge, ekseriyetle eğitimli ve meslek sahibi kesimin yerleşim yeriydi. İş dünyasının meşhur dergilerinden *Fortune,* 1956 yılında çıkan bir yayınında bu bölge için "Dünya'nın en zengin zenci caddesi" yakıştırmasını yapmıştı.[1] Öyle görünüyor ki, Martin Luther King'in içine doğduğu aile kadar, hayata başladığı çevre de onun yetişmesinde destekleyici bir konuma sahipti. Elbette bu çevre, Afro-Amerikanların yaşadığı güney eyaletlerde yaygın olan ayrımcılığın sınırları dışında kalıp farklı bir muamele görüyor değildi. Örnek vermek gerekirse, seçimlerde oy kullanabilmek için sadece siyahiler adına belirlenmiş okuma yazma bilmek gibi ayrımcılığa dayalı olarak hazırlanmış özel şartlar vardı. Sosyal tesislerin beyazlar ve siyahlar adına ayrılması ve kamusal alanın kullanımına ilişkin çeşitli değişikliklere kadar bitmek bilmeyen sorunlar vardı. Tüm bunlar, siyahilerin sosyal yaşamlarının, bir savaş alanı olduğunu gösteriyordu.

Martin Luther King'in ismi, akıllara hemen meşhur Alman reformcu Martin Luther'i getirmekte ve onun ismiyle kendisinin olası bağlantısını düşündürmektedir. Buna ilişkin ilk gerçeklik, ona doğumda verilen Michael isminin o beş yaşına geldiğinde değiştirilmiş olmasıdır. Bu kararı babasının aldığı bilinirken, neden böyle bir değişikliğe gidildiğine ilişkin Atlanta'da Martin Luther King'e adanmış yerleşkenin özel tarihçisi Dean Rowley'e göre iki farklı açıklama söz konusudur. Buna göre değişiklik, Martin Luther King'in dedesinin Michael yerine Martin'i tercih etmesine duyulan saygının bir sonucuydu. Bir diğer açıklama ise babasının 1930'larda Almanya'da düzenlenmiş olan uluslararası bir Baptist kongresinde Avrupa Protestanlığından etkilenmesinin bir yansıması olarak oğluna Protestanlığın kurucularından 16. yüzyılda yaşamış Martin Luther'in ismini verdiğiydi.[2]

[1] Schumann, M.A., *"The Life Of Martin Luther King Jr."*, Berkeley Heights:Enslow Publishers inc., 2014, s.9-10.
[2] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King Jr."*, s.11-12.

1.2. İkinci yuva: Kilise ve Okul Yılları

Martin Luther King'in babası gibi dedesi de bir rahipti. Adam Daniel Williams, Atlanta'da siyah insanlar adına sosyal değişimin öncü isimlerindendi. *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP)'de aktif bir üyeydi ve daha sonra torunu King'in de okuyacağı lisenin kurulmasında görev almıştı. Ebenezer Baptist Kilisesi bölgedeki siyahlar üzerinden en etkili kiliseydi. A. D. William; karizmatik duruşu ve konuşmalarıyla Atlanta siyahilerinin hayatında yer edinmiş, Atlanta'da tanınırlık kazanmıştı. Öyle görünüyor ki, King'in hitabet yeteneği ve mesleği ona ailesinden kalan genetik bir mirastı.[3] Ailesinin kiliseyle olan bağı sayesinde, küçük yaştan itibaren dine dair her şey onun yaşamında yer buldu. Sonraki yıllarda kilisenin, onun için ikinci bir ev olduğunu söyledi. Annesi kilise korosuna ders veriyordu ve piyano çalıyordu. Oğlunu da bu konuda cesaretlendirip teşvik ediyordu.[4] Özellikle ilahi söylemeyi çok seven King; kilisede gerçekleşen törenlerde pek çok kez sahne almıştı ve yeteneği takdir gördü. İçinde yetiştiği ortamın etkisiyle dine ilişkin edindiği bilgiler akranlarına nazaran oldukça fazlaydı. Henüz 13 yaşındayken babasının görevli olduğu kilisede, İsa'nın üçüncü gün dirilişinin konu edildiği Pazar günü yapılan derslerden birinde, bu dirilişin bedenen gerçekleştiğini reddettiğini ifade etmişti.[5] Bu tür örnekler, onun erken yaşlardan itibaren açık sözlü, ifade becerisi yüksek ve cesaret sahibi bir karaktere sahip olduğunu gösteriyordu. Ancak dedesinin ve babasının yolunu takip

---

[3] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr".*, London: Greenwood Press, 2016, s.2-3.

[4] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King jr.",* s.5-6.

[5] Oates S. B., *"Let the Trumpet Sound: A Life of Martin Luther King, Jr.",* New York: Harper Collins Publishers, Inc., 1994), p. 14.

edip bir vaiz olma fikri, henüz o yaşlarda King'e pek cazip gelmiyordu. İnsanlığa hizmet etme isteği vardı; ancak bunu avukatlık veya doktorluk gibi bir meslekle gerçekleştirmek istiyordu.[6] Martin Luther King'in, insanlığa hizmet edebileceği bir mesleği seçmek istemesi şaşırtıcı değildi. İnsanların ten renklerine göre ayrıma tabi tutulduğu gerçeğini fark ettiğinde, henüz 6 yaşındaydı. Okula başlama zamanı gelmiş ve bu zamana kadar beraber oyun oynadıkları komşularının çocukları olan en yakın iki beyaz arkadaşıyla farklı okullara gitmek zorunda olduklarını öğrenmişti. Okul dışında oyun oynamalarının da artık mümkün olmadığını fark etmesi ve ağlayarak annesinden bu olay için açıklama istemesi, onun ırkçılık gerçeğiyle ilk kez yüzleşme tecrübesiydi. Bundan böyle hayatının sonuna dek ailesi ve ataları gibi bu acı gerçekle mücadele etmesi gerekiyordu.[7] Çocukluğunda babaannesinin kaybı, onu derinden etkilemişti. King, ailesinin izin vermediği bir geçit törenini izlemek için gizlice evden kaçtı. O sırada babaannesi kalp krizi geçirdi ve hayatını kaybetti. King, bu kayıptan bir çocuk olarak çok etkilenmiş ve izinsiz bir şekilde evden gizlice çıkarak, etkinliğe katıldığı için başlarına böyle bir olay geldiğine ilişkin bağlantı kurmuştu. Sonrasında ailesinin desteğiyle, ahiret inancına duyduğu güvenin, bu olayı atlatmasını sağladığını bildirmişti.[8]

İlerleyen süreçte, lise eğitimine devam ettiği yıllarda, Martin Luther King, Georgia eyaletinin güneyinde düzenlenen bir yarışmaya katıldı. *"The Negro and The Constitution"* başlıklı bir konuşmayla, bu yarışmayı kazandı. Ancak yarışma sonrasında, arkadaşlarıyla beraber Atlanta'ya dönüş yolunda, otobüs şoförü

[6] Oates S. B., *"Let the Trumpet Sound: A Life of Martin Luther King, Jr."*, p. 19.
[7] Bennett, Lerone Jr., "*What Matter of Man: A Biography of Martin Luther King, Jr.*" (Chicago: Johnson Publishing Company, Inc., 1968), p. 19.
[8] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr."*, s.7.

tarafından arka koltuklara oturmayı reddetmeleri sebebiyle gerginlik yaşandı. Maruz kaldıkları haksız muamele ve hakaretler, onu derinden etkiledi. Yaşanan bu rahatsız edici olay üzerine King, yıllar sonra hayatında onu daha çok öfkelendiren bir olayın yaşanmadığını bildirmiştir.[9]

Onun liseye devam ettiği yıllar, aynı zamanda ikinci dünya savaşının yaşandığı yıllara tekabül ediyordu. Savaş sebebiyle üniversitelerde oluşan öğrenci açıklığı, okulları öğrenci alımları konusunda farklı bir uygulamaya götürmüştü. Üniversiteler, sicili tamamen temiz olan, hiçbir suça karışmamış öğrencileri kabul edeceklerini bildirdiler. Martin Luther King, sadece siyahi öğrencilerin olduğu liseden, böylece erkenden mezun olmuştu. Sonrasında, babasının eğitim gördüğü okul olan Morehouse College'de, üniversite eğitimine başladı.[10] Gençliğin ve daha özgürce hareket edebilmenin tadını çıkardığı üniversite yıllarında yaptığı yolculuklarda, tecrübe ettiği ayrımcılığın ardı arkası kesilmiyordu. Tren yolculuklarında kimi zaman beyazlarla aynı vagonu paylaşıp ortak alanda yemek yiyebiliyorlarken, kimi zaman buna engel olundu. King, her seferinde yeniden deneyimlediği dışlanmışlığın üzerinde bıraktığı etkiyi birçok kez dile getirdi. Tren yolculuklarından birinde yemek yiyen beyazlarla arasına, onları rahatsız edeceği düşüncesiyle kullanılan paravanın, benliği üzerine çekilmiş bir perde gibi hissettirdiğini ifade etti. Neden onları rahatsız edeceği düşüncesine sahip olduklarına anlam veremediğini aktardı.[11]

---

[9] Gaustad E. S., "*A Documentary History of Religion in America Since 1865*" (Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdman's Publishing Co., 1990), p. 120-121.
[10] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King Jr.*", s.21-22.
[11] Garrow D. J., "*Bearing The Cross: Martin Luther King, Jr. and the Southern Christian Leadership Conference*" (New York: William Morrow and Company, 1986), p. 40.

1.3. Vaiz Olma Kararı

Üniversitede, hangi alanda uzmanlaşacağı konusunda bir süre seçim yapamayan King, sosyolojide ve yan dal olarak İngilizcede karar kıldı. Özellikle iki hocasından çok etkilendiği ve onlardan öğrendiklerinin hayatında önemli bir yere sahip olduğundan bahsedilir. Bunlardan ilki, bir ilahiyat profesörü olan George Dennis Kelsey'dir. Martin Luther King'in hayatında, dine dair her şeyin ve daha kapsayıcı biçimde kilisenin, ne derece etkin olduğu yadsınamaz bir gerçekti. Çünkü doğduğu aile, taşıdığı isim, büyüdüğü çevre, düşünce dünyasının ve kendini ifade etme becerisinin geliştiği, benliğini ortaya koyduğu yer kiliseydi. Binlerce insanın önünde yapacağı, milyonlarca kimsenin mücadelesine şahit olacağı ve adını tarihe yazdıracak o unutulmaz konuşmaların temelinin atıldığı yer de kiliseydi. Ancak dedesinin ve babasının yolundan gitmek istemeyen Martin Luther King'in, dine dair kafasını karıştıran bazı konular mevcuttu. Tarih derslerinde öğrendiklerinin kilisede okudukları metinlerle, anlatılanlarla çatışıyor olması yetmezmiş gibi, sorgulamaya kapalı ezber ifadeler onun bir sonuca varmasını zorlaştırıyordu. Profesör Kelsey, İncil'de geçen ifadeleri dümdüz bir okumayla anlamaktan öte, insana hangi mesajların verilip neyin öğretilmek istendiğine bakılması gerektiğini bildirdi. Böylece kutsal kitabın asıl ihtiva ettiği, kaçınılmaz derin gerçeklikleri ona anlattı ve King'in kendi ifadesiyle onu bağnaz düşüncenin prangalarından kurtarmıştı.[12] Katı ve tutucu bir yaklaşım dışında farklı din anlayışlarının varlığı, onun kafasındaki soru işaretlerini giderdiği söylenebilirdi. Hıristiyanlığın sosyal misyona sahip bir din olduğunu fark eden King, bunu gerçekleştirmek için adalet adına isyan eden atalarını düşündü ve kendisini de aynı amacı gerçekleştirme konusunda kürsülerde konuşmalar yapmaya karşı daha istekli buldu.[13] O dönemde, Morehouse College'in rektörü Dr. Benjamin Mays, her

[12] Oates S.B., *Let the Trumpet Sound: A Life of Martin Luther King, Jr.*, p. 19.
[13] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr.*, s.13.

hafta kampüsün şapelinde konuşmalar gerçekleştirirken, Martin Luther King de, düzenli olarak katılıp onu dinler ve anlattıkları üzerine onunla konuşmayı değerli bulurdu. Dr. Benjamin Mays, onun hakkında, yıllar sonra, yaşına göre sahip olduğu olgunluk düzeyini ve idrak becerisinin yüksek olduğunu ifade etmiştir.[14] Dr. Mays, Birleşik Devletler'de sivil haklar savunuculuğunu, entelektüel düzeyde yaşam boyu sürdüren öncü bir isim[15] olarak King'e örnek olmuştur. Çünkü o, King babası gibi bir vaiz olarak hizmet etmek istemiyorken insan hakları adına verilen mücadelede, bu görevin sosyal alanda ne denli etkili ve gerekli olduğunu fark ettirmiş; onun fikrinin değişmesine vesile olmuştur. Martin Luther King'in Baptist hocalarının her ikisi de bulundukları konum itibariyle toplumsal sorunların çözümüne dikkat çekerek, King'in en başından beri taşıdığı potansiyeli, nasıl açığa çıkaracağı konusunda onun yoluna ışık tutmuşlardı.[16]

Atlanta'da, üniversiteliler arasında kurulan bir konseyde, beyaz öğrencilerin siyah öğrencilerle iyi ilişkiler kurabildiğini tecrübe etmek; Martin Luther King'in beyaz insanlara olan tavır ve tutumları üzerinde olumlu değişikliklere sebep olmuştur. Küçüklüğünden itibaren maruz kaldığı ırkçılık bütün beyazlara karşı düşmanca bir tavır benimsemesine yol açmış, ancak bu konseydeki gerçekleşen faaliyetler sayesinde düşmanlık hissinin yerine dayanışma ruhunun geçtiğini ifade etmiştir.[17] Öğrenciliği devam ederken, babasına vaiz olma isteğini bildirmiş ve kısa süre içinde güçlü hitabetiyle insanların takdirini kazanmayı başarmıştır. 1947'de vaiz olarak atanmış; 1948'de Morehouse

[14] Miller W. R., *Martin Luther King, Jr.*,New York: Weybright and Talley, Inc., 1968, p. 13

[15] Bkz. Pays, B.E., "*Born to Rebel: An Autobiography*", Athens Ga: University of Georgia Press, 2003.

[16] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King Jr*"., s.29-30.

[17] Bennett Lerone., Jr., "*What Matter of Man: A Biography of Martin Luther King*", Jr., p. 28.

College'de sosyoloji alanında lisans eğitiminden mezun olmuştur. Ardından Pennsylvania'da, Crozer Teoloji Fakültesinden kabul almış ve burada kilise tarihi, İncil kritiği gibi derslerin yanında filozoflar üzerine çalışmıştır. Hıristiyanlığın, tüm insanlığı kardeş olmaya teşvik etme çabasına değer veren; sosyal birliği ve iyileşmeyi sağlamak adına Hıristiyanlığı önemli bir aracı olarak gören, kapitalizmi eleştiren Amerikalı Baptist ilahiyatçı Walter Rauschenbusch onun etkilendiği önemli bir isimdir. Martin Luther King, kapitalizmin eleştirisi konusunda, Karl Marks'a hak vermekle beraber komünizmi çıkar yol olarak kabul etmemiştir. Komünizmin tanrı tanımaz ve insanı bireyselliğinden uzaklaştıran yaklaşımının, insanların sorunlarına herhangi bir çözüm getireceğini düşünmemiştir.[18]

1.4. Büyüyen Protestolar Şehri Montgomery

1953 yılının Haziran ayında, Alabama'da, müzisyen Coretta Scott ile evlenen[19] Martin Luther King, aylar sonra 1954'te, kabul aldığı iş nedeniyle eşiyle beraber Montgomery'e taşınma aşamasındayken, Yüksek Mahkeme'den şaşırtıcı bir karar çıktı. *Brown* kararına göre, siyah ve beyazların ayrı kurumlarda eğitim almalarının anayasaya aykırı olduğu ve artık bu ayrım olmadan okulların eğitim hayatına devam edecekleri bildirildi. Elbette bu herkes için şaşırtıcı bir durumdu, aşırı beyazların saldırgan tepkileriyle karşılandı. Montgomery'de geçen bir yılın ardından, 1955'te doktora eğitimini tamamlayan King'in, kişisel hayatında da bir yenilik oldu. 1955 Kasım ayında, dört çocuğundan ilki olan kızı Yolanda Denise dünyaya geldi. Doktora eğitiminin ardından King, günümüzde hala aktif olarak çalışmalar yürüten *National Association for the Advancement of Colored People* (*NAACP*) içerisinde, bölge yönetim kurulunda görevlendirildi. Böylece King

[18] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.32-38.
[19] A.g.e., s.50-51.

için, bölge yönetim kurulunda edindiği mevkiiyle beraber sosyal faaliyetlere daha aktif olarak katılım gösterdiği bir süreç başlamış oldu. Morehouse College'de rektörlük yapmış, King'in hayatında etki sahibi olan hocası Dr. Benjamin Mays'in aktif olarak rol aldığı bu oluşum; özellikle Afriko Amerikanların uğradıkları her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeyi amaç edinen bir kuruluştur. Brown kararıyla ortaya çıkan yasa değişikliği, NAACP'nin hak arayışlarında yasal dayanak sağlaması adına bir nebze de olsa avantaj sağlamıştı. Bu değişikliğin toplumda kabul görmesi ise ayrımcılığın yaygın olduğu güney eyaletlerde, mücadelenin tansiyonunu yükseltmiştir. Ortamın gerginliği saldırılara, çatışmalara yol açmıştı; Martin Luther King gibi öne çıkan isimler şiddete şiddetle karşılık verilmemesinin önemini, yasal yollarla adalet arayışının devam etmesi gerektiğini bildirmişlerdi. Zaten çoğu siyahi, canlarını kaybetmek istemedikleri ve öldürülmenin uzak bir ihtimal olmadığını bildikleri için, haklarını savunmaktan dahi çekince duyuyorlardı. Herhangi bir aykırı davranış, tutuklanıp hapse atılmalarına sebep olabilirdi ve orada güvende olmayacaklarını biliyorlardı. Tüm korkulara rağmen, bu tür haksızlıklara karşı büyük protestolar düzenlenmişti. Bu tutuklama olayına bir örnek, 15 yaşında bir lise öğrencisi olan Claudette Colvin'in, otobüste beyaz bir yolcuyla yan yana oturduğu için yerini değiştirmeyi reddetmesi üzerine tutuklanıp, Montgomery eyalet hapishanesine atılmasıydı. Martin Luther King, bu olay için oluşan bir komitede görev aldı. Yetkili heyet, polisler ve otobüs firması ile yapılan görüşme sonrası Colvin serbest bırakıldı. Onun maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel şiddet içeren haksız muamele için, yetkililer gereğinin yapılacağı sözünü vermiş olsalar bile hiçbir şey yapılmadı.[20]

[20] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.54-58.

1.5. Rosa Parks Olayı ve Otobüs Boykotu

Colvin olayından aylar sonra 1955 Aralık ayında, siyahilerin Birleşik Devletler'deki hak mücadelesinin en çok ses getiren olayı yaşandı. Bir terzi olan Rosa Parks, aynı zamanda NAACP'de sekreterlik yapıyordu. İşine gidip gelmek için her gün otobüsü kullanan Rosa Parks'ın oturduğu koltuğu, başka bir beyaz yolcuya vermemesi üzerine tutuklanıp, 14 dolar cezaya çarptırıldı. Bunun üzerine NAACP'nin bölge lideri Edgar Daniel Nixon, bu olayı, ayrımcı yasaya meydan okumak için iyi bir fırsat olarak gördü.[21] King'e bu konuda bir öneride bulundu. Toplu taşımada ayrımcılık ortadan kalkana dek, yasa değişikliği gerçekleşinceye dek, yolculuk yapmayarak boykot edebileceklerini söyledi. Bu boykot önerisini kabul eden King, Montgomery'de tanıştıkları bir başka yakın arkadaşı Ralph David Abernathy ile görüştü. Montgomery otobüs boykotunun 5 Aralık 1955'ten itibaren başlaması, King'in görev yaptığı kilisede önemli siyahi isimlerle yapılan bir konferans sonrası kararlaştırıldı.[22] Protesto öncesi broşürler hazırlandı ve onların dağıtımı gerçekleşti. Dağıtılan broşürlerde Rosa Parks'ın başına gelenler; tutuklanması ve hapse atılması hakkında bilgiler yer alırken protestonun içeriği adına işe, şehre, okula ya da herhangi bir yere gitmek için otobüslerin kullanılmaması çağrısı yapılmıştı ve pazartesi akşamüstü 7'de tüm protestocular Holl Street Baptist Kilisesi'ne davet edilmişti.[23]

Boykot planının başarılı olması için, broşür dağıtmak dışında farklı faaliyetler de yürütüldü. Pazar günü birçok kilisede, rahipler, vaazlarında boykot çağrısını tekrar etti. Montgomery'nin en popüler gazetesinde bir bildiri yayınlandı. Katılımın

---

[21] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr.,* s.37-39.
[22] Schumann,*" The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.59-60, 62-65.
[23] Peck, Ira., *"The Life and Words of Martin Luther King, Jr."* (New York: Scholastic, Inc., 1968), p. 25.

yüksek olması, boykotun etkisini güçlendireceğinden olabildiğince çok insana ulaşılmaya çalışıldı. Clyde Summers isminde bir komiser, siyahların hak talebi için gerçekleşecek otobüs boykotunu kınamak için yerel televizyona çıktı ve aslında farkında olmadan Montgomery otobüs boykotunun tanıtımını yapıyordu. Gerek gönüllü teşvikle, gerek karşı çıkan beyazların eleştirileriyle hemen herkes boykottan haberdar olmuştu. Tüm çabalar olumlu sonuç verdi ve boykota katılım yoğundu. İnsanlar otobüs kullanmamak için farklı alternatifleri tercih ettiler. Kimileri şahsi araçlarıyla, kimileriyse bisikletleriyle yolculuk etmeyi ve hatta yürümeyi tercih etti. Haklarını alma konusunda ısrarcı olurlarsa, bir şeylerin düzelebileceğine inandıkları için, devamlılığın sağlanması adına yeni bir oluşumun gerekli olduğuna karar verildi. *Montgomery Improvement Association* (MIA) bunun üzerine kuruldu. King, henüz 26 yaşında olduğundan, kendini bu oluşuma lider olarak uygun bulmamasına rağmen, diğerlerinin onun iyi bir temsilci olacaklarına dair güvenleri tamdı, bu yüzden sözcü olarak seçildi. Boykotu, ırka yönelik ayrımcı yasanın kaldırılacağı güne dek, devam ettirmeye kararlıydılar. Bu kararlılık, yeni yıla girildiğinde bile son bulmadı, yönetimin boykotu durdurma çabaları bir işe yaramadı. Nihayet şehrin yetkilileri 21 Ocak 1956'da, yerel gazetede yayınladıkları resmi açıklamada bir anlaşmayla uzlaşıya varıldığını bildirdi. Ancak ortada görünür bir çözüm yoktu. Daha sonra MIA içinde yer almayan bir grup Afriko-Amerikalı, bakanla bir toplantı gerçekleştirdi ve basına her şeyin çözüme kavuştuğu bildirildi. Oysa yasada hiçbir değişiklik olmadı, siyahların, beyazlardan ayrı oturma zorunluluklarına dayalı düzen devam etti. Bahsettikleri uzlaşma, şoförlerin siyahi yolculara karşı gösterdikleri nezakete dikkat edeceklerdi.[24]

[24] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.63-65.

Martin Luther King öncülüğünde MIA üyeleri, ulaşabildikleri her kesime bahsi geçen uzlaşmanın gerçekleşmediğini, bunun bir oyundan ibaret olduğunu, boykottan vazgeçilmemesi gerektiğini haber verdi. Buna karşın şehir yönetimi, protestoyu engellemek adına, otobüs haricinde yolculuk yapan Afro-Amerikanlara, çeşitli yaptırımlar uygulayarak, onları durdurmayı denediler. Şahsi araç sahipleri, boykota devam edilebilmesi için diğerlerine yardımcı olmak adına, onları işe götürüyorlardı. Bunun farkında olan polisler, araçları durdurup gerçekleşmemiş trafik ihlallerine ilişkin cezalar kesmekten geri durmadılar. Günlerden bir gün, bu yaptırımlardan birine King de, maruz kaldı. Öyle olmamasına rağmen, hız sınırını aştığı gerekçesiyle tutuklanıp hapse atıldı. Kefaletle serbest bırakılana dek tutuklu kalan King için, bu ilk hapis tecrübesiydi. Sonrasında tehdit ve nefret mesajı içeren birçok mektup, telefon aldı. Montgomery'e taşındığına pişman olacağına dair telefon aramasından birkaç gün sonra, King Abernathy Kilisesi'ndeyken evine bombalı saldırı düzenlendi. Kendisi orada değildi ancak eşi Coretta, bebeği Yoki ve kilise üyesi Mary Lucy Williams oradaydı. Patlamanın olduğu yerde toplanan yüzlerce Afro-Amerikalıdan oluşan son derece öfkeli topluluk, ellerinde silah ve bıçaklarla birlikte, polis gruplarıyla çatışma içine girmeye hazırdı.[25] King, ortaya çıkması muhtemel çatışmayı önleyebilmek için, evinin verandasına çıkarak topluluğa seslendi. Onlara silahlarını evlerine geri götürmeleri gerektiğini, şiddete şiddetle karşılık vermeyeceklerini, hakları için adalet arayışlarının devam edeceğini ve Tanrı'nın onların yanında olduğunu bildiren etkileyici bir konuşma yaptı.[26]

Sonu gelmeyen tehditler, hem kendisinin, hem arkadaşı E. D. Nixon'ın evine düzenlenen bombalı saldırı sonrası hayatı ve ailesi için endişelenen King, korunma amaçlı, ruhsatlı bir silah edinmeye karar verdi. Şu zamana kadar, kendisi ve ailesi yara

[25] Bruns, *"A Biography Martin Luther King, jr."*, s.41-42.
[26] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.69-75.

almadan kurtulmuştu. Ancak bunun böyle devam edip etmeyeceğini kimse bilemezdi. Polis merkezine gidip durumunu açıkladı, aldığı tehditler üzerine nefsi müdafaa için bir silaha ihtiyaç duyduğunu ifade etse bile, polisler kime karşı korunmak istediğine dair net bir cevap alamadıklarını öne sürerek bu talebini reddettiler. King'in babası da, oğlunun can güvenliğinden endişe duyduğu için Atlanta'ya dönme isteğini iletti; King, Montgomery'de insanların ona güvendiğini ve dönemeyeceğini dile getirdi. Boykot, baharda da sürmeye devam ederken, içinde King'in de bulunduğu MIA ile bağlantılı doksan kişi yasayı ihlal ettikleri gerekçelendirilerek tutuklandılar ve para cezasıyla serbest bırakıldılar. [27] 1955 Aralık ayında başlayan boykot, yaklaşık bir yıl sonra 20 Aralık 1956'da, yasa değişikliğine dair Yüksek Mahkeme'den çıkan karar sonucu sona erdi. Aylarca süren tehdide, her türlü şiddete, defalarca gerçekleşen bombalı saldırılara rağmen, hak aramaktan vazgeçmeyen MIA ve onları destekleyen Afro- Amerikan protestocular çözüme ulaşmışlardı. Koltuk ayrımına dayalı düzenleme ortadan kalktıktan sonra Martin Luther King ve beyaz bir arkadaşı yan yana oturarak Montgomery'de otobüsle gezintiye çıktı.[28]

Otobüs yolculuğunda koltuk ayrımının ortadan kalkması, siyahilerin sivil hak mücadelesinin devam etmesi adına önemli bir motivasyon kaynağı olmuştu. Yasa değişikliğini kabullenemeyen kesimin şiddet içeren eylemleri, devam ediyordu. Ku Klux Klan gibi beyaz üstünlüğünü savunan ve siyahilere karşı her türlü nefret suçunu gerçekleştiren gruplar, hala etkilerini sürdürmeye devam ediyordu.[29] Toplu taşıma araçlarına saldırılar düzenlendi. Ancak bu saldırıların, beyazların verdiği ortak bir tepki olduğu söylenemez. Çünkü Montgomery'de beyazların

[27] Schuman, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.67-70.
[28] A.g.e. s.72-73.
[29] Bruns, *"A Biography Martin Luther King, jr."*, s.44.

çoğu yasa değişikliğini desteklemiş olup, yeni düzene uyum sağlama ve hayatlarına bununla devam etme konusunda istekliydiler. MIA dışında farklı birçok sivil toplum kuruluşları ortaya çıktı ve yürütülen faaliyetlerin sayısı arttı. *National Urban League* ve *The Congress of Racial Equality* (CORE) bu kuruluşlara örnektir. Ancak bu kuruluşların bir kısmı, sadece kuzeyde bulunan eyaletlerde etkili çalışmalar yürütüyorlardı. Güney eyaletlerde ise yürütülen çalışmalar etki göstermiyordu. Martin Luther King, gerek kuruluşların çalışmalarının ne kadar etkin olduğunu, gerekse kullanılan yöntemlerin nasıl karşılık bulduğunu değerlendiriyordu. Adaletin tecelli etmesi için pek çok faaliyet, büyük bir özveriyle yürütülmesine rağmen, ihtiyaçları beklenti düzeyinde karşılamıyordu. MIA öncesinde kurulan NAACP, yasal yollarla haksızlıklara karşı dava açarak hak aradı. Siyahilerin oy kullanmasına yönelik engel oluşturan ön şartların kaldırılması için açılan davaların kazanılması elde ettikleri önemli başarılar arasındaydı. Ancak kurallara uygun olarak verilen bu mücadelede, resmi olarak kazanılmış pek çok dava olmasına rağmen, dava sonucunun uygulamada hiçbir karşılığının olmaması ve hiçbir şeyin değişmemesi, tüm çabaların boşa çıkması anlamına geliyordu. Bu gerçeğin farkında olan Martin Luther King, sistem içinde yasal yollarla mücadele etmekten ziyade -otobüs yolculuğunun boykot edilmesi gibi- sivil itaatsizliğe dayalı faaliyetlerle daha etkili sonuç alındığına inanıyordu. King, her iki mücadele türünde dengeyi ve başarıyı sağlamayı amaçlamış, NAACP'ye destek oluşturması adına *Southern Christian Leadership Conference* (SCLC)'i kurmuştu. NAACP kurulu düzenin sınırları çerçevesinde yasal stratejiyle mücadele ederken, SCLC ise King'in iki oluşumun üyeleriyle beraber gerçekleştirdiği toplantıda spritüal bir stratejiyi benimseyeceğini açıkladı.[30]

[30] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.74-76.

Yeni oluşumlar ve organizasyonlarla siyahilerin adalet arayışı devam ederken, önde gelen beyaz birçok ismin de desteğini alarak ilerledikleri bir şeylerin değiştiğine şahit oldukları günlerde yıkıcı bir haber alındı. Montgomery yönetimi, otobüslere düzenlenen saldırılar bir türlü son bulmadığından, bütün otobüs seferlerini durdurma kararı aldıklarını duyurdu. Durumdan haberdar olan King, hemen akabinde kilisede düzenlediği toplantıda üzüntüsünü paylaştı: *"...Tanrım, umarım Montgomery'deki özgürlük mücadelemiz sonucunda kimse ölmek zorunda kalmaz. Elbette, ölmek istemiyorum. Ama birinin ölmesi gerekiyorsa o da ben olayım, Tanrım..."*[31] Bir süre sonra saldırılardan sorumlu olan birkaç beyaz tutuklandı ve otobüs seferleri kaldığı yerden devam etti.

1.6. Amerika'dan Afrika'ya Sivil Hak Mücadelesi

1957 Şubat ayında Martin Luther King, *Time* dergisine kapak oldu. O sadece Atlanta'da veya Montgomery'de değil; Amerika'nın genelinde sivil haklar için canı pahasına mücadele eden bir isim olarak tanınıyordu. Üstelik henüz 28 yaşındaydı. Onun güçlü hitabet yeteneği eşliğinde yaptığı anlamlı konuşmaları dinlemek isteyenler, artık Dexter Avenue Baptist Kilisesi'nin ziyaretçileriyle sınırlı kalmıyordu. Konuşma yapması için farklı ülkelerden davet alıyordu. Avrupa sömürgesi altında olan Batı Afrika'da Gana'ya ve Nijerya'ya yaptığı seyahatlerde, karşılaştığı yoksulluğu şaşkınlıkla karşılamış ve Birleşik Devletler'e döndüğünde, bunun üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Avrupa sömürgeciliği ile Amerika'daki ırk ayrımı arasında bir fark olmadığını, her ikisinin de beyaz üstünlüğü anlayışından kaynaklandığını dile getirmiştir.[32] Afrika halklarının, kendilerini idare etme

---

[31] Bishop, Jim, *"The Days of Martin Luther King, Jr."*, (New York: G.P. Putnam's Sons, 1971), p. 191.

[32] Garrow, D. J., *"Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference"*, (New York: William Morrow and Company, Inc., 1986), p. 91.

haklarının yokluğu nedeniyle sömürgeci İngiliz hükümetini eleştirmiştir. Gerçekten de Martin Luther King için eşit politik haklara sahip olmak demek, ayrımcılığın önüne geçmek demekti. Siyahilerin oy kullanma haklarının korunması, geçersiz kılınmaması ve oy kullanmalarına engel olacak şartların ortadan kaldırılması için girişimlerde bulundu. O dönem, Eisenhower hükümeti yönetimdeydi. 1957'de, sivil haklara ilişkin bir yasa yürürlüğe girmişti ve aslında seksen yıl içinde bu alanda düzenlenmiş ilk yasaydı.

Ancak etkisi çok zayıftı, çünkü eyalet mahkemelerinin yasayı uygulama konusunda benimsedikleri çifte standart, yasanın işlevselliğini yitirmesine sebep oluyordu. King, bu durumun önlenmesi adına, oy kullanma hakkının ihlalini konu edinen davalara federal mahkemelerin bakmasını talep etti. Bunu istemesinin nedeni, güney eyaletlerin resmi mahkemelerinde yetkili jürinin söz konusu çifte standart yüzünden siyahilerin lehine karar almayı çoğunlukla tercih etmeyecek olmasıydı. Eisenhower hükümeti ile görüşme talebi reddedilmesine rağmen King, onun sivil haklar konusunda duyarlı olan güvenilir danışmanlarından Bayard Rustin ile iletişime geçmeyi düşündü. King, Bayard Rustin ve NAACP lideri Roy Wilkins ile beraber eğitimde ayrımcılığı ortadan kaldıran Brown düzenlemesinin üçüncü yıl döneminde Lincoln Anıtı'nda bir dua töreni düzenlediler. Bu törene içinde birçok ünlü oyuncu ve sporcu ve şarkıcının da bulunduğu takriben otuz bin kişi katıldı.[33] King, burada oy kullanma hakkının önemini ifade eden çarpıcı bir konuşma gerçekleştirdi. "Oy pusulasını bize verin!" cümlesini her söylediğinde, kalabalık onu alkışlarla destekliyordu. İyi birer vatandaş olarak kendilerinin de yasa koyucular arasında temsil edilmeleri gerektiğini ve bunun anahtarının oy kullanma hakkında saklı olduğunu haykırdı.[34]

[33] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.78-82.
[34] Miller, W. R., "Martin Luther King, Jr.", (New York: Weybright and Talley, Inc., 1968), p. 63.

Martin Luther King, sonraki iki yıl boyunca seyahat etmeye devam etti. Gittiği yerlerde yaptığı görüşmeler ve topluluk önündeki konuşmalarla çaba verdiği bu mücadeleyi, *"Crusade for Citizenship"* olarak isimlendirdi. 1957'nin Ekim ayında, kendi adını taşıyan oğlu Martin Luther King III, dünyaya geldi. Yaptığı yolculuklar sırasında, otobüs boykotunu anlattığı *Stride Toward Freedom: The Montgomery Story* adlı ilk kitabı, 1958'de yayınlandı. Aynı yıl Eylül ayında King, haksız yere tutuklanan yakın arkadaşı Ralph Abernathy'in davası için adliye mahkemesine gitti. King'in önce arkadaşı Abernathy, sonrasındaysa onun avukatı ile görüşme talebini reddeden gardiyanlar, onu adliye binasından dışarı attılar ve haksız yere tutuklanıp hapse atılmasına neden oldular. King, hapiste kaldığı süre boyunca şiddet gördü. Bir gazeteci, beyaz bir muhafız tarafından King'in kollarının arkadan büküldüğü anın fotoğrafını çekmişti. Ülke çapında fotoğrafın yayılması, King'e duyulan sempati ve desteği artırdı. İki hafta hapisle beraber toplam 14 dolar para cezası verildi. King, hapis yatmayı kabul etse de, Montgomery polis şefi, onun hapiste kalarak daha fazla insanın desteğini kazanmaması için, sadece para cezasını ödemesini isteyip onu serbest bıraktı.

1.7. Ölümden Dönüş ve Hindistan'a Seyahat

1958'in Eylül ayında, Martin Luther King'in hastaneye kaldırılmasına sebep olan ilginç bir olay yaşandı. NBC kanalının *Today* isimli sabah kuşağı programına davet edildiği gün öğleden sonra da, Harlem'de bir mağazada düzenlenen kitabının imza günündeydi. Kalabalık, kitaplarını imzalatmak için sabırla beklerken, 42 yaşında Izola Ware Curry isimli bir kadın, sırada bekleyenleri aşarak ona yaklaştı, ona Martin Luther King olup olmadığını sordu, beş yıldır onun peşinde olduğunu söyledi. Ardından ağlayarak ve ona hakaret ederek çantasından çıkardığı uzun bir zarf açacağını onun göğsüne sapladı. Ağır yaralanan King, 10 gün

hastanede kaldı. Daha sonra saldırgan kadının psikolojik rahatsızlığı olduğu açığa çıktı ve kriminal vakaların bulunduğu bir akıl hastanesine yatırıldı. King, onun gibi ihtiyaç duyan kimselerin gerekli desteği almaları için, ellerinden geleni yapacaklarını umduğunu ve kendisini yaralayan Curry'e karşı kötü bir düşüncesinin olmadığını açıkladı.[35]

Hastaneden ayrıldıktan sonra sağlık durumu günden güne daha iyiye varan King, seyahatlerine devam etti. Eşi Coretta ile beraber Hindistan'a gidip, başbakan Jawaharlal Nehru ile görüştüler. King, bir zamanlar Bombay'da Mahatma Gandhi'nin yaşadığı evinde kaldı. Orada Gandhi'nin benimsediği şiddet karşıtı strateji ve barış adına yapılan çalışmalar üzerine, onun takipçileriyle sohbet etti. Onun adalet için giriştiği her işte, bir çözüm yolu olarak şiddeti katiyen kabul etmediği biliniyordu. Başına gelen türlü saldırıda şiddetle karşılık vermediği, onu destekleyenlerin de şiddete başvurmamaları gerektiğini defalarca dile getirdiği herkesin şahit olduğu bir gerçekti. Dolayısıyla Martin Luther King'in insan hakları savunucusu olarak şiddet karşıtı bir yöntem benimsediği ve şiddet karşıtlığının onun için temel prensipler arasında yer aldığı kabul edilir. Birleşik Devletler'e döndüğünde 1959'un Kasım ayında, Dexter Avenue Baptist Kilisesinde bir Pazar ayini sonrası, tam zamanlı bir rahip olma görevinden istifa etti. King'in bu kararı almasında, seyahatlerinin onun rahiplik görevini yerine getirmesine engel olacak biçimde yoğunlaşmış olması ve insan hakları savunuculuğunun yaşam misyonu haline gelmesi etkili oldu. Atlanta'ya geri dönen King, babasının görev yaptığı Ebenezer Baptist Kilisesi'nde karşılandı. Her ne kadar King, takdir gören, saygın bir kimse olsa da Atlanta'da kimi insanlar, onun artık layığıyla insan haklarını savunamayacak kadar varlık sahibi olduğunu söyleyerek, onun tem-

[35] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.81-83.

sil görevini yerine getiremeyeceğine dair eleştirilerde bulundular. King, bazı insanların ona ilk olarak "Pekâlâ Peder, Cadillac nerede?" diye sorduklarını ifade etti. Hâlbuki King, zengin değildi ve kiliseden edindiği yıllık geliri yaklaşık 6000 dolardı. Kurucusu olduğu SCLC'den de maddi destek almıyordu. Ona yöneltilen eleştiriler, takınılan olumsuz tavırların bir kısmını biraz da Atlanta'nın Afro- Amerikan aşırı tutucu (*the old guard*) eski muhafazakârlarıydı. King için onlar, yabancı kimseler değildi, kilise içinde yetiştiği için onları iyi tanıyordu ve onların duydukları endişeyi anlıyordu. Bu aşırı tutucu grup, sahip oldukları otoritenin King tarafından sarsılmasını istemiyordu. Çünkü maddi ve manevi olarak Atlanta'da sahip oldukları bir statü vardı. King, Atlanta'ya kesin bir dönüş yaparak bu hiyerarşiyi alt üst edecek, siyahlar ve beyazlar arasındaki ilişki de değişime uğrayacaktı.[36] Aylar sonra King, önceki yıllara ait Alabama eyaletine yapması gereken vergi ödemelerinde eksiklik olduğu gerekçesiyle, vergi kaçakçılığıyla suçlanarak tutuklandı. Bu suçlama, onu gerçekten incitmişti. Mükemmel bir insan olmadığını, ama dürüstlüğün kendisinde bulunan bir erdem olduğunu ifade etti.[37] Mayıs ayında gerçekleşen duruşmada vergi ödemelerinin eksik olduğu iddiasının asılsız olduğu, tamamen suçsuz olduğu açığa çıktı ve serbest bırakıldı.[38]

1960'ların başından itibaren James Farmer öncülüğünde, *The Congress of Racial Equality (CORE)* tarafından bir protesto gerçekleştirildi. Şehir şehir seyahat eden ve kendilerine *Freedom Riders* (Özgürlük süvarileri) diyen bu eylemciler, otobüs koltuklarında diledikleri yere oturarak, yasa değişikliğinin uygulamadaki durumunu test ettiler. Bir süre iyi giden bu protesto, aşırı

---

[36] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.", s.84-85.
[37] Garrow, D., J. *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference*, p.129.
[38] Schumann, *The Life Of Martin Luther King* Jr.,s.91-92.

beyazlarla çıkan çatışma ve polis müdahalesi sonucu eylemcilerin bir kısmının tutuklanmasıyla son buldu. Martin Luther King, her şeye rağmen şiddete başvurmadan yapılan bu faaliyetlerin, haklı oldukları davada karşı konulması pek mümkün olmayan ahlaki bir üstünlük sağladığına inanıyordu. Bu yüzden Özgürlük Süvarileri'nin cesur ve güçlü duruşlarıyla gerçekleştirdikleri protestoların, muhteşem bir örnek olduğunu bildirerek onları takdir etmişti. Her ne kadar bu çaba, kimi zaman çok acı verici olsa da doğruluk üzerine bir amaç uğruna acı çekmenin, insanı erdemli kıldığını ifade ederek, bunu için dua ettiğini bildirdi.[39]

1.8. Tom Amca Tepkisi

Sivil haklar adına verilen mücadelede her şey dışarıdan göründüğü kadar uyumlu ilerlemiyordu. King'in bunca zaman verdiği çabayı edindiği ün ve kazançlarla boşa çıkardığını ve artık bu mücadelenin bir parçası olmayacak bir statüyü elde ettiğini düşünenler, yalnızca King'in Atlanta'da yetiştiği çevrenin ve kilisenin aşırı tutucu muhafazakârlarından ibaret değildi. Onun benimsediği şiddet karşıtı stratejiyi doğru bulmayanlar, Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi* romanındaki Tom Amca karakteri gibi, beyazlarla işbirliği içinde hareket etmesini eleştirdiler. Uzlaşmacı bir yaklaşımın mutlak bir çözüm için zaman kaybettirecek düzeyde yavaş hareket edilmesine sebep olduğunu savunan militan olarak nitelendirilebilecek Afro-Amerikan kimselerin bir kısmı, NAACP içerisinde de yer alıyordu. Onlar King'in SCLC'nin kuruluşunu, adalete ulaşmak adına benimsediği spritüal stratejiyi, hiçbir zaman tam anlamıyla benimseyip takdir etmediler. Çünkü onlara göre NAACP'nin bir geçmişi vardı. Yıllardır sürdürmeye çalıştıkları faaliyetlerin yanında, SCLC'nin yürüttüğü protestolar, onlara göre yetersiz kalıyordu. Martin Luther King'in genç yaşta bu kadar saygınlık elde etmesi,

[39] Bruns, *"A Biography Martin Luther King, jr.*, s. 56-59.

yılların tecrübesiyle hareket eden NAACP üyeleri tarafından hoş karşılanmıyordu ve King'i bir önder olarak kabul etmiyorlardı. SCLC'nin bazı üyeleri de, onları yeni yetme gören bu tavra karşı NAACP üyeleri arasında birçok "Tom Amca"nın bulunduğunu ve onların aslında ırkçı hukuk sistemi içinde kendilerine sağladıkları dokunulmaz bir alanda konfor içerisinde bulunduklarını savundular. King, organizasyonlar arasındaki bu çatışmadan hiçbir zaman hoşlanmadı ve NAACP'nin destekçisi olmaktan vazgeçmedi. Elbette Tom Amca yakıştırması onun için kırıcıydı ama o, sivil haklar hareketi içerisindeki diğer insanlar gibi defalarca tutuklanıp hapse girdiğini ifade ederek, diğerlerinden ayrı bir muameleye tabi olmadığını ifade ederek kendisini savundu.[40] Albany'de yapılan bir protestoda, siyahi hamile bir kadın, hapishanedeki tutuklulara yemek götürdüğü sırada, bir şerif yardımcısı tarafından şiddete maruz kalmıştı, görevli onu bayıltmış ve karnına tekme atmıştı. Bu şiddet, hamile kadının bebeğini düşürmesine sebep oldu. Yaşanan acı olay, kalabalığın halihazırda sahip olduğu öfkenin patlamasına sebep olmuş ve tüm uyarılara rağmen kendilerine hakim olamamışlardı. Çevreye, polis memurlarına, şişelerle ve taşlarla saldırdılar. Katılımcı oluşumlardan SNCC *(Student Nonviolent Coordinating Committee)* şiddet karşıtlığının bir yere varmadığına ikna olmuş gibiydi. NAACP Afro-Amerikanlara uygulanan şiddetten bıkmıştı ve mahkemeler aracılığıyla yasal yollarla çabalamanın makbul olduğuna karar verip protestodan çekildiler. King, onları bir arada tutmak için tekrar girişimde bulunsa da bu pek işe yaramadı. Albany protestosu, Afro- Amerikan topluluğunun birlik duygusunu ve bilincini sürdürmedikleri takdirde, eylemlerinde sonuca ulaşmalarının mümkün olmadığını onlara gösteren ders verici bir tecrübe olmuştu. Bu acı olayın üzerine, King'in kişisel hayatında güzel bir

[40] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr".,s.91-92.

gelişme oldu, dördüncü ve son çocuğu olan kızı Bernice dünyaya geldi.[41]

1.9. Birmingham'da Haçlı Çocuklar

Martin Luther King'in hayatındaki ilginç protestolardan bir diğeri, *Children's Crusade* eylemiydi. 2 Mayıs 1963'te, Birmingham'da farklı yaş gruplarından Afro-Amerikan gençlerin, On altıncı Cadde Kilisesi'nden başlayarak akın akın katıldıkları bir yürüyüştü. Bu protestodan ötürü, yaklaşık 1000 genç tutuklandı. Ertesi gün, yürüyüşe katılan çocuk ve genç sayısı artmış ve polisler önce kiliseye dönmeleri için onları uyarmıştı. Ardından, tazyikli su ve köpekler kullanılarak kalabalık dağıtılmaya çalışıldı. Çocuklara uygulanan bu yersiz ve sert müdahale, tepkiyle karşılandı. O dönem Birleşik Devletler'in başında olan John Kennedy de, yaşananlardan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve Birminghamlı Afro-Amerikanların olanlara karşı sabır göstermekten duydukları bıkkınlığı çok iyi anladığını ifade etmişti.[42]

1.10. Bir Hayalim Var

1963 yılının Ağustos ayında, Martin Luther King, Lincoln Anıtı'nda *"I Have A Dream"* olarak bilinen tarihi bir konuşma gerçekleştirdi. Tanrı'nın kulu olan siyahlara hakları verilmediği sürece, asla memnun olmayacaklarını bildirdi. Montgomery otobüs boykotunda söylediği gibi, Peygamber Amos'un sözlerini tekrar etti: "Adalet sular gibi, ve doğruluk kuvvetli ırmaklar gibi akana dek[43] siyahlar asla tatmin olmayacaklar."[44] "...Özgürlüğün yankılanmasına imkân sağladığımızda, her kasabadan ve köyden, her eyaletten ve şehirden özgürlüğün yankısını duyduğumuzda, o gün yakın demektir ve o gün Tanrı'nın bütün kulları,

[41] Schumann, , *"The Life Of Martin Luther King* Jr.",s.95-97.
[42] A.g.e., s.107-110.
[43] Amos, 5:24.
[44] Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr"*., s.147.

siyahlar ve beyazlar, Yahudiler ve Yahudi olmayanlar, Protestanlar, Katolikler, el ele tutuşup siyahların eski bir zenci ilâhîsini söyleyecekler: Sonunda özgürüz! Sonunda özgürüz! Tanrı'ya şükürler olsun. Sonunda hepimiz özgürüz!"[45]

King'in Mayıs ayında gerçekleştirdiği meşhur konuşmasından aylar sonra Birleşik Devletler'in başkanı Kennedy 22 Kasım 1963'te suikaste kurban gitti. Başkan Kennedy'e düzenlenen suikast sonrasında, eşi Coretta'ya, kendisinin sonunun da benzer şekilde olacağını söylemişti.[46] Çünkü King'i karalamaya çalışan isimler arasında 42 yıl boyunca FBI'da görev almış John Edgar Hoover da vardı. King'in itibarını zedelemek için Soğuk Savaş döneminin yaşandığı o süreçte, onun Komünizm yanlısı olduğunu iddia etmişti. King'in geçmişte Komünist Parti ile bağlantısı olan arkadaşlarını dayanak göstermişti. Hoover, FBI görevlisi olarak onun her adımını takip ettiklerini, gerek yaptığı hakaret dolu açıklamalarla gerekse King'e gönderdiği tehdit mektuplarında bildirmişti. Hoover bir komünizm karşıtı olarak, King'in komünizmi kabul etmediğini ve bir rahip olarak Hıristiyanlıkta yeri olmayan bu sistemi eleştirdiğinden haberdardı. Pek çok Amerikalının komünizme duyduğu korku ve tepki aşikardı. Öne çıkan bir ismin Komünizm destekçisi olarak nitelendirilip saygınlığını yitirmesi, itibar suikastine kurban gitmesinin yolunu kolaylıkla açabilirdi. Hâlbuki SCLC, komünizm destekçilerinin oluşuma katılmaması konusunda son derece katı sınırlar belirlemişti.[47]

Time dergisi, 1964 Ocak ayına ait yayınında, Martin Luther King'i *The Symbol Of The (Negro) Revolution* olarak nitelendirip,

[45] Bruns, *"A Biography Martin Luther King, jr"*., „ s.90.
[46] Bishop, Jim, *"The Days of Martin Luther King, Jr."* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1971), p. 336.
[47] Schumann, *"The Life Of Martin Luther King* Jr.",s.115-117.

yılın adamı olarak seçti.[48] Tıpkı *Time* dergisi gibi Birleşik Devletler'de meşhur bir yayın olan *Newsweek* bir anket yapmış ve King'in bu anketin sonucunda, sivil haklar lideri olarak seçildiğini, Negroların gözünde tek lider ifadesiyle bildirmiştir.[49] Yılın sonunda ise King, Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü. Bu ödülün kendisi kadar şiddete başvurmadan hak arayışına destek olan tüm Afro-Amerikan ve beyazlar için onurlandırıcı olduğunu bildirmiş; hediye edilen 54.000 doları sivil toplum kuruluşlarına bağışlamıştır.[50]

1.11. Memphis'te Veda

Martin Luther King, hayatının sonuna dek sivil haklar yasası adına oy toplama faaliyetlerine devam etti. Bunun için farklı yerlerde düzenlenen yürüyüşlere katıldı, konuşmalar yaptı. 1964 yılında 5 Nisan'da katılacağı son yürüyüş için, 3 Nisan akşamı Memphis'te Lorraine Motel'de dinleniyordu. Siyahlara ait bir kilise, onu konuşma yapması için davet etmişti, ama çok yorgun olduğu için onun yerine Ralph Abernathy gitmişti. Kalabalık, onu görmeyi çok istiyordu ve King, gidip ölümünden önce son kez başına gelecekleri biliyormuşçasına bir konuşma yaptı. Tanrı'ya güven duyduğunu ve uzun bir ömür yaşamak istediğini söyledi. Hiç kimseden korkmadığını ve endişe duymadığını, aldığı ölüm tehditlerini 1958'de uğradığı saldırıya atıfta bulunarak anlattı.[51] Bu konuşmanın ertesi günü 4 Nisan'da, arkadaşının da-

---

[48] "Man Of The Year," *Time*, January 3, 1964, p. 13.

[49] "The Big Man Is Martin Luther King, Jr.," *Newsweek*, July 29, 1963, p. 30.

[50] "Nobleman King, "*Newsweek*", October 26, 1964, p. 77., Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.",s.123-124.

[51] Carson, Clayborne et. al., eds., "*The Eyes on the Prize: Civil Rights Reader, Documents, Speeches, and Firsthand Accounts From The Black Freedom Struggle, 1954–1990*" (New York: Penguin Books, 1991 and Blackside, Inc., 1991), pp. 418–419.

vet ettiği akşam yemeği için konakladığı motelden ayrıldığı sırada, silahlı saldırıya uğradı ve boynundan vurularak hayatını kaybetti.[52]

SONUÇ

Martin Luther King Jr, 39 yıllık kısa ömrünü, sivil haklar mücadelesine adadı. Onun insan hakları savunuculuğunun temelinde, yaşam süren her bireyin Tanrı'nın karşısında eşit olduğu anlayışı vardı. Bir din adamı ve vaiz olarak Amerika'da; ilahi yasalardan edindiği motivasyonla, siyahların haklarını elde etmeleri için çabaladı. Şiddet karşıtı ve uzlaşıya dayalı bir yaklaşım benimsedi. Yasal yolları yöntem olarak kullandı. Devlet yönetiminin yürüttüğü ayrımcı politikaların önüne geçebilmek için, sosyal haklar kadar siyasi hakları da önemsedi. Bu doğrultuda siyahilerin temsilciler meclisinde üye olarak yer almaları gerektiğini savundu. Beyaz insan üstünlüğünü savunan; kendilerini seçilmiş, efendi kabul edenlere karşı yaptığı her konuşmada; kutsal metinlerin insan hayatını düzenleyen ilkelerini kaynak edindi. Bu yüzden Martin Luther King'in mücadelesinin, dinin esaslarını dayanak edinen bir hareket olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

[52] Schumann, "*The Life Of Martin Luther King* Jr.",s.143-144.

KAYNAKÇA

Bennett, Lerone Jr., *What Matter of Man: A Biography of Martin Luther King*, Jr. (Chicago: Johnson Publishing Company, Inc., 1968.

Bishop, Jim, "*The Days of Martin Luther King, Jr.*" New York: G.P. Putnam's Sons, 1971.

Bruns, Roger *"A Biography Martin Luther King, jr.,* London: Greenwood Press, 2016.

Carson, Clayborne, et. al., eds., *The Eyes on the Prize: Civil Rights Reader, Documents, Speeches, and Firsthand Accounts From The Black Freedom Struggle, 1954–1990* (New York: Penguin Books, 1991.

Garrow, D. J. "*Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference*" New York: William Morrow and Company, Inc., 1986.

Gaustad E.S., "*A Documentary History of Religion in America Since 1865*" (Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdman's Publishing Co., 1990.

"Man Of The Year," *Time,* January 3, 1964.

Miller, W. R., *Martin Luther King, Jr.,*New York: Weybright and Talley, Inc., 1968. "Nobleman King," *Newsweek,* October 26, 1964.

Oates S. B., *"Let the Trumpet Sound: A Life of Martin Luther King, Jr.*", New York: Harper Collins Publishers, Inc., 1994.

Pays, B.E., "*Born to Rebel: An Autobiography*", Athens Ga: University of Georgia Press, 2003.

Peck, I., "*The Life and Words of Martin Luther King, Jr.*", New York: Scholastic, Inc., 1968.

Schumann., M.A., *The Life Of Martin Luther King Jr.,* Berkeley Heights:Enslow Publishers, inc., 2014.

"The Big Man Is Martin Luther King, Jr.," *Newsweek,* July 29, 1963.

AMERİKAN TARİHİNE YÖN VEREN
AFRO-AMERİKALILAR

Amerika kıtasının keşfi, dünya tarihinde önemli sonuçları olmuş bir hadisedir. Özellikle Avrupalı devletlerden yeni kıtaya göçler, kıtanın geleceğini değiştirmiştir. İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler Amerika'da koloniler kurmuştur. Bu koloniler, Avrupa ile ticaretin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Avrupalılar, elde ettikleri yeni toprakların işlenmesi için duydukları iş gücü ihtiyacını ise Afrika'dan zorla göç ettirdikleri köleler ile sağlamıştır. ABD'de köleliğin tarihi, ülkenin siyasi hayatında meydana gelen olaylarla yakından ilişkilidir.

Köleliğin kalkması siyahilerin hayatında büyük bir dönüm noktası olmuş ancak sıkıntılar devam etmiştir. Ekonomik, sosyal, siyasi, dini ve eğitim alanında zorluklarla karşılaşan siyahiler, bu sıkıntıları aşmak için çaba içine girmiştir. Farklı dini tercihlere sahip olmakla birlikte, Yahudi, Müslüman, Hıristiyan yada ateist siyahiler, bu amaç etrafında birleşmişlerdir. Bunlar içinde eğitim alanına yoğunlaşan, sosyal organizasyonlara önem veren, siyasi çözüm peşinde koşan liderler olmuştur. Bu şahısların büyük bir kısmının dini kimliklerinin ön planda olduğu unutulmamalıdır. Örneğin Richard Allen, özgürlük elçisi olarak görülmüştür. O, bir taraftan Afrikalılara ait bağımsız bir kilise kurmaya Absalam Jones ile birlikte çaba harcarken, diğer taraftan da kölelikten kaçan Afrikalılara yardımları organize etmiştir. Marcus Garvey gibi siyasi çabalar içinde olanların yanı sıra, Drew Ali gibi siyahilere kimlik inşası noktasında arayışlar içine giren liderler olmuştur. Frederick Douglass bu mücadeleyi basın alanında yürütmüş ve yayımladığı yazılar ile kölelik karşıtı cepheye destek vermiştir. Elijah Muhammed ve Malcomx gibi şahıslar ise Müslümanlık ve siyahi olmaklık arasında kurdukları bağla, siyahileri örgütlemiş ve bir araya getirmiştir. Siyahi hak mücadelelerini Martin Luther King Jr gibi pasifist bir yaklaşımla yürütmek isteyenlerin yanında Nat Turner gibi silahlı mücadeleyi savunanlar da olmuştur. Bütün çabalar Afro-Amerikalıların hayat şartlarını iyileştirmeye yönelik olarak yürütülmüştür. Hali hazırda da bir çok siyasi, sosyal, dini kuruluş bu amaca yönelik olarak faaliyet göstermektedir.

BERİKAN YAYINEVİ

ISBN: 978-625-8365-47-4